

ΕΚΛΟΓΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ ΟΛΟΥ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΜΑΪΟΣ 1947

ΑΡΙΘΜΟΣ 3

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Είναι δυνατή μιὰ Παγκόσμια Κυβέρνηση; <i>Alan Cranston</i>	233
«Χάρτινα σύνορα»	243
Ἡ φανταστική εἰσβολή. . . <i>Admiral George P. Thomson</i>	246
Τὸ πρόβλημα τῆς Ἰσπανίας τοῦ Φράνκο . <i>S. de Madariaga</i>	249
Ἡ ἀποστολὴ τοῦ συγγραφέα στὴ Σοβιετικὴ Ἑνωση. . . <i>Zhdanov καὶ «Pravda»</i>	255
Ἡ Δημοκρατία χρειάζεται δημοκράτες . . <i>Alan Bullock</i>	259
Ἡ ἀξία τοῦ βυθοῦ τῶν ὠκεανῶν <i>H. F. Clark καὶ G. T. Renner</i>	263
Οἱ σημερινοὶ φοιτητὲς τῆς Γερμανίας . . <i>Alfred Mozer</i>	268
Εἰκονογραφήσεις Ἀγγλικῶν βιβλίων.	271
Πές μου ἓνα τραγούδι, Μίλο! . . . . <i>Bryan MacMahon</i>	283
Τὰ παράξενα τοῦ χαρτιοῦ	286
Τὸ χωριὸ μέσα στὴν πόλη . . . . . <i>Sir Charles Reilly</i>	288
ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ: Παρίσι 1947 . <i>Γιῶργος Θεοδοῦδης</i>	291
Μεγάλες προσδοκίες . . . . . <i>Charles Dickens</i>	295
Προσπαθήσαμε νὰ σκοτώσουμε τὸν Χίτλερ <i>Fabian von Schlabrendorff</i>	306
Ἕνας σκιτσογράφος στὴ Μόσχα. . . . . <i>Jean Effel</i>	313
Ἡ Γυναίκα καὶ ἡ Κοινωνία. . . . . <i>Dr. Viola Klein</i>	321
Ἡ μηχανὴ-ἄνδρακαρῶχος.	329
Πῶς διακρίνεται ἡ προπαγάνδα . . . <i>Clyde R. Miller</i>	332
Εἶναι κληρονομικὸς ὁ καρκίνος; . . . . <i>I. Berenbhum</i>	337
Κρίση στέγης σ' ὅλο τὸν κόσμο . <i>Παγκόσμιος χιόμμος</i>	342
Δεδὸν Μπλοὺμ: «Γιὰ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα» . . . <i>«Manchester Guardian»</i>	348
Τὸ διεθνὲς δημοψήφισμα τῆς «ΕΚΚΛΟΓΗΣ» καὶ τοῦ «ἔCHO»	350
Κρίσιμες ὥρες στὴν Κρήτη . . . . . <i>Θεοδ. Στεφανίδης</i>	353

ΑΝΟΙΞΗ

Καὶ νά, φουντώνει ἡ ἀνοιξη!
Τὸ νέο μπουμπούκι δένει.
Χύνεται ἡ μεγαλόπνοη
καὶ λιγοθυμισμένη
αὖρα ἀπὸ τὰ τετραψήλα,
καὶ κρυφanasτενάζοντας
λυγάζει τὰ κυπαρίσσια.
Οἱ ἴσκιοι ἀλαφρώνουνε, οἱ αὐγές,
καὶ ἡ πελαγίσια
ριπὴ ἀνασταίνει τ' ἀφρολούλουδα
στά διάφανα τετραβάθα της πλατία·
ἀπὸ τὴ μιὰ ὥς τὴν ἄλλη νύχτα
ἀνοίγονται,
σκεπάζονται, ψηλά, τὰ μονοπάτια...

Καὶ νά, φουντώνει ἡ ἀνοιξη!
Παντοῦ ὁ λαός, νὰ δράξει τὴ μανία
τὴν ἱερή, ποὺ ἀνάτρομη
σκορπάζει στά τετραπέρατα ἁρμονία,
κι ἀπ' τὸν ἀγώνα τοῦ κορμιοῦ,
τοῦ νοῦ, τοῦ δέντρου
ὕψώνει ἀντάμα,
σὲ βύθη αἰτίσια, ἀθώρητα,
τὸ μέγα τῆς χαρᾶς τὸ θάμα!

A. ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Ἡ «ΕΚΛΟΓΗ» ἐκδίδεται σὲ συνεργασία μὲ τὰ παρακάτω περιοδικά:

ECHO — Revue Internationale (Γαλλικό).
INTERNATIONAL ECHO (Ὁλλανδία, Βέλγιο).
PARHAAT (Φιλανδία).
NEUE AUSLUFSE (Γερμανία, Αὐστρία).
ECHO DEL MONDO (Ἰταλία).
WEN CHIEN: Καθρέπτης (Κίνα). — WITYA: Γνώση (Σιάμ).

ΤΟΜΟΣ Γ'

M A

ΑΡΙΘΜΟΣ 3

ΕΤΑΙΡΕΙΑ⁹ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ⁷

ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ

BIBΛΙΟΘΗΚΗΣ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣ

ΔΩΡΕΑ 1. Τ. 1082

ΗΜΕΡΟΜ. 16.8.85

36005

Εἶναι δυνατὴ μία Παγκόσμια Κυβέρνηση;

Τοῦ ALAN CRANSTON

(Ἀπὸ τὸ «Political Quarterly», Λονδίνο)

Σήμερα εἶναι φανερό πὺς οἱ μεγάλες δυνάμεις, ζητώντας νὰ περιφρουρήσουν τὴν ἀσφάλειά τους, ἐνεργοῦν σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχαν τὰ Ἡνωμένα Ἐθνη. Κανένα ἔθνος δὲν πιστεύει πραγματικά πὺς τὰ Ἡνωμένα Ἐθνη θὰ μπορούσαν νὰ ἀποτρέψουν τὸν πόλεμο.

Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ στροτοῦ γιὰ τὸ 1946—τὸ δεύτερο χρόνο μετὰ τὸν δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο στίς Ἡνωμένες Πολιτεῖες μόνο—φθάνει τὰ 12 ἑκατομμύρια δολάρια. Οἱ Ἡνωμένες Πολιτεῖες κατασκευάζουν βιαστικά ατομικὲς βόμβες (κάθε μέρα μεγαλύτερες καὶ καλύτερες) καὶ ἐξετάζουν τὰ περίφημα σπῆλαια τοῦ Κάρλμπαντ στὸ Νέο Μεξικό καὶ τὸ σπήλαιο τοῦ Μάμμουθ στὸ Κεντάκυ γιὰ νὰ βροῦν ἀνέχουν στρατηγικὴ ἀξία στὴ σημερινή ἐποχὴ τοῦ ἀτόμου. Ἐπίσης ἡ νῆ ἐποχὴ τοῦ Σοβιετικῆς Ἐνωσης, στάση τῆς

Μ' ὅλο πὺς στὰ σχόλια τῶν ἐφημερίδων ἐκφράζεται μέρα μὲ τὴν ἡμέρα κάποια ἀπαισιοδοξία γιὰ τίς διεθνεῖς σχέσεις, μὲρδε κανεῖς νὰ τονίσει πέρα πολλοὺς ἐνθαρρυντικούς παράγοντες, ἀν δεῖ τὰ διεθνή ζητήματα ἀπὸ μιὰ κάπως γενικότερη ἀποψη. Ὁ συγγραφέας τοῦ παρακάτω ἀρθρου δείχνει τὴν αἰσιδοξη τάση πὺς ἀρχίζει νὰ παρουσιάζεται σὲ πολλὲς χώρες καὶ ἐννοεῖ ἕνα τύπο παγκόσμιας κυβέρνησης, καὶ τὰ σημεῖα πὺς φανερώνουν πὺς αὐτὲς οἱ χώρες μέρα μὲ τὴν ἡμέρα εἶναι περισσότερο διατεθειμένες νὰ χάσουν ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν ἐθνική τους κυριαρχία.

τῆς Ἀγγλίας καὶ ὅλων τῶν ἄλλων κρατῶν τοῦ κόσμου φανερώνει ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ χώρες αἰσθάνονται τὸ ἴδιο πὺς ἡ ἀπειλὴ τοῦ πολέμου δὲν ἔχει ἐξαφανιστῇ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς γῆς.

Κατὰ κάποιο πολὺ γενικὸ τρόπο δὲν φοβούνται μόνο μήπως γίνεῖ ἕνας τρίτος παγκόσμιος πόλεμος, ἀλλὰ μήπως βροῖσκειται πολὺ κοντά.

Ὅταν ἀρχισε ἡ συζήτηση γιὰ νὰ γίνουν τὰ Ἡνωμένα Ἐθνη ὁργάνωση μόνιμη πὺς θὰ εἶχε ἔργο τῆς νὰ ἀγρυπνεῖ γιὰ τὴ διατήρηση τῆς εἰρήνης, σὲ μιὰ ἐποχὴ πὺς πολεμοῦσαμε ἀκόμα μὲ τὸν Ἀξονα, μπορούσε κανεῖς νὰ ἐλπίζει πὺς αὐτὴ ἡ ὁργάνωση θὰ ἀποκοτοῦσε ἀρκετὴ δύναμη γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ὑπερασπίσει τὴν εἰρήνη. Τὴ δύναμη αὐτὴ εἶταν ἐτοιμοὶ νὰ τῆς τὴ δώσουν οἱ κυβερνήσεις καὶ οἱ λαοὶ πολλῶν χωρῶν. Ἀπὸ ἀρκετὸ καιρὸ τώρα οἱ μικρὲς δυνά-

μεις κατάλαβαν ότι δεν ήταν πιά πραγματικά κυρίαρχες, και κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου όρισμένες δυνάμεις (ή Γαλλία, ή Κίνα και τελευταία ή Αγγλία) έχασαν το όνειρο της κυριαρχίας. Κατάλαβαν πως αν δεν θυσίαζαν ένα μεγάλο μέρος από την κυριαρχία τους για να επιτρέψουν τη δημιουργία μιας διεθνούς νομοθεσίας, θα αντιμετώπιζαν το ένδεχομένο ενός άλλου παγκόσμιου πολέμου.

Αλλά οι Ένωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση φτάσανε στη μεγαλύτερη τους δύναμη κατά τη διάρκεια του δεύτερου παγκόσμιου πολέμου. Κανείς βέβαια δε θα περίμενε ότι τη στιγμή της μεγαλύτερης τους δόξας, οι χώρες αυτές θα ένοιωθαν τόσο καλά πως το αίσθημα της απόλυτης κυριαρχίας, δεν είναι παρά μόνο όνειρο.

Ο Πρόεδρος Ρούζβελτ ήταν βέβαιος πως η Αμερικανική Γερουσία δεν θα δεχόταν να επικυρώσει μια συνθήκη που θα μεταβίβαζε σε μια διεθνή οργάνωση, έστω και ένα κομματάκι από την αμερικανική κυριαρχία. Είχε δη το 1919 τη Γερουσία να απορρίπτει την πρόταση που έκανε και υποστήριζε θερμά ο Γούντροου Ούιλσον για την είσοδο των Ένωμένων Πολιτειών στην Κοινωνία των Εθνών, μ' όλο που αυτή η είσοδος δεν θα επέφερε καμιά απώλεια κυριαρχίας. Ο Ρούζβελτ, λοιπόν, πρότεινε στη Γιάλτα, να διατηρήσουν οι Ένωμένες Πολιτείες, η Σοβιετική Ένωση, η Αγγλία, η Γαλλία και η Κίνα το δικαίωμα του βέτο μέσα στον κύκλο των Ένωμένων Εθνών, για όλα τα σπουδαία ζητήματα. Η πρόταση έγινε δεκτή με προθυμία από τον στρατάρχη Στάλιν, γιατί η Σοβιετική Ένωση είταν εξίσου νέα, ισχυρή και βέβαια, όσο και οι Ένωμένες Πολιτείες, για την Ικανότητά της να ακολουθήσει μια ανεξάρτητη πολιτική.

Σ' όλο το μακρύ διάστημα των συζητήσεων στο Ντάμπαρτον Όουκς

και τον Άγιο Φραγκίσκο, όλα τα άλλα έθνη είχαν αντίθετα με τη ρήτρα του βέτο. Ξέρανε πως η ρήτρα αυτή, τοποθετώντας πέντε έθνη πάνω από το νόμο, στερούσε τα Ένωμένα Έθνη από κάθε πραγματική δύναμη. Ήξεραν πως αυτό σημαίνει ότι τα Ένωμένα Έθνη μπορούσαν να εμποδίσουν τον πόλεμο ανάμεσα στα μικρά έθνη, όχι όμως και τον πόλεμο ανάμεσα στα μεγάλα. Οι Βρεταννοί προσπαθούσαν πάρα πολύ για να μην γίνει δεκτό το βέτο. Ο Τ. Β. Σούνγκ, ο Κινέζος Υπουργός των Εξωτερικών, δήλωσε στην ολομέλεια της συνεδρίασης στη Συνδιάσκεψη του Άγίου Φραγκίσκου, ότι: «Αν είναι ένα μήνυμα που η χώρα μου... επιθυμεί να στείλει στη συνδιάσκεψη, είναι τουτό: πως είμαστε έτοιμοι... να θυσιάσουμε, αν χρειάζεται, ένα μέρος από την κυριαρχία μας στον διεθνή οργανισμό για το συμφέρον της κοινής ασφάλειας.» Λίγες μέρες αργότερα, δήλωνε στον τύπο πως η Κίνα είναι έτοιμη να εγκαταλείψει το δικαίωμα της του βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας, φτάνει να έκαναν το ίδιο όλοι οι Πέντε Μεγάλοι. Η Γαλλική αντιπροσωπεία τήρησε ανάλογη στάση. Τα περισσότερα μικρά έθνη δίστασαν να πάρουν φανερά θέση, έχοντας υπ' όψη τη σταθερή θέση των Ένωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης. Όμως όλα τα μικρά έθνη φανερώσανε την πραγματική τους στάση όταν παραχωρήσανε ένα μέρος της δικής τους «κυριαρχίας» στα Ένωμένα Έθνη, δίνοντας τους το δικαίωμα να παίρνουν αποφάσεις που θα τα άφορούσαν.

Όλ' αυτά όμως γίνονταν πριν ξεκραγεί στις ερήμους του Νέου Μεξικού η πρώτη ατομική βόμβα. Ωστόσο η νέα αυτή εφεύρεση δεν έλάττωσε την Ικανότητα των Ένωμένων Εθνών να εμποδίσουν τον πόλεμο. Αντίθετα μεγάλωσε την επιθυμία μιας παγκόσμιας ενέργειας για να εμποδιστεί ο πόλεμος.

Υστερα από προσεκτική εξέταση του ζητήματος και συνηνοήσεις ανάμεσα στο Συντηρητικό και το Εργατικό Κόμμα, ο Άντονι Ήντεν και ο Έρνεστ Μπέβιν μίλησαν, ο ένας τη μία και ο άλλος την άλλη μέρα, αντιπροσωπεύοντας την Κυβέρνηση και την αντιπολίτευση στη Βουλή των Κοινοτήτων και δήλωσαν πως δεν χρειαζόταν παρά μια παγκόσμια κυβέρνηση για να εμποδίσει την καταστροφή του κόσμου. Ο Ήντεν έλεε στις 22 Νοεμβρίου του 1945:

«Είναι αλήθεια πως με την ανακάλυψη της ατομικής ενέργειας η επιστήμη μας έκανε να ξεπεράσουμε πολλούς σταθμούς από κείνους που διαμορφώνει η σημερινή πολιτική κατάσταση· έτσι που αν δεν προφθάσουμε πολιτικά αυτή την πρόοδο της επιστήμης και δεν γίνουμε μ' αυτό τον τρόπο κύριοι της δύναμης που σήμερα μας απειλεί, θα γίνουμε όλοι θύψαλα... Δε μπορούσα να βρω, ούτε τώρα ακόμα έχω βρει, την οριστική λύση που θα κάνει την ατομική δύναμη ακίνδυνη για τον κόσμο· εκτός αν δεχτούμε όλοι μας μια ελάττωση της σημερινής μας κυριαρχίας.»

Κατά κάποιο τρόπο πρέπει ν' απαιρέσουμε από τον εθνικισμό, το δηλητηριώδες του βέλος. Δε μπορούμε να ελπίζουμε πως θα το καταφέρουμε με το πρώτο, πρέπει όμως ν' αρχίσουμε άμεσα το δουλειά αυτή και η γνώμη μου είναι ότι αυτό πρέπει να είναι το πρώτο έργο που όφείλουν ν' αρχίσουν τα Ένωμένα Έθνη.»

Την άλλη μέρα ο Μπέβιν δήλωσε:

«Είναι πολύ ενδιαφέρον να προσέξουμε με τι τρόπο ενώθηκαν οι Ένωμένες Πολιτείες. Στην αρχή, όταν οι Πολιτείες συγκεντρώνονταν για μια συνδιάσκεψη, συγκατεστάσαν με ξεχωριστές κυ- το έκαναν σαν κράτη με ξεχωριστές βεργήσεις· αλλά γρήγορα ανακάλυψαν πως δεν είχαν τη δύναμη να εφαρμόσουν τις αποφάσεις τους· η εφαρμογή της αποφάσεως, η επικύρωση, αποτελεί την πραγματική δυσκολία στο διεθνές δικαιο, όπως και σε κάθε δικαιο. Αποφάσιον λοιπόν να δημιουργήσουν ένα ομόσπονδο οργανισμό, επιφορτισμένο με τη διεξαγωγή των αμειωμένων υποθέσεων, τη φρολογία, εξωτερικών υποθέσεων, τον διακανονισμό την εθνική άμυνα και καθόρισαν ότι μέσα σ' το έμποριον και καθόρισαν ότι μέσα σ' το έμποριον του οργανισμού, ο λαός θα αντιπροσωπεύεται άμεσα, όχι με τη μεσολάβηση των 13 Κρατών, αλλά με αντιπροσώπους που θα έχουν εκλεγεί από το λαό στην Ομόσπονδη Βουλή του κράτους...»

Αυτός είναι ο δρόμος που είμαστε αναπόφευκτα υποχρεωμένοι ν' ακολουθήσουμε· έχουμε ανάγκη από καινούριες μελέτες σχετικά με τη δημιουργία μιας παγκό-

σμιας συνέλευσης που θα εκλεγεί κατευθείαν από τους λαούς του κόσμου και απέναντι στην όποια θα είναι υπεύθυνες οι κυβερνήσεις που αποτελούν τα Ένωμένα Έθνη· αυτή θα συντάξει το παγκόσμιο δικαιο που θα δεχτεί ο λαός και θα είναι ήθικα υποχρεωμένος να το σέβεται και διατεθειμένος να το σέβεται...»

Η σπουδαιότερη πράξη στην άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας είναι το φοβερό έργο της επίλυσης των ζητημάτων που είναι για τους ανθρώπους ζητήματα ζωής ή θανάτου. Η δύναμη αυτή για τη χώρα μας βρίσκεται σ' αυτήν εδώ τη συνέλευση. Θά ήθελα να μεταβάλω αυτή τη δύναμη, σε μια δύναμη μεγαλύτερη, μιας παγκόσμιας συνέλευσης που θα έχει εκλεγεί απ' ευθείας, και που από το ένα μέρος, θα αποβεί ο μεγάλος θεματοφύλακας της επιστήμης και των μέσων της καταστροφής και από το άλλο θ' αποφαίνεται με την κοινή σημασία της λέξης—αν μια χώρα έχει ή όχι επιθετικούς σκοπούς.»

Είμαι διατεθειμένος να παρακαθήσω με οποιονδήποτε, οποιονδήποτε κόμματος, οποιονδήποτε έθνους, για να προσπαθήσω να συντάξω το χάρτη ή το σύνταγμα—ακριβώς όπως έκαναν και άλλα μεγάλα έθνη—μιας παγκόσμιας συνέλευσης, που θα έχει, όπως είπε και ο προηγούμενος ομιλητής, έναν όρισμένο αντικειμενικό σκοπό: την ειρήνη.»

Αυτές οι δηλώσεις βοήσαν άμεσα απλήρηση και από το άλλο μέρος του Ατλαντικού. Ο Πρωθυπουργός του Καναδά Χ Μακένζι Κινγκ, έλεε στις 17 Σεπτεμβρίου:

«Ο Οργανισμός των Ένωμένων Εθνών δεν είναι Ικανοποιητική απάντηση στα προβλήματα της ειρήνης και της ασφάλειας που σήμερα ζητά ο κόσμος... Η εφεύρεση της ατομικής βόμβας μας άνοιξε τα μάτια για τα φοβερά ενδεχόμενα που απειλούν τον κόσμο στην περίπτωση που τα Ένωμένα Έθνη δεν θα κατορθώσουν να δημιουργήσουν μια επαρκή διεθνή συνεργασία. Πρέπει να ελπίζουμε πως μια τέτοια προσπάθεια θα είναι αρκετή, ώστε κάθε έθνος να αναγνωρίσει, για το συμφέρον των ίδιων των πολιτών, πως πανω από τα έθνη, είναι η ανθρωπότητα. Πρέπει να ελπίζουμε ζωηρά, πως τα έθνη δε θ' άργήσουν να παραδωχτούν, έστω και με τη μορφή ορισμένων περιορισμών που θα επιβληθούν στις διάφορες εθνικές κυριαρχίες, ένα όρισμένο βαθμό παγκόσμιας κυριαρχίας πραγματικά Ικανής να διατηρήσει τη διεθνή ασφάλεια και να θέσει τέρμα σε κάθε ενδεχόμενο πολέμου.»

Και πιο μακριά, στη Νοτιοαφρικανική Ένωση, ο Γιάν Χόφμαγερ, σαν αντιπρόσωπος της κυβέρνησής του, έκανε την ακόλουθη δήλωση:

«Στις νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν με την ατομική βόμβα δεν βλέπω από την καθαρά πολιτική πλευρά άλλο τρόπο για να σωθεί ο κόσμος από την καταστροφή, παρά μόνο τη δημιουργία κάποιου τύπου παγκόσμιας κυβέρνησης, που θα είναι κάτι περισσότερο από μια κοινωνία κυρίαρχων κρατών».

Ο λαός της Γαλλίας ενεργεί από τη δική του πλευρά, μέσα στα περιορισμένα όρια που μόνο μπορεί να κινηθεί ένα κυρίαρχο έθνος. Στο σχέδιο του νέου του συντάγματος περιλαμβάνεται η ακόλουθη ρήτρα (άρθρο XLVI): «Η Γαλλική Δημοκρατία, πιστή στις παραδόσεις της, συμμορφώνεται με τους κανόνες του διεθνούς δημοσίου δικαίου. Δεν θα αναλάβει ποτέ κατακτητικό πόλεμο και δεν θα χρησιμοποιήσει ποτέ τις δυνάμεις της εναντίον της ελευθερίας κανενός λαού. Με την επιφύλαξη της άμοιβαλότητας, η Γαλλία συμφωνεί με τους περιορισμούς της κυριαρχίας που είναι ανάγκη να γίνουν για την οργάνωση και την υπεράσπιση της ειρήνης».

Με το δημοψήφισμα της 3 Μαΐου του 1946, η Γαλλία άπερριψε το σύνταγμα ας σύνολο, αλλά αυτή η ρήτρα δεν συζητήθηκε ξανά. Στην συντακτική επιτροπή, το άρθρο XLVI έγινε παμψηφεί αποδεκτό από τους σοσιαλιστές αντιπροσώπους, τους κομμουνιστές και το δημοκρατικό λαϊκό κίνημα.

Ωστόσο όταν οι άλλες χώρες του κόσμου απογοητεύθηκαν από το φανερό γεγονός, ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση δεν είχαν διατεθειμένες να παραχωρήσουν στα Ηνωμένα Έθνη αρκετό κύρος που θα τους επέτρεπε να εμποδίσουν τον πόλεμο, για να διαφυλάξουν την εθνική τους ασφάλεια, κατέφυγαν σε μέσα στα οποία από καιρό πια δεν έχουμε έμπιστοσύνη: στις ισχυρές συμμαχίες και τους ισχυρούς στρατούς. Αλλά επειδή ο αυτές τις χώρες καταλαβαίνει κανείς ότι τα ξεπερασμένα αυτά μέσα δεν θα εξασφαλίσουν την ειρήνη και ότι ο μελλοντικός πόλεμος θα εξαπολύσει εναντίον τους καταστροφές χωρίς

προηγούμενο, πολλοί άνθρωποι είναι υποχρεωμένοι να βρουν άλλες εγγυήσεις για την ειρήνη. Ο Ούινστον Τσώρτσιλ προτείνει να ενισχυθεί ακόμη περισσότερο η παλιά πολιτική των συμμαχιών για να δημιουργηθούν όσο το δυνατό στενότεροι δεσμοί μεταξύ Μεγάλης Βρεταννίας και Ηνωμένων Πολιτειών. Μια άλλη σχολή που διευθύνεται από τον Λάιονελ Κάρις του «Βασιλικού Ίνστιτούτου Διεθνών Υποθέσεων» προτείνει να ξαναδοθεί στη Μεγάλη Βρεταννία, δύναμη ίση με όποιουδήποτε άλλου έθνους, με την ίδρυση πρώτα μιας ομοσπονδίας με τη Συμπολιτεία και ύστερα με μια ομοσπονδιακή οργάνωση αυτής της ομοσπονδίας με τη Γαλλία, τις Κάτω Χώρες και άλλα Ευρωπαϊκά έθνη. Γενικά στα περισσότερα μικρά έθνη της Ευρώπης υπάρχουν ομάδες που υποστηρίζουν την ανάγκη μιας ευρωπαϊκής ομοσπονδίας, και τη θεωρούν σαν το μόνο μέσο για να σταματήσουν τα μικρά κράτη να είναι τα πιόνια ή το πεδίο ανταγωνισμού ανάλογα με τη διάθεση των μεγάλων δυνάμεων. Παρόμοιες ομάδες για ανάλογους λόγους, υποστηρίζουν την ανάγκη μιας αφρικανικής ομοσπονδίας, μιας ομοσπονδίας της λατινικής Αμερικής, και των λαών της Απω Ανατολής.

Στην πραγματικότητα, όλος ο κόσμος υποτιμά τη δύναμη του αίσθηματος που υπάρχει στην Αμερική σχετικά με τη μόνη πραγματική λύση: την παγκόσμια κυβέρνηση. Έξω από τις Ηνωμένες Πολιτείες, φαίνεται πως λίγοι ξέρουν ότι υπάρχει ένα τέτοιο αίσθημα. Ωστόσο, ακόμη και την εποχή του Ντάμπarton Όουκς υπήρχαν πολλοί στις Ηνωμένες Πολιτείες που είχαν πεισθεί, πως ο χάρτης που είχε προταθεί, είχαν πολύ ανίσχυρος για να μπορέσει να εμποδίσει τον πόλεμο. Οι περισσότεροι από τους Αμερικανούς που έβρισκαν ανίσχυρο το σχέδιο του Ντάμπarton Όουκς, απέφυγαν να του επιτεθούν. Ξέρανε ότι

εκείνο που ύστερα από τον πρώτο πόλεμο κράτησε τις Ηνωμ. Πολιτείες έξω από την Κοινωνία των Εθνών, είχαν οι συνδυασμένες προσπάθειες των οπαδών της απομόνωσης που έβρισκαν τη συνθήκη πολύ ισχυρή και των διεθνιστών που την έβλεπαν πολύ ανίσχυρη. Οι διεθνιστές του 1945 δεν θέλησαν να ακολουθήσουν το παιχνίδι των συγχρόνων τους οπαδών της απομόνωσης. Η τακτική τους, σκέπτονταν, θα έπρεπε να είναι η εξής: να υποστηρίξουν την είσοδο των Ηνωμένων Πολιτειών στα Ηνωμένα Έθνη και έπειτα να ενισχύσουν το χάρτη με τροποποιήσεις. Όταν τελικά παρουσιάστηκε στη Γερουσία ο χάρτης, επιδοκίμαστηκε από όλους εκτός από δύο. Οι οπαδοί της απομόνωσης όπως και οι διεθνιστές αναγνώρισαν πως δεν περιόριζε σε τίποτα την κυριαρχία των Ηνωμένων Πολιτειών. Στο διάστημα αυτό ο διεθνισμός έκανε μεγάλη πρόοδο.

Η έγκριση του χάρτη από τη Γερουσία συνέπεσε σχεδόν με την καταστροφή της Χιροσίμα και το τέλος του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου. Αμέσως όλοι εκείνοι που από την αρχή είχαν θεωρήσει το χάρτη ανεπαρκή, άρχισαν την επίθεση. Είδαν αμέσως να τους άκολουθεί ένας μεγάλος αριθμός πρώην οπαδών της απομόνωσης και άλλοι, άντρες και γυναίκες, που θεωρούσαν το χάρτη σαν την τελευταία λέξη στο ζήτημα του διεθνισμού: η έκρηξη όμως της Χιροσίμα κατέστρεψε κάθε αίσθημα ασφάλειας.

Στο μεταξύ γεννιόταν στη χώρα μεγάλη αντίθεση για το ζήτημα του έλέγχου της ατομικής ενέργειας. Το Υπουργείο Πολέμου παρουσίασε στο Κογκρέσο ένα σχέδιο νομοθετικό που έγινε γνωστό με το όνομα «Νομοσχέδιο Μαΐν Τζόνσον». Το μέτρο αυτό αντιπροσώπευε τη στάση χιλιάδων στρατιωτικών σχετικά με την ατομική ενέργεια: εγκαθίδρυση στρατιωτικού και εθνικιστικού έλεγ-

χου για στρατιωτικούς και εθνικιστικούς σκοπούς.

Το Νομοσχέδιο Μαΐν Τζόνσον καθυστέρησε στο Κογκρέσο. Μια ειδική επιτροπή της Γερουσίας, με πρόεδρο τον γερουσιαστή Μπράιαν Μακμάον, άνθρωπο με πλατείες αντιλήψεις, πήρε την εξουσιοδότηση να εξετάσει το πρόβλημα στο σύνολό του. Ύστερα από λεπτομερή έρευνα η επιτροπή ομόφωνα αποφάσισε να συστήσει στη Γερουσία, όχι το στρατιωτικό, αλλά τον πολιτικό έλεγχο της ατομικής ενέργειας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η επιτροπή δεν απέκρυψε πως κατά τη γνώμη της ο έλεγχος αυτός έπρεπε να είναι προσωρινός και στο μέλλον να αντικατασταθεί από παγκόσμιο έλεγχο. Σε εκείνο το χρονικό διάστημα, οι πρωθυπουργοί της Αγγλίας και του Καναδά συναντήθηκαν στην Ούάσιγκτον και το αποτέλεσμα αυτής της συνάντησης ήταν η απόφαση Τρούμαν-Αττλη-Κίνγκ. Στο τέλος Μαρτίου 1946 ο υφυπουργός Ντύν Ατσεσον δημοσίευσε την έκθεση της Επιτροπής για την ατομική ενέργεια. Τα μέλη της επιτροπής αυτής είχαν πεισθεί πως οι λαοί του κόσμου δεν παραδέχονταν να εγκαταλείψουν τη μυθώδη ανοδο του βιολικού επιπέδου από κάθε άποψη, που θα έκανε δυνατή ή χρησιμοποίηση της ατομικής ενέργειας. Αποφάσισαν, εκτός των άλλων, ότι οι πιο επικίτρες εγγυήσεις εναντίον της παράνομης χρησιμοποίησης της ατομικής ενέργειας θα ήταν η όσο το δυνατόν πιο ελεύθερη ανταλλαγή των επιστημονικών πληροφοριών και πρότείναν να συνδυσούν τα μέτρα του ελέγχου με την παραγωγή. Έχασαν τη σύσταση να ιδρυθεί ένα παγκόσμιο γραφείο ατομικών έρευνών που θα διαθέτει όλα τα υλικά που χρησιμοποιούνται στην κατασκευή των ατομικών βομβών και θα επιβλέπει την παραγωγή της ατομικής ενέργειας για ειρηνικούς σκοπούς. Το γραφείο αυτό θα έχει το μονοπώλιο της εξαγωγής και του φιλτρα-

ίδιο άβέρβαιη. Ο Τόμας Κ. Φίνλεττερ, πού για μία μεγάλη περίοδο του πολέμου εΐταν ιδιαιτερος βοηθός του ύπουργού Κόρντελλ Χάλλ, δήλωνε τώρα τελευταία σ' ένα άρθρο του στο «Ατλάντικ Μάνθλυ» :

«Η Ρωσία έχει δικίο να ύποψιάζεται την άλληθεια του Ιδεαλισμού τών δημοκρατιών. Στά 1919, οι 'Ηνωμένες Πολιτείες άρνήθηκαν να λάβουν μέρος στην προσπάθεια της κοινής ασφάλειας πού είχε συμβουλευσει ο πρόεδρος τους. Οι Βρεταννοί δέν ύποστήριζαν τις προσπάθειες πού έκανε η Ρωσία για την έπιτυχία της Κ. Τ. Ε. την εποχή του Λιτβίνοφ. Οι 'Ηνωμένες Πολιτείες έδειξαν την ίδια έπιθυμία για τó δικαίωμα του βέτο μέσα στο Συμβούλιο Ασφαλείας τών 'Ηνωμένων Έθνών όπως και ο κ. Μολότωφ. Μ' όλο πού έχουμε δηλώσει πώς δέν ζητάμε καμμία έδαφική ή άλλη επέκταση τη στιγμή πού γράφω αυτές τις γραμμές, δέν έχουμε κάνει τίποτα για να ξαναβάλουμε τα κατακτημένα Ιαπωνικά νησιά σ' ένα διεθνή όργανισμό. Καί μ' όλο πού κάναμε μεγάλη φασαρία για την ανάγκη πού υπάρχει να εθρόνουμε τη θεμελίωση της ειρήνης στα κράτη πού συνορεύουν με τη Ρωσία, δέν δείξαμε τόν ίδιο ένθουσιασμό για μία εθρεια δημοκρατική σύμπραξη στη διοίκηση της Ιαπωνίας. Η περαιωατική πολιτική της Ρωσίας δέν είναι έντελώς άδικαιολόγητη» δέν έχει έντελώς άδικο να συνεχίσει την πατροπαράδοτη τακτική της τού έθνους· κράτους έφρόσον οι δημοκρατίες δέν δέχονται πώς έπιθυμούν πραγματικά να κάνουν εκείνο πού χρειάζεται για τή δημιουργία ενός ειρηνικού κόσμου.»

Τό μεγαλύτερο μέρος τών άμερικανών συμφωνεί πώς οι πράξεις της Ρωσίας στο 'Ιράν είναι αξιόμειπτες. Πολλοί όστόσο άπ' αυτούς νομίζουν πώς ή ίδια ή χώρα τους, ή Αγγλία, ή Γαλλία και τα περισσότερα έθνη πού αντιπροσωπεύονται στο Συμβούλιο Ασφαλείας, ύπήρξαν τó ίδιο ένοχοι, γιατί δέν πρότειναν μία πραγματική λύση του προβλήματος. Γιατί δέν εΐταν λύση, π.χ. ή πρόταση να προσφέρουν στη Ρωσία έλεύθερη είσοδο και ίσα δικαιώματα στα πετρέλαια τού 'Ιράν πού ακόμη δέν έχουν παραχωρηθί—άφου τó μη παραχωρημένο πετρέλαιο δέν αντιπροσωπεύει παρά τά 8% της όλικής ποσότητας τών πετρελαίων της χώρας. Αυτοί οι 'Αμερικανοί δέν ύποστηρίζουν πολιτική κατευνασμού ά-

πέναντι της Ρωσίας. Πιστεύουν άπλά πώς ό δυτικός κόσμος δέν μπορεί να έλπίζει ότι θα δει τις σχέσεις του με τη Ρωσία να καλύτερευουν παρά την ήμέρα πού θα άποφασίσει να προτείνει πραγματικές διεθνείς λύσεις στα πραγματικά διεθνή προβλήματα. Πιστεύουν πώς μόνο τότε θα μπορέσει να γίνει πρόοδος σχετικά με την παγκόσμια κυβέρνηση. Οι 'Αμερικανοί αυτοί δέν είναι κομμουνιστές. Αν εΐταν δέ θα ύποστήριζαν την παγκόσμια κυβέρνηση αυτό είναι αντίθετο με τη θέση του κόμματος.

Στό Συμβούλιο Ασφαλείας, όπου ή Ρωσία σταθερά βρισκόταν σε μειοψηφία, τó αναποφευκτο αποτέλεσμα της σημερινής κατάστασης εΐταν να πεισθούν ακόμα περισσότερο οι Ρώσοι για την ανάγκη του βέτο. Καί μπορεί κανείς, όπως φαίνεται, να προβλέψει λογικά ότι ή Ρωσία θα άντιταχθεί στις προσπάθειες πού έχουν γίνει για την ένίσχυση του χάρτη όσο θα φαίνεται πώς αν τα 'Ηνωμένα Έθνη έχουν δόντια, τά δόντια αυτά θα είναι για να δαγκάνουν τη Ρωσία. Συγχρόνως, έπειδι ή πιθανότητα ότι οι 'Ηνωμένες Πολιτείες θα είναι ύποχρεωμένες να καταφύγουν στο βέτο για να έμποδίσουν μία δυσμενή άπόφαση τών 'Ηνωμένων Έθνών, φαίνεται όλοένα και πιο ύποθετική, ή άμερικανική γνώμη πού είναι αντίθετη με τó βέτο έχει κερδίσει έδαφος στην 'Αμερική. Μερικοί Ρωσόφοβοι βλέποντας έσφηνικά την παγκόσμια νομοθεσία σαν ένα μέσο για να δώσουν ένα μάθημα στο Κρεμλίνο, τρέξανε να αύξήσουν τις γραμμές της κίνησης πού εύνοει την παγκόσμια κυβέρνηση. Ζητούν να καταργηθεί τó βέτο και να άποκατασταθεί μίό παγκόσμια κυβέρνηση· ό Ρέιμοντ Σουίνγκ διάσημος συγγραφέας και σχολιαστής τού ραδιοφώνου, σε μία τελευταία έκπομπή πού άμέσως τυπώθηκε σε φυλλάδια και άργότερα σε βιβλίο, δήλωσε τα ακόλουθα :

«Εκείνο πού πρέπει να καταλάβουμε καλά σχετικά με την πρόταση αυτή της κατάργησης τού δικαιώματος του βέτο, είναι πώς δέν άποβλέπει στην κατάργηση του πολέμου. Δέν έχει σχέση με την κατάργηση του πολέμου. Αντίθετα προϋποθέτει ότι σε όοιμένες περιπτώσεις θα χρειαστεί να γίνει πόλεμος με ένα έθνος άντιδραστικό, έστω κι' αν πρόκειται για μεγάλη δύναμη. Καί τότε θ' άρχισει πόλεμος έθνών έναντίον έθνους, και πόλεμος κυβέρνησεων έναντίον άλλων κυβερνήσεων, δηλαδή πόλεμος πάνω στο καλή ύπόδειγμα. Η κατάργηση τού δικαιώματος του βέτο θα άφηνε να χρησιμοποιηθεί ό μηχανισμός τού Ο.Η.Ε. έναντίον μίας μεγάλης δύναμης πού θα άρριόταν να συμμορφωθεί. Για να ελμαι άκρίβστερος, θα έδινε σε όλα τα έθνη την πιθανότητα να ένωθούν για ν' άπαιτήσουν μία άλλαγή της πολιτικής τών 'Ηνωμένων Πολιτειών ή της Σοβιετικής Ένωσης ή όποιουδήποτε άλλου έθνους, και να κάνουν κοινό πόλεμο έναντίον αυτού τού κράτους αν πρόβαλε άρνηση. Αν ή Ρωσία εΐταν ή χώρα πού θα διάλεγαν να έσφαιρόσουν αυτά τα κοινά μέτρα έξαναγκασμού, ή Σοβιετική Ένωση θα έβλεπε για μία ακόμα φορά τή λύση να συμμχει έναντίον της. Αυτό είναι ό λόγος για τόν όποιο οι Ρώσοι είναι ό τόσο βέτο. Όταν οι Βρετανοί έπιμένουν για τó βέτο. Όταν οι Βρετανοί προτείνουν την κατάργησή του, μπορεί να δίνουν στον έαυτό τους την έντύπωση πώς είναι φιλελεύθεροι και προοδευτικοί, δέν κάνουν όμως την ίδια έντύπωση και στους Ρώσους.»

Οι 'Αμερικανοί πού συγκεντρώθηκαν στο Δουβλίνο τού Νέου Χάμσαϊρ, συντάξαμε μία πρόταση με είδικές τροποποιήσεις στο Χάρτη τών 'Ηνωμένων Έθνών· πρόταση πού έχει σκοπό να μεταβάλει τόν διεθνή όργανισμό σε παγκόσμια κυβέρνηση έξουσιοδοτημένη με περιορισμένη δύναμη, αλλά όστόσο άρκετή για να μπορέσει να έμποδίσει τόν πόλεμο. Αυτές οι τροποποιήσεις κάνουν κάτι περισσότερο ακόμα άπό τó να προτείνουν την κατάργηση τού δικαιώματος του βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας. Μεταβάλλουν ριζικά τó Σύνταγμα τών 'Ηνωμένων Έθνών. Ζητούν την άνασύνταξη της Γενικής Συνέλευσης, όχι με βάση την ψήφο κατά έθνος, ούτε μόνο κατά πληθυσμό, αλλά με βάση τόν πληθυσμό συν τούς φυσικούς βιομηχανικούς πόρους κάθε έθνους, την παραγωγή του, τις εισαγωγές και εξαγωγές και την ικανότητά του να συμβάλλει στην όργάνωση και την

πρόοδο του κόσμου. Μ' αυτό τόν τρόπο ζητούν να μοιραστούν οι ψήφοι άνάλογα με την πραγματική δύναμη τών έθνών τού σημερινού κόσμου. Η πρόταση αυτή θα δημιουργούσε μία συνέλευση με 367 μέλη.

Η Σοβιετική Ένωση, ή Λευκή Ρωσία και ή Ουκρανία μαζί, θα έχουν 65· τó ίδιο και οι 'Ηνωμένες Πολιτείες με τις Φιλιππίνες. Η Κίνα και ή Γαλλία θα έχουν 25 ή καθεμία. Οι Κάτω Χώρες 12, τó Βέλγιο, ή Βραζιλία και ή Πολωνία 9, και με την ίδια άναλογία ως τα πιο μικρά έθνη πού δέν θα έχουν παρά 1 αντιπρόσωπο. Αυτή ή αντιπροσωπευτική συνέλευση θα έχει περιορισμένη δύναμη, άρκετή όμως για να μπορεί να έμποδίσει τόν πόλεμο με τόν έλεγχο της άτομικής ενέργειας και όλων τών όπλων της μαζικής καταστροφής. Θα ύπάρχει για διάκλήρυξη τών δικαιωμάτων για την προστασία τών ατόμων και τών έθνών άπό την κατάχρηση της έξουσίας της, πού θα μπορεί να κάνει ή Συνέλευση. Τό Συμβούλιο Ασφαλείας θα παίξει τó ρόλο της έκτελεστικής έπιτροπής της Γενικής Συνέλευσης και θα είναι ύπεύθυνο σ' αυτήν όπως είναι ή Βρετανική Κυβέρνηση στη Βουλή τών Κοινοτήτων. Τό Παγκόσμιο Δικαστήριο θα έχει τó κύρος να κανονίζει τις διαφορές πού θα δημιουργούνται άπό την έρμηνεία τού Χάρτη. Η δύναμη αυτής της παγκόσμιας κυβέρνησης θα είναι άυστηρά περιορισμένη στα πράγματα πού θα θεωρούνται άναγκαία για την πρόληψη του πολέμου.

Η πρόταση αυτή δείχνει ίσως τó δρόμο πού πρέπει ν' ακολουθήσουμε για να φτιάξουμε κάτι πού μπορεί να τó δεχτούν όχι μόνο οι 'Ηνωμένες Πολιτείες αλλά και ή Σοβιετική Ένωση.

Όλο τó πρόβλημα, χωρίς άμφιβολία, θα πάρει μία καθορισμένη μορφή μέσα στα 'Ηνωμένα Έθνη, όταν αυτός ό όργανισμός καταπιαστεί με τó ζήτημα τού έλέγχου της άτομικής ενέργειας, πού είναι άδό-

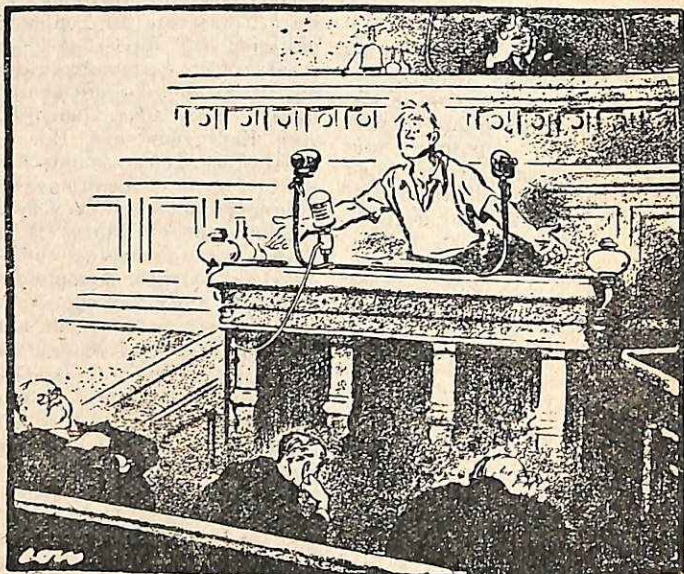

νατος με τη σημερινή σύνθεση των 'Ηνωμένων 'Εθνών. Στη σύνοδο της Συνέλευσης στο Λονδίνο έγινε μια πρόταση που ζητούσε τη δημιουργία μιας επιτροπής για την ατομική ενέργεια εξουσιοδοτημένης να ανακαλύψει το καλύτερο μέσο για να συσταθεί παγκόσμια εποπτεία και έλεγχος. 'Η πρόταση αυτή δεν πρότεινε την ενίσχυση του Χάρτη. 'Αλλά η εποπτεία αυτή που προϋποθέτει ότι οι έντεταλμένοι των 'Ηνωμένων 'Εθνών θα έχουν την ελευθερία να πηγαίνουν και να κυκλοφορούν όπως θέλουν σε όλες τις χώρες, είναι βέβαια αντίθετη με τη σημερινή αντίληψη της κυριαρχίας. 'Η πρόταση αυτή υποστηρίχθηκε από τις 'Ηνωμένες Πολιτείες και ο Ρώσος αντιπρόσωπος Βισίνσκυ, δήλωσε ότι η έγκρισή της είταν η σπουδαιότερη απόφαση που πήρε ως τώρα ο Ο.Η.Ε.

Ο σπουδαιότερος λόγος που πρέπει να πιστεύουμε ότι η Σοβιετική

Ένωση δεν θα φέρει τελικά δυσκολίες στην κατάρτιση μιας παγκόσμιας νομοθεσίας είναι το γεγονός ότι η Σοβιετική Ένωση όπως και όλα τα άλλα έθνη, επιθυμεί να αποφύγει τον πόλεμο. Κανένα έθνος δεν θέλει σήμερα τον πόλεμο, γιατί το να θέλει κανείς τον πόλεμο στη σημερινή εποχή του ατόμου, είναι σαν να θέλει την εξαφάνιση του κόσμου. 'Ας αναφέρουμε, για μια ακόμα φορά, τί λέει ο Ρέϋμοντ Σουίνγκ:

«'Αν οι 'Ηνωμένες Πολιτείες και οι Βρεταννοί με την πλήρη συγκατάθεση των λαών τους, αναλάβαν να καταργήσουν τον πόλεμο με την παγκόσμια κυβέρνηση, κανείς δεν μπορεί να πει τί αντίδραση θα είχε το γεγονός αυτό στη Σοβιετική πολιτική. 'Αν αυτή η χειρονομία γινόταν με τρόπο πειστικό, θα έβαζε τέλος στους φόβους της Ρωσίας. Κανείς δεν μπορεί να πει ποια θα ήταν η Ρωσική πολιτική όταν θα εξασφαλιζόταν αυτός ο φόβος. Κανείς όμως δεν έχει το δικαίωμα να πει τώρα πως μια Ρωσία ελευθερωμένη από το φόβο θα άρνηθεί να συνεργαστεί για τη δημιουργία ενός κόσμου, όπου το δικαίωμα θα είναι πάνω από τα έθνη.»

«'Αν μπορούσαν τουλάχιστον να μιλήσουν οι λαοί του κόσμου...»
(Από το «Evening Standard», Λονδίνο)

«Χάρτινα Σύνορα»

«ΕΙΝΑΙ ΦΥΣΙΚΟ δικαίωμα καθενός να έρχεται σε επικοινωνία και να έχει σχέσεις με τον καθένα» και μέσα στα όρια της δικαιοσύνης να κάνει ανταλλαγή των προϊόντων του... 'Από την εποχή που δημιουργήθηκε ο κόσμος καθένας μπορούσε να ξεκινά και να ταξιδεύει όπου ήθελε. Δεν είναι δίκαιο ένα έθνος να εμποδίζει το λαό ενός άλλου έθνους να ταξιδεύει ή ακόμα και να ζει στη χώρα του, όταν δε το βλάπτει και όταν οι επισκέπτες δεν κάνουν κακό σε κανένα.»

(Φραγκίσκος ντε Βιτόρια, 1483-1546
γνωστός ως «Πατέρας του Διεθνούς Δικαίου»)

«ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ματιά φαίνεται μικρό πράγμα, ζήτημα έντελως ατομικό, αυτό το δικαίωμα να φεύγεις από ένα τόπο και να πηγαίνεις σε έναν άλλο. Στην πραγματικότητα, αντιπροσωπεύει τη θεωρία σχετικά με τη σχέση του ατόμου προς την οργανωμένη κρατική εξουσία της χώρας του και άλλων χωρών. 'Εκείνος που φεύγει από μια χώρα μπορεί ν' αποφασίσει να μην γυρίσει πίσω, κι αν δεν χρειάζεται διαβατήριο όταν φεύγει, αυτό είναι το πιο φανερό σημάδι ότι είναι άνθρωπος ελεύθερος.»

(Ντάγκλας Γούντχοφ,
στο «Free Europe» 'Ιούλιος 1946.)

«ΠΡΕΠΕΙ να ομολογήσω πως το έξιπρξ Καλαί - Βασιλείας ήταν κάτι που μ' άπογοήτευσε. Πηγαίνοντας δεν είχαμε φαγητό και γυρίζοντας δεν είχαμε ούτε φαγητό, ούτε βαγκόν. 'Εκείνο που με στενοχωρούσε δεν ήταν ότι το τραίνο δεν είχε βαγκόν ρεστωράν. Καταλαβαίνω πως αυτό είναι μια πολυτέλεια που ακόμα δεν μπορούν να μ'ας την προσφέρουν. 'Οχι, δεν ήταν αυτό· εκείνο που μ' έκαμε ν' αγαπητήσω ήταν ότι παραμέλησαν να μ'ας πουν ότι δεν θα βρίσκαμε τίποτα να φάμε. Αυτό είναι ένα μέρος από την καινούρια περιφρόνηση που δείχνεται στον ταξιδιώτη, στον πελάτη και τον κοινό πολίτη που συμβαίνει να μην είναι επίσημος. Πιστεύω πως αυτή η μεγάλη περιφρόνηση για τον ανεπίσημο ταξιδιώτη θα συνεχιστεί, εκτός αν πάρουμε τα μέτρα μας. 'Ολη αυτή η ούρα για τα διαβατήρια, την επιθεώρησή τους, τις χρηματικές έρευνες - ίσως να είναι απαραίτητη, ίσως όχι. 'Ωστόσο, εγώ που πήγα σε έξι διαφορετικές χώρες μέσα στους 9 τελευταίους μήνες, παρατηρώ πως υπάρχει, ή σχεδόν καμιά προσπάθεια για να γίνει εύκολότερη για τον κοινό ταξιδιώτη αυτή η κουραστική δουλειά.

«Μ' ὅλο πού δὲν μὲ νοιάζει νὰ περιμένω μιὰ ἢ δυὸ ὥρες, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐλέγξω τὰ χαρτιά μου σὲ μιὰν Εὐρώπῃ πού ἀκόμα ἀναρρώνει ἀπὸ τὸν πόλεμο, πιστεύω πὼς γίνεται κάποιον σοβαρὸ λάθος σχετικὰ μὲ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐμπόδια γιὰ ἕνα ἀξιοπρεπὲς, πολιτισμένον ταξίδι... Ποιὸς ὁ λόγος νὰ φωνάζουμε γιὰ καλύτερες διεθνεῖς σχέσεις ὅταν οἱ ἀρχεῖς σὲ κάθε χώρα κάνουν τὰ ταξίδια ὅσο τὸ δυνατόν δυσκολώτερα;»

(Τζ. Μπ. Πρίστλεϋ - περιγραφή τῆς τελευταίας του ἐπισκεψῆς στὴν Ἑλβετία, σὲ ραδιοφωνικὴ του ὁμιλία.)

«ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ κανεὶς νὰ μὴ σκεφθεῖ ὅτι οἱ γραφειοκράτες πού στὴν Βέρνη ἀρνούνται μὲ ἐπιμονὴ νὰ καταργήσουν τὶς ἐπιθεωρήσεις τῶν διαβατηρίων, εἶναι ἄνθρωποι πού δὲν τοὺς ἀρέσει νὰ ταξιδεύουν. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἕνας γραφειοκράτης εἶναι, ἂν θέλουμε νὰ τὸν προσδιορίσουμε ἕνας ἄνθρωπος ἀκίνητος, μόνιμος, σταθερὸς, ἴσως ἀθάνατος, ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε περιπλανώμενοι καὶ μεταβατικοί. Αὐτὸς ὁ καθιστικὸς ἄνθρωπος δὲν παραδέχεται τὴν ἐπιθυμία μας νὰ κουνηθοῦμε. Ἐστὶ δικαιολογεῖται καὶ ἡ γνωστὴ φράση ἐνὸς σταθμάρχου: «Μήπως ἐγὼ ταξιδεύω;»

«Ἀμέρητοι εἶναι οἱ δυστυχισμένοι πού ξεπαγιάζουν περιμένοντας ἀτέλειωτες ὥρες μέσα στὶς αἰθουσες ἀναμονῆς τῶν προξενείων. Ἐχουν πειθαρχικὰ συμπληρώσει διάφορα διοικητικὰ ἔγγραφα καὶ ἔχουν δώσει πολλές φωτογραφίες· στέκονται ὀρθοί, ἕνα λυπηρὸ κοπάδι, ἢ κάθονται πάνω σὲ σκληροὺς πάγκους. Χασμουριούνται, λυποῦνται, παραπονοῦνται. Σέβονται μέχρι ἀηδίας τὸν κλητῆρα, τρέμουν μὲ τὸ ἄνοιγμα μιᾶς πόρτας, ρωτοῦν μὲ σιγανὴ φωνὴ τοὺς διπλανούς τους, εἶναι ἀνήσυχoi πάντα μ' ὅλη τους τὴν ταπεινότητα καὶ αἰσθάνονται κάπως ἐνοχοί. Ἄν θέλουμε νὰ γλυτώσουμε αὐτοὺς τοὺς ἀθώους ἀπὸ τὶς ἀτέλειωτες καθυστερήσεις, τὰ ἐνοχλητικὰ διαβήματα, τοὺς φόβους καὶ τὴν πίκρα, πρέπει νὰ καταργήσουμε τὰ διαβτήρια...

«Ἡ κατάργηση τῆς ἐπιθεώρησης τῶν διαβατηρίων θὰ εἶταν, ὡς ἕνα σημεῖο, ἐπαναφορὰ σὲ μιὰ φυσικὴ κατάσταση. Ὁ πόλεμος τελείωσε, θάλεγε ὅμως κανεὶς πὼς οἱ διευθύνοντες αὐτὸν τὸν κόσμον, ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον ἀρχηγὸ ὡς τὸν πῖο ἀπλὸ γραφειοκράτη, ἐπιθυμοῦν νὰ συνεχίσουν τὶς δυσκολίες καὶ νὰ διαιωνίσουν αὐτὸ τὸ πνεῦμα. Ἐμεῖς ὅμως, ὁ ταπεινὸς ὄχλος, θέλουμε, ξεφεύγοντας ἀπὸ τὴν τρομερὴ κηδεμονία τοῦ κράτους καὶ ξαναβρίσκοντας τὴν ἐλευθερία τῆς σκέψης, τῆς πράξης, τῆς κυκλοφορίας, ν' ἀναπνεύσουμε ἐπιτέλους μιὰ ἀτμόσφαιρα εἰρήνης.»

(Ρομπέρ ντε Τράζ, σὲ «Journal de Genève»)

«ΠΟΥ ΕἶΝΑΙ ἡ ἄδεια παραμονῆς σας;» μὲ ρώτησε στὸ ἀεροδρόμιο τῶν Ἀθηνῶν ὁ χωροφύλακας. Κανένας δὲν εἶχε υποθέσει πὼς θὰ χρειάζοταν ἕνα τέτοιο πράγμα. «Ἄν δὲν ἔχετε ἄδεια παραμονῆς, φοβάμαι πὼς δὲν θὰ μπορέσετε νὰ φύγετε». Ἐγὼ τὰ ἔχασα ἐντελῶς ὅταν βρέθηκα ἀντιμέτωπος μ' αὐτὴν τὴν λογικὴ. Τότε ἐκείνος μαλάκωσε κάπως. Μήπως εἶχα καμμιὰ φωτογραφία; Ἰσως τότε θὰ μπορούσαν νὰ μοῦ ἐκδώσουν στὸ ἀεροδρόμιο ἄδεια παραμονῆς. Ἡ καλύτερη φωτογραφία πού εἶχα νὰ δώσω εἶτον ἐκείνη πού εἶχε δημοσιεύσει ἕνα ἀπογευματινὸ Ἀθηναϊκὸ φύλλο στὸ ὁποῖο εἶχα δώσει μιὰ συνέντευξη. Εἶχε δημοσιευτὴ τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα καὶ στὴν πρώτη σελίδα εἶχε δυὸ εἰκόνες: τὴ δική μου καὶ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ γίνουν τὰ πράγματα πῖο εὐνοϊκὰ γιὰ μένα. Τὸ μόνο πού ἔπρεπε νὰ κάνω εἶταν νὰ ἀπαντήσω στὶς τυπικὲς ἐρωτήσεις, γιὰ τὸ θρήσκευμά μου, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὸ πατρικὸ ὄνομα τῆς μητέρας μου.

«Ὅλα τὰ τυπικὰ ἔγγραφα πού συμπλήρωσα μέσα στὰ δυὸ τελευταῖα χρόνια, σὲ τέσσερα ταξίδια πού ἔκανα στὸ ἐξωτερικόν, θὰ σχημάτιζαν ἕνα βιβλίο τόσο μεγάλο ὅσο καὶ ἡ «Κάντινα» τοῦ Βολταίρου. Ποιὸς τὰ διαβάξει αὐτὰ τὰ πράγματα; Μήπως ἡ ὁρθογραφία τοῦ ὀνόματος τοῦ πατέρα μου ἢ τῆς μητέρας προκαλεῖ ζωηρὲς συζητήσεις, ἀτέλειωτες καὶ διαρκῶς περισσότερο ὀξείες ἀνάμεσα στοὺς ἀρχαιοφύλακες τῆς Ἀθήνας, τῆς Λισσαβώνας καὶ τῆς Τύνιδας; Ἀλλοίμονο, ὄχι. Φοβάμαι πὼς ἔγραψα ὅλες αὐτὲς τὶς χιλιάδες λέξεις — ὅλες τόσο ἀληθινές — ἄδικα. Ἀμφιβάλλω μάλιστα ἂν τὰ χρησιμοποίησιν ἔστω καὶ γιὰ χαρτὶ περιτυλίγματος. Μαζεύονται μέσα σὲ μεγάλα δωμάτια, κοκκινίζουν χωρὶς νὰ τὰ δεῖ ἀνθρώπου μάτι ἢ μᾶλλον κτρινίζουν σιγὰ-σιγὰ μὲ τὸν καιρὸ· φτάνει κανεὶς νὰ πιστεῦει πὼς ἂν καὶ δὲν διαβάζονται παρὰ μόνο ἀπὸ τὰ θύματα τους, αὐτὰ τὰ ἐρωτηματολόγια αὐξάνουν τὴν ἱκανότητα ἢ τουλάχιστον τὸ μεγαλεῖο τοῦ Παντοδύναμου Κράτους.

«Καθαγιασμένα μὲ τὸν συνηθισμένον σεβασμὸ, ταξιθετημένα ἀπὸ κακομοίρηδες μικροὺς ὑπαλλήλους, πού εἶναι λιγώτερο χρήσιμοι κι' ἀπὸ τοὺς πῖο κοιμισμένους καλόγερους στὰ λιγότερο αὐστηρὰ μεσαιωνικὰ μοναστήρια, αὐτὰ τὰ τυπικὰ ἔγγραφα πού συμπληρώνονται μὲ τόση ἐπιμέλεια, φανερώνουν σήμερα, στὸν 20ο αἰῶνα, μιὰ πρόκληση ἀντάξια μὲ τὸ σεβασμὸ πού δείχνουν στὸ Θιβέτ στοὺς ἱερούς τροχούς.»

(Ρέϋμοντ Μόρτιμερ, περιγραφή τοῦ ταξιδιοῦ του στὴν Ἑλλάδα, σὲ «Horizon» Ἰουλίου 1946.)

Ο κ. ΜΠΕΒΙΝ καθορίζει τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ του μὲ τὴν ἀκόλουθη φράση:

«Νὰ πάω στὸ σταθμὸ Βικτωρίας, νὰ πάρω ἕνα εἰσιτήριο τοῦ τραίνου καὶ νὰ πάω ὅπου θέλω χωρὶς διαβατήριον καὶ ἄλλα κουρελόχαρτα.»

(Συνέντευξη τοῦ Ἑργατικοῦ Κόμματος, Ἰουνίου 1946)

Τὸ ζήτημα γενικὰ τῶν διαβατηρίων βρίσκεται ὑπὸ συζήτηση. Ἢδη, ὕστερα ἀπὸ πρόταση τῆς Βρετανικῆς κυβέρνησης, καταργήθηκαν οἱ ἐπιθεωρήσεις διαβατηρίων γιὰ τοὺς Γάλλους πού πηγαίνουν στὴν Ἀγγλία καὶ γιὰ τοὺς Ἀγγλοὺς πού ἐπισκέπτονται τὴν Γαλλία. Ἡ Γαλλικὴ κυβέρνησις δέχθηκε τὴν πρόταση μὲ μεγάλη προθυμία, ἀφοῦ μάλιστα εἶχε κι αὐτὴ προτείνει τὴν κατάργησιν αὐτῆς. Ἄς ἐλπίζουμε ὅτι καὶ οἱ ἄλλες χώρες θὰ πάρουν γρήγορα παρόμοιες ἀποφάσεις.

‘Η φανταστική εισβολή

Του ‘Αντιναύαρχου GEORGE P. THOMSON

(‘Από τὸ «Sunday Dispatch», Λονδίνο)

Καλοκαίρι τοῦ 1940. Στὰ καφενεῖα οἱ Ναζὶ τραγουδοῦν τὸ «‘Αρμενίζουμε γιὰ τὴν ‘Αγγλία», οἱ γερμανοὶ στρατιῶτες μελετοῦν ἀγγλικὰς μεθόδους με χρήσιμες φράσεις, ὅπως π.χ. «Κατάσχω τὰ πάντα». ‘Αγγλοὶ μεσήλικες τζέντλεμεν, με τὸ περιβραχιόνιο τῶν ἐσθλοντῶν τῆς Πολιτοφυλακῆς περιφέρονται στὶς ἀκτὲς κρατώντας τὸ κυνηγετικὸ τους τουφέκι, καὶ ἡ Ρ.Α.Φ. βομβαρδίζει συνεχῶς τὰ ἐλαφρὰ ἀποβατικά σκάφη ποῦ εἶναι συγκεντρωμένα στὴ Γαλλικὴ ἀκτὴ τῆς Μάγχης. ‘Ολοὶ περιμένουν ἀπόβαση τῶν Ναζὶ στὴν ‘Αγγλία.

Καὶ ξαφνικά, ἀπὸ στόμα σὲ στόμα, μεταδίδεται ἡ εἰδηση πὺς ἀποπειράθηκαν νὰ εἰσβάλουν καὶ ἀπέτυχαν. Κατὰ τὶς 6 Σεπτεμβρίου, σὲ πολλὰς νότες παύσιες ζῶντες διηγούνται πὺς στὴν παραλία ἡ θάλασσα ἐξέβρασε με τὴν παλλήρροια πτώματα Γερμανῶν. Κάποιος μάλιστα εἶπε σὲ ἕνα δημοσιογράφου:

«‘Ολα τὰ παράλια κατέχονται ἀπὸ τὶς στρατιωτικὰς ἀρχές. ‘Αν ἔλεγαν πὺς εἶταν ἀνάγκη νὰ ἀποκρῦψουν τὴν ἀνακάλυψη τῶν πτωμάτων τῶν Γερμανῶν, δὲν θὰ εἶταν καθόλου δύσκολο. ‘Εμένα με φτάνει πὺς βλέπω τὰ καμιόνια νὰ πηγαίνουν πρὸς ἕνα ὀρισμένο σημεῖο τῆς ἀκτῆς καὶ νὰ γυρίζουν, καὶ ἄλλοι νὰ πηγαίνοντες μυστηριώδη νοσοκομειακά αὐτοκίνητα. Εἶναι βέβαιον πὺς ἔγινε κάτι τὸ αὐνίχιστο».

Τὴν ἰδίαν ἐποχὴν ἡ ἀκόλουθη ἱστορία

‘Η ἱστορία χιλιάδων Γερμανῶν στρατιωτῶν ποῦ πνίγηκαν ἢ κἀθηκαν ζωντανοὶ κατὰ τὴ διάρκειαν μιᾶς ἀπόπειρας εἰσβολῆς στὴ Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ στὰ 1940 εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς θρύλους τοῦ πολέμου ποῦ ἐπικράτησαν περισσότερο. ‘Ο ἀντιναύαρχος Θόμσον, ποῦ ἀπέκτησε τὴν ἐμπειροσύνη τῶν ἐφημερίδων ὅταν εἶταν διευθυντὴς τῆς ὑπηρεσίας λογοκρισίας, μᾶς δίνει ἐδῶ τὴ λύση τοῦ αἰνίγματος.

διαδίδεται στὶς ‘Ηνωμένες Πολιτεῖς.

«‘Η Ρ.Α.Φ. βύθισε στὴ Μάγχῃ ἕνα γερμανικὸ στόλο εἰσβολῆς ποῦ ἔκανε γυμνάσια. ‘Ενα τηλεγράφημα ἀπὸ τὴ Λισσαβώνα ἀναγγέλλει πὺς οἱ Γερμανοὶ, προσπαθώντας νὰ ἀποβιβάσουν δυνάμεις στὴν ‘Αγγλικὴ ἀκτὴ, ἀπωθήθηκαν με βερσιὲς ἀπώλειες».

‘Ενα μῆνα ἀργότερα, ἡ ἐφημερίδα «Νιού ‘Ὅρκ Σάν» ἐπαινεῖ μιὰ ἔκθεσιν με θετικότερες πληροφορίες.

«Μέσα ἀπὸ τὴν ὁμίχλη καὶ τὴν καταιγίδα, — ἔγραφε — ξεπροβάλλαν ἑκατοντάδες ἐλαφρά, ἐπιπλέον ἀποβατικά σκάφη, με 200 Γερμανοὺς τὸ καθένα ὀπλισμένους ἀπὸ τὴν κορυφὴ ὡς τὰ νύχια. Καὶ ἐνῶ ἡ Ρ.Α.Φ. ἀπασχολοῦσε τὴ Λούφτβαφφ, τὰ παράκτια πυροδολεῖα βομβάρδιζαν τὰ πλοῖα. Τρομακτικὴ αἱματοχυσία... Τὰ ἀποβατικά σκάφη βουλιάζαν κάτω ἀπὸ τὸ φοινικόπυρ. Εἶταν τρομερό!... Στὸ μεταξὺ, μονάδες τοῦ βρετανικοῦ στόλου παρουσιάζονταν ἀπὸ πίσω καὶ ἀποκόπτανε τὰ ἀποβατικά σκάφη ἀπὸ τὴ Γαλλία. Με τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου, ἡ ὁμίχλη διαλύθηκε καὶ τὰ ἀγγλικά κανονιοβόλα κατόρθωσαν νὰ κανονίσουν τὴ βολὴν τοὺς με περισσότερη ἀκρίβεια. ‘Οταν φάνηκε πὺς οἱ εἰσβολεῖς δὲν θὰ μπορούσαν νὰ φτάσουν στὴν ἀκτὴν, οἱ ναυτικὲς μονάδες ἀποσύρθηκαν ἀφήνοντας πίσω τοὺς τὴ θάλασσα, σκεπασμένη ἀπὸ πτώματα καὶ συντρίμματα».

Τὸ Δεκέμβριο γεννήθηκαν καὶ διαδόθηκαν καινούριες ἱστορίες. Κάποιος

ποῦ ἦρθε ἀπὸ τὴ Γαλλία, ὅταν ἔφτασε στὶς ‘Ηνωμένες Πολιτεῖς εἶπε πὺς τὰ νοσοκομεία στὸ Παρίσι εἶταν γεμάτα ἀπὸ Γερμανοὺς στρατιῶτες ποῦ εἶχαν στὸ σῶμα τοὺς φοβερὰ ἐγκαύματα. Κατὰ τὴ γνώμη του, οἱ ‘Αγγλοὶ εἶχαν ἀγκυροβολήσει κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας χιλιάδες δεξαμενὲς βενζίνης ποῦ τίς ἀνατίναξαν καὶ τοὺς ἔβαλαν φωτιά με ἐμπρηστικὰς βόμβες. Σύμφωνα με ἄλλες διηγήσεις, εἶχαν χύσει στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας βενζίνη ἢ πετρέλαιο καὶ με ἐμπρηστικά βλήματα ἔβαλαν φωτιά.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο, οἱ ἐλεύθερες Γαλλικὲς δυνάμεις θύνανε με τὸ ‘Υπουργεῖο Πληροφοριῶν, ἕνα ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν ποῦ ἔλεγε πὺς «30.000 Γερμανοὶ εἶχαν πνιγῇ τὸ Σεπτέμβριο σὲ μιὰ ἀπόπειρα ἀπόβασης». ‘Ο βρεταννικὸς τύπος παρεκλήθη νὰ μὴν κοινοποιήσει τὸ νέο.

Δὲν δημοσιεύθηκε κανένα ἐπίσημον ἀνακοινωθὲν καὶ δυὸ χρόνια ἀργότερα ἡ κυδέρνηση δὲν εἶχε φανερώσει ἀκόμα τὸ μυστικὸ τῆς. Τὸν ‘Ιούλιον τοῦ 1943, στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων, ὁ ταγματάρχης Βίβριαν ‘Ανταμς, ζήτησε ἀπὸ τὸν Πρωθυπουργὸ νὰ τὸν πληροφορήσει γιὰ κάθε ἀπόπειρα εἰσβολῆς ποῦ εἶχε κάνει ὁ ἐχθρὸς τὸ καλοκαίρι καὶ στὶς ἀρχὲς τοῦ φθινόπωρου τοῦ 1941. Δὲν πῆρε παρὰ μιὰ γεμάτη ὑπεκφυγὲς ἀπάντηση ἀπὸ τὸν κ. ‘Ατλὴν ποῦ ἐκεῖν τὴν ἐποχὴν εἶταν ἀντιπρόεδρος στὴν Κυδέρνηση καὶ Ἀδρῶς Πρόεδρος τοῦ Βασιλικῦ Συμβουλίου.

‘Ενα χρόνο ἀργότερα, ὁ ταγματάρχης ‘Ανταμς ξαναγύρισε στὸ θέμα αὐτὸ καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸν ὑπουργὸ νὰ τοῦ ὑποδείξει σὲ γενικὲς γραμμὰς τὴ φύσιν καὶ τὴ σημασία κάθε ἀπόπειρας εἰσβολῆς τῆς ἐποχῆς ποῦ ἀναφέραμε. Καὶ ἀκολούθησε ὁ παρακάτω κοινοβουλευτικὸς διάλογος.

ΤΣΩΡΤΣΙΑ: Δὲν διαθέτω καμιὰ πληροφορία ποῦ νὰ μπορῶ, τουλάχιστον σήμερα, νὰ τὴν προσθέσω στὴν ἀπάντησιν ποῦ ἔδωκε στὶς 29 ‘Ιουλίου τοῦ περασμένου χρόνου ὁ ἀξιότιμος φίλος

μου, Ἀδρῶς Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου, στὸν ἀξιότιμον καὶ γενναῖον φίλον μου ταγματάρχην ‘Ανταμς.

ΑΝΤΑΜΣ (Ταγματάρχης): Μπορῶ νὰ ρωτήσω τὸν ἀξιότιμον φίλον ἂν μπορεῖ νὰ μοῦ πεῖ, μόνο γιὰ τὴν ἱστορία καὶ ἀφοῦ πέρασε ἀπὸ τότε ἕνα τόσο μεγάλο διάστημα, ἂν ὁ ἐχθρὸς «ἐπρίε» ποτὲ στὴ θάλασσα ἕνα στόλο εἰσβολῆς;

ΤΣΩΡΤΣΙΑ: Δὲν ξέρω τι ἔννοεῖ ὁ ἀξιότιμος καὶ γενναῖος φίλος μου, λέγοντας «ἐπρίε» στὴ θάλασσα». ‘Αν ἔννοεῖ, ἂν διέσχισε τὴ Μάγχην, τοῦ ἀπαντῶ ὅχι. ‘Αν ἔννοεῖ, ἰσχυρὲς συγκεντρώσεις στρατοῦ καὶ πλοίων με σκοπὸ τὴ διάβαση τῆς Μάγχης, καί.

ΣΙΝΟΥΕΛ: ‘Ο ἀξιότιμος κύριος μπορεῖ νὰ βεβαιώσει πὺς ἂν γινόταν μιὰ τέτοια ἀπόπειρα θὰ συναντοῦσε ἀποτυχία;

ΤΣΩΡΤΣΙΑ: Μάλιστα, Σέρ.

Πρέπει νὰ φθάσουμε στὸ φθινόπωρον τοῦ 1944 γιὰ νὰ βροῦμε πάλιν αὐτὴ τὴν υπόθεσιν ἐπὶ τάπητος. ‘Ενας ἀνταποκριτὴς τῆς ἐποχῆς ἐκεῖνης, ἔγραψε: «Οἱ Βέλγοι με τοὺς ὁποιοὺς μίλησα ἔδειξαν ἐκπληξὴ γιὰ τὴν ἀπόπειρα εἰσβολῆς, ποῦ εἶταν γνωστὴ σ’ ὅλο τὸ Βέλγιο. Μιὰ βελγίδα νοσοκόμος, ποῦ εἶχε διηγηθῇ πὺς ἕνας γερμανὸς στρατιώτης προτοῦ πεθάνει εἶχε πῆ: Εἶταν κάτι φοβερό. Φλεγόταν ὅλη ἡ Μάγχη. Οἱ ‘Αγγλοὶ μᾶς χτυποῦσαν με βόμβες καὶ με τηλεβόλα. ‘Η κόλαση δὲ μπορούσε νὰ εἶναι χειρότερη».

Τὸ Μάιο τοῦ 1945, ἕνας ἄλλος δημοσιογράφος συνάντησε κάποιον ποῦ τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1940 εἶχε δῇ με τὰ μάτια του τὴν ἀπόπειρα εἰσβολῆς. Βρισκόταν, κοντὰ στὸ Μπονιόρ, στὶς ἀκτὲς τοῦ Σάσσεξ. Τοῦ ἔκανε μιὰ ζωντανὴ περιγραφὴ τῶν παρακτινίων πυροβολείων, ποῦ χτυποῦσαν ἕνα στόλο ἀπὸ ἀποβατικά πλοῖα καὶ τῶν καταδυνάμειων τῆς Ρ.Α.Φ. ποῦ ἐπετιόνταν στὸν οὐρανὸ πάνω ἀπ’ ὅλη αὐτὴ τὴ σκηνή.

Εἶπε ἀκόμα πὺς εἶχε δῇ ἑκατοντάδες πτώματα με στρατιωτικὴν στολή

πού τὰ εἶχε βγάλει ἡ θάλασσα στὶς ἀκτές.

«Παρ' ὅλη τὴ μυστικότητα πού ἔχουν τὴν ἀρχὴ νὰ προβάλλουν τὰ ὑπουργεῖα τῶν στρατιωτικῶν, ναυτικῶν καὶ ἀεροπορίας, ἐγὼ εἶμαι πεπεισμένος, ὅστερα ἀπὸ τὶς ἐρευνές μου, πὼς οἱ βρεταννικὲς στρατιωτικὲς ἀρχές, στὴν πραγματικότητα πῆραν τὴ «δοκιμὴ» πού ἔκαναν οἱ Γερμανοὶ γιὰ πραγματικὴ ἀπόπειρα εἰσβολῆς καὶ διέταξαν τὶς στρατιωτικὲς, ναυτικὲς καὶ ἀεροπορικὲς δυνάμεις νὰ δράσουν».

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οἱ Γερμανοὶ ἔστω κι' ἂν πραγματικὰ εἰσιμάζονταν νὰ εἰσβάλουν στὴ Μεγάλῃ Βρεταννίᾳ, δὲν ἀποπειράθηκαν ποτὲ νὰ πραγματοποιήσουν τὸ σχέδιό τους. Δὲν εἶναι ἀληθινὴ οὐτε μιὰ λέξη ἀπ' αὐτὴ τὴν ἱστορία τῆς εἰσβολῆς πού δὲν ἀποκρούστηκε καὶ τοὺς 30.000 ἀπανθρακωμένους Γερμανούς. Καὶ ὅμως ἡ ἱστορία αὐτὴ εἶναι ἐκείνη πού κράτησε πρὸ πολλοῦ ἀπ' ὅλους. Κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ πολέμου, μοῦ στέλνανε πάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα τὸ ἕνα ἄρθρο ὅστερα ἀπὸ τ' ἄλλο.

Ἡ δουλειὰ τοῦ λογοκριτῆ δὲν εἶναι νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀλήθεια τῶν νέων πού τοῦ υποβάλλουν. Ὁ ρόλος του εἶναι νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἐχθρὸ νὰ πάρῃ χρήσιμες πληροφορίες. Πολλὲς φορές ὅμως βλέποντας νὰ περνᾷ ἕνα γεγονός πού ἤξερα πὼς δὲν εἶταν ἀκριβές, πληροφοροῦσα τὴν ἐφημερίδα πού μοῦ τὸ ὑπέβαλε καὶ ὁ ἀρχισυντάκτης τῆς πάντα μὲ εὐγνωμονοῦσε. Κάθε φορά πού ἔπαιρνα ἕνα ἄρθρο γιὰ τὴν «ἀποτυχημένη εἰσβολή» τηλεφωνοῦσα στὸν ἀρχισυντάκτη τῆς ἐνδιαφερόμενης ἐφημερίδας γιὰ νὰ τὸν βε-

βαιώσω μὲ τὴ μεγαλύτερη προθυμία, πὼς τὸ πράγμα αὐτὸ δὲν εἶταν σωστό. Σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις αὐτοῦ τοῦ εἰδους ὁ ἀρχισυντάκτης δεχόταν τὴ συμβουλὴ μου καὶ δὲν δημοσίευε τὸ ἄρθρο. Παρ' ὅλες μου τὶς προσπάθειες, ἡ ἱστορία ἐπέζησε.

Ἀφοῦ σκέφθηκαν πολὺ καιρὸ, πρὶς τοῦ ὅτι πῶς πρέπει νὰ ἀποδώσουμε τὴν ἀρχὴ τῆς σ' ἕνα ἀπὸ τὰ βρεταννικὰ μυστικὰ ὅπλα. Στὸν πόλεμο, ἀπὸ τὴν πρώτη ὥς τὴν τελευταία μέρα, ὅλες οἱ σχετικὲς μὲ τὴ χρῆση τῆς βενζίνης, γιὰ στρατιωτικὲς ἀνάγκες, ἐφευρέσεις, προφυλάχθηκαν πάντα ἀπὸ τὴν περιέργεια τοῦ ἐχθροῦ μὲ τὴ μεγαλύτερη φροντίδα. Μόνο ὅστερα ἀπὸ τὴν παράδοση τῆς Γερμανίας κοινολογήθηκαν τὰ σχετικὰ γεγονότα. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς τὶς ἐφευρέσεις, εἶταν ἡ ἐγκατάσταση ἀγωγῶν πετρελαίου μέσα σὲ κόλπους· αὐτοὶ οἱ ἀγωγοὶ ἀδειάζαν τὸ πετρέλαιο πάνω στὸ νερὸ καὶ ἐμπρηστικά φυσίγγια πού τὰ ρίχνανε ἀπὸ τὴν ξηρὰ, τοῦ ἐβάζαν φωτιά. Στὰ πειράματα πού ἔγιναν κοντὰ στὴν ἀκτὴ, ἔβλεπε κανεὶς βέβαια, πελώριες φλόγες πάνω στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας. Αὐτὸ εἶταν ἡ ἀφορμὴ νὰ δημιουργηθεῖ ἡ φήμη γιὰ τὴν εἰσβολή...

Τὰ πτώματα ὅμως; Εἶταν μόνο λίγοι γερμανοὶ ἀεροπόροι πού τοὺς εἶχαν ρίξῃ ἀγγλικά ἀεροπλάνα στὴ Μάγχη.

Μὲ λίγα λόγια, δὲν αὐτὰ μοῦ θυμίζουν τὴν ἱστορία ἐνὸς μικροῦ ἀγοριοῦ πού μπήκε στὸ σπίτι του φωνάζοντας: «Γέμισε ἡ αὐλὴ μας γάτες». Καὶ ὅταν ὁ πατέρας του τὸ κοίταξε μ' ἕνα παγωμένο αὐστηρὸ βλέμμα, εἶπε: «Τί μὲ κοιτᾷς ἔτσι; Λέω ἀλήθεια, εἶδα τὴ γάτα μας καὶ τὴ γάτα τοῦ γείτονα...»

Τὸ πρόβλημα τῆς Ἰσπανίας τοῦ Φράνκο

Τοῦ SALVADOR de MADARIAGA

(Ἀπὸ τὸ «The Contemporary Review»)

«Ὁ Σαλβαντόρ ντε Μανταριάνα, πρῶν προβευτῆς τῆς Ἰσπανίας σὺς Ἠνωμένους Πολιτεῖες καὶ μόνιμος ἀντιπρόσωπος τῆς χώρας του στὴν Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν (1931 1936), μένει τώρα στὴν Ἀγγλία καὶ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους φιλελεύθερους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς μας.

Ἡ ἐπιβίωση τοῦ φασισμού στὴν Ἰσπανία σήμερα, δυὸ χρόνια ὅστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Χιτλερισμοῦ, εἶναι κάτι παράδοξο. Μὰ ἰσα-ἰσα ἐπειδὴ εἶναι παράδοξο ταιριάζει στὴν Ἰσπανία σὰν νὰ εἶταν γεννημένη μ' αὐτό· γιατί ἡ Ἰσπανία εἶναι ἀπὸ φυσικοῦ τῆς μιᾶς χώρα παράδοξη. Καὶ στοὺς δυὸ παγκόσμιους πολέμους ἔμεινε οὐδέτερον. Μὰ ἡ μάρα τῆς οὐδετερότητας καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις εἶχε ἕνα ἰδιαίτερο χαρακτηριστὶ καὶ δύσκολο θὰ μπορούσε νὰ τὴν ὀρίσει κανεὶς. Δὲν εἶναι μεγάλη Δύναμη, οὐτε μικρή. Σὰ δυτικὸ κράτος εἶναι κατὰ τρόπο περιέργου πολὺ «Ἀνατολή». Κλεισμένη στὸν ἑαυτὸ τῆς, εἶναι γεμάτη πάθος. Τριγυρισμένη ἀπὸ θάλασσα, ἔχει παγκόσμιο χαρακτῆρα. Ἀστατὴ στὴν πολιτικὴ, ὄνειρεύεται συνταγματικὴ τελειότητα καὶ διχασμένη ὥς τὸν ἐμφύλιο πόλεμο, ἐπιμένει στὴ φυσικὴ τῆς ἀκεραιότητα. Κάθε ἔθνος εἶναι ἕνας γαίφιος, μὰ ἡ Ἰσπανία εἶναι ἐκεῖνος πού σὲ ἐνοχλεῖ περισσότερο.

Καὶ κοντὰ σὲ ὅλα αὐτὰ, ὁ ἔξενος πλησιάζει συχνὰ τὴν Ἰσπανία μὲ μάτια πού τὰ ἔχει διαστρέψει μιὰ προκατειλημμένη καὶ μεροληπτικὴ ἱστορία, ἐδῶ καὶ 300 χρόνια. Χωρὶς νὰ πᾶμε ὅλο τὸ δρόμο ἀκολουθώντας τοὺς ἱστο-

ρικούς καὶ τοὺς κριτικούς τοῦ Ἰσπανικοῦ κόσμου, ἐκείνους πού ἔχουν ἀναλάβει ν' ἀποδείξουν τὴν ψευτιά τοῦ «Μαύρου μύθου» τοῦ Μεσαίωνα μποροῦμε καὶ πρέπει νὰ διορθώσουμε ὅλες ἐκείνες τὶς τόσο συνηθισμένες ἀπόψεις πού δὲν βλέπουν μέσα στὴν ἐκκλησία τῆς Ἰσπανίας ἄλλο παρὰ τὴν ἱερὴ Ἐξέταση καὶ τὸ στρατό τῆς μιᾶς Ἰσπανικῆς μετάφρασης Πρώσων στρατιωτικῶν.

Αὐτὴ ἡ προκατάληψη βοήθησε πολὺ γιὰ νὰ κρυφτεῖ ἡ πραγματικὴ σημασία τοῦ ἐμφύλιου πολέμου. Κι ἐξακολουθεῖ ἀκόμη καὶ τώρα νὰ δουλεύει καὶ νὰ συντελεῖ στὸ σχηματισμὸ τῆς κοινῆς γνώμης πάνω στὰ πολιτικὰ προβλήματα πού θέτει στὸν κόσμον ἡ διατήρηση τοῦ καθεστώτος τοῦ Φράνκο. Ἔτσι, ἔκινώντας ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτό, θὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνουμε μερικὲς παρατηρήσεις.

Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἰσπανίας ἔχει πίσω της μιὰ παράδοση τόσο μεγάλη καὶ τιμημένη ὅσο καμιὰ στὸν κόσμον. Εἶναι ἀμφίβολο ἂν ὑπῆρξε ποτὲ πούθενά ἄλλου καμιὰ ἄλλη ἐκκλησία πού θὰ μπορούσε νὰ συγκριθεῖ μὲ τὴν Ἰσπανικὴ τοῦ 16ου αἰῶνα σὲ αὐταπάρνηση, δημιουργικὸ πνεῦμα καὶ μάθηση. Καὶ ὡς σήμερα ἀκόμη, στὸν πυρῆνα τῆς, ἔχει συνείδηση αὐτῆς τῆς

Ὁ Φράνκο ὅπως τὸν εἶδε ὁ διάσημος σμιτογράφος Λόου.

παράδοσης. Είταν, φυσικά, αυταρχική. Στα παλιά χρόνια, η Έκκλησία είταν ο κύριος δρόμος για τα μεγάλα μυαλά και τους εύθεις χαρακτήρες που κατάγονταν από το λαό, για να αποκτήσουν δύναμη και να φτάσουν στα ανώτερα διοικητικά αξιώματα.

Έχουμε απόλυτη συναίσθηση της βαρειάς ευθύνης που ύπχει η Έκκλησία της Ισπανίας, αφού σε πρόσφατη ακόμη εποχή έστειλε εμπόδιο στη διαφώτιση και στην πρόοδο και συχνά παράσχεσε τον πλούσιο έναντιον του φτωχού. Δεν θα μπορούσε να προσφέρει κανείς μεγαλύτερη υπηρεσία στην Έκκλησία από το να φέρνει και να ξαναφέρει αυτό στο νοῦ του. Μά κάνοντας έτσι, δυο πράγματα πρέπει να σκεφτεί: το πρώτο είναι πώς, αντίθετα μ' εκείνο που υπερβολικά υποστηρίζεται κατά εποχές, η Έκκλησία από το 1868 δεν είχε δύναμη τέτοια που να μπορεί να περιορίζει ή να καταπιέζει την ελευθερία του τύπου, της διδασκαλίας ή του λόγου μιά γενιά τουλάχιστον πριν από την χρονολογία αυτή ή δύναμη της είταν πολύ μικρή ώσπου ο Φράνκο της έδωσε το δικαίωμα να κλείνει το στόμα των Ισπανών. Το δεύτερο είναι πώς η Ισπανική Έκκλησία δεν είναι ταξική έκκλησία. Πραγματικά την αποτελούν άνθρωποι ταπεινής καταγωγής.

Η τελευταία αυτή παρατήρηση ισχύει και για το στρατό. Κατά μέσο όρο τα μέλη του προέρχονται από μιά τάξη κάπως ανώτερη από τον κλήρο, και έχει ίσως περισσότερους άριστοκράτες, ώστόσο κυρίως στο σώμα των αξιωματικών υπερέχει συντριπτικά η μεσαία τάξη, και μάλιστα όχι η ανώτερη μεσαία τάξη. Έτσι είναι γελοίο να συγκρίνουμε τον Ισπανό αξιωματικό με το Πρώσο της παλιάς Γερμανικής Αυτοκρατορίας. Ο Ισπανικός στρατός προέρχεται από την μεσαία τάξη. Μέσα στην Ισπανία, (με την εξαίρεση ίσως της Καταλάνιας) δεν θα υπήρχε οίκονόμεια της τάξης αυτής χωρίς τουλάχιστον έναν αξιωμα-

τικό ανάμεσα στους στενούς συγγενείς της. Επί πλέον ο Ισπανικός στρατός είταν πάντα όπως και τώρα, από κείνους, όπου ο άλλος στρατός της μπορεί εύκολάτα να ανέβει.

Πώς γίνεται λοιπόν τότε, ο Στρατός και η Έκκλησία, σώματα πέρα για πέρα δημοκρατικά στη σύνθεσή τους, να είναι οι δυο κύριες δυνάμεις της δεξιάς; Δεν είταν πάντα έτσι. Τη συνέλευση του Κάδιξ, που έβαλε τις βάσεις του φιλελεύθερου συντάγματος του 1812, την οδηγούσε μιά ομάδα ανοιχτόμυαλων κληρικών. Ολόκληρο τον 19ο αιώνα, ο στρατός πολέμησε συχνά για ό,τι θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «άριστερό». Όμως σήμερα δεν υπάρχει αμφιβολία πώς ο Στρατός και η Έκκλησία είναι στην Ισπανία οι δυο στυλοβάτες της δεξιάς. Αυτό έχει τουλάχιστον δυο αιτίες. Η πρώτη είναι πώς τα ιδρύματα όπου εκπαιδεύεται ο στρατός και ο κλήρος, είναι ανεξάρτητα από τα πανεπιστήμια και έτσι χάνουν την έπασή τους με το γενικό περιβάλλον όπου αναπτύσσεται η πολιτική έθνική αρχήγηση. Ο αξιωματικός και ο κληρικός προσανατολίζονται στραβά από επαγγελματική άποψη και απομονώνονται από πολλούς νέους. Έτσι αποκτούν μιά μεγαλοποιημένη ιδέα για τη βαρύτητα των απόψεών τους. Η δεύτερη ατία που ο στρατός και η Έκκλησία μ' όλο που αποτελούνται κυρίως από ανθρώπους της μεσαίας τάξης και του λαού, υποστηρίζουν τη δεξιά, είναι λιγώτερο ζήτημα τάξης παρά γνώμης. Αυτό έχει αποδειχτεί τόσο από τις τρεις γενικές εκλογές που έγιναν επί δημοκρατίας, ώστε δε χρειάζεται πια συζήτηση. Αν η πλειοψηφία της Βουλής και της Γερουσίας ταλαντεύθηκε αρκετά από τα άριστερά στα δεξιά και μετά γύρισε πάλι άριστερά, οι ψήφοι και στίς τρεις εκλογές δεν διέφεραν πολύ και αποδείχτηκε πώς (στο διάστημα 1931-1936) η αναλογία των άριστερων και των δεξιών έπαιζε γύρω στα 40 με 60 %.

Αυτό το τελευταίο γεγονός είναι κρίσιμο και ζωτικό: Καμιά «μελέτη», καμιά «λύση» του Ισπανικού προβλήματος δεν αξίζει ούτε το χαρτί όπου γράφεται όταν το παραμερίζει. Η ουσία του Ισπανικού προβλήματος βρίσκεται εδώ. Η δεξιά παράταξη είναι πολύ δυνατή ώστε να πάει ή χώρα προς τα άριστερά και η άριστερή πολύ δυνατή για να πάει ο τόπος προς τα δεξιά. Στο σημείο αυτό βέβαια ο καλοπροαίρετος ξένος, κάτι μουρμουρίζει για την άγραμματοσύνη και την όπισθοδρομικότητα. Άλλοι όμως όμως πόσοι διαβασμένοι καθηγητές και διακεκριμένοι πολιτικοί είναι αγράμματοι και όπισθοδρομικοί για ό,τι σχετίζεται με την Ισπανία. Στην πραγματικότητα, μιά στατιστική έρευνα θα έδειχνε ότι στην Ισπανία υπάρχει περισσότερη άγραμματοσύνη στους άκρους δεξιούς, αφού ο προλετάριος γεωργός της Ανδαλουσίας είναι κατά μεγάλο μέρος αγράμματος και — όχι άδικαιολόγητα — έπαναστάτης.

Πρέπει να πάμε βαθύτερα για να βρούμε τις ρίζες της Ισπανικής Δεξιάς. Ός ένα σημείο φυσικά είναι ιστορικές. Η Ισπανική Έκκλησία, στο τέλος, έχει συνδεθεί με το Κράτος από την αρχή της ζωής του Έθνους. Μιά τέτοια παράδοση, δύσκολα πεθαίνει. Αξίζει τον κόπο να σημειωθεί πώς ένα από τα φρούριά της μπορεί να θεωρηθεί ακόμα η περιοχή της Λεώνης, της παλιάς αυτοκρατορικής πρωτεύουσας.

Μά η θεμελιώδης ατία της ζωτικότητας της Ισπανικής Δεξιάς παράταξης θα μπορούσε να θεωρηθεί ψυχολογική. Πηγάζει από την άπιστοδοξία, από κείνη την έλλειψη πίστης πώς το άτομο μπορεί να ζήσει κοινωνικά, που είναι εκφράσεις σταθερές του Ισπανικού χαρακτήρα. Έτσι φωτισμένη η δεξιά παράταξη της Ισπανίας, δεν είναι μόνο ο πολιτικός ανταγωνιστής της άριστεράς παράταξης, είναι το ψυχολογικό της αντίπαλο. Είναι το αντίβρο του υπερ-ατομισμού, των αντι-κρα-

τικών τάσεων, που είναι κύριο έλατήριο των άριστερων κομμάτων και ακόμη περισσότερο του πλήθους που τα ακολουθεί.

Οδηγηθήκαμε έτσι στο σημείο απ' όπου πρέπει να μελετηθεί το Ισπανικό πρόβλημα, δηλ. το ψυχολογικό. Οι πολιτικές λέξεις είναι ίδιες σε όλο τον κόσμο. Οι πολιτικές εκδηλώσεις ιδιάζουν σε κάθε έθνος. Το κύριο χαρακτηριστικό του Ισπανικού λαού είναι πώς ο πολιτικός του προσανατολισμός αλλάζει ανάλογα με την έξαψη που έχει το πνεῦμα του. Η Ισπανία ψυχραιμ, είναι το έθνος του λογικού Σάντσου. Όταν όμως ανάψει γίνεται το έθνος του άγριου, ανοικονόμητου Δόν Κιχότη. Αυτό σημαίνει πώς γενικά, το πολιτικό σχήμα του έθνους, όταν είναι ψυχραιμο, μοιάζει πολύ με έλλειψη. Τα δυο άκρα του μεγάλου άξονα, καθόλου αξιοκαταφρόνητα έχουν ώστόσο λιγώτερη συνοχή από τη μεσαία ζώνη. Βάλτε ένα σπινθήρα όμως και θα δήτε τα άκρα να έξογκώνονται και τη μέση να κατακαθίζει τόσο που η παλιά έλλειψη θα γίνει σαν άλτφας. Κι' αν η θερμοκρασία μείνει ψηλή, ο μεσαίος άξονας θα λυώσει, οι άκρανές σφαίρες θα ηλεκτρισθούν και η σπίθα του έμφυλιου πολέμου θα κάψει όλο το σύστημα.

Αυτή είναι η πραγματικότητα που αντιμετωπίζει η Εὐρώπη και ο κόσμος μέσα στην Ισπανία. Το έρωτημα: «Είναι η Ισπανία κίνδυνος για την ειρήνη του κόσμου;» όπως έχει τεθεί στο Συμβούλιο Ασφαλείας και όπως έχει απαντήσει πάνω σ' αυτό ο Σενιόρ Χιράλ (με όλο τον σεβασμό προς την επίτροπή του Συμβουλίου και πώς έναν καλοπροαίετο μα κακοδηνημένο άνθρωπο) δεν μπορεί να το πάρει κανείς στα σοβαρά. Υπάρχει όμως σ' αυτό και μιά άλλη όψη που είναι η που μπορεί να γίνει τραγική. Αν η Ισπανία δεν ελαττώσει γρήγορα την έξαψη της θα αρχίσει στο

ἐδαφός της ή ανάφλεξη, κι' αυτή, στην κατάσταση που βρίσκεται σήμερα ή Εύρώπη, ίσως νά είναι μοιραία.

Και έπειδή ίσα-ίσα όλοι στην 'Ισπανία τó ξέρουν καλά αυτό, όλα τά κόμματα — έκτός από τó κομμουνιστικό — απέχουν από κάθε πράξη που λογαριάζουν πώς θά μπορούσε νά έξαψει τά πνεύματα· κι αυτό είναι κάτι που μέ τόν πιο τάπεινό τρόπο εκμεταλλεύεται ό Δικτάτορας. Πραγματικά τó σημαντικότερο χαρακτηριστικό τής κατάστασης είναι πώς ή άριστερή παράταξη τής 'Ισπανίας, αφού χώνεψε καλά τó μάθημα τού έμφυλίου πολέμου, είναι σήμερα πιο φρόνιμη και προθυμότερη από ποτέ άλλοτε νά συνεργαστεί μέ μιá λογική δεξιά τόσο, πού τά μόνα στοιχεία πού είτε έπίτηδες είτε τυχαία προσπαθούν νά έξάψουν τήν πολιτική κατάσταση και τόν κίνδυνο μιás καινούργιας φωτιάς, είναι ή κομμουνιστική προπαγάνδα μερικών ραδιοφωνικών σταθμών από τή μιá μεριά και ή πολιτική και ή προπαγάνδα τού Φράνκο από τήν άλλη.

Και μόνη ή ύπαρξη τού σημερινού καθεστώτος είναι στην ουσία ό μεγαλύτερος κίνδυνος απ' αυτή τήν πλευρά. Αυτό βγαίνει από μιá σειρά συλλογισμών. Για ν' αρχίσουμε, ή ύπομονή τού άριστερου έχει φτάσει στο άπροχώρητο. 'Οσός ή άριστη παράταξη, κρατώντας τήν άνάνηψη τού έμφυλίου πολέμου δέν άφησε νά τήν κυριέψει τó πολιτικό πάθος. 'Οσο όμως ή άνάνηψη αυτή σβύνει και ή καταπίεση, οι δυσκολίες και οι προκλήσεις τής διδακτορίας συνεχίζονται μπορεί ή διάθεση της νά αλλάξει. Τό καθεστώς είναι άρκετά δυνατό ώστε νά συνιριφεί κάθε επαναστατική προσπάθεια· μέ ή ξένη βοήθεια ίσως έρθει, και ενώ δέν θά μπορούσε ν' άνατρέψει τó καθεστώς θά γινόταν αίτία νέας αίματοχυσίας. Αυτό μέ τή σειρά του θά κάτεστρεψε τήν έλπίδα νά συμφιλιωθούν οι άριστεροι μέ τούς δεξιούς.

'Ο στρατηγός Φράνκο, κυκλοφό-

ρησε ένα σύνθημα για τούς όπαδούς του: «Ναι στο Φράνκο, όχι στον κομμουνισμό». Τέτοια αντίθεση όμως δέν ύπάρχει. «Ναι στο Φράνκο» σημαίνει «ναι στον κομμουνισμό». Άν ό Φράνκο παραμείνει ή συνήθεια τού όλοκληρωτισμού θά έχει εισχωρήσει βαθειά μέσα στο έθνος. Οι Μπολσεβίκοι είχαν βγάλει στον Χίτλερ τó παρτσούκλι «Παγοθραύστης». Είναι σίγουροι πώς μπορούν νά βλέπουν τόν Φράνκο μέ τόν ίδιο τρόπο. 'Η Σοβιετική Ένωση μπορεί νά μήν βιάζεται νά δει τόν «Γκαουντίλλιο» νά φεύγει. Άν δέν είναι έτοιμο δέν θά τόν χτυπούσε τόσο άνοιχτά και τόσο άδέξια. Τό Κρεμλίνο δέν είναι καθόλου κουτό. Και θά ήταν πραγματικά κουτοί οι Ρώσοι αν δέν καταλάβαιναν ότι μέ τόν άγώνα πού κάνουν στον Ο.Η.Ε., έδωσαν νέα παράταση στη ζωή τού 'Ισπανικού καθεστώτος.

Τό συμπέρασμα είναι όλοφάνερο 'Η Δύση πρέπει νά ξεφορτωθεί τó Φράνκο και μάλιστα γρήγορα. Αυτό δέν γράφεται γιατί συμβαίνει νά είναι συμφέρον τής 'Ισπανίας. Οι 'Ισπανοί δέν έχουν τó δικαίωμα νά ζητάνε από τις ξένες Δυνάμεις νά λύσουν τά προβλήματα τής χώρας τους για λογαριασμό τους. 'Η βάση τής παρέμβασης των ξένων είναι πώς μιá ειρηνική δημοκρατική κι ελεύθερη 'Ισπανία, είναι άπαραίτητος όρος για τή σταθερότητα τής Εύρώπης. 'Η έξωση τού Φράνκο δέν είναι έργο τής έσωτερικής πολιτικής τής 'Ισπανίας. Είναι έργο τής Δυτικής Εύρωπαϊκής άστυνομίας. Και είναι τής «Δυτικής» γιατί ή Δύση είναι μιá πολιτική όσο και γεωγραφική έννοια τέτοια, πού ούτε μπορεί ούτε θά μπορούσε νά άνεχθεί κανένα όλοκληρωτικό κράτος. 'Η παρέμβαση των Δυτικών Δυνάμεων είναι άκόμη άπαραίτητη, γιατί κανένα έθνος όταν μιá φορά πέσει στην κυριαρχία ενός όλοκληρωτικού συστήματος δέν μπορεί νά έλευθερωθεί χωρίς ξένη βοήθεια. Για τόν 'Ισπανικό λαό άκούστηκε συχνά τó έπιχείρημα πώς είναι

πέρα πολύ περήφανος· αυτό έχει άρκετή αλήθεια όπως θά φανεί πιο κάτω. Οι 'Ισπανοί όμως είναι περισσότερο ρεαλιστές άκόμη παρά περήφανοι και ξέρουν πώς δέν μπορούν νά ξεσηκωθούν μέ έπιτυχία έναντίον τού καθεστώτος.

Θά πρέπει ώστόσο οι ξένες δυνάμεις νά σεβαστούν αυτήν τήν 'Ισπανική περηφάνεια και νά περιορίσουν τήν επέμβασή τους στο κατώτερο δυνατό όριο: δηλ. νά αποφασίσουν τήν παραιτήση τού Φράνκο και τήν διάλυση τής φάλαγγας και νά θέσουν τούς όρους πού θά πρέπει νά ίκανοποιεί τó νέο καθεστώς αν θέλει νά άναγνωριστεί. Κάθε πράξη πέρα από τά όρια αυτά, θά ήταν άδικαιολόγητη και θά προκαλούσε τή δυσφορία τής κοινής γνώμης σε κάθε παράταξη. Τά πράγματα είναι έτσι πού οι περιορισμοί αυτοί τής ξενικής παρέμβασης, θά έπρεπε νά τεθούν και από τήν άποψη τής πολιτικής ώφελιμότητας. 'Η ιδεώδης λύση τής 'Ισπανικής κρίσης θά ήταν εκείνη πού θά βρισκόταν στην ίδια άπόσταση και από τά δυό κόμματα τού έμφυλίου πολέμου. Άνθρωποι πού πήραν μικρό ή καθόλου μέρος σ' εκείνον τόν άγώνα, και πού μπαίνουν στην πολιτική από τó κέντρο, θά μπορούσαν βαθμιαία νά κατευνάσουν και τις δυό παρατάξεις. 'Οστόσο μιá τέτοια λύση είναι άπρόσιτη, γιατί ή κατάσταση βρίσκεται σήμερα στα χέρια τής μιás πλευράς. Και άκολουθεί φυσικά ή σχέση πώς ή ιδέα νά ξαναφέρουμε τή Δημοκρατική Κυβέρνηση είναι καθαρή δημαγωγία, και δέν αξίζει νά τήν συζητήσει κανείς. Άν σημαίνει κάτι, σημαίνει τολούχιστο έναν καινούριο έμφύλιο πόλεμο.

Τό καθεστώς περικλείνει δυό διαφορετικά στοιχεία: Τή Φάλαγγα και τó Στρατό, μέ άρχηγό και των δυό τόν Φράνκο. Είναι φανερό πώς στην πρώτη φάση τής πυρείας θά φύγει ό Φράνκο και ή Φάλαγγα και θά μεταβεί ό κύριος άξονας τού κράτους στο στρατό. Οι Δυτικές Δυνάμεις δια-

θέτουν άρκετή δύναμη για αυτή τήν έπιχείρηση. Βέβαια κλείνει δυσχέρειες και κινδύνους άκόμη. Μά ή οικονομική κατάσταση είναι τέτοια, πού μιá πρόθυμη και σταθερή στάση τού Λονδίνου και τής Ουάσιγκτον θά ήταν άρκετή για νά φέρει τή μεταβολή. Άν μιá φορά οι άρχηγοί τού Στρατού πείθονταν πώς ό Φράνκο και ή Φάλαγγα κάνει άδύνατη τήν έξωτερική ζωή τής 'Ισπανίας τότε τó καθεστώς θά έπαιρνε τέλος. Και τί θά γινόταν ύστερα; Οι Δυτικές Δυνάμεις θά έμεναν πέρα από κάθε συγκεκριμένη και έμπεριστατωμένη συμβουλή σχετικά μέ τó νέο καθεστώς. Θά ήταν οι άρμόδιοι για νά θέσουν τούς γενικούς όρους για τήν άναγνώριση τής νέας Δύναμης. Νά απαιτήσουν π.χ. διάλυση τής φασιστικής μηχανής (όχι μικρό έργο), έπιστροφή των έξορίστων, γενική άμνηστία, έλευθρία τού τύπου και γενικά έλευθρία τής σκέψης και προπαρασκευή γενικών έκλογών μέσα σ' ένα χρόνο.

Είναι και πάλι όλοφάνερο πώς μέ τόν τρόπο αυτό, κληρονόμος τού σημερινού καθεστώτος θά πρέπει νά είναι είτε μιá στρατιωτική συνέλευση (όπου λίγο-πολύ θά συμμετέχουν και πολίτες) ή μιá μοναρχική κυβέρνηση. 'Η λύση δέν θά ήταν βέβαια ιδεώδης, γιατί θά προερχόταν μόνο από τή Δεξιά παράταξη και όχι από τó κέντρο. 'Η πραγματικότητα όμως δέν έπιτρέπει άλλο δρόμο. Και μόνο ότι τó προσωρινό καθεστώς θά έχει καθοριστή από πριν άνάλογα μέ τις συνθήκες πού αναφέραμε πιο πάνω, θά είναι ήδη μιá έγγυηση ότι ή μεταβολή θά είναι άσφαλής και τιμιά. 'Η λύση άκόμη θά είχε ένα σημαντικό πλεονέκτημα. Θά προφύλαγε τó έθνος από ένα κύμα έγκληματικό πού τόσο τó φοβάται ό κόσμος σαν αποτέλεσμα τής άνοητης και όμης καταπίεσης πού άκολούθησε μέ τή νίκη τού στρατηγού Φράνκο. 'Ο στρατός θά φροντίσει ώστε ή μεταβολή νά γίνει χωρίς αίματοχυσία.

Είναι πολύ πιθανό πώς θα ξανα-
γυρίσει η μοναρχία. Δεν θα γίνει ο-
μως αληθινή παλινόρθωση. Γιατί η
μοναρχία του Ιωάννη Γ' θα διαφέ-
ρει από του Αλφόνσου XIII όσο η
δημοκρατία του Μπιντώ από κείνη
του Λεμπραίν. Η μοναρχία χωρίς
άμφιβολία θα άρχισι με ανθρώ-
πους της δεξιάς παράταξης. Δεν θα
μπορέσει όμως να αντιμετωπίσει
τους έκλογείς χωρίς πριν να συνεν-
νοηθεί με τους σοσιαλιστές. Και οι
σοσιαλιστές πάλι, δεν αμφιβάλλει
κανείς, θα πρέπει να θυμηθούν την
Ισπανική παροιμία που λέει: άγ-
πη θα πεί έργα, όχι λόγια. Αυτή η
άπόλυτη ανάγκη που θα αναγκάσει
τη μοναρχία να συνεργαστεί με τους
σοσιαλιστές για να κυβερνήσει τον
τόπο, θα καταπραύνει όλους εκεί-

νους — Ισπανούς ή ξένους — που ά-
γριεύουν όταν γίνεται λόγος για έ-
πιστροφή στη μοναρχία. Κανένα κα-
θεστώς δεν μπορεί να σταθεί ό-
ταν έχει έναντίον του την κοινή
γνώμη, εκτός αν εφαρμόζει ολοκλη-
ρωτικές μεθόδους και μ' αυτές κατα-
φέρει να παραμένει.

Η επάνοδος της μοναρχίας είναι
για σήμερα σχεδόν μία ανάγκη τακτι-
κής. Αν ριζώσει, θα πει πώς το ά-
ξιζε. Αν όχι, θα πει πώς έτσι της
άξιζε.

Όμως και τότε ακόμη, θα έ-
χει προσφέρει στην Ισπανία και
στην Εύρώπη και στον κόσμο την ύ-
πηρεσία ότι έδιωξε δίχως αίματος-
σία ένα φασιστικό καθεστώς, που
είναι μία ντροπή και μαζί ένας κίν-
δυνος μέσα στην ελευθέρη Δύση.

Στη σελίδα 344 το κάτω στίχο εί-
ναι από το «New Republic», Νέα Υόρ-
κ, και όχι από το «New Yorker».

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΜΙΑΣ ΟΡΟΣΕΙΡΑΣ

Στη δημοκρατία του Καζακστάν στην Κεντρική Ασία άρχισι να γεννιέται, άκριβώς
άπέναντι στην ατέλειωτη έρημο Μπέτ-Πέκ-Κάλα, μία σειρά από λόφους. Το φαινόμενο
αυτό παρατηρήθηκε για πρώτη φορά στις άρχες του 20ου αιώνα, και η ταχύτητα με
την όποια μεγαλώνει είναι κάτι το καταπληκτικό στα γεωλογικά χρονικά. Από τώρα
διακρίνεται το σχήμα της μελλοντικής οροσειράς, το χαμηλότερο μέρος του ποταμού
Τσουν που πηγάζει από την λίμνη Ισσίκ-Κουλ στο Τιετσάν και διατρέχει τις άμώ-
δες εκτάσεις της Κεντρικής Ασίας διακόπτεται σε τρία σημεία από αυτούς τους λόφους.
Με τη βελθεία αυτού του φυσικού φράγματος, κατασκευάζεται μία δεξαμενή από όπου
θα ποτίζονται 123.000 στρέμματα μιας έρημης περιοχής για να χρησιμοποιηθούν για
βοσκές και για να καλλιεργηθούν εκεί άμπελώνες, παντζάρια, λινδική κάνναβη και καπνά.

BASLER NACHRICHTEN

Η αποστολή του συγγραφέα στη Σοβιετική Ένωση

Είναι γνωστό πώς πέρι στο Λένινγκραντ η Σοβιετική Κυβέρνηση έκανε μία έκ-
καθάριση στους κύκλους των συγγραφέων και των διανοουμένων. Η επίθεση
έγινε κυρίως έναντίον του συγγραφέα Ζοσένκο και της ποιήτριας Ακαμάτοβα.
Όπως φαίνεται από τα σχετικά σχόλια, ο Εύρωπαϊκός τύπος δεν έμεινε αδιά-
φορος μπροστά στο γεγονός αυτό. Ωστόσο, ποιά ήταν πραγματικά τα κίνητρα που
όδηγησαν τη σοβιετική κυβέρνηση σ' αυτή την ενέργεια και ποιός είναι ο ρόλος
του συγγραφέα μέσα στο καινούριο πεντατέες σχέδιο; Στις παρακάτω σελί-
δες ο αναγνώστης θα βρει την απάντηση που τη δίνουν οι ίδιοι οι Ρώσοι.

Ι. Η ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ

Απόσπασμα από μία όμιλία του Ζντάνοβ, προέδρου του Ανώτατου
Σοβιέτ της Ρωσικής Δημοκρατίας και άρχηγού της
κομματικής οργάνωσης του Λένινγκραντ.

Οι επιτυχίες μας δεν καλοφαίνον-
ται στους άστούς, είτε βρίσκον-
ται μέσα στη χώρα μας είτε όπου-
δήποτε έξω απ' αυτήν. Οι θέσεις του
σοσιαλισμού έχουν ενισχυθή ύστερα
από τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο
και σε πολλές Εύρωπαϊκές χώρες το
ζήτημα του σοσιαλισμού βρίσκεται
στην πρώτη γραμμή. Αυτό δυσχε-
στεί τους ιμπεριαλιστές όλων των
άποχρώσεων γιατί φοβούνται το σο-
σιαλισμό και τη σοσιαλιστική μας
χώρα που είναι παράδειγμα για ό-
λους τους προοδευτικούς ανθρώπους.
Οι ιμπεριαλιστές και οι ύπηρέτες
τους, οι συγγραφείς, οι δημοσιογρά-
φοι, οι πολιτικοί και οι διπλωμάτες
τους, προσπαθούν με κάθε τρόπο να
δυσφημίσουν τη χώρα μας και να
την παρουσιάσουν άσχημα — με άλλα
λόγια προσπαθούν να δυσφημίσουν
το σοσιαλισμό. Σε τέτοιες συνθήκες,
το έργο της Σοβιετικής φιλολογίας
είναι όχι μόνο να άποκρούσει αυτές
τις συκοφαντίες και τις επιθέσεις

έναντίον του σοβιετικού πολιτισμού
και να τις άνατρέψει, μα και να χτυ-
πήσει με θάρρος τον άστικό πολιτι-
σμό που δεν είναι παρά μίσημα και
άποσύνθεση...

Η φιλολογία μας, όπου καθρε-
φίζεται ένα κράτος πολύ ανώτερο
σε οργάνωση από κάθε άστική χώρα
και ένας πολιτισμός πολύ πιο μεγά-
λος από κείνους που συναντούμε στις
άστικές χώρες, έχει το δικαίωμα να
μορφώνει τους άλλους πάνω σε μία
καινούρια κοινωνική ήθική. Που
άλλου μπορεί να βρεθεί έθνος και
χώρα σαν αυτή που έχουμε έμεις;
Που άλλου μπορεί κανείς να βρει
τέτοιες έξοχες ανθρωπίνες άρετές σαν
αυτές που έδειξε ο σοβιετικός λαός
στον άγώνα για την πατρίδα και που
κάθε μέρα τις δείχνει στην ειρηνική
έργασία για την άποκατάσταση της
έθνικής οικονομίας και του πολιτι-
σμού μας; Το χρέος κάθε συνειδη-
τού σοβιετικού συγγραφέα είναι να
δείξει αυτές τις καινούριες άρετές

του σοβιετικού λαού, να δείξει τη ζωή που κάνει ο λαός μας σήμερα και να φωτίσει το δρόμο που θα τον οδηγήσει μπροστά.

Ο συγγραφέας δεν μπορεί να ακολουθεί τα γεγονότα. Πρέπει να στέκεται πάνω από το λαό και να τον οδηγεί στο δρόμο της προόδου, οδηγημένος αυτός από τις μεθόδους του σοσιαλιστικού ρεαλισμού, μελετώντας συνειδητά την κατάσταση όπου βρισκόμαστε και προσπαθώντας να καταλάβει τη βάση της δύναμης και της εξέλιξης μας. Δεν έχει σημασία πόσες προσπάθειες κάνουν οι άστικοι πολιτικοί και συγγραφείς για να κρύψουν από το λαό τους την αλήθεια για τα κατορθώματα του σοβιετικού καθεστώτος και του σοβιετικού πολιτισμού. Δεν έχει σημασία τί προσπάθειες κάνουν για να υψώσουν ένα «αιδερόνιο παραπέτασμα» και να εμποδίσουν την αλήθεια σχετικά με τη Σοβιετική Ένωση να εισδύσει πέρα από τα σοβιετικά σύνορα. Δεν έχει σημασία τί κάνουν για να υποτιμήσουν την εξέλιξη και την πρόοδο του σοβιετικού πολιτισμού. Όλες αυτές οι προσπάθειες είναι καταδικασμένες να αποτύχουν. Ξέρουμε τη δύναμη και τα προσόντα του πολιτισμού μας. Άρκει να σās θυμίσουμε την τρομερή επιτυχία των εκπολιτιστικών συνεργειών, των αποστολών του, εξωτερικού, της παρέλασης της νεολαίας και τόσα άλλα. Δεν μας ταιριάζει να

υποκλινόμαστε μπροστά σε κάθε τί ξένο και να παίρνουμε παθητική και άμυντική στάση.

Έχοντας αυτά υπ' όψη μας πρέπει να φροντίσουμε ώστε η φιλολογία και τα περιοδικά μας να μην ξεφεύγουν από τις απαιτήσεις που επιβάλλει η σημερινή κατάσταση, να βοηθάνε το κόμμα και το λαό στη μόρφωση της νέας γενιάς, με το πνεύμα της απόλυτης αφοσίωσης στο σοβιετικό καθεστώς και της εξυπηρέτησης του λαϊκού συμφέροντος.

Οι Ρώσοι συγγραφείς και όλοι οι ιδεολογικοί μας εργάτες βρίσκονται τώρα στην πρώτη γραμμή του μετώπου, γιατί σε συνθήκες ειρηνικής προόδου, τα χρέη του ιδεολογικού μετώπου δεν λιγοστεύουν· αντίθετα μεγαλώνουν. Αυτό ισχύει κυρίως για τη φιλολογία. Ο λαός, το κράτος και το κόμμα, θέλουν η φιλολογία να εισχωρήσει μέσα στη Σοβιετική ζωή, από κάθε άποψη. Οι Μπολσεβίκοι δίνουν μεγάλη σημασία στη φιλολογία γιατί καταλαβαίνουν την ιστορική της αποστολή και το ρόλο που παίζει στην ενίσχυση της ήθικης και πολιτικής ενότητας του λαού. Η Κεντρική Επιτροπή θέλει να αναπτυχθεί πλούσια στη χώρα μας η πνευματική καλλιέργεια, γιατί τα κεφάλαια αυτά του πολιτισμού αποτελούν ένα από τα βασικότερα χρέη του Σοσιαλισμού.

II. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΙΤΙΚΗΣ

(Απόσπασμα από ένα σχόλιο της «Πράβδα»).

Τελευταία δημοσιεύθηκαν οι αποφάσεις της Κεντρικής Επιτροπής της Γενικής Συνέλευσης του Κομμουνιστικού Κόμματος (Β) όπου εκθέτονταν οι σοβαρές παραλείψεις και τα πιο χτυπητά πολιτικά λάθη που έκαναν τα φιλολογικά περιοδικά του

Λένινγκραντ «Ζβόζνικα» και «Λένινγκραντ». Τα περιοδικά αυτά δημοσίευσαν σειρά άρθρων χωρίς υψηλές ιδέες, πολιτικά αδιάφορα, υποτιμώμενα, με πολύ μικρή καλλιτεχνική αξία, και ιδεολογικά ξένα και έχθρικά προς το Σοβιετικό λαό. Τέτοια

είναι ιδιαίτερα ή φοβερή σάτυρα του Ζοσένκο¹. Μια κακοήθης συκοφαντία του Σοβιετικού λαού, της Σοβιετικής πραγματικότητας. Τέτοιοι είναι οι παρακμασμένοι στίχοι της «Αχαμάτοβα» τίποτε παραπάνω από ένα μοιρολόι του προεπαναστατικού παρελθόντος.

Αυτό έγινε μόνο γιατί τα Έκδοτικά Συμβούλια του Λένινγκραντ έχασαν τον κομματικό τους προσανατολισμό. Έτσι, αποτέλεσμα του διεφθαρμένου φιλελευθερισμού είναι να θυσιαστούν τα συμφέροντα του λαού, του κράτους και του κόμματος για χάρη προσωπικών σχέσεων. Παρά να τον προσβάλει τον λιβελλογράφο Ζοσένκο, η διεύθυνση του περιοδικού όχι μόνο αρνήθηκε να κάνει κριτική στα όσα έλεγε, μα αντίθετα φρόντισε να τα δώσει για δημοσίευση.

Αυτό είναι ένα χτυπητό παράδειγμα, πώς πρόσωπα που αρνούνται να κάνουν κριτική από φόβο μήπως προσβάλουν κάποιον, βλέπουν το λαό, θορακισμένο και αποφασιστική κριτική. Κριτική που βασίζεται σε αρχές και στέκεται πάνω από προσωπικές φιλίες: αυτό είναι μια από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για να πάμε μπροστά.

Σοβαρά λάθη έγιναν και στην Κεντρική Επιτροπή του Κομμουνιστικού Κόμματος (Β) της Ουκρανίας σχετικά με την εκπαίδευση, την εκλογή και την κατανομή των κομματικών καθοδηγητών.

Σε μια γενική Συνέλευση της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστι-

κού Κόμματος (Β) της Ουκρανίας ακούστηκε πώς ιδιαίτερα αυτή η Επιτροπή είχε υποτιμήσει την ειδική σημασία της ιδεολογικής δουλειάς που χρειάζονταν στην ιδεολογικοπολιτική μόρφωση των πνευματικών καθοδηγητών και δεν είχε οργανώσει στον τύπο ανοιχτή κριτική της άστικο-εθνικιστικής ιδεολογίας, έχθρου του Σοβιετικού λαού.

Σε μερικά άρθρα εφημερίδων, βιβλία και περιοδικά και σε ατομικές δηλώσεις Ουκρανών ιστορικών και άλλων διανοούμενων, υπάρχουν ιδεολογικά λάθη. Υπάρχουν απόπειρες να ξαναζωντανέψουν τις άστικο-εθνικιστικές αρχές του ιστορικού Γκρουσέβου και της σχολής του. Στα έργα μερικών Ουκρανών συγγραφέων έχει παρατηρηθεί μία τάση απομάκρυνσης από το παρόν, μία τάση να προσχωρήσουν στη θεωρία πώς οι συγγραφείς έχουν το δικαίωμα να πέφτουν σε ιδεολογικά σφάλματα. Έχει δηλ. εμφανιστεί σε μερικούς συγγραφείς μία θεωρία ανόητη, βλαβερή και αντίθετη με τις παραδόσεις της Σοβιετικής φιλολογίας. Στην ουσία της είναι μία αποχώρηση από τη Σοβιετική ιδεολογία, μία προσπάθεια να αποφύγουν και να κρυφτούν από την κριτική.

Η αυτοκριτική είναι ένα δοκιμασμένο όπλο του Σοβιετικού όπλοστάσιου.

Όσο μικρή κι' αν είναι, κάθε προσπάθεια, που ζητάει να αδυνατίσει αυτό το όπλο, δεν πρέπει να ζήσει. Έχοντας μπροστά μας νέα ιστορικά χρέη απέναντι στη χώρα

1. «...Έχω μπροστά μου τη μετάφραση της σάτιρας του Ζοσένκο. Είναι μία ιστορία για παιδιά! Οι περιπέτειες ενός πιθήκου που βρολόγησε το ζωολογικό κήπο και έφυγε. Στο τέλος τον έφεραν πίσω στο κλουβί του, αφού όμως πρώτα δημιούργησε πολλές φασαρίες.

Ο Ζοσένκο μπορεί και γράφει πολύ πιο διασκεδαστικά κομμάτια και αν δεν μου είχαν πει ότι πρόκειται για ένα «λιβελλο» θα θεωρούσα την ιστορία εντελώς ανώδυνη —και όχι πολύ επιτυχημένη— κατάλληλη για πρωτοχρονιάτικα περιοδικά. Και αν ακόμα υποθέσουμε ότι ο δραπέτης πιθήκος αντιπροσωπεύει ένα δύστροπο Ρώσο στρατιώτη που έπασχε να εναντιώνεται της πειθαρχίας, δεν μπορούμε να πούμε ότι η σάτιρα έχει καμία. Και τότε πρέπει να δεχθούμε ότι η ευαισθησία των σοβιετικών αρχών είναι παθολογική».

(Απόσπασμα από σχόλιο του εβδομαδιαίου σοσιαλιστικού φύλλου «New Statesman and Nation» του Λονδίνου).

ριοῦ (αὐτὸ πρότειναν ὅσοι κάθονταν σ' αὐτὸ τὸ μέρος) ἢ στὴν κάτω; (αὐτὸ πάλι νὰ πρότειναν ὅσοι κάθονταν ἐκεῖ). Καὶ ἐπειδὴ τὸ χωριὸ εἶταν χτισμένο σὲ μεγάλη ἔκταση καὶ τὰ σπίτια εἶταν σπαρμένα ἐδῶ κι' ἐκεῖ, κανεὶς δὲν ἤθελε νὰ πηγαίνει ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τοῦ χωριοῦ ὡς τὴν ἄλλη γιὰ νὰ πάρει νερό. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ χωρὶς τὸ χωριὸ καὶ ἔφερε μιὰ ἔχθρα. Ὁργανώθηκαν ἀμέσως δυὸ κόμματα· οἱ Πανωμερίτες καὶ οἱ Κατωμερίτες· οἱ πρῶτοι φοροῦσαν γαλάζια πουκάμισα καὶ οἱ ἄλλοι κόκκινα. Τὸ ἓνα κήρυξε τὴν Ἀρχὴ τῆς Ἑξουσίας· τὸ ἄλλο τὴν Κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ· ὅλα αὐτὰ μὲ κεφαλαῖα γράμματα. Ξέσπασαν διαμάχες· ἔφτασαν ἀκόμη καὶ σὲ πόλεμο. Μιὰ νύχτα ἐκεῖνοι ποὺ κάθονταν στὴν πάνω μεριὰ τοῦ χωριοῦ, ἐπιτέθηκαν στοὺς ἄλλους καὶ τοὺς κάψανε πολλὰ σπίτια. Τὴν ἄλλοι νύχτα οἱ Κατωμερίτες, γιὰ ἀντίποινα, ἔκαναν μιὰ ἀντεπίθεση καὶ πολλοὶ σκοτώθηκαν καὶ τραυματίστηκαν. Ἡ ἔχθρα κράτησε πολλοὺς μῆνες γιὰτις καμιά ἀπ' τὴς ἀντίπαλες μερίδες δὲν ὑποχωροῦσε. Στὸ μεταξὺ τὰ χιόνια ἔλυσαν ἤξερε πῶς χιτίζονταν ἓνα φράγμα εἶχε σκοτωθῇ. Σ' αὐτὴ τὴν κρίσιμη περίσταση ἔφτασε στὸ χωριὸ ἓνας ξένος καὶ τοὺς ἔκανε μιὰ ἀπλὴ πρόταση· νὰ χτίσουν τὸ φράγμα στὴ μέση τοῦ χωριοῦ. Οἱ φανατικοὶ κι' ἀπὸ τὴς δυὸ μερίδες δὲν δέχτηκαν τὴν πρόταση—ἐπέμεναν στὴς ἀπόψεις τους καὶ ἀπειλοῦσαν νὰ κάψουν ὅλο τὸ χωριὸ καλύτερα παρὰ νὰ κάνουν ἔστω καὶ τὴν παραμικρὴ ὑποχώρηση. Οἱ πῶς πολλοὶ ὅμως χωρικοὶ κουρασμένοι ἀπὸ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἔχθρα, ἔνοιωσαν ἀμέσως πόσο σωστὸ εἶταν τὸ σχέδιο καὶ τὸ δέχτηκαν. Μόνο πού, ὅπως τόνισε ὁ ξένος, εἶχε χαθῇ μὲ τὴς φιλονεικίας ἓνας ὁλόκληρος χρόνος. Τὸ μισὸ χωριὸ κειτόταν σ' ἐρείπια καὶ τὰ χωράφια καὶ τὰ ζῶα εἶχαν παραμεληθῇ.

Ὡστόσο τὸ χωριὸ αὐτὸ στάθηκε τυχερό, γιὰτις ἂν δὲν βρισκόταν ὁ ξένος νὰ δώσει τὴ συμβουλὴ του, οἱ χωρικοὶ θὰ συνέχιζαν τὴν βερὸ χωρισμὸ ποὺ κανεὶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸν διορθώσει. Ἡ συμβουλὴ του εἶταν ἀπλή—καλύτερα κάθε μερίδα νὰ ὑποχωρήσει στὴς μισές της ἀπαιτήσεις καὶ νὰ ἀρχίσουν μαζὺ νὰ χτίζουν τὸ φράγμα, παρὰ νὰ συνεχίσουν ζητώντας τέλεια ἱκανοποίησιν τῶν ἀποφθεόν τους καὶ στὴν πραγματικότητα νὰ μὴν φθάνουν πουνθενά.

Εἶναι τέτοιοι συμβιβασμοὶ εἶναι ἡ οὐσία τῆς δημοκρατίας ὅπως τὴν ἔννοεῖ ὁ Ἀγγλος. Δὲν εἶναι βέβαια ἱκανοποιητικὴ, εἶναι ἄδοξη, δὲν συνταράζει ὅπως τὸ νὰ καὶς σπίτια καὶ νὰ σκοτώσῃς ἀνθρώπους· μὰ φέρνει ἀποτέλεσμα καὶ βοηθαίει νὰ χτιστεῖ τὸ φράγμα.

Πρέπει νὰ προσέξει κανεὶς καὶ νὰ μὴν γελαστεῖ ἀπ' αὐτό· γιὰτις ἐνῶ οἱ συμβιβασμοὶ τῆς δημοκρατίας δὲν ἔχουν καμιά ἐπιδεικτικὴ ἀρετὴ, ἀπαιτοῦν μεγάλη πειθαρχία. Ὅχι βέβαια τὴν πειθαρχία μὲ τὴν ὁποία βαδίζανε οἱ φάλαγγες μὲ τὸ βῆμα τῆς χήνας, οὔτε τὴν ἀπόλυτη κομματικὴ γραμμὴ ποὺ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους, ἀλλὰ κάτι πολὺ πῶς δύσκολο—τὴν αὐτοπειθαρχία. Ἡ δημοκρατία δὲν εἶναι μαγικὴ συνταγὴ ἢ κάποιο ἀλάθευτο κυβερνητικὸ σύστημα. Σὰν κάθε ἄλλη μορφὴ διοίκησης, ἡ ἐπιτυχία ἢ ἡ ἀποτυχία της, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸ λαὸ ποὺ προσπαθεῖ νὰ τὴν ἐφαρμόσει καὶ ὄχι ἀπὸ τὴς ἀφηρημένους ἀρετὲς ἐνὸς συστήματος. Ἐνὰ ἀπὸ τὰ συνθήματα τοῦ Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου εἶταν: «Ἐξασφαλίστε τὸν κόσμον γιὰ τὴ Δημοκρατία». Ὡστόσο ἓνας Ἀγγλος καθολικὸς συγγραφέας, ὁ Τζ. Κ. Τσέστερτον, παρατήρησε μὲ πολὺ μεγαλῦτερη διορατικότητα: «Ὁ κόσμος ποτὲ δὲ θὰ εἶναι ἐξασφαλισμένος γιὰ τὴ δημοκρατία· ἡ δημοκρατία εἶναι μιὰ ἐπικίνδυνη τέχνη». Ἀληθινὰ ποτὲ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξασφαλίσει ἀπόλυτη συμφωνία σὲ μιὰ δημοκρατία· πρέπει κυριολεκτικὰ νὰ ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὸ λαὸ. Καὶ σὲ μιὰ κοινωνία ὅπου κανένας ὑπάλληλος δὲν ἔχει ἀνεξέλεγκτο κύρος καὶ οἱ ἐπίσημες ἀρχὲς κρίνονται μὲ ἔλλειψη σεβασμοῦ καὶ μὲ κάποιο σκεπτικισμό, θὰ ὑπάρχουν πολλὲς δυσκολίες γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἔχει καθαρὸ μυαλὸ καὶ καμιά ἐγγύηση πῶς ἡ κοινὴ γνώμη θὰ ἐπικρατεῖ πάντα τὴν ἐπίσημην πολιτικὴν. Ὡστόσο ἡ πείρα τῶν ἱστοριῶν μᾶς λέει πῶς σὲ πολὺ κρίσιμες ὥρες ἡ ἐνότητα ποὺ ἀποκτοῦν τὰ ἐλεύθερα κράτη εἶναι τουλάχιστον ἴση μὲ τὴν ἐνότητα ποὺ ἔχουν τὰ ἀπολυταρχικά. Ἀντέχει περισσότερο, δὲ χρειάζεται βία γιὰ νὰ διατηρηθεῖ καὶ εἶναι πραγματικὴ, ὄχι προτὶν τοῦ Ὑπουργείου Προπαγάνδας. Αὐτὸ τὸ παραδέχτηκε ἀκόμα καὶ ὁ Δρ. Γκαϊμπελς ὅταν τὸν τελευταῖο χρόνο τοῦ πολέμου, ζήτησε ἀπὸ τὸ Γερμανικὸ λαὸ νὰ δεῖξει τὸ πνεῦμα τῆς Δουνκέρκης ποὺ εἶχε ἐνώσει τὸ 1940 τὸν Ἀγγλικὸ λαὸ—χωρὶς ὅμως νὰ τὸ πετύχει. Ἰσως ἀκόμα εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ ἀπλή σύμπτωση τὸ ὅτι σήμερὰ ποὺ στὴ θέσιν τῆς ἀπολυταρχικῆς Σπάρτης βρίσκεται ἓνα λησμονημένο χωριὸ καὶ ἡ Σπαρτιατικὴ ζωὴ δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἀμυδρὴ ἀνάμνησις, ἢ Ἀθήνα—ἡ ἀνήσυχη, ἐριστικὴ πόλις τῆς δημοκρατίας ζεῖ ἀκόμα, ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάκτηση καὶ τὴν παρακμὴ, μιὰ ἀπὸ τὴς ἀθάνατες καὶ πάντα καρποφόρες ἐπιδράσεις στὴν εὐρωπαϊκὴ ζωὴ.

Ἀπὸ μιὰ ἀποψη λοιπόν, ἡ δημοκρατία ἀπαιτεῖ μεγάλη πίστη στὸν κοινὸ νοῦ τοῦ συνηθισμένου μέσου ἀνθρώπου. Εἶναι ὅμως τὸ ἴδιο ἀλήθεια πῶς ἡ δημοκρατία ἀπαιτεῖ πολὺ λιγότερη πίστη στὴν ὀρθὴ κρίση καὶ τὸ ἀδιάφθορο ἐνὸς ἀτόμου ἢ μιᾶς ομάδας ἀπὸ ἓνα ἀπολυταρχικὸ κράτος. Ἡ δημοκρατία δὲν ἐπιτρέπει σὲ κανένα ἄτομο ἢ κόμμα νὰ ἔχει ἀπεριόριστη δύναμις γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο ὅτι

σὲ κανένα ἄντρα δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστεύεται κανεὶς ἀπεριόριστη δύναμη. Ἡ δημοκρατία, μπορεῖ κανεὶς νὰ πεί, προτιμᾷ νὰ διακινδυνεύει μὲ ἓνα μέτριο ποσὸ καλῆς θέλησης σκορπισμένης σὲ ὅλη τὴν κοινότητα παρὰ μὲ τὴν ἀπίθανη τύχη τῆς μονοπωλημένης πολιτικῆς σοφίας καὶ ἐντιμότητος στὰ χέρια ἑνὸς ἀνθρώπου ἢ ἑνὸς κόμματος. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω πὶδ καθαρά, δίνει στοὺς κυβερνῶμενους τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικρίνουν καὶ νὰ διατυπώνουν παράπονα ἀνοιχτὰ μὲ τὴν δυνατότητα νὰ ἀλλάξουν τοὺς κυβερνήτες τους. Στὴ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων τὴν ὥρᾳ τῶν Ἐρωτήσεων, κάθε μέλος της, ἀπὸ τὸν Πρωθυπουργὸ ὡς τὸν τελευταῖο βουλευτὴ, μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ἀπειρες ἐρωτήσεις καὶ εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἀπαντήσῃ γιατί ὑπάρχει φόβος νὰ ἀρχίσει ἀμέσως ζωρὴ συζήτηση. Οἱ δημοκρατικοὶ θεσμοί, ἀληθινά, εἶναι ἓνας διαρκὴς ἐλεγχος τῆς ἱκανότητος ἐκείνων πού βρίσκονται στὴν ἀρχή, μιὰ διαρκὴς ὑπενθύμιση ὅτι μπορεῖ νὰ κάνουν λάθος, ὅτι πρέπει νὰ δώσουν λόγο γιὰ τὶς πράξεις τους καὶ ὅτι στὸ τέλος μποροῦν νὰ τοὺς διώξουν.

Χωρὶς ἀμφιβολία μιὰ τέτοια ὑπενθύμιση εἶναι πολὺ ἐνοχλητικὴ γιὰ ὅσους κυβερνοῦν· ἀλλὰ ἡ δημοκρατία ἔχει βάλει γερά θεμέλια τῆς ἀπλῆς ἀν καὶ συχνὰ λησμονημένης ἀλήθειας πῶς σημασία ἔχει ἐκεῖνο πού σκέπτονται οἱ κυβερνῶμενοι καὶ ὄχι οἱ κυβερνήτες. Ἀκόμα καὶ οἱ δικτάτορες ἀναγνωρίζουν τὴ δύναμη αὐτοῦ τοῦ ἐπιχειρήματος καὶ εἶναι πρόθυμοι νὰ ὑποστηρίξουν τὶς ἀξιώσεις τους στὴν ἀρχὴ μὲ δημοψηφίσματα καὶ μονοκομματικὲς ἐκλογές — μὲ τὴ σπουδαία ἐπιφύλαξη, ὥστόσο, πῶς οἱ ἐκλογές θὰ πρέπει νὰ ἔχουν τουλάχιστον 90 % ὑπεροχή. Ἡ δημοκρατία εἶναι κάτι πολὺ πὶδ ἀκατάστατο, μὰ ὥστόσο πὶδ πειστικό. Γιὰ κείνους πού ἐκτιμοῦν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς δύναμης — τὸ λιβάνισμα τῆς κολακείας, τὴν συναίσθηση τοῦ κύρους, τὴ λαμπρότητα τοῦ ἐπίσημου αὐτοκινήτου καὶ τοὺς κατώτερο διαταγὴ — γιὰ τέτοιους ἀνθρώπους, πόσο δυσάρεστη εἶναι ἡ διοίκηση πού γίνεται μὲ τὴν πειθῶ, ἡ διακυβέρνηση πού γίνεται μὲ τὴ συνεργασία καὶ τὴν πλειοψηφία. Δυσάρεστη καὶ πεζή, ἀλλὰ μὲ πολὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἰσχυροὺς Φύρερ καὶ Ντοῦτσε.

Ὅλα αὐτὰ τὰ εἶπε μὲ μεγάλη συντομία, 150 χρόνια πρὶν, ἓνας συντηρητικὸς Ἀμερικανὸς τοῦ 18ου αἰῶνα, ὁ Φίσερ Ἀϊλμς, πού ἀποδοκίμαζε τὴ δημοκρατία ἀλλὰ ἀναγνώριζε τὶς ἀρετὲς της, γράφοντας: «Ἡ Μοναρχία εἶναι σὰν ἓνα θαυμάσιο καράβι μὲ φουσκαλωμένα ὅλα καὶ βυθίζεται γιὰ πάντα. Ἡ Δημοκρατία εἶναι σὰν μιὰ σχεδία· δὲν πάντα στὸ νερό».

Ἡ ἀξία τοῦ βυθοῦ τῶν ὠκεανῶν

Τῶν HAROLD F. CLARK καὶ GEORGE T. RENNER *

(Ἀπὸ τὸ «The Saturday Evening Post», Φιλοδέλφεια)

Τὸ φθινόπωρο τοῦ 1946 ὁ Πρόεδρος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν μὲ μιὰ διακήρυξη πού πέρασε ἐντελῶς ἀπαράτηρη, ἀνακοίνωσε ὅτι μιὰ περιοχὴ ἀπὸ 1.120.000 τετραγ. χλμ. περιήλθε στὴ δικαιοδοσία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Πιστεύουμε ὅτι μιὰ μέρα ἡ πράξη αὕτη θ' ἀναγνωριστῇ σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς πὶδ ἀποφασιστικὲς πράξεις τῆς ἱστορίας. Χωρὶς ἀμφιβολία αὐτὰ τὰ 1.120.000 τετρ. χλμ. εἶναι τὸ πὶδ σπουδαῖο ἔδαφος πού προσαρτήθηκε ποτὲ στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖς, πρῶτα γιὰ τὴν πλούσιον φυσικὸν πόρον καὶ δεύτερον γιὰ αὐτὴν ἡ πράξη εἶναι μιὰ ἐνδειξη γιὰ σπουδαῖα μελλοντικὰ γεγονότα. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι μιὰ περιοχὴ πού ἀρχίζει ἀπὸ τὶς ἀμερικανικὲς ἀκτὲς. Μὲ λίγα λόγια, τὸ ἔδαφος πού προσαρτήθηκε εἶταν βυθὸς τοῦ ὠκεανοῦ σὲ 180 μέτρα βάθος. Εἶναι πλούσιο ἔδαφος. Ἐχει πετρέλαιο καὶ πολλὰ ἄλλα ὀρυκτὰ πού μπορεῖ νὰ εἶναι σπουδαιότερα καὶ ἀπ' αὐτό. Ὁ βυθὸς καὶ ἡ ἴδια ἡ θάλασσα εἶναι γεμάτη ἀπὸ φυτὰ καὶ ζῶα καὶ στὰ κύματα ὅπως καὶ στὰ ρεύματα καὶ στὴ διαφορά τῆς θερμοκρασίας στὶς διάφορες περιοχὲς τοῦ ὠκεανοῦ ὑπάρχει καταπληκτικὸ ἀπόθεμα δύναμης.

Γιὰ ἓνα ἑκατομμύριο χρόνια ὁ ἄνθρωπος τρεφόταν μόνος του, πολλαπλασιαζόταν καὶ δημιουργοῦσε τὸν πολιτισμὸ του ἀπὸ τὶς πηγὲς τῆς γῆς. Ὡστόσο ὁ φυσικὸς πλοῦτος σὲ μερικὰ σημεῖα ἀρχισε νὰ λιγοστεύει πάρα πολὺ, γιὰ τὴν οἱ δυὸ παγκόσμιον πόλεμοι ἀνοίξαν στὶς πηγὲς τῆς βαθεῖας κληγῆς. Καὶ ὕστερα ἀπὸ μερικὰς ἀκόμα δεκαετίες τοῦ μηχανικοῦ πολιτισμοῦ θὰ ἔχει ἐξαντλήσει ὁ ἄνθρωπος πολλοὺς ἀπὸ τοὺς πὶδ ζωτικὸς πόρους του. Μπροστὰ τοῦ ὅμως, μέσα στὸν ὠκεανὸν, βρίσκονται ἀχρησιμοποίητα τὰ 80 % καὶ ἴσως περισσότερα ἀπὸ τὶς ἀρχικὲς πηγὲς ἐφοδιασμοῦ τοῦ κόσμου. Μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ σημερινὰ τεχνικὰ μέσα φαίνεται πῶς εἶναι μόνον ζήτημα χρόνου ὡς τὴ μέρα πού ὁ ἄνθρωπος θὰ προχωρήσει ὡς τοὺς φυσικοὺς πόρους τοῦ ὠκεανοῦ. Ὅταν φτάσει αὕτῃ ἡ μέρα θὰ ξεσπάσει ἀνάμεσα στὰ ἔθνη τέτοια διαμάχη πού ἡ περασμένη περίοδος τοῦ ἀποικιομοῦ θὰ φαίνεται σὰν μιὰ τιποτένια ὑπόθεση.

Ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος θὰ μπορέσει νὰ τραφεῖ καὶ νὰ ντυθεῖ μόνο ἀπὸ ἓνα μικρὸ τμήμα τῆς περιοχῆς τοῦ ὠκεανοῦ. Κάθε στρέμμα τῆς πλούσιας βλάστησης τοῦ ὠκεανοῦ σὲ σύγκριση μὲ κάθε στρέμμα τῆς γῆς, εἶναι πολὺ πὶδ ἀποδοτικό. Στὴ γῆ, μονάχα ἓνα μικρὸ βάθος βοηθάει τὴ βλάστηση. Στὸν ὠκεανὸν ἡ βλάστηση φθάνει σὲ πολὺ μεγαλύτερο βάθος. Πολλὰ εἶδη θαλασσινῶν φυτῶν χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τῶρα γιὰ τροφὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῶων, ὅπως καὶ γιὰ νήματα, ὥστόσο περισσότερες ποικιλίες μένουν ἀκόμα ἐντελῶς ἀχρησιμοποίητες.

Ὁ πρωτόγονος ἄνθρωπος ἐπαιρνε τὰ φυτὰ ὅπως τὰ ἔβρισκε καὶ ἔτρωγε τὶς ρίζες, τὰ φύλλα, τοὺς σπόρους καὶ τὰ φρούτα. Μέσα σὲ 80.000 περίπου χρόνια πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐξημέρωσε καὶ μὲ τὶς διαφορὰς πειραματικὲς μεθόδους πού ἐφάρμοσε κατόρθωσε νὰ ἀναπτύξῃ μὲ τὴν φυτοκαλλιέργειαν μιὰ καταπληκτικὴ ποικιλία στὰ γεννήματα. Ἐχουμε κάθε λόγον νὰ πιστεύου-

* Οἱ συγγραφεῖς τοῦ ἀρθροῦ εἶναι ὁ πρῶτος καθηγητὴς τῶν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν καὶ ὁ δεύτερος καθηγητὴς τῆς Γεωγραφίας στὸ Παιδαγωγικὸ Κολλέγιο τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολομβίας.

με πώς ή καλλιέργεια των θαλασσίων φυτών θ' αποδώσει καταπληκτικά αποτελέσματα. Πρώτα ο άνθρωπος θα ξεκινήσει με όλη την πείρα που έχει συγκεντρώσει από την ίδια τη φυτοκαλλιέργεια. Δεύτερο μ' αυτό τον τρόπο, θα αποκτήσει επιστημονικές γνώσεις βοτανικής και χημείας. Τρίτο, ή μεγάλη ποικιλία των διατόμων, και άλλων θαλασσίων φυτών, θά του προσφέρει σχεδόν απεριόριστες δυνατότητες για να έχει καινούρια και πιο αποδοτική παραγωγή.

Ο μέσος πολίτης ίσως να βρίσκει γελοία την ιδέα πώς θα καλλιεργήσει μέσα στα βάθη του ωκεανού. Στην πραγματικότητα όμως η διάφορα βρώσιμα φυτά φυτρώνανε εκεί πολύ νωρίτερα και σε πολύ μεγαλύτερες ποσότητες παρά στην ξηρά. Είναι πολύ πιθανό πώς όλοι οι πρόγονοι των φυτών της ξηράς φυτρώνανε στον ωκεανό. Αυτό φαίνεται καθαρά από πολλά φυτά που αντέχουν στο άλατι και φυτρώνουν κοντά στη θάλασσα όπως οι Ίνδικές καρυδιές, διάφοροι θάμνοι της Αυστραλίας και πολλά άλλα.

Ένας από τους μεγαλύτερους καλλιεργητές της εποχής μας δήλωσε τώρα τελευταία πώς πολύ σύντομα θα γίνεται παραγωγή φυτών κατά παραγγελία. Και τονίζει πώς ή γρήγορη εξέλιξη της τεχνικής των ακτίνων Χ και ή γνώση των γενών και χρωμοσωμάτων της κληρονομικότητας προαναγγέλουν την ημέρα που κάθε εργοστασίου θα μπορεί να παραγγέλλει, ότι θέλει και ο καλλιεργητής να καλλιεργεί φυτά σύμφωνα με τις παραγγελίες. Το πεδίο της φυτοκαλλιέργειας έχει ήδη φτάσει σ' ένα τέτοιο σημείο που πρέπει να περιμένουμε τις πιο επαναστατικές εξελίξεις και μάλιστα στα χρόνια μας. Αυτό ίσως στην κυριολεξία να είναι πολύ αισιόδοξη αντίληψη, φανερώνει όμως τις μεγάλες δυνατότητες που έχει ή ανάπτυξη του βυθού του ωκεανού όταν οι φυτοκαλλιεργητές καταποιοτούν μ' αυτό το πρόβλημα.

Η υδροπονία — δηλ. ή καλλιέργεια φυτών μέσα σε νερό που έχει διάφο-

ρες χημικές διαλύσεις — έχει πολύ προχωρήσει τις τελευταίες δεκαετηρίδες. Αυτό δείχνει ολοφάνερα τις δυνατότητες της καλλιέργειας των βυθών του ωκεανού και τα πειράματα θα βοηθούσαν πολύ για να λυθούν δριςμένες δυσκολίες. Είναι φανερό πώς οι κρίνοι της θάλασσας, τα βαλτοόρτα και τα φύκια διαφέρουν πολύ από τα φυτά της ξηράς· ωστόσο το γεγονός ότι μεγάλη ποικιλία των φυτών της ξηράς χρειάζεται μόνο μικρές τροποποιήσεις, για ν' αναπτυχθεί μέσα στο νερό, δείχνει φανερά την πρόοδο που χωρίς άλλο μπορεί να γίνει. Και όπως παρατήρησε ένας επιστήμονας, το επαναστατικό χαρακτηριστικό της καλλιέργειας μέσα στο νερό, είναι ή αντικατάσταση της δυναμικής ενέργειας του εδάφους με τη δυναμική ενέργεια των υγρών. Στα τελευταία χρόνια βρέθηκαν πολλά φυτά που μπορούν να καλλιεργηθούν μέσα στο νερό. Η υδροπονία έχει ήδη μεγάλη επιτυχία. Μένει τώρα να πραγματοποιηθούν οι δυνατότητές της.

Στον πόλεμο χρησιμοποιήσαμε πολύ τα φύκια για να φτιάχουμε τροφές για τα ζώα με μεγάλη ποσότητα πρωτεΐνης. Δεν υπάρχει λοιπόν σοβαρός λόγος οι ενέργειες που ήδη έγιναν, να μην μπορούσαν να επεκταθούν εύκολα και σε άλλο τομέα. Αν ξοδεύαμε τα ίδια χρήματα και καταβάλλαμε τις ίδιες προσπάθειες για τους πειραματικούς σταθμούς του φυτικού κόσμου του ωκεανού όπως ξοδεύουμε για την καλλιέργεια της γης και τις νομές, θα συνδύαζαν καταπληκτικές μεταβολές μέσα σε λίγο καιρό. Μία και αναγνωρίστηκε το μέγεθος του κέρδους αυτής της καλλιέργειας τα χρήματα θα βρεθούν πολύ γρήγορα για μία τέτοια έρευνα. Τα γνωστά ως τώρα γεγονότα μας δείχνουν πώς ένα στρέμμα του ωκεανείου βυθού θ' αποδώσει 10 - 100 φορές περισσότερο από ένα στρέμμα γης.

Πολλές απ' αυτές τις ζωτροφές που θα καλλιεργούνται στο βυθό του ωκεανού, θα χρησιμοποιούνται για τα

ζώα της ξηράς, άλλες πάλι για να τρέφουν τα ζώα των ωκεανών. Ο μέσος πολίτης είναι συνειθισμένος να θεωρεί πως ο ζωικός κόσμος των ωκεανών αποτελείται μόνο από τα ψάρια και τα οστρακόδερμα. Από άμνημόνευτα χρόνια ο άνθρωπος έπαιρνε ένα μικρό μέρος της τροφής του από τον ωκεανό. Αυτό γίνεται ακόμα και τώρα, μ' όλο που στους ωκεανούς το κυνήγι αυτό βρίσκεται ακόμα στο πρωτόγονο στάδιο. Η ανάγκη δεν μ' έθιψε ακόμα να περάσουμε αυτό το στάδιο και μόνο· τώρα τελευταία καταλάβαμε πώς θα μπορούσαμε να επιτύχουμε κάτι καλύτερο. Η πρωτόγονη ζωή στον ωκεανό, ακόμα και στη φυσική της κατάσταση, ξεπερνά πολύ σε άφθονια καθεί το κατόρθωσε να δημιουργήσει ο άνθρωπος στη γη, δουλεύοντας χιλιάδες χρόνια. Αυτό δείχνει τι μπορεί να συμβεί όταν ο άνθρωπος αφιερώσει όλη του την ευφυΐα στην ανάπτυξη του θαλάσσιου ζωικού κόσμου. Π.χ., ο ωκεανός θα είναι το τελευταίο μέρος που ο μέσος άνθρωπος θα περιμένει να βρει γουναρικά. Και όμως πολλές ποικιλίες της φώκιας δίνουν τα καλύτερα είδη γούνας. Η αξία τους είναι τόσο μεγάλη που τα ζώα αυτά είχαν σχεδόν εκλείψει. Ωστόσο έδω και λίγες δεκαετίες εφαρμόστηκε ένα πρόγραμμα προστατευτικό γι' αυτά τα ζώα. Απαγορεύτηκε το άδικαιολόγητο κυνήγι της φώκιας· και θ' αποδειχτεί ίσως πως ο καταπληκτισμός της φώκιας στη θάλασσα είναι πολύ ευκολότερος απ' ότι είναι της αλεπούς στην ξηρά. Σήμερα μεταχειριζόμαστε τις φώκιες με τον ίδιο τρόπο ακριβώς που ο πρωτόγονος άνθρωπος μεταχειριζόταν τα κοπάδια τα βοιάλια και τις αντίλοπες από τα οποία έπαιρνε την τροφή του· δηλ. παίρνουμε μόνο μέτρα προστατευτικά για να μην εξολοθρευτούν.

Οι θαλάσσιοι ελέφαντες, οι φάλαινες και άλλοι τύποι θηλαστικών μ'ας δείχνουν μόνο ένα μέρος από το ζωικό κόσμο της θάλασσας. Άν κάναμε ένα ταξίδι μέσα σ' ένα καλό ένυδρειο θα πιστούμε άμέσως πως υπάρχει πλη-

θώρα βασικών τύπων από τους οποίους ο γενεσιολόγος μπορεί να δημιουργήσει τα ζώα που θέλει. Επίσης τα ψάρια, τα μαλάκια και τα οστρακόδερμα είναι πολύ κατάλληλα για πειραματισμούς. Στην περίπτωση των στρειδών, ο τεχνητός καταπληκτισμός είναι κάτι που γίνεται και τώρα και καλλιεργούνται νέες και μεγαλύτερες ποικιλίες που συγκεντρώνονται για τις αγορές. Η δημιουργία τακτικών σταθμών καταπληκτισμού των ψαριών είναι κάτι που μπορεί να πραγματοποιηθεί αν χρησιμοποιήσουμε υδροπλάνα που θα καθορίζουν τις περιοχές και μηχανικές μεθόδους για το ψάρεμα. Το ένστικτο που κάνει τις φώκιες «Πριμπλφ» να γυρίζουν χωρίς λάθος στη φωλιά τους, μ'ας δείχνει πως πολλά είδη θαλάσσιων θηλαστικών μπορούν να αναπτυχθούν στον ωκεανό, στις εκτάσεις που θα έχουν καθοριστεί. Θά τ' αφήνουμε ελεύθερα όπου να μεγαλώσουν κι' ύστερα θα τα ξαναπιάσουμε. Μία τέτοια βιομηχανία θα είναι ανάλογη με την ανάπτυξη των αερολατοπρόδρομων στα τεράστια βοσκοτόπια.

Η θάλασσα μπορεί να μ'ας προμηθεύει με πολλές, αν όχι με όλες τις γούνες που ζητά ο κόσμος. Τα θαλάσσια θηλαστικά μπορούν να μ'ας δώσουν όλο το δέρμα που μ'ας χρειάζεται. Και μία εκπληξη για τους δυσπιστους αναγνώστες: ένα από τα πιο εξελιγμένα είδη υφαντουργίας προέρχεται και τώρα ακόμα από τα φύκια. Αυτό το υφαντο, μία ανώτερη ποιότητα ρεγιόν, έχει μεγάλη αντοχή, βάφεται πολύ εύκολα και έχει θαυμάσια εμφάνιση.

Αυτές είναι λίγες από τις άκατέργαστες βλές που μπορούμε να προμηθευτούμε. Δεν είναι καθόλου δύσκολο να φανταστούμε μία μελλοντική εποχή όπου μικρά νησιά κοντά στις ακτές, ακρωτήρια, ύφαλοι και χερσόνησοι θα είναι γεμάτα από βιομηχανικά εργοστάσια, διυλιστήρια και ύφαστα όπου θα καταργάζονται τα θαλάσσια προϊόντα και θα μεταβάλλονται σε τρό-

φιμα, υφάσματα, μέταλλα και άλλες βιομηχανικές υλές. Η δύναμη των κυμάτων, της παλίρροιας και η υδροθερμική δύναμη του ωκεανού ξεπερνά πολύ την ποσότητα ενέργειας που θα απαιτεί η κίνηση των βιομηχανικών αυτών. Μ' όλο που δεν είναι πολύ γνωστό, όλες αυτές οι πηγές ενέργειας έχουν ήδη περάσει το στάδιο του πειραματισμού.

Είναι βέβαια περίπλοκα τα προβλήματα που σχετίζονται με το θερισμό των δημητριακών, της νομής και των υφαντουργικών υλών που φυτρώνουν στον ωκεανό· υπάρχουν όμως μερικοί παράγοντες που κάνουν αυτή τη δουλειά πιο εύκολη παρά στην ξηρά. Μία πελώρια πλωτή θεριστική μηχανή μπορεί να κινείται στην επιφάνεια της θάλασσας και να θερίζει τα δημητριακά που θα βρίσκονται σε βάθος πολλών εκατοντάδων μέτρων. Ορισμένο ελάχιστο ποσοστό επεξεργασίας αυτών των ακατέργαστων υλών θα μπορεί να γίνεται άμεσα μόλις θα τελειώνει ο θερισμός.

Οι άνθρωποι για πολλόν καιρό γνωρίζαν πως στον ωκεανό υπήρχε άλατι, ωστόσο δεν ήταν πολύ γνωστό πως και άλλα πολλά ορυκτά βρίσκονται σε αφθονία στα νερά του ωκεανού ή, όπως σε όρισμένες περιπτώσεις, στο βυθό του. Το άλατι στον ωκεανό είναι πραγματικά αφθονο· απ' αυτό μπορούμε να φτιάξουμε μία δολοχληρή ήπειρο σαν τη Βόρεια Αμερική.

Σήμερα όμως σχεδόν κάθε Αμερικανός ξέρει πως μία μεγάλη αναλογία από το μεταλλικό μαγνήσιο που χρησιμοποιήθηκε στον πόλεμο για να κατασκευαστούν βόμβες για αεροπλάνα και για άλλους σκοπούς, έδωκε από τα νερά του ωκεανού. Πραγματικά, μία μόνο βιομηχανική εγκατάσταση στην ακτή του Κόλπου του Μεξικού παράγει πολλές δεκάδες χιλιάδες τόνους μαγνήσιο. Προσεκτικοί υπολογισμοί δείχνουν πως ένα κυβικό μίλι θαλάσσιου νερού περιέχει 6.000.000 ή και περισσότερους τόνους απ' αυτό το μέταλλο μόνο. Σήμερα έχουν εγκατασταθεί άλλα βιομηχανικά εργοστά-

σια για την εξαγωγή βρωμίνης. Επίσης, εδώ και λίγον καιρό, ο ωκεανός είναι σπουδαία προμηθευτική πηγή ιωδίνης, άλατων και σόδας.

Γιά ένα δισεκατομύριο ή και περισσότερα ακόμα χρόνια τα ορυκτά της γης σπρώχονταν με τις καιρικές μεταβολές μέσα από τους ποταμούς, στον ωκεανό. Κατά συνέπεια τα νερά του ωκεανού σήμερα περιέχουν πολλά ορυκτά σε τέτοια μεγάλη ποσότητα που δεν μπορεί να τη συλλάβει η φαντασία μας. Οι ειδικοί υπολογίζουν πως οι πηγές των ορυκτών που υπάρχουν στον ωκεανό είναι μεγαλύτερες από της γης.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν αντιληφθεί την ποσότητα πετρελαίου που βρίσκεται στα νερά του ωκεανού· ο λόγος για τον οποίο ο Πρόεδρος ζήτησε την κυριότητα της υδάτινης έκτασης που βρίσκεται κοντά στην ξηρά των Ηνωμένων Πολιτειών, ήταν να εξασφαλισθεί ο έφοδιασμός του έθνους σε πετρέλαιο. Η διακήρυξη του Προέδρου ωστόσο άφησε να νοηθεί πως πιθανό να υπάρχει μία ποικιλία και άλλων ορυκτών στις εκτάσεις που προσαρτήθηκαν τώρα τελευταία. Και δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία γι' αυτό.

Τώρα γεννιέται το ζήτημα πως θα έρουνθε και θα χωριστεί ο καλλιεργημένος βυθός του ωκεανού. Στη ρηχή περιοχή που αρχίζει από την ακτή είναι εύκολο να καθοριστούν οροθετικές γραμμές και να εφαρμοστούν τρόποι εξουσίας. Για πιο μακριά θα απαιτηθούν καινούριες μέθοδοι. Δεν είναι δυνατό να τοποθετηθούν ξύλινοι φράχτες ή συρματοπλέγματα στο βυθό του ωκεανού. Πλοία, υδροπλάνα και υποβρύχια μπορούν να μάζεμα μεταφέρουν σε κάθε σημείο που θέλουμε να εξερευνησουμε. Οι πρόσδοι της σύγχρονης ναυτιλίας μάζεμα επιτρέπουν να βρούμε και το μικρότερο σημείο μέσα στον ωκεανό αν μάζεμα το προσδιορίσουν.

Ασφαλώς θα έρθει η εποχή που θα υπάρχουν στον ωκεανό φράχτες και άγροκτηματα, αλλά οι φράχτες

και οι διαιρέσεις της περιοχής δε θα μοιάζουν μ' αυτούς που ξέρουμε. Η έκταση θα είναι χωρισμένη· θα καλλιεργούνται φυτά, θα τρέφονται ζώα, θα εξαγονται ορυκτά. Τα κτήματα θα είναι αναγκαστικά μεγαλύτερα και οι τρόποι του θερισμού πολύ διαφορετικοί. Ωστόσο θα πρέπει ακόμα να γίνουν νέοι νόμοι που να ρυθμίζουν τις νέες καταστάσεις που θα δημιουργηθούν.

Πολλοί σκεπτικιστές μπορεί να ισχυριστούν πως τα ψάρια, τα θαλάσσια θηλαστικά και άλλα ζώα, θα περιφρονούν τα σύνορα ιδιοκτησίας και θα αιχμαλωτίζονται. Σ' αυτό τέ στάδιο είναι πολύ δύσκολο να πούμε ποιές θα είναι οι νόμιμες άρχες που θα κανονίζουν το μοίρασμα της παραγωγής. Έγινε κάποιος υπαινιγμός για κάτι νομικές μεθόδους που εφαρμόστηκαν τώρα τελευταία για τα πετρελαιοφόρα έδαφη. Είναι γεγονός πως θα μπορούσε κανείς ν' ανοίξει μία πετρελαιοπηγή στο κτήμα του και από κει να παίρνει το πετρέλαιο κάτω από τα γειτονικά κτήματα. Αυτή η κατάσταση απαιτούσε μία νέα νομική ρύθμιση

για το μοίρασμα του συνολικού εισοδήματος της πετρελαιοπηγής, μάλλον σύμφωνα με την αναλογία της ιδιοκτησίας της γης που βρίσκεται πάνω απ' αυτήν, παρά από την ποσότητα του πετρελαίου που είχαν βγάλει οι διάφοροι ιδιώτες, ο καθένας χωριστά. Ίσως μία τέτοια αρχή εφαρμοστεί σε όρισμένες περιπτώσεις και στη βιομηχανία του ωκεανού, από την εθνική και τη διεθνή άποψη.

Και για να πούμε τα πράγματα απλά, κανείς δεν μπορεί σήμερα να προβλέψει μία λύση για πολλά από αυτά τα προβλήματα. Ότε όμως ο προϊστορικός άνθρωπος μπορούσε να προβλέψει τι θα γινόταν όταν άρχισε να εφαρμόζει την ιδιοκτησία της γης και να γίνεται παραγωγός. Θα έπρεπε να μπερδέσουμε ασφαλώς να εξερευνησουμε τους ωκεανούς, να ξεχωρίσουμε περιοχές κυριότητας, να αναπτύξουμε νέους τύπους φυτών και ζώων, να βρούμε μεθόδους που θα αυξήσουν την παραγωγή, νέους τρόπους θερισμού να χωρίσουμε τα εισοδήματα σ' αυτό το απέραντο υδάτινο βασίλειο και να εξυπηρετήσουμε την ανθρωπότητα.

Η πρόσδος εξαρτάται από την άρνησή μας να χρησιμοποιούμε βάνυσα μέσα ακόμα και όταν είναι άποτελεσματικά.

BERNARD SHAW

«Τα κτήματα δεν κάνουν την εύτυχία, έτσι τουλάχιστον άκούμε πάντοτε. Ωστόσο μάζεμα βοηθούν να περάσουμε με άνεση τη δυστυχία μας».

C. E. M. JOAD, στο «The Daily Herald»

Οι σημερινοί φοιτητές της Γερμανίας

Του ALFRED MOZER

(Από το «In de Waagschaal» "Αμστερνταμ")

«Ο Κάρλ Μπάρτ (Karl Barth) είναι Έλβετος διαμαρτυρόμενος θεολόγος. Σπούδασε στη Γερμανία και την Έλβετία. Ήταν καθηγητής της Θεολογίας στο Γκέτιγκεν, το Μόναχο και τη Μπόν. Στάθηκε μια μεγάλη μορφή της γερμανικής Λουθηριανής εκκλησίας και εναντιώθηκε στην ανάμειξη της Ναζιστικής πολιτικής στην Έκκλησία. Όπως ήταν φυσικό, οι Ναζί τον ανάγκασαν να εγκαταλείψει την έδρα της Μπόν. Το 1939, ο ίδιος ο Χίτλερ του άφαιρεσε τον τίτλο του διδάκτορος της Θεολογίας. Ο Κάρλ Μπάρτ έχει από το 1935 την έδρα της Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο της Βασιλείας.»

Μέσα στα έρειπια της Μπόν άρχισα να ζητάμε τον Κάρλ Μπάρτ. Από την πόλη δε μένει παρά η μισή. Πίσω απ' τους τοίχους που στέκονται σαν φαντάσματα δεν υπάρχει τίποτα. Λίγα σπίτια στα προάστεια δίνουν πρωτογενή στέγη στους φοιτητές μέσα σε υπόγεια, σε αποθήκες, σε σοφίτες. Μας έδωσαν τη διεύθυνση του Κάρλ Μπάρτ από τη Θεολογική Σχολή. Ύστερα, στην δόδο Σλόσ, ανακαλύψαμε το όνομά του στον κατάλογο των ενοίκων ενός φοβερού σπιτιού όπου έμενε. Άντε βρήκαμε τα τριμμένα σκαλοπάτια μιας σκάλας σκοτεινής και στην πόρτα μας υποδέχτηκε ο Έλβετος καθηγητής πάντα νέος στην ψυχή, μ' όλα τα γκριζα μαλλιά του. Τον ρωτήσαμε τί έντύπωση του είχαν κάνει οι φοιτητές στην Γερμανία. Τί συμπεριφορά έδειχναν, τί θα μπορούσε να περιμένει κανείς απ' αυτούς.

«Ο Μπάρτ άρχισε να γελά: «Να μιιά έρώτηση που άρέσει στους ξένους. Είναι έρώτηση που έρχεται στον δικό σας τόν νοῦ», είπε, «μά που ποτέ δεν κάνουν οι Γερμανοί φοιτητές. Όταν πρὶν από δυή μήνες ήρθα στη Μπόν, έκανα κι' εγώ την ίδια έρώτηση. Έσείς βλέπετε τα γράμματα σαν μέσα από ένα άναποδογυρισμένο τηλεσκόπιο, απ'

έξω πρὸς τα μέσα. Αυτό που πρέπει να λογαριάσετε είναι οι δικές τους απόψεις, τα δικά τους έρωτήματα.»

«Οι Γερμανοί φοιτητές υποσιτίζονται κοιμούνται όπου βρουν και δεν έχουν βιβλία. Ακόμη και το να μπουν μέσα στο Πανεπιστήμιο είναι πρόβλημα, γιατί από 10.000 φοιτητές δεν υπάρχει θέση παρά για 2.300. Σε όλα αυτά, βάλτε για φόντο μια χώρα γεμάτη έρειπια. Φυσικά, τα υλικά ζητήματα είναι εκείνα που άπασχολούν πρώτα απ' όλα το Γερμανό φοιτητή. Ποιός όμως είναι ο πνευματικός του όρίζοντας; Δεν αποκλείεται να έχει τελειώσει τις έξετάσεις του έδω και έξη χρόνια, και οι έξετάσεις αυτές ήταν τότε πολύ κάτω από το άπαιτούμενο επίπεδο. Το έπίπεδο αυτό έλεπεσε άκόμη με τη μόρφωση που πήρε μέσα στη Χιτλερική νεολαία, με την προπαγάνδα και τον πόλεμο. Είναι άδύνατο οι φοιτητές αυτοί να σκεφθούν λογικά. Δεν έχουν ιδέα από φιλολογία. Ο Γκαίτε τους είναι ένας κόσμος άγνωστος. Δεν ξέρουν το παρμηκρό για τον παλιό κόσμο και δεν καταλαβαίνουν τίποτα από τον καινούριο: και ο κόσμος που βρίσκεται ανάμεσα από τον παλιό και τον καινούριο, αυτόν που ξέρουν, είναι για την ώρα, πραγματικά, λέξη χωρίς περιεχόμενο. Ο πολιτισμός

τους είναι και είναι μόνο τεχνικός και γι' αυτό δεν είναι πολιτισμός. Έδω δεν μπορώ να κάνω διαλέξεις όπως συνήθιζα στη Βασιλεία. Οι διαλέξεις μου έδω είναι ένα είδος άνωτερα κατηχητικά μαθήματα. Είναι άνάγκη κι' έδω, όπως παντού άλλου, να κάνουμε διάκριση άνάμεσα σ' εκείνους που θέλουν πραγματικά να σπουδάσουν και σ' εκείνους που ζητάνε να μορφωθούν επαγγελματικά. Οι περισσότεροι φοιτητές άνήκουν στη δεύτερη κατηγορία: ενδιαφέρον παρουσιάζουν όσοι έρχονται διψασμένοι για γνώση. Επάνω σε ποιές βάσεις οικοδομήθηκε ο χαρακτήρας των νέων αυτών; Το ναζιστικό σχολείο, το οικογενειακό περιβάλλον, την κομματική προπαγάνδα και τα άποτελέσματα της γενικής κατάρρευσης. Από την περασμένη χρονιά προστέθηκαν καινούριες επιδράσεις: πρέπει όμως να τονιστεί πώς οι καινούριες αυτές έντυπώσεις, παρμένες σε καιρό κατοχής, είναι πιο πολύ άρνητικές.»

«Με λόγια και με έργα, τους έβλεπαν πώς ο κόσμος τους καταστράφηκε γιατί ήταν βάρβαρος και άσύμφωνος με τη δικαιοσύνη, την έλευθερία και τη δημοκρατία. Αυτή η θεωρία είναι το μόνο που έχουν ως τώρα και δεν είναι κάτι θετικό. Αυτή όδήγησε πολλούς στο συμπέρασμα ότι μ' όλο που ο έθνικοσοσιαλισμός είναι κακός, αυτό που τους προσφέρει τώρα δεν είναι καλύτερο και τα καλύτερα στοιχεία άνάμεσά τους άντιδρούν μ' αυτόν τον τρόπο. Το κριτικό τους αίσθημα κακοοδηγημένο, δεν μπορεί να φτάσει παρὸ μόνο σε ένα συμπέρασμα: Ποτέ μας δεν διδαχθήκαμε τίποτα άλλο.»

«Και ώστόσο», συνέχισε ο Κάρλ Μπάρτ, «είχα και μερικές ευχάριστες εκπλήξεις. Όταν βρεθείς με τους καλύτερους μπορείς να έπεσε άπάνω σου αυτή την άρχική δυσπιστία. Θέλουν να σ' άκούσουν, είναι ελλεικρινείς, δεν άρνούνται συστηματικά κάθε πλησίασμα: δεν είναι άντιδραστικοί.

Μπορείς να τους μιλήσεις: μά για τη φιλία αυτή το πρώτο που χρειάζεται είναι ύπομονή και χιούμορ. Ύστερα άνοίγουν οι πόλες: όμως οι έρωτήσεις που κάνετε, στην άρχή τουλάχιστον δεν πρέπει να γίνονται. Ούτε πρέπει να δίνει κανείς μεγάλη σημασία σε ναζιστικές έκφράσεις που θα τύχει ν' άκούσει. Δεν πρέπει οι έκφράσεις αυτές να τον θυμώσουν μά να τις άντιμετωπίσει ήττώντας πληροφορίες κι' έξηγήσεις. Άντιλήψεις και άπόψεις που στηρίζονται σε Ναζιστική ιδεολογία, έμπνάνε μέσα μας δυσάρεστες έντυπώσεις. Όμως οι νέοι αυτοί δεν ξέρουν άλλο τρόπο να έκφραστούν κι' έτσι, αν θέλουν ίσως να πουν κάτι έντελώς διαφορετικό, χρησιμοποιούν ιδέες και έκφράσεις που μάς προξενούν φρίκη.»

«Είταν λάθος που άφησαν να ανασταθούν στη Γερμανία τα παλιά πολιτικά κόμματα γιατί υπάρχει ο σοβαρός κίνδυνος να έκδηλωθεί μια άδιαφορία για την πολιτική και μάλιστα από τα καλύτερα στοιχεία της Γερμανικής νεολαίας. Η πολιτική στη Γερμανία έγινε πάλι πολιτική κομμάτων και κόμματα στη Γερμανία δε θα πεί γνώμη όπως παντού άλλου. Εκεί το κόμμα είναι φιλοσοφία. Τα κόμματα στη Γερμανία έπρεπε να άπαγορευθούν ρητά για δέκα χρόνια γιατί αντί να ξυπνήσουν το πολιτικό ενδιαφέρον, δημιουργούν αντίπαλες όμάδες που σκοπός τους είναι να βοηθήσουν όχι την εξέλιξη μά την άμοιβαία καταστροφή τους. Άντι να άσχολούνται με πολιτικά κόμματα, θα έπρεπε να μπορούσαν να έπιδρούν σε μικρότερες πρακτικές άσχολίες. Να μάθουν να κυβερνούν τον τόπο τους, άρχίζοντας από τις πιο μικρές περιφέρειες. Μόνο με τον τρόπο αυτό μπορούν να μάθουν να φέρονται και να σκέπτονται πολιτικά. Οι καλύτεροί τους έχουν κιόλας άρχίσει να δείχνουν άποστροφή για την πολιτική, γιατί έχει γίνει κομματική πολιτική.»

Ύστερα ο Κάρολ Μπάρτ, μᾶς ἔκαμε λόγο γιὰ τὴν μικρὴ κοινότητα πού ἴδρυνε. Σ' αὐτὸ τὸ πεδίο μπορεῖ νὰ ἐφαρμόσει τὶς ἀπόψεις πού ἔχει ἐκφράσει πολλές φορές. Οἱ συγκεντρώσεις αὐτὲς εἶναι χρήσιμες, μ' ὅλο πὺ τίς παρακολουθοῦν περισσότεροι γιατροὶ καὶ νομικοὶ παρὰ σπουδαστὲς τῆς Θεολογίας. Ἐκεῖ μέσα βλέπει τὸ ξεστράτισμα τῶν ἀνθρώπων πού γιὰ χρόνια κρατήθηκαν χαλινάων γημενοί, μαθαίνει ὅμως νὰ καταλαβαίνει τὸν τρόπο πὺ σέπτονται οἱ νέοι. «Δὲν πιστεύουμε πιά στὶς ὑποσχέσεις» «Μᾶς γέλασαν στὸ παρελθόν καὶ θὰ μᾶς γελάσουν καὶ τώρα» Ἡ στάση τους ἀπέναντι σὲ γεγονότα σὰν τὴ δίκη τῆς Νυρεμβέργης, μπορεῖ μὲ ἐπιφύλαξη νὰ συνοψιστεῖ σὲ τοῦτο: «Ξέρουμε τί σημαίνει αὐτό.»

Τὸ τεῖχος αὐτὸ τῆς τυφλῆς δυσπιστίας, πὺ πῆρε τὴ θέση μιᾶς τῆς τυφλῆς ἐμπιστοσύνης, πρέπει νὰ πέσει. Αὐτό, κατὰ τὴ γνώμη τοῦ Μπάρτ, θὰ γίνεῖ μόνο ὅταν ἀψομε νὰ μεταχειριζόμαστε τὴ Γερμα-

νία σὰν νὰ εἶταν τὸ γκέττο τῆς Εὐρώπης. Εἶναι βασικὸ γιὰ τὸν τόπο νὰ ἔχει βιβλία καὶ ἐφημερίδες καὶ ἀναγνωστήρια. Ἡ νεολαία τῆς χώρας πρέπει νὰ ἔρθεῖ σ' ἐπαφή μὲ τὰ αἰσθήματα καὶ τὴ σκέψη τῶν ἄλλων λαῶν, γιὰτὶ οἱ γεροντότεροι ἀποκόπηκαν ἀπ' αὐτὰ ἐδῶ καὶ δώδεκα χρόνια καὶ οἱ νεώτεροι δὲν τὰ ἔμαθαν ποτέ. Τὰ ἀναγνώσματα αὐτὰ πρέπει νὰ ἔρθουν ἀπ' ἔξω. Δὲν ἀρκεῖ ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς σκέψης νὰ μεταφραστεῖ γερμανικά, νὰ ἐπαναληφθεῖ καὶ νὰ συζητηθεῖ στὶς ἐπίσημες ἐφημερίδες. Πρέπει νὰ γίνουν γνωστὲς οἱ ἀρχικὲς τοῦ πηγές, καὶ γιὰ νὰ γίνεῖ αὐτὸ χρειάζεται ἓνα πρακτικὸ παράδειγμα, ὅπου λόγος καὶ πράξη νὰ βρίσκονται σὲ ἀπολυτὴ ἀρμονία.

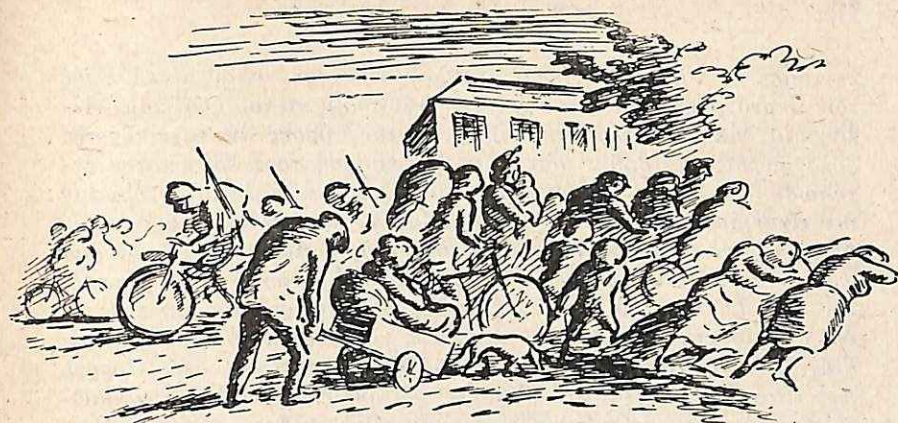
Ἐνα τέτοιο παράδειγμα νομίζουμε πὺ εἶναι ὁ Κάρολ Μπάρτ. Ὅταν τελειώσει τὸ καλοκαίρι θὰ ξαναγυρίσει στὴν Ἑλβετία. Ἡ ἀξία του βρίσκεται στὸ ὅτι καταπίστευσε νὰ λύσει πρακτικὰ ἓνα πρόβλημα ἐνῶ ἄλλοι βρίσκονται ἀκόμη στὴ θεωρία του.

ΑΜΕΡΟΛΗΠΤΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

Στὸ 1933 ὁ ἀστυνομικὸς Χάινς ἀπὸ τὸ Ρήντινγκ, ἔκανε μήνυση ἐναντίον τοῦ ξανθοῦ του ἐπειδὴ εἶχε ἀφήσει τὴν καπνοδόχο του νὰ πάρει φωτιά. Οἱ δικαστὲς τὸν συνεχάρησαν γιὰ τὴν εὐσυνειδησία του καὶ τὸν καταδίκασαν νὰ πληρώσει 4 σελλίνια πρόστιμο.

Μιά ἄλλη ἐνδιαφέρουσα καὶ περιεργὴ περίπτωση εἶναι ἡ ὑπόθεση δύο δικαστικῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς πὺ παραβῆκαν μιὰ διάταξη τῆς ἀστυνομίας κυκλοφορῶντες τὴ νύχτα μὲ τὰ ποδήλατά τους χωρὶς φῶτα. Παρουσιάστηκαν ὁ ἓνας μπροστὰ στὸν ἄλλον γιὰ νὰ δικαστοῦν. Πρῶτα δίκασε ὁ ἀρχαιότερος τὸν νεώτερο καὶ τὸν καταδίκασε νὰ πληρώσει 5 ρούμπες πρόστιμο! Ὑστερα ὁ νεώτερος ἔβαλε τὴν τήβεννο τοῦ ἀρχαιότερου, τὸν δίκασε, καὶ τὸν καταδίκασε σὲ 50 ρούμπες πρόστιμο λέγοντας ὅτι τὸν «κατεδίκασε τόσο αὐστηρὰ ἐπειδὴ εἶταν ἡ δεύτερη περίπτωση πὺ παρουσιαζόταν στὸ δικαστήριό τὴν ἴδια μέρα καὶ δὲν μπορούσε νὰ κριθεῖ μὲ ἐπιείκεια».

«Manchester Guardian»

ΕΝΤΟΥΑΡΝΤ ΑΡΝΤΙΤΖΟΝΝΕ: Πρόσφυγες στὸ δρόμο.

Ἀπὸ τὸ βιβλίο του «Ἀποσκευὲς γιὰ τὸν ἐχθρό». (Ἐκδ. John Murray, Λονδίνο)

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΕΙΣ ΑΓΓΛΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1946 ὁ «Βρεταννικὸς Ἑθνικὸς Σύνδεσμος τοῦ Βιβλίου», ἔξεδεσε στο Λονδίνο 50 ὑποδείγματα βιβλίων, εἰκονογραφημένων ἀπὸ Ἀγγλοὺς καλλιτέχνες, πὺ εἶχαν ἐκδοθῇ στὴν περίοδο 1935-1945, τὰ περισσότερα σὲ χαμηλὲς τιμές, καὶ πὺ εἶχαν διαλεχθῇ γιὰ τὴν Διεθνή Ἐκθεση Εἰκονογραφημένων Βιβλίων πὺ εἶχε ὀργανώσει τὸ Ἀμερικανικὸ Ἰνστιτούτο Γραφικῶν Τεχνῶν. Στὶς ἐπόμενες σελίδες παρουσιάζουμε λίγες εἰκονογραφηθεῖσες παρμένες ἀπὸ αὐτὰ τὰ βιβλία. Τὰ ἀποσπάσματα εἶναι παρμένα, μὲ τὴν ἀδεία τοῦ Βρεταννικοῦ Συνδέσμου τοῦ Βιβλίου, ἀπὸ τὴν εἰσαγωγή πὺ ἔχει γράψει στὸν κατάλογο τῆς ἐκδόσεως ὁ κ. Φίλιπ Τζάιμς, καλλιτεχνικὸς διευθυντὴς τοῦ Συμβουλίου Καλῶν Τεχνῶν.

...Τὰ ἀγγλικά βιβλία εἶχαν πάντοτε ἐνότητα ἀνάμεσα στὰ μέρη τους ὅποιοδήποτε θέμα καὶ ἂν εἶχαν, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς δημοφιλίας στὴν τέχνη τοῦ βιβλίου. Σὲ μερικὲς χώρες —κυρίως στὴ Γαλλία— ἡ ἐνότητα αὐτὴ διασπάστηκε σοβαρὰ ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τοῦ εἰκονογράφου, πὺ εἶχε τὴν ἐλευθερία νὰ διαλέξει τὸ μέσο, τὸ σχῆμα καὶ τὸ κείμενο. Πραγματικὰ εἶναι γνωστὸ πὺς πολλές φορές ἓνας συγγραφέας παίρνει παραγγελία νὰ γράφει ἓνα κείμενο γιὰ μιὰ σειρά εἰκόνων. Ἡ ἐλευθερία αὐτὴ ἔκανε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους Γάλλους καλλιτέχνες νὰ στραφοῦν στὴν εἰκονογράφηση. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πὺ ὁ Ντελακρουὰ εἰκονογράφησε τὸν «Φάουστ» καὶ ὁ Πικασσὸ τὸ ἔργο τοῦ Μπυφφόν, ἔξεδόθησαν πολλὰ βιβλία εἰκονογραφημένα σχεδὸν ἀπὸ ὅλους τοὺς καλύτερους Γάλλους ζωγράφους. Δὲν ἔγινε ὅμως τὸ ἴδιο καὶ στὴν Ἀγγλία. Ὁ Ροσσεῖ φι-

λονείκισε με τους αδελφούς Ντάλζιελ όταν του μίκρυναν τα κλισέ των εικονογραφήσεων που είχε κάνει στα ποιήματα του Ουίλλιαμ Άλινγκαμ, γιατί δεν έλαβε υπ' όψη του τους όρους της τεχνικής της ξυλογραφίας και βρήκε πώς αυτή ή επέμβαση τους έβλαψε την έκτύπωση. Ο Μπέρν-Τζόουνς ίσως να είχε ξεχαστή άν τα σχέδιά του δεν είχαν ξαναγίνει για την ξυλογραφία από έναν άλλο καλλιτέχνη, άν δεν είχαν γίνει ύστερα μικρότερα από έναν άλλο πάλι, με την ίδια φρόνηση, και τελικά άν δεν είχαν εκδοθή και τυπωθή από τον πιστό του φίλο Ουίλλιαμ Μόρρις. Σήμερα οι σοβαρότεροι μας καλλιτέχνες δεν ασχολούνται με τις εικονογραφήσεις γιατί δεν έχουμε κανένα προσιτάτη-εκδότη. Και ίσως δεν μάς χρειάζεται κάποιος σαν τον Μόρρις, που ήταν αρχαιόφιλος και διαμαρτυρήθηκε έντονα για την χυδαότητα της σύγχρονης τυπογραφίας, αλλά μάλλον κάποιος σαν τον Βολλάρ που είχε βαθειά πίστη για το μεγαλείο των συγχρόνων καλλιτεχνών και ήταν έτοιμος να ξοδέψει άμύθητα ποσά για να επιτύχει ένα μοναδικό και τέλειο αποτέλεσμα.

...Οι Άγγλοι έχουν να διδαχτούν πολλά για αυτό το ζήτημα από τη Γαλλία, όπου ένα βιβλίο σαν τα «Ποιήματα» του Νταϊνβιντ Γκάσκοϊν, που έχει εικονογραφηθή με έγχρωμα σχέδια από τον Γράχαμ Σάδεργλαντ εκτυπωμένα σε τετραχρωμίες, δεν θα θανατώζονταν ποτέ. Όσοσο άν μάς λείπει το έμφυτο αίσθημα του στυλ και ή έξαρση της Γαλλικής τέχνης, έχουμε να προσφέρουμε πολλά σε άλλες κατευθύνσεις. Πρέπει να σάς θυμίσω ότι ή Άγγλική τέχνη έχει ως πηγή της έμπνευσής της τη φιλολογία στη Γαλλία οι εικαστικές τέχνες ήταν πάντα ανώτερες. Απ' εδώ ξεηγείται ο δικός μας βαθύς σεβασμός για την εμφάνιση του βιβλίου, ή προσοχή που συγκεντρώνουμε σ' αυτό παραβλέποντας άλλα αντίπαλα ζητήματα. Απ' εκεί ξεηγείται ή υπέροχη και θριαμβευτική περιφρόνηση που έχουν οι Γάλλοι για το σύνολο. Κάθε δέκα χρόνια, από τις αρχές του 19ου αιώνα, μπορούμε να βρούμε ομάδες βιβλίων με διαφορετική αξία και ποικιλία ρυθμού και τεχνικής, εικονογραφημένων από Άγγλους καλλιτέχνες, που θα ήταν άξια να συμπεριληφθούν σε μια διεθνή έκθεση με βάση τις σύγχρονες αρχές της επιλογής.

Σήμερα διακρίνουμε ακόμη αυτά τα κύρια χαρακτηριστικά, μ' όλο που ή παραγωγή στα χρόνια του πολέμου χαρακτηρίζεται από μια αίσθησή οπτική στυλ και πενιχρότητα υλικών. Όσοσο ή δύσκολη αυτή εποχή φανέρωσε πώς οι συγγραφείς είχαν μεγάλη επινοητικότητα και είναι κάτι συνειδημένο πια στην ιστορία ότι οι περιορισμοί αναπτύσσουν την τέχνη. Αφού κάνουμε αυτή την παραχώρηση βρίσκουμε σεβασμό για τα άπλοϊκά και συμπαθητικά βιβλία που δεν είναι απρόσιτα στο βαλάντιο των κοινών ανθρώπων. Από τις τρεις βασικές

μεθόδους της εικονογράφησης — τυπογραφία, βαθυτυπία και όφσετ — ή πρώτη και ή τελευταία, όπως αντιπροσωπεύονται με την ξυλογραφία και την λιθογραφία, παίρνουν την πρώτη θέση. Η αναγέννηση της λιθογραφίας, κυρίως της έγχρωμης, είναι κάτι που αξίζει να το προσέξουμε όπως και ή εξαφάνιση της γραμμικής χαρακτηριστικής, της χαλκογραφίας και των άλλων χαρακτηριστικών μεθόδων. Σήμερα που ή λιθογραφική πλάκα μπορεί να τυλιχτεί γύρω από τα τύπανα ενός κυλινδρικού πιεστηρίου, αυτό ίσως είναι αναπότρεπτο. Αλλά χάνει κανείς βιβλία, όπως π.χ. είναι ό «Ανακρέων» του Στήβεν Γκούντεν. Τέλεια τεχνική γνώση της λιθογραφίας παρουσιάζεται στο έργο του Μπάρνρετ Φρήντμαν για το έξατομο βιβλίο του Τολστόϊ «Πόλεμος και Ειρήνη».

Είταν γενναία ή προσπάθεια που έγινε για να ξαναζωντανέψουμε τις άλλοτε περίφημες άκουαίντες «Είκονες του Μπράϊτον» του Τζών Πάιπερ, ένα μεμονωμένο, άπελπισμένο ξαναζωντανέμα μίας από τις εγγενέστερες ομάδες των άγγλικών εικονογραφημένων βιβλίων. Στο πρώτο τέταρτο του 19ου αιώνα έγινε εκμετάλλευση αυτής της τέχνης με τέλειο γούστο, χάρη στην επιχειρηματικότητα του αξιόλογου Άγγλο-Γερμανού εκδότη Ρούντολφ Άκερμαν. Θα θέλαμε να βρισκόταν κι άλλος ένας Άκερμαν που θα ιδρύσει ένα άλλο «Ρεπόζιτορν» στο Λονδίνο. Αντι για τον Τόμας Ρόουλαντσον, που κέρδιζε το ψωμί του εκεί εικονογραφώντας τις άνιερές ιστορίες για τον Δρ. Σύνταξ, ό κ. Άρντιτζόννε θα ήταν εύκαιρος να μάς βοηθήσει με τα δηκτικά του σκίτσα, και οι καλλιτεχνικοί κληρονόμοι του Τόμας Μπίγουντ θα συνεργάζονταν εκεί όπωσδήποτε — ό Έρικ Φίτς Ντάγκλς, ό Ρέινολντς Στόουν, ή Τζόαν Χάσαλλ, ή Τζέρεροντ Χέρις, ή Κλαίρ Λέιτον, ή Άγκνες Μίλλερ Πάρκερ και πιά κοντά απ' όλους στο μεγάλο δάσκαλο απ' το Νορθάμπερλαντ, με τις μικρές τον ξυλογραφίες της επαρχιακής παράδοσης και ζωής, ό Έρικ Ραβίλιους που σκοτώθηκε στα 1942.

Ένα από τα προβλήματα που δημιουργεί αναπότρεπτα μια τέτοια έκθεση είναι πώς πρέπει να περιλαμβάνει τις καθαρά φωτογραφικές εργασίες και την συνεπαγόμενη υποδήλωση των καθαρά λιθογραφικών τεχνών. Το πιά ταπεινό και πιά φτηνό τυπογραφικό υλικό, το λινέλαιο, μάς θυμίζει πώς το περίπλοκο υλικό δεν είναι το πιά και ότι ή δημοφιλία μπορεί να αποτυπωθεί και σε ένα παλιό μονασμα του πατώματος, ενώ τα πιά επιτηδευμένα φωτο-μηχανικά τεχνάσματα εξαρτώνται ακόμα για την καλή τους εμφάνιση από το πολυτελές χαρτί για εικόνες. Πότε άραγε ή επιστήμη θα βοηθήσει την

1. «Repository of Arts, Literature and Fashions» («Καταφύγιο Τέχνης, Φιλολογίας και Μόδας»), περιοδικό που ίδρυσε ό Άκερμαν για να υποστηρίξει τους καλλιτέχνες.

τέχνη νὰ ἐξελέξει τὸ μόνο πραγματικὰ ἀνεκτὸ φωτογραφικὸ μέσο, τὴν κατευθεῖαν ἀποτύπωση ἀπὸ τὴ φωτογραφία ὥστε νὰ χρησιμοποιεῖται ἀπεριόριστα ἀπὸ τοὺς ἐκδότες;

Μιὰ ἄλλη κατεύθυνση ὅπου ὑπάρχει πεδίο προόδου εἶναι τὸ ἐγχρωμο κλισέ. Εἶναι ἀπλό, φτηνὸ καὶ πολλὴ ἀποδοτικὸ ἂν ὁ καλλιτέχνης θέλει, ὅπως ἔκανε ὁ Λόβατ Φρέϋζερ, νὰ σχεδιάσει ἀνάλογα μὲ τὸ ὄλικο του. Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρουμε σχετικὰ μὲ αὐτὴ τὴ δουλειὰ τὸν Ἑντουαρντ Μπόουντεν—πὺν ἔδειξε τί μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει σὲ μονοχρωμία μὲ τὰ χαριτωμένα του σχέδια στὸ «Ἡμερολόγιον τοῦ Κηπουροῦ» καὶ τὰ βιβλία μαγειρικῆς τοῦ Ἀμπροζ Χήθ. Κανένας ὡς τώρα δὲν ξεπέρασε τὸν Ὁμπρεῦ Μπήντσλη, πὺν ἀνύψωσε τὴν τοιχογραφία ἀπὸ ἓνα ἀπλὸ οἰκονομικὸ ὑποκατάστατο τοῦ ξύλινου κλισέ, τοῦ σκαλισμένου μὲ τὸ χέρι ἀπὸ χαράκτες ἐπαγγελματίες, σὲ ἓνα ἐπίπεδο πὺν δικαιολόγησε τὴ χρῆση της σὰν ἓνα μέσο μὲ δικαιώματα.

... Αὐτὲς εἶναι λίγες ἀπὸ τίς σκέψεις πὺν μᾶς γεννᾷ ἡ συλλογὴ αὐτῶν τῶν 50 βιβλίων. Θὰ εἶναι πραγματικὰ ἐνδιαφέρον νὰ δοῦμε τὰ 50 καλύτερα εἰκονογραφημένα βιβλία τῶν ἐπόμενων 10 χρόνων. Προσθέτοντας τὴν τέχνην τοῦ βιβλίου σὲς πολλὰς σφαῖρας ὅπου ἔχομε παρατηρήσει μιὰν ἀναίμακτη ἐπανάσταση, βλέπουμε κάποια στασιμότητα σὲ τὰ τελευταῖα 10 χρόνια. Βοηθώντας τὴν τέχνην νὰ περάσει ἀπὸ τοὺς λίγους στοὺς πολλοὺς καὶ μὲ τὴν πιθανότητα πὺν ἔχει ὁ ὑπερατομικισμὸς νὰ δώσει τὴ θέση του σὲ μιὰ περισσότερο ὁμαδικὴ τέχνη, θὰ δοῦμε γρήγορα μερικὲς ἐκπληκτικὲς μεταβολὲς στὴν αἰσθητικὴ τοῦ βιβλίου καὶ ὅχι λιγότερο στὴν εἰκονογράφησιν του.

ΕΡΙΚ ΡΑΒΙΛΙΟΥΣ

Ευλογηφία ἀπὸ «Τὰ ἔργα τοῦ Τζήλμπερτ Χονάιτ ἀπὸ τὸ Σέλμπορν».
(*Ἐκδ. Nonesuch Press, Λονδίνο)

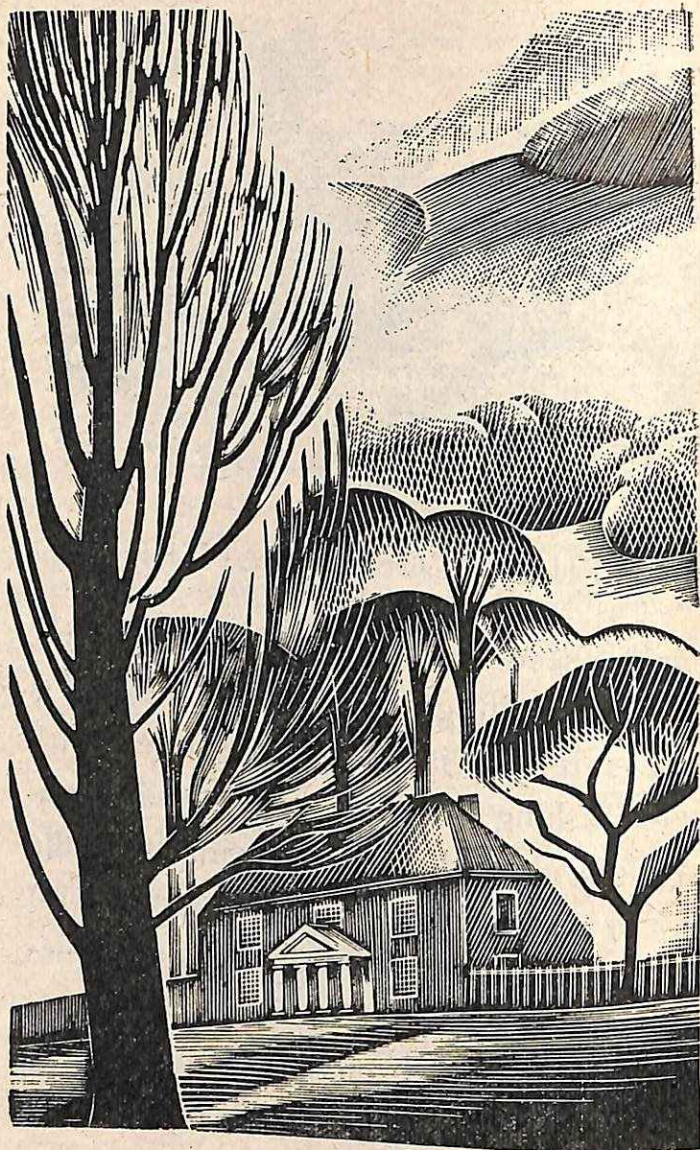
THE SECOND CHAPTER

The husband-man never wants good corne, and, which in great towns and courts is very rare, he is alwaies furnished with wel-rellishing bread and well baked; for in populous cities their corne is either mouldie or not wel-grinded, or their water with which they knead it is brackish and unwholesome, which oftentimes is the cause of divers diseases & mortalitie amongst the inhabitants. But that which is most worthy our observation

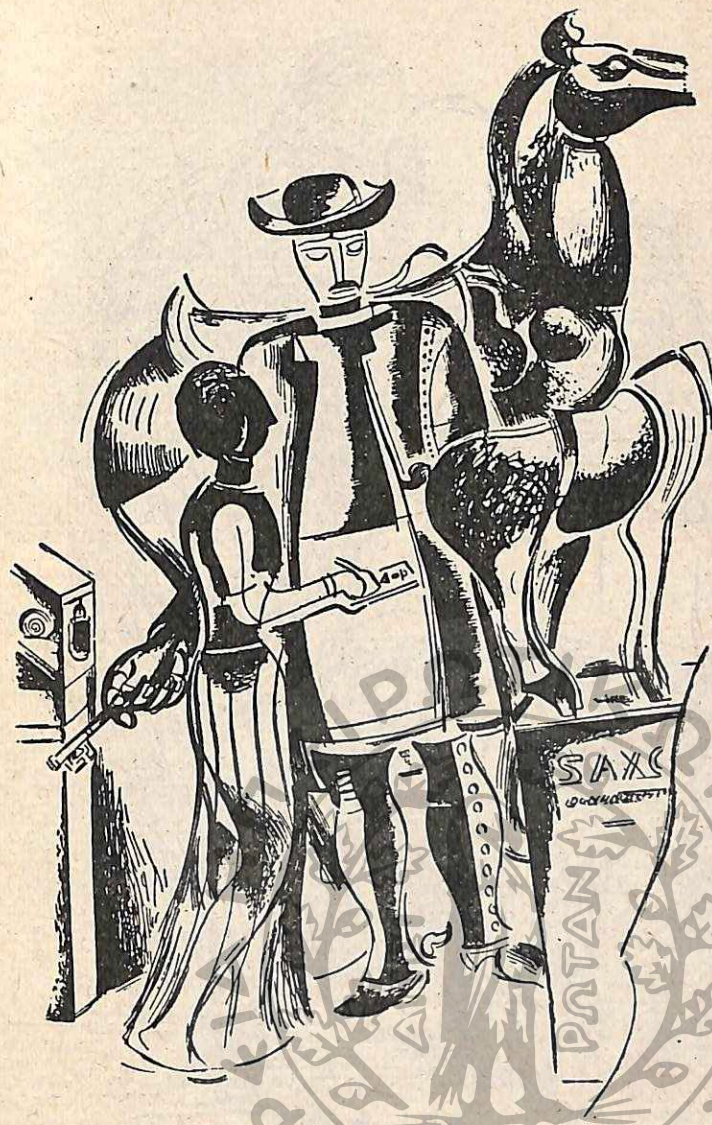
ΡΕ·Υ·ΝΟΑΝΤΕΣ ΣΤΟΟΥΝ

Σελίδα ἀπὸ τὸ βιβλίο «Ἡ ἀξία καὶ ἡ χαρὰ τῆς ἐξοχικῆς ζωῆς» τοῦ Ἀντώνιο ντε Γκουεβάρρα. (*Ἐκδ. Gregynog Press, Λονδίνο)

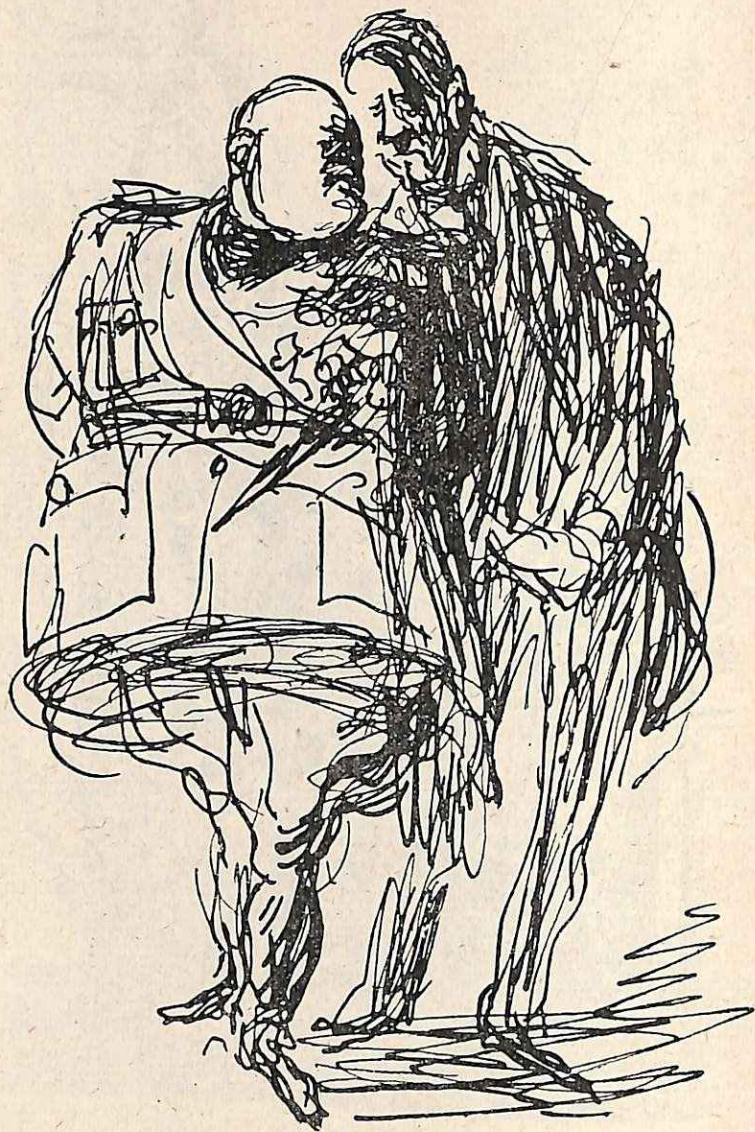

ΤΖΩΝ ΦΑΡΛΕΥ.: 'Αγρόκτημα. (Συλλογραφία)
 'Από τὸ βιβλίο τῆς 'Εθελ 'Αρμυττιζ «'Ενας ἔξοχικός κήπος».
 ('Εκδ. Country Life, Λονδίνο)

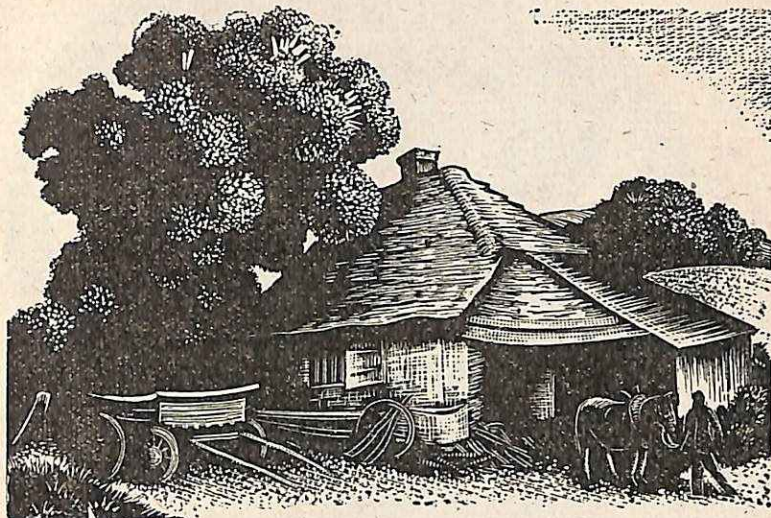

ΓΟΥΙΝΤΑΜ ΛΟΥΙΣ:
 Σχέδιο ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς Ναόμι Μέττισσον «Πέρα ἀπὸ αὐτὸ τὸ ὄριο».
 ('Εκδ. Jonathan Cape, Λονδίνο)

ΦΕΛΙΞ ΤΟΠΟΛΣΚΙ
Λιθογραφία από το βιβλίο «Γενεύη» του Μπέρναντι Σω. ("Εκδ. Constable, Λονδίνο)

ΚΛΑΙΡ ΛΕ-Υ-ΤΟΝ
Ενλογραφία από το βιβλίο της «'Αγροτικά». ("Εκδ. Gollancz, Λονδίνο)

ΓΚΟΥΕΝ ΡΑΒΕΡΑΤ
Ενλογραφία από το βιβλίο «'Ο δραπετής». ("Εκδ. Macmillan, Λονδίνο)

ΜΠΑΡΝΕΤ
ΦΡΗΝΤΜΑΝ

Λιθογραφία από το βιβλίο «Πόλεμος και Ειρήνη» του Λ. Τολστόϊ.

(^οΕκδ. Limited Editions Club, Νέα Υόρκη)

ΤΖΟΑΝ ΧΑΣΣΑΛ

Ευλογγραφία από το βιβλίο «Κράνφορντ» της κ. Γκάσκελ.
(^οΕκδ. George Harrap, Λονδίνο)

ΕΡΙΚ ΓΚΙΛ: Ευλογγραφία από την «Καινή Διαθήκη». (^οΕκδ. J. M. Dent, Λονδίνο)

ΟΣΜΠΕΡΤ ΛΑΝΚΑΣΤΕΡ

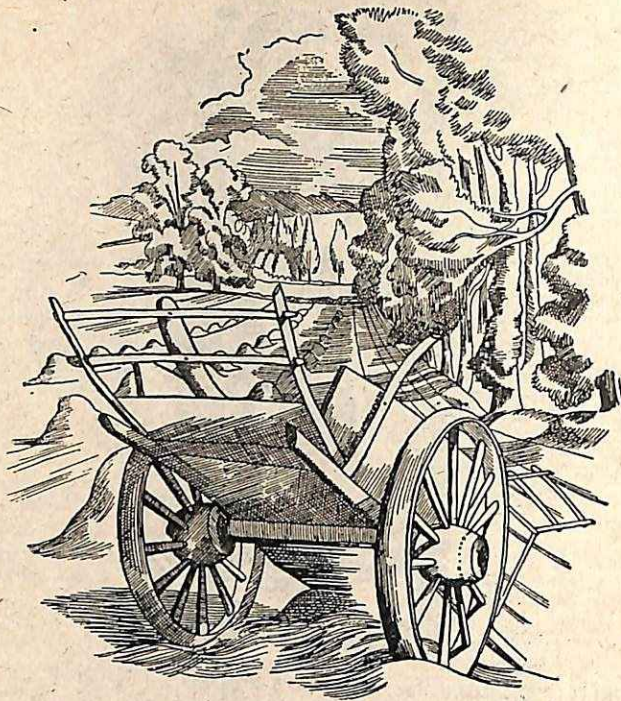
Σχέδιο από το βιβλίο του «Σπίτι μας, σπιτάκι μας». (^οΕκδ. John Murray, Λονδίνο)

Πές μου ένα τραγούδι, Μίλο!

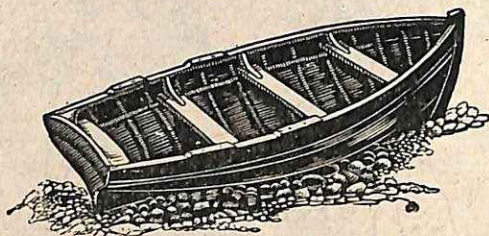
Του BRYAN MacMAHON

(Από το «The Bell», Λονδίνο)

ΤΖΩΝ ΝΑΣ

Σχέδιο από το βιβλίο «Άνθρωποι και άγροί», του Άντριαν Μπέλ.
(Έκδ. B. T. Batsford, Λονδίνο)

ΡΟΜΠΕΡΤ ΓΚΙΜΠΙΝΓΚΣ

Ενλογραφία από το βιβλίο του «Ο γιάλος είναι όμορφος».
(Έκδ. J. M. Dent, Λονδίνο)

Αυτή είναι μια πολύ άπλη ιστορία και ίσως δέν θ' άξιζε νά την διηγηθεί κανείς. Λέει γιά μία γυναίκα πού ζητά από τόν άντρα της νά της πεί ένα τραγούδι, και εκείνος της τό τραγουδάει. Μόνο, πού άπ' όσο μπορούμε νά ξέρουμε, εκείνη δέν τό άκουσε — γιατί όταν της τό τραγούδησε, εΐταν πιά νεκρή.

Ο άντρας λεγόταν Μίλο Μπάρκ και ή γυναίκα του Νόρρη. Ο Μίλο εΐταν ψηλός, μελαχρινός, είχε τετράγωνο σαγόνι, πυκνά μαλλιά. Εΐταν ό καλός τραγουδιστής του χωριού. Πό πολλό σεργάταν παρά πού περπατούσε. Ήπινε τό γιατί όμως δέν τό ήξερε κανείς. Δέν του άρεσε ό κόσμος. Εΐταν 29 χρονών και ή γυναίκα του 25. Ήκεινη εΐταν κοντή, λεπτοκαμωμένη, αλλά γερή. Είχε ξανθά μαλλιά και όταν χαμογελούσε έμοιαζε με Νορβηγίδα. Τό χαμόγελό της εΐταν ή πιό όμορφή της στιγμή. Όταν στεκόταν συνειθιζε τό ένα της παπούτσι νά τό πατά γερά και νά σηκώνει τό άλλο, έτσι πού μόνο τό τακούνι νά άκουμπά στο πάτωμα. Είχαν και μία κόρη, τή Νόρα, ένα γεροδεμένο παιδάκι έξη χρονών πού έμοιαζε του πατέρα του.

Οι τρεις αυτοί άνθρωποι ζούσαν μέσα σε μία παλιά ταβέρνα στην άκρη του χωριού Τήρλα. Ο δρόμος του Μπάρκ βρισκόταν στή μία του άκρη. Σου έδινε τήν έντύπωση πώς είχε χτιστή κάπου άλλου, πάνω σε μία βάση με ρόδες και ύστερα πώς τό τράβηξαν και τό στήσανε λοξά στο δρόμο του χωριού. Είχε μία μικρή βρώμικη βιτρίνα και από πάνω — πού έλεγες πώς θα πέσει — μία κακογραμμένη ταμπέλλα με τό όνομα του Μπάρκ. Όλο τό χωριό μύριζε παρακμή.

Όταν ή Νόρα έγινε έξη χρονών, ή

Νόρρη Μπάρκ έφερε στον κόσμο ένα δεύτερο παιδί — ένα κοριτσάκι πού έζησε μόνο τρεις μέρες. Ύστερα ήρθε ή κηδεία της μικρής κούκλας, τό ντύσιμό της, τά μικρά κεριά, τό μικρό φόρεμα, τό φέρετρο της λευκής κούκλας πού είχε ταινίες γιά νά τό σηκώνουν και ό συμπαθητικός μικρός τάφος πού ένας άνθρωπος μπορούσε νά τόν άνοίξει μέσα σε δέκα λεπτά. Όσοι πήγαν στην κηδεία, πήγαν περισσότερο από περιέργεια παρά από συμπόνια ή σεβασμό.

Η Νόρρη πήρε βαριά τό θάνατο του παιδιού της. Ύστερα από λίγες ήμέρες άρρώστησε. Όταν ένοιωσε τόν κρύο ιδρώτα νά τήν τυλίγει ύποψίαστηκε πώς γρήγορα θα πέθαινε. Στο τέλος διάβασε τήν καταδίκη της και στο πρόσωπο του γιατρού. Όταν αυτός έφυγε μάζεψε όλο τό κουράγιο της και ύστερα φώναξε: «Μίλο!»

Οι βαριές μπότες άνέβηκαν τις σκάλες πού τριζανε. Αυτή τή φορά, περισσότερο από κάθε άλλην, αυτός ό θόρυβος μέσα στο μικρό σπίτι, τήν πείραξε. Τήν έκανε ν' άνατριχιάσει. Πίσω από τόν άντρα της άκούστηκε ή περπατησιά μιας γειτόνισσας πού πηγαινοερχόταν γιά νά περιποιηθεί τήν άρρωστη.

«Δέ σε χρειάζομαι Μαίρη», έιπε στή γυναίκα. «Θέλω νά μιλήσω στο Μίλο.»

Η γυναίκα φούσκωσε τά μαξιλάρια της και έφτιαξε τά σκεπάσματα. «Μην κουράζεσαι παιδάκι μου», της έιπε.

«Κλείσε τήν πόρτα Μαίρη και μην άφίσεις τή Νόρα νά άνέσει.»

Μόλις μέινανε μόνοι τους, ή άρρωστη γύρισε και έιπε στον άντρα της πού στεκόταν άδέξια κοντά στο κρεβάτι:

«Κάθης, Μίλο, θέλω νὰ σοὺ μιλήσω.»

Ἐκεῖνος κάθης προσεχτικά σὲ μιὰ λεπτοφτιαγμένη καρέκλα.

«Πιὸ κοντά μου, Μίλο.» Τράβηξε τὴν καρέκλα του πιὸ κοντά της.

Ἦταν ἀπὸ ἓνα μικρὸ διάλειμμα, τοῦ εἶπε: «Ἐγὼ Μίλο, θὰ πεθάνω. Τὸ ξέρεις. Σοὺ τὸ εἶπε ὁ γιατρός.»

Ἡ Μίλο εἶταν σκυμμένος καὶ κοιτοῦσε προσεχτικά τὰ δυὸ πελώρια, ἀδέξια χέρια του. Ἡ μορφή του δὲν ἔδειχνε μεγάλη συγκίνηση. Ἦταν ἀπὸ κάποια προσπάθεια, τῆς εἶπε μὲ ἄχρωμη φωνή.

«Δὲν εἶμουν καὶ πολὺ καλὸς σύζυγος, Νόρρη.»

Ἡ ἄρρωστη κούνησε τὸ κεφάλι της ἀδύναμα: «Ποιὸς τὸ εἶπε αὐτό, Μίλο; Εἶπα τίποτα τέτοιο; Ἀπάντησέ μου, Μίλο.»

Πάλι μὲ μιὰν ἀνέκφραστη φωνή τῆς εἶπε: «Δὲν σὲ ἔκανα εὐτυχισμένη Νόρρη. Πότε μὲ τὸ κρασί, πότε μὲ τὰ ἄλλα. Σοῦδωσα τίποτ' ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ δυστυχία;»

«Μοῦ ἔδωσες τὸ τραγούδι σου.»

Ἡ ἄντρας ἔμεινε σιωπηλὸς· δὲν ἔπαψε νὰ κοιτάζει ἐξεταστικά τὰ χέρια του, λές καὶ τὰ ἔδλεπε γιὰ πρώτη φορά.

«Μίλο.»

«Τί θέλεις Νόρρη;»

«Θυμᾶσαι τὴν ἡμέρα πού πρωτοσυναντηθήκαμε; εἶταν στὴν ἀποβάθρα, στὸ Ἰνδερ. Ἐδῶ καὶ ἑπτὰ χρόνια, στίς 26 Ἰουλίου, στίς 4 παρὰ τέταρτο, τὸ ἀπόγευμα. Θυμᾶσαι Μίλο; Ἐγὼ καὶ ἡ Κίττυ Ντῶσον καθόμασταν στὸ πεζούλι τῆς ἀποβάθρας καὶ τὰ ἡσυχὰ κύματα σπάζανε ἀκριβῶς πίσω μας, στὸ τοιμένο. Μιὰ βάρκα ἔφτανε γιὰ τὰ νησιά. Στὴν πλώρη της εἶχε ἓνα μεγάλο δεμάτι σανό. Τὰ βουνὰ στὸ βάθος ὑψώνονταν ξεπερνώντας τὴν ὁμίχλη πού ἀνέβαινε ἀπὸ τὴ ζέση. Ἐσὺ ἤρθες στὴν ἀποβάθρα μ' ἓλα τὰ ἄλλα κορίτσια καὶ τ' ἀγόρια. Ἐνας εἶχε καὶ μιὰ φουσαρμόνικα. Ἐγὼ σὲ πρόσεξα— γιὰτὶ ἔρχόσουν τελευταίος σὰν νὰ σὲ σέρνανε ὅπως κάνουν στὰ πρόβατα. Πρόσεξα τὰ φουντωτά σου μαλλιά, τὴν

στραβοπατημένες μπότες, τὰ χοντρά σου αὐτιά καὶ τὸ ἀκίνητο βλέμμα σου. Θυμᾶσαι, Μίλο;»

Ἡ ἄντρας κουράστηκε νὰ κοιτάζει τίς παλάμες του. Ἦρσαν τὰ χέρια του καὶ ἄρχισε νὰ κοιτάζει τίς μεγάλες τρίχες πού φύτρωναν ἀπὸ πάνω.

«Ἡ Κίττυ Ντῶσον δὲν σκούνησε ὅπως περνοῦσε καὶ γὼ σοὺ πέταξα μιὰ κοροϊδία κατὰμουτρα. Ὡστόσο εὐτε καὶ τότε τὰ μάτια σου δὲ ζωντανέψανε. Μᾶς προσέπρασες καὶ ἀκολουθήσες σιγὰ· σιγὰ τοὺς ἄλλους πού πῆγαιναν πρὸς τὴν ἄκρη τῆς ἀποβάθρας. Ἀπὸ πίσω φαινόσαν πρὸς παράξενο ἀκόμη. Καὶ τότε πιά ἔπαφες νὰ μ' ἐνδιαφέρεις, ὥς τὴν ὥρα πού τ' ἀγόρια καὶ τὰ κορίτσια μαζεύτηκαν γύρω σου. Τοὺς ἄκουσα νὰ λένε: «Πές μας ἓνα τραγούδι, Μίλο, πές μας!»

«Καὶ τότε, Θεέ μου, ἄρχισες νὰ τραγουδᾷς. Κοίταζες τὴ θάλασσα» θυμᾶσαι Μίλο;»

Ἡ ἄντρας ἐξακολουθοῦσε νὰ στρίβει τὰ χέρια του ἀπ' ὅλες τοὺς τίς μεριές. Δὲν εἶπε τίποτα. Τὸ πρόσωπό του εἶταν ἐντελὸς ἡρεμο.

«Ἀπὸ τότε σὲ κυνήγησα, Μίλο, ὅπου σὲ παντρεύτηκα. Καὶ μέσα στὸ μεθύσι, στὴν κακοτυχία καὶ στὴ γκρίνια, δὲν εἶχα καμιὰ ἄλλη ἀπόλαυση παρὰ τὸ τραγούδι σου. Αὐτὸ ὥστόσο μοῦ ἔφτανε.»

Ἡ ἄντρας εἶπε ἀσυγκίνητα: «Δὲν στάθηκε καλὸς σύζυγος, Νόρρη...»

«Ὁχι, ὄχι, Μίλο. Πόσες φορές δὲν κουβεντιάσαμε ὅλη τὴ νύχτα ὅπου νὰ μπεῖ ἡ αὐγὴ ἀπὸ τὰ παραθύρα μᾶς. Καὶ πάντα ὅταν στὸ ζητοῦσα, μοῦ τραγουδοῦσε, σκεπασμένος ἀπὸ τὸ κεφάλι γιὰ νὰ μὴν ξυπνήσεις τὸ παιδί.»

«Καὶ πόσες φορές δὲν γύρισα μαζί σου ἀπὸ τίς διαφορὲς συγκεντρώσεις ὅπου εἶχες τραγουδήσει. Ὅλες οἱ γυναικὲς μὲ ζήλευσαν καὶ γὼ σὲ κρατοῦσα ἀπὸ τὰ χέρι.»

«Καὶ πόσες φορές δὲν πῆγαμε μαζί σὸ δίσκος καὶ περπατήσαμε σὸ μονοπάτι κάτω ἀπὸ τίς φουντουκίες, ὅπου φτάναμε πάνω ἀπὸ τὸν ποταμὸ σὲ ἓνα μικρὸ ὕψωμα, μὲ ἄσπρα χαλίκια. Καὶ

τότε σὺ τραγουδοῦσε καὶ τὸ νερὸ βοῦξε μπροστά σου.»

«Μίλο!»

«Τί θέλεις Νόρρη;»

«Θέλω νὰ μοῦ ὑποσχεθεῖς κάτι.»

Ἡ ἄντρας δὲν ἀπάντησε.

«Δὲν πρόκειται γιὰ τὸ κρασί— δὲν εἶναι ὁσὸν νὰ σκληθῶναι ἓνα ἄντρα μὲ τέτοιου εἶδους ὑπόσχεση. Οὔτε νὰ μὴν παντρευτεῖς ξανά, γιὰτὶ κι' αὐτὸ δὲν εἶναι ὁσὸν νὰ στὸ ζητήσω. Οὔτε γιὰ τὸ παιδί, γιὰτὶ ἔξω πῶς εἶναι κι' ἂν συμβεῖ θὰ φανεῖ καλὸς μαζί της, γιὰτὶ εἶναι στὴ φύση σου νὰ εἶσαι καλός. Εἶναι κατὰ ἐντελὸς διαφορετικό.»

Ἡ γυναίκα μάζεψε ὅλη τῆς τὴ δύναμη καὶ εἶπε: «Τὸ βράδυ πού θὰ μὲ ξενοχτήσετε, Μίλο...» Σταμάτησε.

Ἡ Μίλο τὴν κοιτάξε μ' ἓνα ἄψυχο βλέμμα, θαρρεῖς καὶ ἡ μεγάλη του συγκίνηση δὲν εἶχε τὴ δύναμη νὰ τὸν κάνει νὰ πονέσει. Ἐκεῖνη πῆρε κουράγιο ἀπὸ τὴν ἀπάθειά του καὶ συνέχισε μὲ πιὸ σταθερὴ φωνή.

«Σὰν πεθάνω, τὸ βράδυ πού θὰ μὲ ξενοχτήσετε... θέλω νὰ μοῦ τραγουδήσεις. Θὰ μοῦ τραγουδήσεις Μίλο;»

«Ναί, Νόρρη.»

«Μοῦ τὸ ὑπόσχεσαι, Μίλο;»

«Στὸ ὑπόσχομαι, Νόρρη.»

«Στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ πού θὰ σὲ κρίνει;»

«Στὸ ὄνομά του.»

Ἡ ὄλο τὸ χωριὸ μπόρεῖ νὰ σᾶς πεῖ πῶς κράτησε τὸ λόγο του ὁ Μίλο Μπάρκ. Τὸ βράδυ ἐκεῖνο πού πέθανε ἡ Νόρρη Μπάρκ εἶταν ἡσυχία. Ὅλες φύλλο δὲν κουνιόταν. Καλλιτερεῖς νύχτα γιὰ τραγούδι δὲν μποροῦσε νὰ ζητήσῃ κανεὶς. Τὴν ἐντυσαν μὲ τὸ γαλάζιο φῶμα καὶ τὸ ἄσπρο πέπλο πού φοροῦσε στίς λιτανεῖες. Φαινόταν εὐχαριστημένη. Δὲν χρειάζεται καὶ μεγάλη σοφία, ἀκόμα καὶ οἱ πέτρες τοῦ δρόμου ἔβρουν, πῶς ἡ γυναίκα πού πεθαίνει στὴ γέννα παῖσι στὸν Παράδεισο. Δὲν ἔξω πῶς, μὰ εἶταν κοινὸ μυστικὸ στὴν Τήρλα πῶς ὁ Μίλο θὰ τραγουδοῦσε κεῖνο τὸ βράδυ. Κανεὶς δὲν τὸν ματηγόρησε γι' αὐτὸ· εἶταν φυσικό.

Τὸ δωμάτιο πού εἶχαν τὴ νεκρὴ εἶχε γεμίσει ἀπὸ κόσμο. Τέλειωσε καὶ τὸ τελευταῖο κρασί τῆς ταβέρνας— καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μίλο ἦπιε, χωρὶς ὥστόσο νὰ μεθύσει.

Στὸ χωριὸ ὅσοι εἶχαν μείνει γιὰ νὰ φροντίσουν τὸ σπῆτι τους, βγήκαν στίς πόρτες καὶ κοιτάζαν τὰ παραθύρα τοῦ σπιτιοῦ τοῦ Μπάρκ. Εἶταν ἀνοιχτά καὶ μποροῦσαν νὰ δοῦν τὸ πῆγαινε ἔλα τοῦ κόσμου μέσα στὸ φωτισμένο νεκρὸ δωμάτιο.

Κατὰ τίς δεκάμις ὁ Μίλο μῆλκε στὸ δωμάτιο πού εἶχαν τὴ νεκρὴ καὶ ἄφοῦ στάθηκε μὲ τὰ ἀδέξια χέρια του κρεμασμένα, ἄρχισε νὰ τραγουδᾷ:

«Θὰ σὲ φέρω πίσω πάλι, Κάθλην, μέσα ἀπὸ τὸν ἄγριο καὶ πλατὺ ὠκεανό. Θὰ σὲ φέρω ἐδῶ πού εἶταν πάντα ἡ [καρδιά σου, ἀπὸ τότε πού ἔγινες ἡ ὁμορφὴ ἀρραβωνιστικιά μου.]»

Μὲ τὴν πρώτη νότα πού ἔβγαλε, ὅλο τὸ σπῆτι σάπασε. Στὴν κρεββατοκάμαρα τὸ παιδί του πεταχτικὸς ἔφηνε ἀπὸ τὸν ὕπνο καὶ σπρώχνοντας ἐκείνους πού πῆγαν νὰ τὸ πιάσουν, εἶπε:

«Ἀφήστε με, θέλω ν' ἀκούσω τὸν μπαμπά μου πού τραγουδαίει.»

Τόσο ξένος εἶταν ὁ τραγουδιστὴς ἀπὸ τὸ τραγούδι του, πού ἡ φωνή του ἔδρανε σὰν κατὰ ἑχέωρο ἀπ' αὐτόν. Ἀνάμεσα στοὺς ἄλλους χωριανούς πού τὸν ἀκούγαν εἶταν ἓνας γέρος πού στεκόταν δίπλα στὴν κληματαριά καὶ ἓνα κορίτσι μὲ τὸν ἀγαπητικὸ του, καθισμένοι κάτω ἀπὸ τίς γυμνὲς λεύκες.

Τὸ τραγούδι εἶταν γεμάτο λόγια ἀγάπης γιὰ τὴ νεκρὴ.

Ἐλεγε στοὺς ἀνθρώπους πῶς νὰ εἶναι ὁμορφοὶ μέσα στίς ἀσκήμιες, πλούσιοι μέσα στὴ φτώχεια τους, χαρούμενοι μέσα στὴ λύπη τους, νέοι στὰ γεράματα τους.

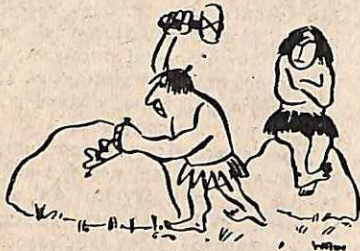
Καὶ μόλις τελείωσε τὸ τραγούδι, ὁ Μίλο τραβήχτηκε σὲ μιὰ γωνιά τῆς κἀμαρας καὶ ἔμεινε ἐκεῖ ὅλη τὴ νύχτα δίχως νὰ βγάλῃ μιλιὰ.

Τα Περαιζονται τῷ Χειριεῦ

ΤΟ ΕΝΑ εἰκοστὸ τῶν γραμματοσήμων πού κόβονται, πηγαίνει στὰ ἐργοστάσια χαρτοποιίας.

ΠΡΙΝ ΒΡΕΘΕΙ τὸ χαρτί, οἱ ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦσαν πολλὰ ἄλλα ὑλικά γιὰ νὰ διασώσουν διάφορα γεγονότα καὶ ιδέες. Χρησιμοποιοῦσαν τὸ ξύλο, τὴν πέτρα, τὸ κερί, τὸν πηλὸ, μέταλλα, φύλλα δέντρων, τὸν πάπυρο, τὴν περγαμηνή, φλοιὸς δέντρων, μετὰξί, ὅσα καὶ δέρματα ζώων.

ΣΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ τῆς χαρτοποιίας, οἱ κόλλες τοῦ χαρτιοῦ μετριοῦνται μὲ τὸ χέρι. Δὲν ἔχει βρεθῇ ἀκόμη καμιά μηχανή πού νὰ μπορεῖ νὰ παραγγεῖ σὲ ταχύτητα καὶ τελειότητα μὲ τὸ μέτρημα τοῦ χειροῦ.

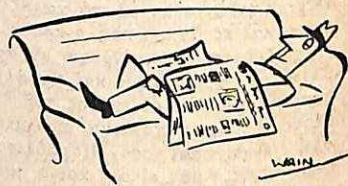
ΕΠΙ 500 χρόνια οἱ Κινεζοὶ κράτησαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὸ μυστικὸ τῆς κατασκευῆς τοῦ χαρτιοῦ. Μόνο ἀπὸ τὸ 950 μ.Χ. χρησιμοποιήθηκε χαρτί στὴν Εὐρώπη, ἀπὸ τοὺς Ἰσπανούς.

ΤΑ 95% στὸν πολτὸ τοῦ χαρτιοῦ εἶναι νερό. Ἐνα ἐργοστάσιο τῆς Ἀμερικῆς χρησιμοποιεῖ τόσο νερό, ὅσο μιὰ πόλη μὲ 100.000 κατοίκους.

ΟΤΑΝ ΕΝΑ φύλλο χαρτί διπλωθεῖ 3 φορές, τὸ πάχος του γίνεται ὀκτὼ φορές μεγαλύτερο. Ἄν διπλωθεῖ 7 φορές γίνεται 128 φορές πιὸ παχύ. Στὶς 20 φορές μᾶς δίνει ἓνα στρώμα ἑξή πόδια ὕψος καὶ στὶς 30, μερικὲς ἑκατοντάδες μίλια.

ΤΟ ΠΡΩΤΟ χαρτί τὸ ἔφτιαξε ἓνας κινέζος εὐνοῦχος, ὁ Τσάι Λάν, πρὶν ἀπὸ 1800 χρόνια. Χρησιμοποίησε βαμβάκι καὶ λινάρι καὶ εἶταν τόσο γερό, πού κόλλες ἀπ' αὐτὸ τὸ χαρτί, φτιαγμένες στὰ 190 μ.Χ. σώζονται ἀκόμη. Σήμερα χρησιμοποιοῦνται διάφορες πρώτες ὕλες, μὰ ἡ βασικὴ διαδικασία μένει πάντα ἡ ἴδια.

ΤΟ ΧΑΡΤΙ ἔχει μεγάλες θερμοαντικείμενες ιδιότητες. Ὅσοι κοιμοῦνται στὰ παγκάκια, τὸ χρησιμοποιοῦν ἀντὶ γιὰ κουβέρτες. Μιὰ κυρία Ράις ἀπὸ τὴν Ἰντιάνα, πού χρησιμοποιοῦσε χαρτί ἀντὶ γιὰ κουβέρτες, ἔλεγε πὼς δυὸ μεγάλες κόλλες χοντρὸ χαρτί, ἔσταινον περισσότερο ἀπὸ τέσσερις βαρεῖες κουβέρτες.

ΤΟ ΣΤΥΠΟΧΑΡΤΟ εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὰ 1645, μὰ δὲν ἄρχισε νὰ χρησιμοποιεῖται παρὰ μόνο ἀπὸ τὰ 1800. Ὡς τότε μεταχειρίζονταν τὴν ἄμμο.

ΚΑΤΑ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰώνα, ἓνας Νορβηγός, ὁ Κρίστι. ἔχτισε μιὰ ἐκκλησία ἀπὸ χαρτί. Χωροῦσε 800 ἀνθρώπους, καὶ ἐξυπηρετοῦσε τὸ ἐκκλησίασμα μιᾶς περιφέρειας κοντὰ στὸ Μπέργκεν, ἐπὶ 23 χρόνια. Γιὰ νὰ δώσει περισσότερη ἀντοχή στὸ χαρτί ὁ Κρίστι, τὸ βούτηξε πρώτα στὸ βιτριόλι καὶ τὸ πέρασε μὲ ἓνα μίγμα ἀπὸ ἄσβεστο, γάλα καὶ ἄσπράδια αἰγῶν.

ΟΙ ΣΦΗΚΕΣ ἔφτιαγαν χαρτί πρὶν ἀκόμη ἐμφανιστεῖ ὁ ἄνθρωπος στὴ γῆ. Ἐφτιαχναν τὶς φωλιές τους ἀπὸ ἓνα λεπτὸ σὰ χαρτί ὑλικό, μασώνας μικρὰ κομματάκια ξύλο. Ὁ Ρεωμύρος, ὁ ἑξακοστός φυσιολόγος, μελέτησε πάρα πολλὴν τὶς μέλισσες καὶ οἱ παρατηρήσεις του δόνησαν στὴν ἰδέα νὰ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν κα-

τασκευή τοῦ χαρτιοῦ πολτὸς ἀπὸ ξύλα. Ἀπὸ τότε ὁ πολτὸς αὐτὸς εἶναι ἡ κύρια πρώτη ὕλη γιὰ τὰ πιὸ φτηνὰ χαρτιά. Πρὶν, χρησιμοποιοῦσαν κυρίως κουρέλια.

ΜΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ τελευταῖες ἐφευρέσεις τῆς χαρτοποιίας εἶναι τὸ ἠθόρυβο χαρτί πού τὸ χρησιμοποιοῦν οἱ ραδιοφωνικοὺς σταθμούς, γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὸ θόρυβο πού κάνουν τὰ χειρόγραφα. Ὁ διδάσκαλος μαέστρος καὶ φίλος τοῦ Μπιστόβεν Χανς φὸν Μπύλοφ σταμάτησε μιὰ φορὰ τὴν δεξιόστερα τοῦ Γκεβάντχαους τῆς Λειψίας, γιατί ἐνοχλήθηκε ἀπὸ τὸ θόρυβο τῶν προγραμμάτων. Ἀπὸ τότε ὅλα τὰ προγράμματα σ' αὐτὴ τὴν αἴθουσα τυπώνονται σὲ μαλακό, ἠθόρυβο χαρτί.

ΜΟΝΟ γιὰ τὴν περιφέρεια τοῦ Λονδίνου χρειάστηκαν, πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο, 6.600 τόννοι χαρτί γιὰ ἐνάμιση ἑκατομμύριο τηλεφωνικοὺς καταλό-

γους, πού μοιράζονταν σιτοὺς συνδρομητές. Ἐχει ὑπολογιστῇ πὼς οἱ διάφορες κυβερνητικὲς ὑπηρεσίες τοῦ Λευκοῦ Οἴκου χρησιμοποιοῦσαν, πολεμικὰ, 10.000 τόν. χαρτί τὸ χρόνο. Οἱ ΧΗΜΙΚΟΙ προσπαθοῦν σήμερα νὰ

φτιάξουν διάφορα χρήσιμα πράγματα ἀπὸ χαρτί. Ἡ Σοβιετικὴ Κυβέρνηση ἀνοίξε ἐργοστάσια χάριτινων ἐπίπλων. Αὐτοκίνητα, ρόδες, σωλήνες. τὸ ἐσωτερικὸ βαγονιῶν, ρούχα, ὅλα αὐτὰ γίνονται ἀπὸ χαρτί. Πρὶν ἀπὸ 60 χρόνια κατασκευάστηκε στὴ Γερμανία ἓνα ρολοὶ ἀπὸ χαρτί πού, ὅπως ἔλε-γαν, εἶχε ἐξαιρετικὴ ἀκρίβεια.

ΣΤΟ ΠΡΩΤΟ ἡμίσιον τοῦ 19ου αἰώνα, στὴν ἐκδοχὴ τοῦ Λονδίνου, ὑπῆρχε ἓνας ρόλος χαρτί τόσο μακρὺς πού μπορούσε νὰ τυλῆται ὅλο τὸν κόσμο.

Τὸ χωριὸ μέσα στὴν πόλη

Τοῦ Sir CHARLES REILLY
(Ἀπὸ τὸ «Daily Herald», Λονδίνο)

Ἀραγε εἶναι ἀνάγκη νὰ ζοῦμε κοντὰ σὲ κεντρικοὺς δρόμους—ἴσιους ἢ ὄχι—καὶ νὰ χρειάζομαστε χρόνια ὁλόκληρα γιὰ νὰ γνωρίσουμε τοὺς γείτονές μας; Καὶ τὰ παιδιά μας ἂν ἔχουν μέσα τους τὸ πνεῦμα τῆς περιπέτειας, ὅπως πρέπει νὰ τὸ ἔχουν ὅλα τὰ παιδιά, νὰ βρίσκονται διαρκῶς ἐκτεθειμένα στὸν κίνδυνον νὰ διαμελισοῦν ἀπὸ τὰ διάφορα αὐτοκίνητα; Δὲν μπορούμε ἄραγε νὰ φτιάξουμε ἔτσι τὰ σπίτια ὥστε νὰ ἀναπτύξουμε πιὸ φιλικές σχέσεις ἀνάμεσα στοὺς ἐνοίκους τους; Κατὰ τὴ γνώμη μου αὐτὸ μπορεῖ νὰ γίνει καὶ τὸ ἐργατικὸ κόμμα στὴ συνέλευσή του στὸ Λονδίνο τὸ 1944, μοῦ ἔκανε τὴν τιμὴ νὰ ἐγκρίνει τὶς ἰδέες μου σχετικὰ μὲ τὴν ἀστυφιλία.

Τὸ σύστημά μου εἶναι πολὺ ἀπλό: τὰ σπίτια νὰ κτίζονται μοναχικά, δυὸ-δυὸ, ἢ κατὰ μικρὰς ομάδες, γύρω ἀπὸ ἓνα «μικρὸ κοινοτικὸ πάρκο». Τὸ σχῆμα τῶν πάρκων αὐτῶν δὲ θὰ εἶναι πάντα τὸ ἴδιον· ἕκαστος ὅμως πού εἰναι σπουδαῖο εἶναι νὰ φτιαχτοῦν μὲ τέτοιο τρόπο ὥστε νὰ εἶναι ἀπομονωμένα καὶ συγχρόνως σὲ διαρκὴ ἐπαφὴ μὲ τὴν κοινότητα· ὅποιοιδήποτε κι ἂν εἶναι οἱ διαστάσεις τους πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα ὥστε νὰ μποροῦν νὰ παίζουν ἐκεῖ φουτ-μπῶλλ καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ ἀθλητικὰ γήπεδα.

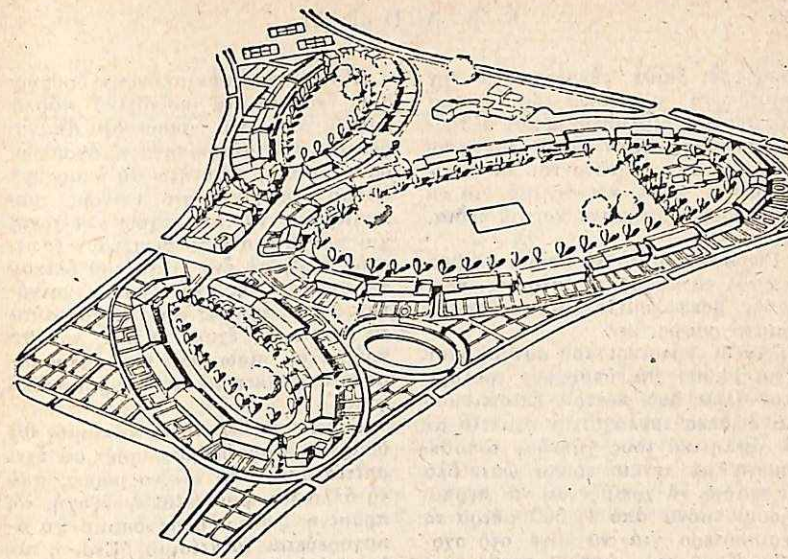
Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ κοινοτικοῦ

Ὁ Σὲρ Τσαρλς Ρέιλλυ εἶταν διευθυντὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς σχολῆς τοῦ Λίβερπουλ ἀπὸ τὸ 1904 ὡς τὸ 1933 καὶ ὕστερα ἐπίτιμος καθηγητὴς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λίβερπουλ. Ἐχει γράψει πολλὰ ἔργα σχετικὰ μὲ τὴν ἀρχιτεκτονικὴ καὶ τὴν ἀστυφιλία, καὶ εἶναι θερμὸς ὑποστηρικτὴς τοῦ συστήματος τῆς κατασκευῆς τῶν σπιτιῶν κατὰ κοινότητες. Στὸ ἄρθρο πού δημοσιεύουμε ἐκθέτει τὶς ἰδέες του.

πάρκων, τὰ σπίτια δὲν ἔχουν κήπο, ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ μιὰ λουρίδα 50 ἑκατ. ἀκριβῶς ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ φυτετοῦν ἓνα δυὸ ἀναρριχητικὰ φυτὰ ἢ λίγα λουλουδία. Στὸ πῖσω μέρος κάθε σπιτιοῦ ὑπάρχει ἓνας μικρὸς ἰδιωτικὸς κήπος καὶ ἓνα μικρὸ περίπτερον· λίγο πιὸ μακριὰ ὑπάρχει ἓνος κοινόχρηστος δρόμος καὶ πὺν κεί οἰκόπεδα πού μποροῦν νὰ τὰ νοικιάσουν ὅσοι θέλουν νὰ τὰ καλλιεργήσουν.

Γύρω ἀπὸ τὸ πάρκο, ξεκινώντας ἀπὸ τὴ μόνη εἰσοδὸ πού ὑπάρχει γιὰ ὁχήματα, περνᾷ ἓνας στενὸς δρόμος στὸν ὁποῖο ἐπιτρέπεται ἡ κίνηση μόνο ἀπὸ μιὰ κατεύθυνση· ἔτσι τὰ μικρὰ παιδιά πού παίζουν στὸ πάρκο δὲν κινδυνεύουν καὶ μένουν πάντα στὴν ἐπίβλεψη τῆς μητέρας τους. Ὅταν ἡ μιὰ μητέρα εἶναι ἀναγκασμένη νὰ λείψει, οἱ ἄλλες μποροῦν νὰ ἐπιβλέπουν τὰ παιδιά καὶ ἔτσι θὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ γνωριστοῦν· εἶναι γεγονὸς πὼς μ'αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ γίνῃ ἐυκολώτερη ἡ οἰκειότητα καὶ ἡ ἀλληλοβοήθεια πού παρατηροῦμε συχνὰ στὶς φτωχὲς συνοικίες τῶν μεγάλων πόλεων· ἀντίθετα στὶς σύγχρονες συνοικίες πού ἔχουν γίνῃ σύμφωνα μὲ τὰ συνηθισμένα σχέδια, οἱ καινούριοι ἐνοικοὶ καὶ ἰδίως οἱ γυναῖκες, νοιώθουν τὸν ἑαυτοὺς συχνὰ ἐντελῶς ἀπομονωμένο.

Στὴν ἀντίθετη μεριά τοῦ πάρκου, ἀπέναντι στὴν κυρία εἰσοδὸ βρῖσκει-

Διάγραμμα ἑνὸς «Χωριοῦ Ρέιλλυ» 500 κατοίκων.

Τὸ χωριὸ αὐτὸ ἀποτελεῖται ἀπὸ σπίτια σὲ διαφορετικὸ μέγεθος πού τὰ βλέπει ὅλα ὁ ἥλιος. Στὸ διάγραμμα φαίνονται τὸ κοινοτικὸ κτίριο, ὁ παιδικὸς κήπος, τὸ σχολεῖο, ἡ πισίνα καὶ τὸ ἀθλητικὸ γήπεδο.

ται τὸ νηπιαγωγεῖο· τὸ πάρκο αὐτὸ μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθεῖ καὶ ἀπὸ τὸ νηπιαγωγεῖο ἐκτὸς ὅταν τὰ πιὸ μεγάλα παιδιά παίζουν ὁργανωμένα παιχνίδια.

Τὸ σχέδιο προβλέπει ἀκόμα καὶ 4-5 ἄλλα μικρὰ πάρκα (τὰ ὁποῖα θὰ περιβάλλονται ἀπὸ 44-60 σπίτια) πού θὰ εἶναι μοιρασμένα γύρω σ' ἓνα σταυροδρόμι, ἀκριβῶς ὅπως τὰ πέταλα τοῦ λουλουδιοῦ. Οἱ εἰσοδοὶ τῶν πάρκων εἶναι ἢ μιὰ ἀπέναντι στὴν ἄλλη καὶ ὅλες οἱ λεωναντὶ στὴν ἄλλη καὶ ὅλες οἱ κεντρικὴ διαφύροι ὁδηγοῦν στὴν κεντρικὴ διασταύρωση τῶν δρόμων ὅπου βρῖσκεται ἡ «Λέσχη», κέντρο μιᾶς μικρῆς κοινότητας περίπου 1000 ἀτόμων.

Ἡ Λέσχη πού πρέπει νὰ παίζει τὸν ἴδιο ρόλο πού εἶχε καὶ τὸ παλιὸ πανδοχεῖο τοῦ χωριοῦ, πρέπει νὰ εἶναι εὐρύχωρη, ὥρατα διευθετημένη, ἐλκυστικὴ καὶ νὰ περιβάλλεται ἀπὸ ἓνα μεγάλο κήπο, κατάλληλο γιὰ οἰκογενειακὲς συγκεντρώ-

σεις. Κατὰ τὴ γνώμη μου, ἡ λέσχη, ὅπως καὶ κάθε κοινότητα, θὰ πρέπει νὰ διοικεῖται καὶ νὰ παρακολουθεῖται ἀπὸ μιὰ ἐπιτροπὴ τῆς ὁποίας τὰ μέλη θὰ ἐκλέγονται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς συνοικίας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς κοινὲς αἵθουσες, θὰ ἔχει ἀναγνωστήρια, βιβλιοθήκην, αἶθουσα συγκεντρώσεων, καὶ ἓνα ἐργαστήριον γιὰ τοὺς νέους πού ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ χειροτεχνία. Θὰ μπορεῖ ἐπίσης νὰ ἔχει μιὰ κοινὴ κουζίνα, γιὰ νὰ στέλγουν ζεστὸ φαῖ σὲ διάφορες οἰκογένειες· μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ θὰ γλυτώνουν ἀπὸ τὸ ἐξόδον τῆς ὑπηρεσίας καὶ θὰ ἔχουν καλοφτιαγμένο φαγητὸ σὲ προσιτὴ τιμὴ.

Σύμφωνα μὲ τὸ σχέδιό μου, ἡ συνοικία θὰ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο ἀριθμὸ σπιτιῶν κτισμένων γύρω ἀπὸ ἓνα κοινοτικὸν πάρκο· καὶ κάθε συνοικία θὰ ἔχει τὴ δική της λέσχη. Στὸ κέντρο θὰ βρῖσκεται τὸ κτίριο ὅλης τῆς κοινότητας, πού θὰ

προσφέρει κάθε ευκολία για την εκπαίδευση των ανηλίκων, ακόμα και θέατρο, βιβλιοθήκες και αίθουσες συγκεντρώσεων όπου θα μπορούν να συγκεντρώνονται οι αντιπρόσωποι κάθε κοινότητας για να συζητήσουν ζητήματα κοινού ενδιαφέροντος.

Γύρω από αυτό το κτίριο θα βρισκονται τα μαγαζιά, ιατρικές υπηρεσίες, βρεφοκομείο, μιά πισίνα, κινηματογράφος, κτλ.

Αν οι κάτοικοι του συνοικισμού είναι 14.000 θα υπάρχουν τουλάχιστον άλλα δυο κέντρα έπισιτισμού και δώδεκα τουλάχιστον σχολεία με τα αθλητικά τους γήπεδα, τοποθετημένα με τέτοιο τρόπο ώστε όλα τα παιδιά να χρειάζεται να περπατήσουν μόνο από 4-500 μέτρα το περισσότερο για να πάνε στο σχολείο. Κατά τους υπολογισμούς μου, όλα αυτά τα πλεονεκτήματα μπορούμε να τα επιτύχουμε αν κτίσουμε κατά μέσο όρο από 25-26 σπίτια σε κάθε έκταρο γης, σε μιά επιφάνεια που σύμφωνα με τη συνήθη διάταξη των συνοικισμών, όπου όλα τα σπίτια βρίσκονται κατά μήκος των δρόμων, επιτρέπει την κατασκευή 24-37 σπιτιών σε κάθε έκταρο γης.

Κατά μήκος των πλαγίων δρόμων που ενώνουν τα κοινοτικά πάρκα μεταξύ τους, και όπου θα απαγορεύεται στα αυτοκίνητα να αναπτύσσουν μεγάλη ταχύτητα θα υπάρχουν σπίτια κρατημένα για κείνους που προτιμούν να μην έχουν γείτονες και που θα αντιπροσωπεύουν ίσως, στην αρχή, το ένα τρίτο του ολικού πληθυσμού της καινούριας κοινότητας. Στο εμπρός τους μέρος αυτά τα σπίτια θα έχουν κήπους που θα κρύβονται πίσω από τον παροπαράδοτο φράκτη με τα αναρριχητικά φυτά.

Γύρω από όλο το συνοικισμό, θα υπάρχει ένας δρόμος, που θα έχει σπίτια μόνο από το ένα μέρος, από το άλλο θα βρίσκεται η έξοχή, «ή πράσινη ζώνη» στην οποία θα απαγορεύεται το χτίσιμο. Έτσι η πόλη και η έξοχή θα συνδέονται σύμφωνα με μιά καθορισμένη οροθετική γραμμή, χωρίς το προάστιο να καταστρέφει τον χαρακτήρα της εξοχής, και η έξοχή πάλι δεν θα άσκημιζει από τα διάφορα σπαρμένα σπίτια που δείχνουν τους πίσω ή τους πλαγίους τοίχους τους και που πολλές φορές, σε σύγκριση με την πρόσοψή τους, παρουσιάζουν ένα άθλιο θέαμα.

76

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΤΗΣ ΜΑΔΑΓΑΣΚΑΡΗΣ

“Ο γυνὴς τοῦ σιδερά ἀργά ἡ γρήγορα θά καίει.”

“Η οἰκονόμεια μοιάζει μὲ τὸ μεταξοσκώληκα: δυναμώνει ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ της.”

Μὴ δώσεις πέτρα σὲ κανένα γιατί μπορεῖ νὰ σοῦ τὴ ρίξει.

Τὸ πουλὶ ξεχνᾷ τὴν ἐξόρεγα· ἡ ἐξόρεγα ὅμως δὲν ξεχνᾷ τὸ πουλὶ.

Μὴν κόβεις τὸ δάχτυλο ποῦ σοῦ δείχνει τὸ δρόμο.

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Παρίσι 1947

Τοῦ κ. ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ

Τὸ πρόβλημα τοῦ πολιτισμοῦ μας ὅπως τὸν ἐγγώνισε ὁ προπολεμικὸς κόσμος, εἶναι βέβαια ἀπὸ τὰ δεύτερα ποὺ παρουσιάζει ἡ σημερινὴ Εὐρώπη. “Η παλιὰ πολιτιστικὴ συγκρότηση θὰ διατηρηθεῖ;” “Αν ὅχι, τί θὰ τὴν ἀντικαταστήσει; Μέσα στὸν παλιό μας πολιτισμό, κεντρικὴ θέση εἶχε τὸ Παρίσι καὶ ἡ πνευματικὴ του ζωὴ. “Η «Ἐκλογὴ» δημοσιεύει μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση ἓνα ἀνέκδοτο ἀπόσπασμα ἀπὸ πρόσφατὴ διάλεξη τοῦ κ. Γ. Θεοτοκά, ὅπου ἀκριβῶς ἐκθέτει τίς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὸ Παρίσι.

Τὸ Παρίσι βέβαια δὲν εἶναι μόνον ἡ πρωτεύουσα τοῦ γαλλικοῦ Κράτους. Τί ἀκριβῶς εἶναι ἡ πόλη αὐτὴ στὴ συνείδηση τῆς σύγχρονης ἀνθρωπότητας, καὶ ειδικότερα τῆς σύγχρονης Εὐρώπης, τὸ νιώσαμε, νομίζω, βαθύτερα καὶ ἐντονότερα ἀπὸ κάθε ἄλλῃ φορὰ, τὴ μοιραία ἐκείνη μέρα τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1940 ὅταν μάθαμε πὼς οἱ Γερμανοὶ εἶχαν μπεῖ στὸ Παρίσι. Εἶπαν, ἂν θυμῶμαι καλά, λίγο πρὶν τὸ μεσημέρι, οἱ ἀπογευματινὲς ἐφημερίδες δὲν εἶχαν ἀκόμα βγεῖ κι ἡ εἰδηση κυκλοφόρησε ἀπότομα ἀπὸ στόμα σὲ στόμα στους κεντρικοὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας. Σταθήκαμε μιά στιγμὴ ἐμβρόντητοι, σὰ νὰ μὴν μπορούσαμε νὰ πιστέψουμε τ' αὐτιά μας. “Υστερὰ νιώσαμε νὰ μᾶς κατέχουν συναισθήματα διπλά καὶ ἀνιπατικά. “Ἄξαφνα τὸ Παρίσι ἔπαινε τὴ σημασία ἐνὸς τεράστιου συμβόλου, γινότανε ἡ ὑπέρτατη ἐκφραση τοῦ κάθε λογῆς πολιτισμοῦ μας. Μὲ τὴν πτώση τοῦ Παρισιοῦ, μᾶς φαινότανε κυριολεκτικὰ πὼς γκρεμιζότανε ὁ κόσμος. Ταυτόχρονα ὅμως νιώσαμε καὶ μιά κρυφὴ, μιάν ἀνομολόγητὴ χαρὰ, ποὺ

εἶχε πέσει τόσο εὐκόλα καὶ τόσο γρήγορα τὸ Παρίσι. Γιατί βέβαια τὸν Ἰούνιο τοῦ 1940 εἶχανε διαλυθεῖ οἱ ἐλπίδες ποὺ εἶχαμε τὸ Μάιο τῆς ἰδίας χρονιάς καὶ ἔξορμε πιά πὼς τὸ Παρίσι θὰ ἔπεφτε ὁπωσδήποτε. Καλύτερα λοιπὸν ποὺ ἔπεφε μιά ὥρα ἀρχύτερα, ἔστω καὶ μὲ ὀδυνηρὲς θυσίες γοήτρου. Μιά θεαματικὴ μάχη θὰ τὸ εἶχε συντρίψει ἰσως ἀνεπανόρθωτα καὶ γιὰ νὰ ξαναγίνει στὸν κόσμο κάτι ἀνάλογο μὲ τὸ Παρίσι θὰ χρειαζόντανε ἰσως ἄλλα χίλια χρόνια, ἄλλῃ μιά τεράστια προσπάθεια ἐνὸς ὁλόκληρου λαοῦ προικισμένου μὲ ἰδιοφυΐα καὶ μὲ σπάνιες ἀρετὲς ἀγάπης καὶ μαστοριάς. “Ἐνῶ, μένοντας τὸ Παρίσι ἀνέπαφο, ἔστω καὶ σκλαβωμένο καὶ ταπεινωμένο καὶ τσαλαπατημένο, εἶτανε τίς μέρες ἐκείνες μιά ἐλπίδα. “Αφοῦ ὑπῆρχε ἀκόμα τὸ Παρίσι, δὲν εἶχε χαθεῖ τὸ πᾶν. Μποροῦσαν τὰ πάντα νὰ ξαναγίνουν...

“Η πρώτη ἐντύπωση τοῦ ταξιδιώτη ποὺ ἐπιστρέφει σήμερα στὸ Παρίσι, γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὸν πόλεμο, εἶναι πὼς τίποτα δὲν ἔχει ἀλλάξει. “Η πολιτεία διατηρεῖ ἀκέραιη τὴν

αιώνια φυσιογνωμία της, αὐτὴν ποὺ ἀγάπησαν μὲ τόσο πάθος οἱ ἐραστές της ἀπ' ὅλες τις φυλές τῆς Γῆς. Διατρεῖ ὅλην τὴ γοητεία της, τὴ μοναδική στὸν κόσμο μαγεία ποὺ μᾶς συνεπαίρνει τόσο δυνατὰ στίς ἀκροποταμιές τοῦ Σηκουάνα καὶ μᾶς τυλίγει ὁλότελα καὶ μᾶς μεθᾶ καὶ μᾶς κάνει καὶ ξεχνιόμαστε ἀπεριόριστα καὶ νιώθουμε πὼς θὰ μπορούσαμε εὐκολα, σὺν τόσους καὶ τόσους ἄλλους, νὰ ξεχαστοῦμε γιὰ πάντα ἐκεῖ, χωρὶς ἄλλο σκοπὸ ζωῆς παρὰ μονάχα ν' ἀγαποῦμε τὸ Παρίσι.

Ἡ παρισινὴ ὥστόσο ζωὴ ἔχει ἀλλάξει αἰσθητὰ. Σὰν ὅλες τις χώρες ποὺ καταστῆθηκαν, ἡ Γαλλία εἶναι λαβωμένη καὶ βέβαια θὰ περῶσει καιρὸς γιὰ νὰ συνέρθει ὁλότελα. Τὸ στοιχείο τοῦ πλούτου, τοῦ κομπολιτισμοῦ, τῆς ἀμεριμνησίας, τῆς διασκέδασης, τῆς εὐκολῆς ζωῆς ἔχει υποχωρήσει πολὺ. Ὅλα αὐτὰ ὑπάρχουν, μὰ περιορισμένα καὶ κάπως ἀνὰ. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ σημερινοῦ Παρισιοῦ εἶναι ἀπορροφημένος ἀπὸ τὴ βιοπάλη, πολυάσχολοι, κουρασμένοι. Τὸ βλέπεις καθαρὰ πὼς μὲ πολλὸν κόπο τὰ φέρνει ἴσια-ἴσια. Νιώθει κανεὶς σὲ κάθε βῆμα μιὰ σκληρὴ ὁμαδική προσπάθεια, σωματικὴ καὶ ψυχικὴ. Ἡ μεγάλη παρηγοριὰ εἶναι πάντα τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, ἡ ἰδιαιτέρη γεύση ποὺ ἔχει ἡ ἐλευθερία στὴ Γαλλία, σύνθεση ἀπὸ ἀνθρώπινη κατανόηση, ἀνοχή, ἀμοιβαίον σεβασμὸ καὶ ἀπὸ κάποιον ὑψηλὸ σκεπτικισμό, συχνὰ εἰρωνικό, ποὺ εἶναι διαχυτός σὲ κάθε ἐκδήλωση ζωῆς, ποὺ ἀπαλύνει τὶς ἀντιθέσεις καὶ ἐπιτρέπει νὰ συνυπάρχουν πράγματα ποὺ ἄλλοι θὰ προκαλοῦσαν τὸν ἐμφύλιον πόλεμο.

Τὸ πολιτικὸ καθεστὼς τῆς Γαλλίας μετὰ τὸν πόλεμον εἶναι τὸ καθεστὼς τοῦ συμβιβασμοῦ ἀνάμεσα στὰ κόμματα. Αὐτὸ δὲ λέγεται βέβαια μὲ σκοπὸ μειωτικὸ, οὔτε καὶ μὲ σκοπὸ νὰ ἐξαρθεῖ ἡ κατάσταση τῶν πραγμάτων. Πιστοποιῶ ἕνα γεγο-

νὸς ποὺ κανεὶς δὲν τὸ ἀμφισβητεῖ. Τὰ δύο μεγάλα κόμματα στὴ Βουλὴ εἶναι τὸ κομμουνιστικὸ κόμμα καὶ τὸ λαϊκὸ δημοκρατικὸ κίνημα (M.R.P.). Τοῦτο εἶναι ἡ νέα δεξιὰ ποὺ βγήκε ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση, μὲ ἐμπνευση καθολικὴ. Ἀνάμεσά τους ὑπάρχουν τὸ ριζοσπαστικὸ κόμμα καὶ τὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα, μὲ μειωμένες τὶς δυνάμεις τους, καὶ ἄλλες μικρότερες ὁμάδες. Ὑπάρχει κι ἡ παλιά δεξιὰ, μειωμένη κι αὕτη.

Ὅλα αὐτὰ τὰ κοινοβουλευτικὰ κόμματα ἀποτελοῦν δυὸ ὅγκους περίπου ἰσοπαλοῦς, τὸν ὅγκο τῶν μαρξιστικῶν κομμάτων καὶ τὸν ἀντιμαρξιστικὸ ὅγκο. Οἱ ὅγκοι ὅμως αὐτοὶ δὲν εἶναι στερεοί. Εἶναι διαιρεμένοι μέσα τους ἀρκετὰ βαθιά.

Τὸ μεγάλο παράπονο τῆς Γαλλίας μὲ τὸν ἑαυτὸ της εἶναι ὅτι περιμένει ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση καὶ τὴν Ἀπελευθέρωση νέους, σπουδαίους κυβεργήτες, μὲ ἐντελὴς καινούριο πνεῦμα καὶ φλογερὴ δημιουργικὴ ἰδιοσυγκρασία—καὶ οἱ νέοι αὐτοὶ οἱ σπουδαῖοι δὲν παρουσιάστηκαν ἀκόμα, μολοντὶ τοὺς δόθηκαν ὅλες οἱ εὐκαιρίες. Ἀναγκαστικὰ ἐπιστρατεύτηκαν οἱ γέροι, ποὺ τουλάχιστο ἔχουν πείρα μεγάλη καὶ φρόνηση, ὁ Μπλουά, ὁ Ἑρριό, ὁ σοσιαλιστὴς Βενσάν, Ὁριόλ, ποὺ τὸν ἔκαμαν πρόεδρο τῆς Δημοκρατίας ἐξ' αἰτίας τῆς ἱκανότητάς του νὰ ἐπιτυγχάνει συμφιλώσεις καὶ συμβιβασμούς.

Κάθε τόσο τὰ κόμματα διαπληκτίζονται μὲ ἀρκετὴν ὀξύτητα. Κατόπιν μαζεῦνονται γύρω ἀπὸ ἕνα τραπέζι καὶ συμβιβάζονται ἀπάνω σὲ συγκεκριμένα πραγματικὰ θέματα. Ἐχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση ὅτι πῆραν ὅπως-δήποτε τὴν ἀπόφαση νὰ μὴ σκοτωθοῦν. Κι ἀφοῦ πῆραν τὴν ἀπόφαση βροῖσκουν καὶ τὸν τρόπο. Αἰσθάνεται κανεὶς πὼς εἶναι πρὶν ἀπ' ὅλα ζήτημα θέλησης, πὼς εἴταν ἀποφασίζουν οἱ ἄνθρωποι νὰ μὴ σκοτωθοῦν ὑπάρχει πάντα κάποιος τρόπος νὰ τὸ κατορθώσουν. Ἐνθουσιασμό βέβαια δὲ θὰ βρεῖ κανεὶς στὴν πολιτικὴ τους ζωὴ, οὔτε εἶναι δυνατό

νὰ ὑπάρξει ἐνθουσιασμὸς σὲ μιὰ ζωὴ, δημόσια ἢ ἰδιωτικὴ, ποὺ στηρίζεται σὲ συμβιβασμούς. Ὡστόσο ἡ Γαλλία ἐργάζεται. Κατασκευάζει οἰκοδομές, ἐργοστάσια, λιμενικὰ ἔργα, αὐξάνει τὴν παραγωγὴ της, ἀνεβάζει ὁλοένα τὸ ἐπίπεδο τῆς ζωῆς της.

Τὸ γενικὸ πνεῦμα τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς φαίνεται νὰ εἶναι τὸ ἀκόλουθο: «Οἱ μεγάλες δυνάμεις τοῦ κόσμου σήμερα εἶναι ἡ Ἀμερικὴ καὶ ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωση. Ἀπὸ τὴν ἀντίθεσή τους ἡ τὸ συμβιβασμὸ τους θὰ κριθεῖ ἡ μοῖρα τῆς ἀνθρωπότη-
τας. Ἐμεῖς οἱ Γάλλοι δὲν μπορούμε νὰ πάρουμε κοσμοϊστορικές πρωτοβουλίες. Τὸ μόνο ποὺ μπορούμε νὰ κάμουμε εἶναι νὰ συντελέσουμε, μὲ ὅσες δυνάμεις διαθέτουμε, στὴ δημιουργία ἐνὸς κλίματος κατευνασμοῦ καὶ ἰσορροπίας στίς διεθνεῖς σχέσεις. Στὴν ἐξωτερικὴ ὅσο καὶ στὴν ἐσωτερικὴ μας πολιτικὴ, ἐπιδιώκουμε νὰ ἀμβλύνουμε τὶς ἀντιθέσεις, νὰ βοηθήσουμε τὴν ἐξέλιξη τοῦ κόσμου μὲ ὅσο τὸ δυνατό λιγότερες συγκρούσεις. Στὸ μεταξὺ προσπαθοῦμε νὰ ζήσουμε.»

Θὰ προσθέσω ὅτι ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πὼς μεταφέρουν σήμερα τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐθνικῆς τους φιλοδοξίας στὸν πνευματικὸ τομέα καὶ ἔτσι πραγματικὰ ἡ δραστηριότητά τους παρουσιάζει μεγάλο ἐνδιαφέρον. Ἡ κίνηση τῶν ἰδεῶν στὴ Γαλλία σήμερα εἶναι πιδ ζωηρὴ καὶ πιδ γόνιμη παρὰ ὅπουδήποτε ἄλλου. Τὸ ἴδιο, νομίζω, μπόρεῖ νὰ πεῖ κανεὶς καὶ γιὰ τὴν κίνηση τοῦ θεάτρου καὶ ἀναμφίβολα γιὰ τὴν κίνηση τῶν πλαστικῶν τεχνῶν. Ἐξ' ἄλλου καθεὶ ποὺ γίνεται στὴ Λυτὴ καὶ Εὐρώπῃ καὶ στὴν Ἀμερικὴ στὸν τομέα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης θὰ περάσει ἀναγκαστικὰ ἀπὸ τὸ Παρίσι, θὰ καθρεφτιστεῖ μὲ κάποιον τρόπο στὸ Παρίσι. Δὲ φαντάζεται κανεὶς πὼς ὑπάρχει σήμερα στὸν κόσμο ἄλλη πολιτεία μὲ τόσο πλατὺ πνευματικὸ ὄριζοντα.

Θὰ πῶ πρῶτα-πρῶτα δυὸ λόγια

γιὰ τὸ ἐξωτερικὸ παρουσίασμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἐκδοτικὴ κίνηση. Ἡ κίνηση αὕτη εἶναι ἐξαιρετικὴ, παίρνει τὴ μορφή ἀληθινοῦ ὁργανισμοῦ. Πάντα τὰ βιβλιοπωλεῖα κρατοῦσαν μεγάλη θέση στὴν ἐμφάνιση τοῦ Παρισιοῦ, σήμερα ὅμως ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωση πὼς τὰ βιβλία ξεχείλησαν. Τὸ ἴδιο μπόρεῖ νὰ πεῖ κανεὶς καὶ γιὰ τὰ περιοδικὰ, μηνιαῖα καὶ ἐβδομαδιαῖα. Παρὰ τοὺς περιορισμούς στὴν κατανάλωση τοῦ χαρτιοῦ καὶ τὶς οικονομικὲς στενοχώριες τοῦ κοινοῦ, ἡ κυκλοφορία τῶν ἐντύπων προξενεῖ κατάπληξη. Εἶδα μερικές φορές νὰ σχηματίζονται οὐρές στὰ βιβλιοπωλεῖ. Ἐπίσης εἶδα νὰ ἐξαφανίζονται, τὴν πρώτη μέρα τῆς κυκλοφορίας τους, βιβλία διασήμων συγγραφέων (καθὼς λ.χ. ὁ «Θησέας» τοῦ Ἀντρέ Ζίνε κ. ἄ.) καὶ νὰ πουλιούνται κατόπι, σὲ τιμὲς αἰσχροκερδεῖς, στὴ μαύρη ἀγορά. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ καθεαυτὸ εἶναι δυσάρεστο, φανερῶναι ὅμως βέβαια μεγάλη ζήτηση τοῦ προϊόντος. Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ μεταφραστικὴ κίνηση. Ὅλοένα βγαίνουν βιβλία μεταφρασμένα ἀπὸ τὶς περισσότερες γλώσσες τῆς ὑψηλῆς. Ἀποτελεσματὸ τοῦ πληθωρισμοῦ αὐτοῦ τῶν ἐντύπων εἶναι ὅτι ἡ γαλλικὴ κριτικὴ βροῖσκει σήμερα σὲ πραγματικὴ ἀδυναμία νὰ παρακολουθήσει τὴν ἐκδοτικὴ κίνηση. Τὰ βιβλία στοιβάζονται σὲ πυραμίδες στὰ τραπέζια τῶν κριτικῶν καὶ περιμένουν μὲ τοὺς μῆνες νὰ ἐρθεῖ ἡ σειρά τους νὰ κριθοῦν. Καταντὰ ἐπιτυχία, γιὰ συγγραφέα ποὺ δὲν εἶναι διάσημος, τὸ νὰ διαβαστεῖ ἅπλως ἀπὸ τοὺς κριτικούς. Πολλὰ βιβλία ἀξιόλογα περνοῦν σχεδὸν ἀπαρατήρητα γι' αὐτὸν τὸν λόγο. Γενικὰ δὲν εἶναι ὑπερβολὴ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι, στὴ λογοτεχνικὴ κίνηση τοῦ σημερινοῦ Παρισιοῦ, ἐπικρατεῖ σύγχυση.

Νέοι συγγραφεῖς παρουσιάστηκαν μετὰ τὸν πόλεμο καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ παρουσιάζονται πολλοί, ὁλόκληρες φάλαγγες. Δὲν μπόρεῖ ὅμως νὰ πεῖ

κάνεις ότι ξεχώρισαν ανάμεσά τους νέες προσωπικότητες. Το πλήθος των νέων ονομάτων αποτελεί ένα νεφέλωμα, που είναι δύσκολο, ίσως αδύνατο πρὸς το παρόν, νὰ καταλάβει κανείς τί περιέχει. Όλοι χωρίς εξαίρεση οἱ συγγραφεῖς πού θεωροῦνται ἀντιπροσωπευτικοὶ τῶν σημερινῶν γαλλικῶν γραμμάτων εἶναι γνωστοὶ πρὶν τὸ 1939. Πολλὲς διασημότητες τοῦ μεσοπολέμου λησμονήθηκαν, μὰ δὲν ἀντικαταστάθηκαν. Ἄλλοι μεσοπολεμικοὶ συγγραφεῖς ἀναγκάστηκαν νὰ σωπάσουν ἐξ αἰτίας τῆς πνευματικῆς συνεργασίας τους μὲ τὸν ἐχθρό. Ἄλλων αὐξήθηκε αἰσθητὰ ἡ σημασία, καθὼς συμβαίνει μὲ τὸν Ἀντρέ Μαλρώ, τὸν Ζάν Πὼλ Σάρτρ, τὸν Ἀντρέ Μπρετόν, τὸν Πὼλ Ἑλύαρ.

Μέσα ὥστόσο ἀπ' αὐτὴν τὴ σύγχυση, ἀπ' αὐτὸ τὸ νεφέλωμα, νιώθει κανείς μιὰ ἐνδιαφέρουσα πνευματικὴ ζωτικότητα, ἓνα πάθος γιὰ ἐρευνα, μιὰ τάση πολυποίκιλη νὰ δοθεῖ μιὰ ἠθικὴ καὶ μεταφυσικὴ λύτρωση στὴν ἀγωνία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Τὴν ἴδια αὐτὴ διάθεση θὰ παρακολουθήσουμε στὰ τέσσερα σπουδαιότερα πνευματικὰ ρεύματα τῆς σημερινῆς Γαλλίας, γιὰ τὰ ὁποῖα θέλω νὰ σὰς μιλήσω καὶ πού εἶναι:

α') Ὁ ὑπερρεαλισμός, τὸ ἐπαναστατικότερο πνευματικὸ ρεῦμα τοῦ μεσοπολέμου. Ὡς ὁργανωμένο κίνημα δὲν ὑπάρχει πιά, ἡ ἐπιρροή του ὁμως εἶναι σημαντικὴ. Ὑπάρχουν

καὶ οἱ προσωπικότητες πού ἔχει ἀναδείξει, ὁ Μπρετόν, ὁ Ἑλύαρ, ὁ Ἀραγκόν, πού βρῖσκονται στὴν ἀκμὴ τῆς ἡλικίας καὶ διαιρεμένες σὲ φιλοσοφικοὺς καὶ ἀντισοβιετικοὺς συγγραφεῖς.

β') Ὁ μαρξισμός, μὲ τὴν ὀρθόδοξη λενινιστικὴ του μορφή, ἐπηρεασμένος ὁμως ἀπὸ τὶς γαλλικὲς πνευματικὲς παραδόσεις. Κρατᾷ σημαντικὴ θέση καὶ στὴ λογοτεχνικὴ καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ καὶ πανεπιστημιακὴ ζωὴ.

γ') Ὁ καθολικισμός, πού παρουσιάζεται μὲ πολλὰς ἀποχωρήσεις τῆς δεξιᾶς, τοῦ κέντρου καὶ τῆς ἀριστερᾶς. Ἡ πιὸ ἐνδιαφέρουσα καθολικὴ πνευματικὴ κίνηση εἶναι ἡ κίνηση τοῦ λεγομένου περσοναλισμοῦ (personnalisme), πού βρῖσκεται συγκεντρωμένη στὸ περιοδικὸ «Πνεῦμα» (Esprit), ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ Ἑρμανουέλ Μουνιέ.

δ') Ὁ ὑπαρξισμός (existentialisme), πού στηρίζεται στὴ μεταφυσικὴ τοῦ Δανου φιλοσόφου Κίργκεγκαρντ καλλιεργήθηκε ἀπὸ τὴ γερμανικὴ ἐπιστήμη καὶ μεταφυσικὴ καὶ στὴ Γαλλία ἀπὸ τὸν Ζάν Πὼλ Σάρτρ κυρίως. Ὁ γνωστός αὐτὸς φιλόσοφος, μυθιστοριογράφος καὶ δραματογράφος προσπαθεῖ νὰ διαδώσει τὸν ὑπαρξισμό στὰ πλήθη καὶ νὰ οἰκοδομήσει ἀπάνω του μιὰ μέθοδο ζωῆς.

≈

Νὰ δανείζεσαι χρήματα πάντα ἀπὸ ἀπαισιόδοξους ἀνθρώπους. Εἶναι ἤδη πεπεισμένοι πὼς δὲ θὰ τοὺς τὰ δώσεις ποτὲ πίσω.

«НОВОУЕ РУССКОУЕ СЛОВО»

«Μεγάλες προσδοκίες»

Εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους θριάμβους τῆς ὁδῆς τὸν περασμένο χειμῶνα εἶταν ἡ δημιουργία τῆς Βρετανικῆς Ἑταιρίας «Cineguild»: «Μεγάλες Προσδοκίες» μὲ βάση τὸ ὁμώνυμο μυθιστόρημα τοῦ Τσαρλς Ντίκενς. Ἔχουν γίνεи πολλὲς κινηματογραφικὲς διασκευὲς τῶν βιβλίων τοῦ Ντίκενς, καμιά ὁμως δὲν κατόρθωσε νὰ ἀποδώσει τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου συγγραφέα μὲ τόσο ἀξιοθαύμαστο τρόπο, ὅσο αὐτὴ. Πολλοὶ κριτικοὶ θεωροῦν τὶς «Μεγάλες Προσδοκίες» ὡς τὸ πιὸ πρωτότυπο, συγκινητικὸ καὶ ρωμαντικὸ βιβλίον τοῦ Ντίκενς. Στὸ ἔργο αὐτὸ πού θὰ παιχθεῖ πιθανώτατα στὴν Ἑλλάδα τὸν προσεχὴ χειμῶνα, τὸ θαυμάσιο ὅρος του ἀποδόθηκε μὲ λεπτομέρειες καὶ μὲ κάθε προσοχὴ γιὰ νὰ δείξει πιστὰ τὴν ἀτμόσφαιρα τῆς Ἀγγλικῆς ζωῆς τὴν ἐποχὴ ἐκείνη. Ἡ ἱστορία αὐτὴ ἔχει μυστήριο, περιπέτειες, αἰσθημα, φρίκη. Πολλοὶ εἰδικοί θεωροῦν τὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα πού ἔχουν γραφῆ καὶ γι' αὐτό, μετὰ τὴν περίληψη τοῦ ἔργου, τὸ δίνουμε παρακάτω σὲ μετάφραση.

Μιὰ ἀνέλιψη τῆς ζωῆς πολλῶν νέων ἀνθρώπων καὶ διὰ τὸ Πίπ μαθαίνει ἀπὸ τὸ δικηγόρο κ. Τζάγκερς ὅτι μιὰ μεγάλη περιουσία εἶναι δική του, ἀρχίζει μιὰ νέα ζωὴ. Ὁ Πίπ ἀφήνει τὸ χωριὸ τοῦ Κέντι ὅπου καὶ μαθητεῖ στὸ σιδηράδικο τοῦ ἀντρός τῆς ἀδελφῆς του Τζὼς Γκάργκερ, καὶ πηγαίνει στὸ Λονδίνο στὸ σπίτι τοῦ Χέρμπερτ Πόκετ, ἐνὸς νέου, μοντέρνου τύπου ὄχι ὁμως καὶ πλούσιου. Μὲ τὴν καθοδήγησή του ὁ Πίπ μεταμορφώνεται ἀπὸ ἓνα ἀγριο χωριατοπαῖδο σὲ ἓνα εὐγενικὸ κύριο τοῦ κόσμου.

Τὸ καινούριο περιβάλλον φαίνεται στὸν Πίπ μιὰ τέλεια καὶ καταπληκτικὴ ἀλλαγὴ. Πρὶν, ἡ μὴν του γνωριμία μὲ μιὰ ζωὴ διαφορετικὴ ἀπὸ κείνη πού ζοῦν οἱ χωρικοί, εἶταν οἱ ἐπισκέψεις του στὸ Στίτς Χάουζ στὸ σπίτι τῆς Μίς Χάβισαμ, μίς ἐκκεντρικῆς ἡλικιωμένης γυναικας. Ὅταν ὁ Πίπ εἶταν παιδί, τὸν καλοῦσε νὰ παῖξει μὲ τὴ μικρὴ τῆς ἀνηψιὰ τὴν Ἑστέλλα πού τὴν εἶχε νύθετῆσει. Καθὼς ἡ Μίς Χάβισαμ εἶταν ὁ μόνος πλούσιος ἀνθρώπος πού εἶχε γνωρίσει, ὁ Πίπ πιστεύει πὼς αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία τῆς ἀπροσδόκητης καλῆς του τύχης. Ἀλλὰ οἱ «Μεγάλες Προσδοκίες» τοῦ Πίπ πηγαίνουν ἀπ' ἄλλου. Ἀπὸ ἓνα δραπετὴ, τὸν Μάγκνουϊτς, πού διὰν εἶταν μικρὸς τὸν βοήθησε καὶ τοῦ ἔδωσε φαῖ. Τὸν Μάγκνουϊτς τὸν ξανάπιασαν καὶ τὸν ἔστειλαν στὸ Μπόταν Μπαίν στὴν Αὐστραλία. Γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὸ χρέος του ἀπέναντι στὸ παιδί γιὰ τὴ μὴν καλὴσύνη πού δέχτηκε ποτὲ ἀπὸ ἀνθρώπο, τοῦ ἀφήνει ὅλα τὰ χρήματα πού ἔκανε στὴν Αὐστραλία.

Ὁ Πίπ δὲν μαθαίνει ποῶς εἶναι ὁ εὐεργετὴς του παρὰ διὰν πιά ἔχει μεγαλώσει καὶ γυρίζει ὁ κατὰδικος στὴν Ἀγγλία γιὰ νὰ δεῖ ἂν ὁ Πίπ εἶναι εὐτυχισμένος μὲ τὴν καινούρια του ζωὴ.

Ἀν τὸν πιάσουν τὸν Μάγκνουϊτς στὴν Ἀγγλία, θὰ τὸν καταδικάσουν σὲ θάνατο. Γι' αὐτὸ ὁ Πίπ καὶ ὁ Χέρμπερτ κανονίζουν νὰ τὸν φυγαδίσουν κρυφά. Ἀλλὰ τὸν ἀναγνωρίζουν. Μιὰ βάρκα τῆς ἀστυνομίας τοὺς κυνηγᾷ καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ φτάσουν στὸ πλοῖο πού περιμένει τὸν κατὰδικον. Ἡ βάρκα τῆς ἀστυνομίας τοὺς χτυπᾷ μέσα στὴν ὁμίχλη καὶ ὁ Μάγκνουϊτς πληγώνεται θανάσιμα.

Τὴν ὥρα πού πεθαίνει λέει στὸν Πίπ πὼς ἔχει μιὰ κόρη. Ὁ Πίπ τὸν κα-
θησυχάζει λέγοντάς του πὼς ἡ κόρη του, πού τὴν εἶχε ἀφήσει παιδί διὰν
πῆγε στὴ Νέα Νότιο Οὐάλλια, ζοῦσε καλὰ καὶ εἶχε γένει μιὰ ὁμορφὴ γυναίκα—
γιὰτὶ ἡ κόρη τοῦ Μάγκνουϊτς εἶναι ἡ Ἑστέλλα, πού τὴν νύθετῆσε ἡ Μίς Χά-
βισαμ καὶ τὴν ἀνέθρεψε γιὰ νὰ γίνεи μιὰ κυρία τοῦ κόσμου.

«Ο Πίπ ἀρρωσταίνει κι όταν γίνεται καλά πηγαίνει νὰ δεῖ τὴν Ἑστελλα στὸ Σέιτις Χάουζ. Βοίσκε το μέρους τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ὅπως εἶταν τὴν ἐποχὴ τῆς Μις Χάβισαμ. Μὲ φρίκη βλέπει ὅτι ἡ Ἑστελλα εἶχε ἀρχίσει νὰ ζεῖ μὲ τὸν τρόπο πὺν ζοῦσε ἡ Μις Χάβισαμ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο λόγο — ἐπειδὴ εἶχε διαλυθῇ ὁ ἀρραβῶνας τῆς μ' ἓναν πλούσιον νέον, τὸν Μπέντλεϋ Ντράμμιλ ὅταν αὐτὸς ἔμαθε πὺς ὁ πατέρας τῆς εἶταν κατὰδικος. Ὁ Πίπ ὁμολογεῖ στὴν Ἑστελλα πὺς τὴν ἀγαποῦσε πάντα καὶ ξαναρχίζουν μαζὺ μιὰ καινούρια ζωὴ.

Στὸ φιλμ παίζει ἡ Βάλερι Χόμπσον ἀφήνει τὸ χαριτωμένο κι ἄντρο παιδίμο πὺν ἔχει στὶς σύγχρονες κωμωδίες γιὰ νὰ παίξει τὸ δραματικὸ ρόλο τῆς Ἑστελλας μὲ χάρη καὶ βαθὺ αἶσθημα. Ὁ Τζὼν Μίλς παίζει περὶφημα τὸ ρόλο τοῦ Πίπ. Πολὺ καλὴ στὸ ρόλο τῆς Μις Χάβισαμ εἶναι ἡ Μαρίτα Χάντ. Ἀξιοπρόσεκτοι εἶναι οἱ δυὸ μικροὶ ἡθοποιοί, ὁ Ἄντον Γουέιτσερ καὶ ἡ Τζὴν Σίμμονς πὺν παίζουν τὸν Πίπ καὶ τὴν Ἑστελλα, παιδιά. Ὑστερα ἀπὸ τὸ φιλμ αὐτὸ ὁ Λῶρενς Ὀλιβιὲ διάλεξε τὴν νεαρὴ Τζὴν Σίμμονς νὰ παίξει τὸ ρόλο τῆς Ὀφελίας στὸν «Ἀμλεϊ» πὺν πρόκειται νὰ ἀνεβάσει στὴν ὁδὸν.

«ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ»

Τοῦ CHARLES DICKENS

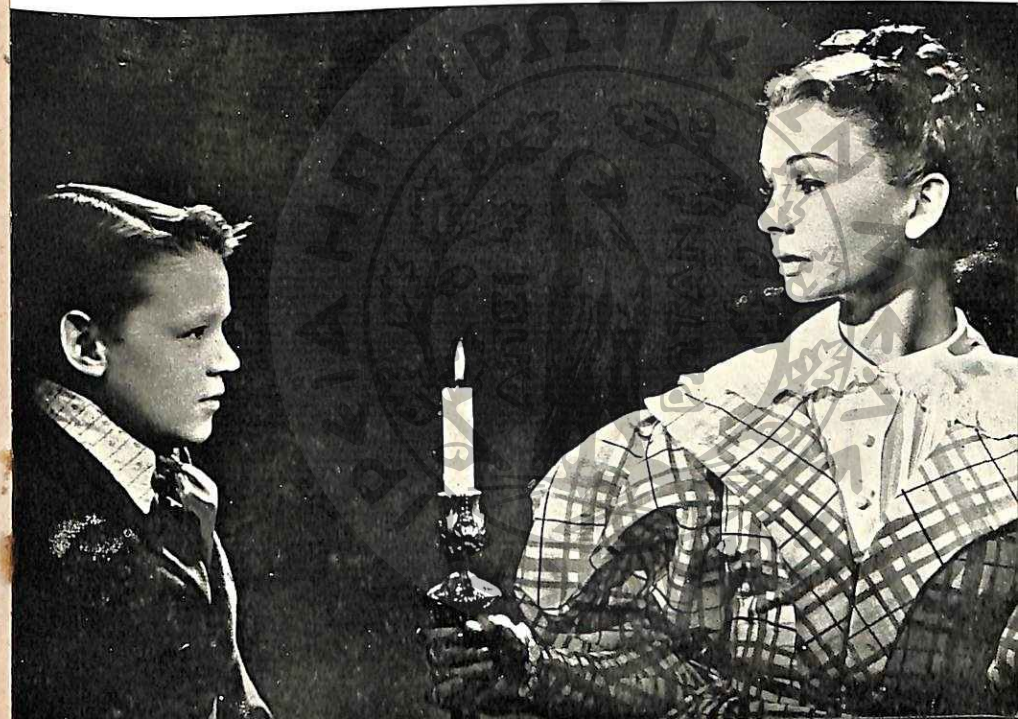
ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Επειδὴ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ πατέρα μου εἶταν Πίρριπ καὶ τὸ βαπτιστικὸ μου Φίλιπ, ἡ παιδική μου γλώσσα δὲν μπόρεσε κι ἀπὸ τὰ δυὸ ὀνόματα μαζὺ νὰ φτιάξει τίποτα πιδὸ μεγάλο ἢ πιδὸ ἐκφραστικὸ ἀπὸ τὸ Πίπ.

Λέω πὺς τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα τοῦ πατέρα μου εἶταν Πίρριπ,

«Ὁ μικρὸς Πίπ (Ἄνθον Γουέιτσερ), ὕστερα ἀπὸ τὴν παράξενη συνάντησή του στὸ νεκροταφεῖο, ἐρχεται ἀργὰ γιὰ τὸ φαῖ καὶ ἔχει τὴ συνηθισμένη καλοπροαίρετη ὑποδοχὴ ἀπὸ τὴν ἀδελφή του.

Ὁ Πίπ καὶ ἡ Ἑστελλα (Τζὴν Σίμμονς) ὅταν εἶταν παιδιά ἔπαιζαν συχνὰ μαζὺ, ἂν καὶ ἡ πλούσια Ἑστελλα εἶχε πάντα ὕψος ὑπεροπτικὸ ἀπέναντι στὸ φτωχὸ φίλο τῆς.

"ΜΕΓΑΛΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ"

ΑΡΙΣΤΕΡΑ: 'Ο Πίπ, μεγάλος πιά (Τζών Μίλς), δουλεύει στο σιδεράδικο του γαμπρού του πριν μάθει ότι έγινε πλούσιος.

ΚΑΤΩ: 'Ο Πίπ συναντά το δικηγόρο κ. Τζάγκις (Φράνσις Σούλλιβαν) στο σπίτι της Μίς Χάβισαμ (Μαρτίτα Χάντ), μιας έκκεντρικης γυναίκας πού, αν και είκοσι χρόνια πριν την εγκατέλειψε ο άρραβωνιαστικός της τη μέρα του γάμου, φοράει ακόμα τα νυφικά της ρούχα!

ΔΕΞΙΑ: 'Ο Χέρμπερτ Πόκετ ("Αλεξ Γκίννες), ο κηδεμόνας του πλούσιου τώρα Πίπ, ανοίγει την πόρτα του σπιτιού στο Λονδίνο, όπου θα ζήσουν μαζί, γιατί ο Πίπ πρέπει να μεταμορφωθεί από χωριάτοπουλο πού ήτανε σ'έναν κύριο του κόσμου.

ΚΑΤΩ: 'Υστερα από πολλά χρόνια χωρισμού, ο Πίπ και η 'Εστέλλα (Βαλερούα Χόμπσον) συναντιούνται σ'ένα χορό στο Λονδίνο (2ο ζευγάρι).

«Η βάρκα της αστυνομίας εμποδίζει τη βάρκα με τὸν Πίπ, τὸν Χέριπερ Πόκει καὶ τὸν παλιὸ κατὰδικο, τὸν Μάγκνουϊτς, νὰ φτιάσουν στὸ καράβι πὺν θὰ ἔπαιρνε τὸν Μάγκνουϊτς στὸ ἐξωτερικὸ γιὰ ν' ἀποφύγει τὴ σύλληψη.

«Ὁ Πίπ βρίσκει τὴν Ἐστελλά ἀπογοητευμένη, μετὰ τὴ διάλυση τῶν ἀρραβώνων της, κι ἔτοιμη νὰ ζήσει ἀπομονωμένη σὰν τὴ θεὴ της. Τῆς μιλά γιὰ τὴν ἀγάπη του καὶ τὴν πείθει ν' ἀρχίσουν μαζί μιὰ καινούρια ζωή.

ἔχοντας μάρτυρα γι' αὐτὸ τὴν πλάκα τοῦ τάφου του καὶ τὴν ἀδελφή μου, κυρία Τζόε Γκάργκερ, πὺν παντρεύτηκε τὸν σιδερά. Ἐπειδὴ ποτὲ δὲν εἶδα τὸν πατέρα μου ἢ τὴ μητέρα μου, καὶ δὲν εἶδα ποτὲ πῶς εἶταν (γιατὶ ζήσανε πολλὰ χρόνια πρὶν νὰ βρεθοῦν οἱ φωτογραφίες) ἡ πρώτη ἐντύπωση πὺν σχημάτισα γιὰ τὴ μορφὴ τους, προερχόταν ἐντελῶς παράλογα ἀπὸ τὶς πλάκες τῶν τάφων τους. Ἀπὸ τὸ εἶδος καὶ τὴ διατύπωση τῆς ἐπιτύμβιας ἐπιγραφῆς «Ἐνθάδε κεῖται ἐπίσης ἡ Τζωρτζιὰνα, σύζυγος τοῦ ἀνωτέρω», ἔβγαλα τὸ παιδιαστικὸ συμπέρασμα πῶς ἡ μητέρα μου εἶταν ἀρρωστιάρα καὶ εἶχε φακίδες. Στὶς πέντε μικρὲς ρομβοειδεῖς πλάκες, πὺν ἡ κάθε μιὰ τους εἶχε 50 ἐκ. περίπου μᾶκρος, καὶ εἶταν τοποθετημένες σὲ μιὰ κανονικὴ σειρὰ δίπλα στὸν τάφο τους ἀφιερωμένες στὴ μνήμη τῶν πέντε μικρῶν ἀδελφῶν μου — πὺν σταμάτησαν πολὺ νωρὶς τὴν προσπάθεια νὰ ζήσουν σ' αὐτὸ τὸν ἀγῶνα — χρωστάω τὴν πίστη πὺν ἔτρεφα τότε μὲ μεγάλο σεβασμὸ, ὅτι εἶχαν ὅλοι τους γεννηθῇ ἀνάσκει μετὰ τὰ χέρια στὶς τσέπες, χωρὶς νὰ τὰ βγάλουν ποτὲ ἀπὸ κεῖ, ὅσο καιρὸ ζήτανε.

Ζούσαμε κοντὰ στὸ βάλτο, χαμηλά, στὸ γύρισμα τοῦ ποταμοῦ, περίπου 20 μίλια μακριὰ ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὴν πρώτη μου πιδ ζωερὴ καὶ μεγάλῃ ἐντύπωση γιὰ τὴν ταυτότητα τῶν πραγμάτων φαίνεται πῶς τὴν κέρδισα ἓνα παγερὸ ἀπόγεμα πὺν ἀξίζει νὰ θυμᾶμαι, τὴν ὥρα πὺν ἀρχίζει νὰ σκοτεινιάζει. Μιὰ τέτοια ὥρα, βεβαιώθηκα, πῶς τὸ ψυχρὸ μέρος τὸ γευστὸ τσουνκνίδες, εἶταν τὸ νεκροταφεῖο καὶ πῶς ὁ Φίλιπ Πίρριπ, «ἄλλοτε κάτοικος αὐτῆς τῆς ἐνορίας» καὶ ἡ γυναῖκα του Τζωρτζιὰνα, εἶχαν πεθάνει καὶ θαφτῇ ἀκόμῃ πῶς ὁ Ἀλεξάντερ, ὁ Μπαρθόλομιου, ὁ Ἀμπραμ, ὁ Τομπίας καὶ ὁ Ρότζερ, τὰ μικρὰ παιδιὰ τους, εἶχαν κι αὐτὰ πεθάνει καὶ θαφτῇ καὶ πῶς ἡ σκοτεινὴ, ὀμαλὴ, ἔρημη περιοχὴ πέρα ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο, πὺν διακοπτόταν ἀπὸ φράγματα καὶ μικροὺς λόφους καὶ μεγάλα μονοπάτια, σπαρμένα μὲ κοπάδια πὺν βόσκανε, εἶταν ὁ βάλτος· καὶ πῶς ἡ χαμηλὴ μολυβένια γραμμὴ πιδ πέρα, εἶταν τὸ ποτάμι καὶ πῶς ἡ μακρινὴ ἄγρια σπηλιὰ ἀπ' ὅπου ὀρμοῦσε ὁ ἀέρας εἶταν ἡ θάλασσα· καὶ πῶς τὸ μικρὸ πρᾶματᾶκι πὺν τρεμούλιαζε ἀπὸ τὸ φόβο του γιὰ ὅλα αὐτὰ, εἶταν ὁ Πίπ.

«Στάσου!» ἀκούστηκε νὰ λέει μιὰ φοβερὴ φωνή, κι ἓνας ἄνθρωπος ξεπρόβαλε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ μνήματα πὺν βρίσκονταν πρὸς τὴ μεριὰ τῆς ἐκκλησίας· «Μὴν κουνηθεῖς, διαβολάκο, γιατί ἄλλοιῶς θὰ σὲ σφάζω!»

Ἐνας φοβερὸς ἄνθρωπος, μὲ χοντροκομμένα σταχτυὰ ροῦχα καὶ ἓνα μεγάλο σίδερο στὸ πόδι του, ἓνας ἄνθρωπος χωρὶς καπέλλο, μὲ σκισμένα παπούτσια, καὶ μ' ἓνα παλιὸ κουρέλι δεμένο γύρω στὸ κεφάλι του. Ἐνας ἄνθρωπος καταμουσκεμένος καὶ βουτηγμένος

ἀκούει αὐτὰ πού σου λέω· αὐτὸς ὁ νέος ἔχει ἓνα δικό του τρόπο νὰ βγάξει ἀπὸ τὰ παιδιὰ τὴν καρδιά καὶ τὸ σηκότι. Εἶναι ἐντελῶς μάταιο γιὰ ἓνα παιδί νὰ προσπαθήσει νὰ τοῦ κρυφτεῖ. Τὸ παιδί μπορεῖ νὰ κλείσει τὴν πόρτα του, νὰ ζεσταθεῖ στὸ κρεβάτι του, νὰ ζαρώσει, νὰ κουκουλωθεῖ ἀπὸ τὸ κεφάλι, μπορεῖ νὰ νομίσει πὼς εἶναι ἀναπαυτικά πλαγιασμένο καὶ ἀσφαλισμένο, μὰ ὥστόσο ὁ νέος αὐτὸς θὰ γλυστρήσει μυστικά κοντὰ του καὶ θὰ τοῦ σκίσει τὰ σπλάχνα. Τώρα τὸν κρατῶ μὲ μεγάλη δυσκολία γιὰ νὰ μὴν σοῦ κάνει κακό. Βρίσκω πὼς εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ τὸν ἐμποδίσω νὰ σὲ ξεκοιλιάσει. Τί λὲς λοιπὸν ὕστερα ἀπ' αὐτά;»

Εἶπα πὼς θὰ τοῦ ἔφερνα τὴ λίμα καὶ ὅ,τι λίγα τρόφιμα μποροῦσα νὰ βρῶ καὶ θὰ τὸν συναντοῦσα στὸ Κανονιοβολεῖο γιὰ νὰ τοῦ τὰ δώσω τὰ ξημερώματα.

«Ὁρκίσου, νὰ σὲ κάψει ὁ Θεὸς ἂν δὲν τὰ φέρεις» μοῦ εἶπε.

Ὁρκίστηκα, καὶ τότε μὲ κατέβασε ἀπὸ τὴν ταφόπετρα.

«Μπρός», συνέχισε, «τράβα γιὰ τὸ σπίτι σου καὶ νὰ θυμᾶσαι τί πρέπει νὰ κάνεις, νὰ θυμᾶσαι τὸν νέο πού σοῦ εἶπα!»

«Καληνύχτα σας, κύριε» εἶπα δισταχτικά.

«Σταμάτα τὸ κύριε, τὸ παράδες!» μοῦ εἶπε κοιτάζοντας γύρω στὴν ὑγρὴ ἐλίπεδη περιοχὴ «Μακάρι νὰ εἶμουν βάτραχος ἢ χέλι!»

Ὑστερα ἀγκάλιασε τὸ τρεμουλιάρικο κορμί του μὲ τὰ δυὸ του χέρια — σφιχτὰ σὰν νὰ ἤθελε νὰ τὸ συγκρατήσῃ — καὶ προχώρησε κουτσαίνοντας πρὸς τὸ χαμηλὸ τοῖχο τῆς ἐκκλησίας. Ὅπως τὸν ἔβλεπα νὰ φεύγει, περνώντας μέσα ἀπὸ τὶς τσουνίδες καὶ τὰ ἀγκάθια πού σκέπαζαν τὰ πράσινα ὑψώματα, φάνηκε στὰ παιδικὰ μου μάτια, σάμπως νὰ ξέφυγε μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τῶν πεθαμένων πού βγαίνανε προσεχτικά μέσα ἀπὸ τὰ μνήματά τους νὰ τὸν ἀρπάξουν ἀπὸ τὸ πόδι καὶ νὰ τὸν τραβήξουν μέσα.

Ὅταν ἔφτασε στὸ χαμηλὸ τοῖχο τῆς ἐκκλησίας, τὸν πῆδηξε, σὰν ἄνθρωπος πού τὰ πόδια του εἶταν παγωμένα καὶ ἀλύγιστα καὶ γύρισε γιὰ νὰ μὲ κοιτάξῃ. Μόλις τὸν εἶδα νὰ γυρίζει, πῆρα δρόμο γιὰ τὸ σπίτι μου, τρέχοντας ὅσο μπορούσα. Γιὰ μιὰ στιγμή ὅμως κοίταξα πίσω μου καὶ τὸν εἶδα νὰ προχωρεῖ ξανά πρὸς τὸ ποτάμι, ἔξακολουθώντας νὰ σφίγγει τὸ σῶμα του μὲ τὰ χέρια του καὶ νὰ περνᾷ τὶς εἶχαν ἔδω κι ἐκεῖ ριγμένες μέσα στὸ βάλτο γιὰ νὰ πατοῦν ἐπάνω ὅταν ἔκανε δυνατὲς βροχὲς ἢ πλημμύριζε ὁ τόπος.

Ὁ βάλτος, ὅταν σταμάτησα γιὰ νὰ ρίξω μιὰ ματιὰ πίσω, μοῦ φάνηκε σὰ μιὰ μακρὰ μαύρη ὀριζόντια γραμμὴ καὶ τὸ ποτάμι καὶ αὐτὸ σὰν μιὰ ἄλλη ὀριζόντια γραμμὴ, ὥστόσο οὔτε τόσο μεγάλη, οὔτε τόσο μαύρη· καὶ ὁ οὐρανὸς εἶταν ἀκριβῶς μιὰ σειρὰ ἀπὸ μακρὲς ἄγριες, κόκκινες γραμμὲς ἀνακατεμένες μὲ πυκνὲς μαύρες.

Στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ, μὲ δυσκολία μποροῦσα νὰ ξεχωρίσω τὰ μόνα δυὸ μαῦρα πράγματα πού ὑψώνονταν σ' ὅλο αὐτὸν τὸν ὀρίζοντα· τὸ ἓνα εἶταν ὁ φάρος πού δὴγοῦσε τοὺς ναυτικούς — σὰν ἓνα βαρέλι χωρὶς στεφάνια πάνω σ' ἓνα κοντάρι — ἓνα πολὺ ἄσκημο πράγμα ὅταν τὸ ἔβλεπες ἀπὸ κοντὰ· τὸ ἄλλο εἶταν μιὰ ἀγχόνη μὲ κάτι ἀλυσίδες πού κρέμονταν· μ' αὐτὲς εἶχαν δέσει κάποτε ἓνα πειρατή. Ὁ ἄνθρωπος πῆγαινε κουτσαίνοντας πρὸς αὐτήν, σὰν νὰ εἶταν ὁ ἴδιος ὁ πειρατὴς πού εἶχε ξαναζωντανέψει, εἶχε κατέβει καὶ ξαναπήγαινε νὰ κρεμαστεῖ μοναχὸς του.

Μόλις μοῦ πέρασε αὐτὸ ἀπὸ τὸ μυαλό, ἄρχισα νὰ τρέχω πιδὺ γρηγόρα καὶ ὅταν εἶδα τὰ κοπάδια πού βόσκανε νὰ σηκώνουν τὰ κεφάλια τους καὶ νὰ κοιτάζουν πρὸς τὸ μέρος του, ἀναρωτήθηκα ἂν τοὺς εἶχε περάσει ἡ ἴδια σκέψη. Κοίταξα παντοῦ τρινύρω, μήπως δῶ τὸν φοβερὸ νέο· ἀλλὰ δὲν εἶδα κανένα του ἴχνος. Μὲ ξανάπιασε ὅμως ὁ φόβος καὶ ἄρχισα νὰ τρέχω πρὸς τὸ σπίτι μου, χωρὶς νὰ σταματήσω.

Παρακάτω δημοσιεύουμε ἀποσπάσματα μιᾶς κριτικῆς γιὰ τὸ κινηματογραφικὸ ἔργο τοῦ Fred Majdalany πού μεταδόθηκε ἀπὸ τὸ Ραδιοφωνικὸ Σταθμὸ τοῦ Λονδίνου.

Ὁ ἱ «Μεγάλες Προσδοκίες» ἴσως δὲν εἶναι τὸ καλύτερο ἔργο τοῦ Ντίκενς. Νομίζω πὼς ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ τὸν «Δαυὶδ Κόππερφελντ» καὶ «Τὶς σημειώσεις τοῦ Πίγκουικ». Κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι τὸ μόνο μυθιστόρημα τοῦ Ντίκενς πού μπορεῖς νὰ κα-
ταλάβεις τὴν ἀξία του καὶ ὅταν ἀκόμη εἶσαι πολὺ νέος.

Τὸ καλύτερο μέρος τῆς ταινίας εἶναι ἡ ἀρχή, ὅταν ὁ Πίπ εἶταν ἀκόμη μικρός. Ὁ σκηνοθέτης, Νταϊνχιντ Λήν, ἀπέδωσε μὲ θαυμαστὸ τρόπο τὴν παγερὴ, σκοτεινὴ ἀτμόσφαιρα τῶν βάλτων τοῦ Κέντ.

Ὅχι μόνο ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ τόπου ἀποδίδεται μὲ ρεαλισμὸ καὶ μεγάλη ὁμορφία ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντιδράσεις τοῦ φοβισμένου ἀγοριόυ γιὰ ὅ,τι συμβαίνει, ἔχουν ἀποδοθῇ πολὺ συγκινητικά.

Δὲν εἶναι εὐκολο ἓνα τόσο μεγάλου μυθιστορήματος ὅπως εἶναι οἱ «Μεγάλες Προσδοκίες» τοῦ Ντίκενς νὰ συν-
τομευθεῖ γιὰ νὰ παιχθεῖ μέσα σὲ δυὸ ὥρες, ὅπως ἀπαιτεῖ ὁ κινηματογράφος.

Γιατὸ χρειάστηκε νὰ παραληφθεῖ ἓνα μεγάλο μέρος ἀπὸ τὸ βιβλίο. Ἐκεῖνο πού σ' ἀφήνει ἐκπληκτο εἶναι ὅτι τίποτε σπουδαῖο δὲν φαίνεται νὰ ἔμεινε ἔξω· αὐτὸ εἶναι μεγάλο κατόρθωμα τοῦ Ρόναλντ Νήμ καὶ τοῦ Νταϊνχιντ Λήν, πού ἔκαναν τὴν διασκευή. Ὁ μυθιστοριογράφος ἀπλώνεται σὲ πολλὲς σελίδες γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἀτμόσφαιρα καὶ χαρακτήρα καὶ γιὰ νὰ περιγράψῃ τὰ διάφορα ἐπεισόδια. Ἡ ταινία πρέ-
πει νὰ ἐπιτύχει τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα μὲσα σὲ λίγα λεπτὰ καὶ χρησιμοποιοῦντας λίγες φράσεις. Τὸ ἔργο αὐτὸ μοῦ φαίνεται πὼς ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα τοῦ πὼς πρέπει νὰ γίνεταῖ ἡ διασκευή ἑνὸς βιβλίου σὲ κινηματογραφικὸ ἔργο.

Εἶναι μεγάλο κατόρθωμα νὰ ἀνεβᾷ σὲ τὴν ὀθόνη ὅλο τὸν πλοῦτο, τὴν θέρμη, τὸν ἀνθρωπισμὸ, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ βαθεῖα ἀγγλικὸ στοιχεῖο τοῦ Ντίκενς. Αὐτὸ τὸ κατόρθωσεν ὁ Νταϊνχιντ Λήν στίς «Μεγάλες Προσδοκίες» καὶ τὸ παίζωμο τῶν ἡθοποιῶν εἶταν ἀνά-
λογο μ' αὐτὴ τὴν ἐπιτυχία.

Προσπαθήσαμε νά σκοτώσουμε τόν Χίτλερ

Του FABIAN von SCHLABRENDORFF

(Από το «Saturday Evening Post», Φιλαδέλφεια)

Όταν ο Χίτλερ εξαπέλυσε τις δυνάμεις του έναντι της Πολωνίας, οι αρχηγοί της αντίστασης κατάλαβαν πώς είχε φτάσει ο καιρός νά χτυπήσουν. Είχαμε καταστρώσει ένα φιλόδοξο σχέδιο. Ο αντίστροφη γιος Κούρτ φόν Χάμπερσταϊν, πού είταν άλλοτε αρχηγός στη Γερμανική Άνωτάτη Διοίκηση, είχε ανακληθῆ και είχε άναλλάξει τή διοίκηση τής στρατιάς του Ρήνου. Είχε κανονιστή νά ζητήσουμε από τόν Χίτλερ νά επισκεφθεῖ αὐτή τή στρατιά γιά νά δει ἀπό κοντά ο ίδιος τις δυνάμεις πού εἶταν διαθέσιμες γιά ν' αντιμετώπισουν τήν ἀναμενόμενη εισβολή τών Γάλλων. Όταν ἔφτανε ο Χίτλερ, ο στρατηγός Χάμπερσταϊν πού ἀπό πλόν καιρό ἀντιπαθόυσε τόν Φύρερ, θά τόν ἔπιανε και θά τόν ξαναάγκαιε νά ἀγκαταλείψει τήν ἐξουσία.

Οι προετοιμασίες προχωροῦσαν ὁμαλά. Ἡ ἐπίσκεψη εἶχε κανονιστή, ἀλλά ξαφνικά ο Χίτλερ μεταίωσε τὸ ταξίδι του. Εἶναι βέβαιο πὼς δὲν ἤξερε τίποτα γιά τὸ σχέδιό μας· εἶχε ὡστόσο μιὰ μυστηριώδη μαντική δύναμη ὅταν κινδύνευε ἡ προσωπική του ἀσφάλεια. Λίγον καιρό ὕστερα ο Χάμ-

“Ένας Γερμανός δικηγόρος, ἀπὸ τοὺς λίγους ἀνθρώπους τοῦ κινήματος τῆς ἀντίστασης μέσα στὴ Γερμανία πού κατόρθωσαν νά ἐπιζήσουν, διηγεῖται τὴ συνομιλία πού ἔκαναν ὁρισμένα ὑψηλὰ πρόσωπα τῆς Γερμανίας γιά νὰ ρίξουν τὸν Χίτλερ ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἡ ἔκθεσή του ἐπικυρώθηκε ἀπὸ τὶς Ἀμερικανικές ἀρχές. Ὁ συγγραφέας πού εἶταν ἀντίθετος πρὸς τὸν ἐθνικοσοσιαλισμὸ ἀπὸ τὰ φοιτητικά του χρόνια, βρέθηκε στὸ κέντρο τοῦ κινήματος τῆς Γερμανικῆς ἀντίστασης τὸ 1938, σὰν βοηθὸς τοῦ στρατηγοῦ Χάινς Ὕστερ, τῆς ὀργανιστῆς ἀντικατασκοπείας. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀδελφοῦ του, Νανάρχου Κανάρη, ὁ Ὕστερ ἐπέδωκε νὰ συνάψει σχέσεις μὲ ἀνώτερους ἀξιωματικούς μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς ὁ πόλεμος, πού ἔκλεινε τὴν ἐποχὴ εἶταν βέβαιος, θά τοὺς ἔδινε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐπιτύχουν τὸ πραξικόπημά τους.

μερσταῖν ἀντικαταστάθηκε καὶ ἀποστρατεύθηκε. Πέθανε στὰ 1942.

Πέρασαν περισσότερα ἀπὸ δυὸ χρόνια ὥσπου ἡ ὁμάδα μας νὰ ἐτοιμαστῇ γιά νὰ ἐκτελέσει μιὰ νέα συνομιλία ἐναντίον τοῦ Χίτλερ. Ἡ νίκη στὴν Πολωνία, πού τὴν ἀκολουθῆσε ἡ ἀπροσδόκητη εὐκολὴ κατάκτηση τῆς Γαλλίας καὶ τῶν Κάτω Χωρῶν, δὲν δημιούργησε τὴν κατάλληλὴ ψυχολογικὴ περίσταση γιά νὰ στρέψει κανεὶς τὸ νικηφόρο Γερμανικὸ Στρατὸ ἐναντίον τοῦ Χίτλερ.

Ἐγὼ ὁ ἴδιος ἐπιστρατεύτηκα τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1930 καὶ τοποθετήθηκα ὡς ὑπαξιωματικὸς σ' ἓνα σύνταγμα πεζικοῦ πού εἶχε τὴν ἑδρα του πρῶτα στὰ βουνὰ Χούντορν καὶ ὕστερα στὴ Βόρειο Λωρραίνη. Ἔτσι μάλον ἀπομακρυνθῆκα ἀπὸ τὸ κίνημα τῆς ἀντίστασης. Ὅστόσο στὶς ἀρχὲς τοῦ 1941, μ' ἔβαλε πάλι σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἀντίστασης, ὁ ὑποστράτηγος φόν Τρέσκοβ, ὁ ἀδάμαστος ἀντίπαλος τοῦ Χίτλερ, πού τὸν εἶχα συναντήσει λίγο πρὶν ν' ἀρχίσουν ὁ πόλεμος. Τώρα εἶταν πρῶτος ἐπιτελικὸς ἀξιωματικὸς τῶν Κεντρικῶν Στρατιῶν στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο καὶ

μὲ μετέθεσε ἐκεῖ ὡς σύνδεσμο· ἀξιωματικὸ. Ἔτσι μπόρεσα νὰ πάρω μέρος σ' ὅλες τὶς ἀτελείωτες προσπάθειές του ἐναντίον τοῦ Χίτλερ.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1941 μπόρεσε κανεὶς νὰ δει τὰ πρῶτα σημεῖα τῆς ἐπερχόμενης στρατιωτικῆς ἥττας στὴ Ρωσία. Ὁ Τρέσκοβ ἀρχίσε νὰ καταλαβαίνει πὼς ἡ κατάστασις εἶταν κρίσιμη. Εἶχε μιὰ πολὺωρη συνομιλία μὲ τὸν στρατάρχη φόν Μπόκ, ἀρχηγὸ τῆς Κεντρικῆς Ὁμάδας Στρατιῶν τοῦ ἀνέλυσε μὲ μαῦρα χρώματα τὴ στρατιωτικὴ κατάσταση καὶ κατηγόρησε γιά ὅλα αὐτὰ τὸν Χίτλερ. Ὅσοσο ὁ φόν Μπόκ, δὲν δέχτηκε αὐτὴ τὴν ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ Φύρερ.

Ἀπὸ τὰ ταξίδια πού ἔκανα ὡς σύνδεσμος μεταξὺ Ρωσίας καὶ Βερολίνου, εἶχα χάσει κάθε ἐλπίδα πὼς ὁ Μπόκ θά μπόρεσε νὰ συνδυάσει στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο ἐπιχειρήσεις παράλληλα μὲ μιὰ κίνηση τοῦ στρατάρχη φόν Βίτσελεμπεν στὸ νεκρὸ δυτικὸ μέτωπο· καὶ τὰ πράγματα χειροτέρευαν ἀκόμη περισσότερο ὅταν ὁ Χίτλερ πῆρε ἀπὸ τὸν Βίτσελεμπεν τὴ διοίκηση.

Τὸ Νοέμβριο τοῦ 1941 τὰ πράγματα ἀρχίσαν νὰ γίνονται εὐνοϊότερα γιά μας. Ἡ μεγάλη Γερμανικὴ ἥττα πού περιμέναμε συντελέστηκε στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο καὶ ὁ στρατάρχης Γκοδντερ φόν Κλουγκε, διαδέχτηκε τὸν φόν Μπόκ. Ὁ φόν Κλουγκε δὲν εἶταν ἐθνικοσοσιαλιστῆς· ἀλλὰ οὔτε καὶ ἀντι-ἐθνικοσοσιαλιστῆς· μέσα του καὶ ἀντι-ἐθνικοσοσιαλιστὴ πού ὁ Τρέβδηρχε μιὰ μικρὴ σπῆδα πού ὁ Τρέβδηρχε μιὰ πολλοὺς μῆνες ἀγωνίστηκε νὰ τὴν μεγαλώσει καὶ νὰ τὴν κάνει φλόγα.

Στὸ μεταξὺ ἐγὼ προσπάθησα νὰ ἐπεκτείνω τὶς ἐπαφές μου στὸ Βερολίνο. Ἀπὸ τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1942 καὶ ἔδω βρισκόμουν συχνά σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν ὑποστράτηγο Λούντβιχ Μπέκ καὶ τὸν Ἀρ. Κάρλ Γκαίρντελερ, τοὺς δυὸ ἀνώτερους ἀρχηγούς τῆς ἀντίστασης. Ὁ Μπέκ εἶταν ὁ νοῦς καὶ ὁ Γκαίρντελερ ἡ ψυχὴ τοῦ κινήματος.

Ὁ Μπέκ δὲν εἶταν ὁ συνηθισμένος τύπος στρατηγοῦ. Εἶταν ἄνθρωπος μὲ

μεγάλὴ μόρφωση καὶ οἱ γνώσεις του δὲν περιορίζονταν σὲ καθαρά στρατιωτικὰ ζητήματα. Ἡ κάθε του λέξη καὶ ἡ κάθε του κίνηση ἔδειχνε ἓνα πνεῦμα ἐξαιρετικὰ ἰσορροπημένο καὶ μετρημένο. Εἶχε παραιτηθῇ πρὶν ἀπ' τὸν πόλεμο ἀπὸ ἀρχηγὸς τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου τοῦ Στρατοῦ, σὲ ἐνδειξὴ διαμαρτυρίας γιά τὴν κατοχὴ τῆς Τσεχοσλοβακίας· ὡστόσο εἶχε ἀκόμα μεγάλη ἐπιρροή. Μ' ὅλο πὼς ἡ Γερμανικὴ ἀντίσταση εἶχε πολὺ διαφορετικὲς ὁμάδες ἀνθρώπων, κανεὶς ποτὲ δὲν ρώτησε γιὰτὶ νὰ ἔχει τὴν ἀρχηγία ὁ Μπέκ. Τὸ μόνο τοῦ κακὸ εἶταν πὼς πῆρε μέρος στὸ κίνημα τῆς ἀντίστασης μᾶλλον ἀπὸ αἰσθημα καθήκοντος παρά ἀπὸ ἓνα βαθὺ αἰσθημα ἰδεολογίας.

Ὁ Δρ. Γκαίρντελερ ὀνομαστικὰ εἶταν ἀντιπρόσωπος τῶν βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων Μπόκ· εἶχε χρηματίσει δῆμαρχος στὴ Λειψία καὶ Διευθυντὴς τῆς Ἀγορανομίας τῆς Γερμανίας, παραιτήθηκε ὁμως γιὰτὶ δὲν μπόρεσε νὰ συνεργαστῇ μὲ τὸν Χίτλερ. Ἀγωνίστηκε τίμια νὰ σχηματίσει ὅσο μεγαλύτερη καὶ ἀποτελεσματικότερη ἀντίδραση μπόρεῖ καὶ ποτὲ δὲν ἔχασε τίς ἐλπίδες του. Τὸ ἡγετικὸ τοῦ πνεῦμα βοήθησε νὰ κρατηθεῖ τὸ κίνημα σὲ πολλὰς ἀπὸ τὶς πιὸ ἀποκαρδιωτικὲς περιόδους.

Ὁ Γκαίρντελερ ἀφοῦ προμηθεύτηκε τὰ ἀπαιτούμενα πλαστὰ χαρτιά, πῆγε στὸ στρατηγεῖο τοῦ φόν Κλουγκε στὸ Σμόλενσκ καὶ πῆρε τὴν ὀριστικὴ του ὑπόσχεση πὼς θά τὸν βοηθοῦσε. Μ' ὅλο πὼς ἀργότερα ὁ Κλουγκε, ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ, εἶχε ἐνδοιασμούς καὶ προσπάθησε νὰ ὑπαναχωρήσει, ἀπὸ τότε ἐννοίωσε μέσα του πὼς εἶταν ἐνωμένος μαζί μας.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1942 ἔγιναν μερικές νέες στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις πού ἔδιναν πολλὰς ἐλπίδες, ἰδιαίτερα ἡ Ἀγγλο-Ἀμερικανικὴ ἀπόβαση στὴ Βόρειο Ἀφρικὴ καὶ ἡ κύκλωση τῆς 6ης Γερμανικῆς Στρατιᾶς στὸ Στάλινγκραντ. Στὸ ἀρχηγεῖο τῆς Κεντρικῆς Ὁμάδας Στρατιῶν, ὁ Τρέσκοβ κι' ἐγὼ συμφωνήσαμε πὼς τώρα εἶχε φτάσει ἡ ὥρα γιά νὰ δράσουμε ὀριστικὰ καὶ νὰ

πετάξουμε τόν Χίτλερ τήν ίδια απόφαση πήραν και οι ανώτεροι κύκλοι τής αντίστασης στο Βερολίνο. Από καιρό υπήρχαν διαφωνίες ανάμεσα στους πολιτικούς και τους στρατιωτικούς κύκλους του κινήματος τής αντίστασης αν ο Χίτλερ έπρεπε να συλληφθεί και να δικασθεί ή να σκοτωθεί άμέσως. Τελικά επικράτησε ή δεύτερη γνώμη, των στρατιωτικών. Με τήν απόφαση, να σκοτωθεί ο Χίτλερ και να εγκατασταθεί στην άρχή μια νέα διοίκηση, ενώθηκε ή Γερμανική αντίσταση.

Ο στρατηγός "Οστερ είχε καταστρώσει σχέδιο για τήν κατάληψη του Βερολίνου από το στρατό που βρισκόταν μέσα στη Γερμανία: επί κεφαλής του στρατού που θα έκανε το πραξικόπημα και θα άναβε τή φωτιά σκοτώνοντας τόν Χίτλερ θα ήταν ο φόν Τρέσκοβ. Εγώ θα είμουν μυστικός σύνδεσμος ανάμεσα στον "Οστερ και τόν φόν Τρέσκοβ, όποιος έζησε στη Γερμανία στον πόλεμο μπορεί να καταλάβει τί προφυλάξεις έπρεπε να παίρνουμε για να μη μάθει τή συνωμοσία μας ή Γκεσταπό.

Πλησίαζε ή στιγμή που θα έκτελούσαμε τά σχέδιά μας στο τέλος του 1942, αλλά ο στρατηγός "Ολμπριχτ που ήταν σπουδαίο στέλεχος του στρατού του έσωτερικού, ζήτησε μία παράταση όκτις έβδομάδων ώστε αυτός και ο "Οστερ να συμπληρώσουν τις έτοιμασίες τους για τήν κατάληψη τής Κολωνίας, του Μονάχου και τής Βιέννης. "Όταν πέρασαν οι όκτις έβδομάδες είχα ξανά μία συνομιλία με τόν "Ολμπριχτ: «Είμαστε έτοιμοι», είπε, «Έφτασε ή ώρα να βάλουμε φωτιά στο φωτίλι.»

Πρώτα απ' όλα, έπρεπε να παρασυρθεί ο Χίτλερ να εγκαταλείψει το "Αρχηγείο του στην ανατολική Πρωσία και να επισκεφθεί τήν Κεντρική "Ομάδα Στρατιών. Ο Τρέσκοβ πήγε και βρήκε μία παλιά γνωριμία, τόν στρατηγό Ρούντολφ Σμούντ, τόν πρώτο δ-πασπιστή του Χίτλερ. "Ο Σμούντ μ' έλο που ήταν άφοσιωμένος στον Χί-

τλερ, δέν υποπτευόθηκε τίποτε και κανόνισε να πάει ο Χίτλερ να επισκεφθεί τόν φόν Κλουγκε στο Σμόλενσκ το πρώτο δεκαπενθήμερο του Μαρτίου του 1943. Χαρακτηριστικό είναι πώς έγιναν πολλές αναβολές και τέλος στις 31 Μαρτίου έφτανε στο Σμόλενσκ ο Χίτλερ με άεροπλάνο. Στο αρχηγείο του Κλουγκε είχε τοποθετηθεί ένα σύνταγμα Ιππικού που το διοικούσε ένας δικός μας και πολύ εύκολα θα είχε βγεί τότε απ' τή μέση ο Χίτλερ αν λίγο πριν φτάσει δέν δειλίαζε πάλι ο φόν Κλουγκε: αυτό βέβαια το χτύπημα ήταν πολύ σοβαρό, ωστόσο ο Τρέσκοβ κι' εγώ αποφασίσαμε να τελειώσουμε μόνοι μας τή δουλειά με τήν πεποίθηση πώς ο Κλουγκε θα έρχόταν κοντά μας όταν βρισκόταν μπροστά σε τετελεσμένο γεγονός.

Σχεδιάσαμε λοιπόν να τοποθετήσουμε μία βόμβα στο άεροπλάνο του Χίτλερ και να τήν κανονίσουμε να έκραγει άφου έφευγε από το Σμόλενσκ. Διαλέξαμε μία άθόρυβη ώρολογιακή αγγλική βόμβα, όχι μεγαλύτερη από ένα βιβλίο, τόσο όμως ισχυρή που να μπορεί να καταστρέψει κάθε τί σ' ένα δωμάτιο μετρίου μεγέθους. Για να είμαστε σίγουροι πήραμε δυο βόμβες και φτιάξαμε ένα δέμα που έμοιαζε πώς είχε μέσα δυο μπουκάλια κονιάκ. Είδοποίησα τήν οργάνωσή μας πώς επρόκειτο ν' άρχισι ή απόπειρα: στο μεταξύ ο Τρέσκοβ παρακάλεσε έναν απ' τή συνοδεία του Χίτλερ αν θα μπορούσε να πάρει ένα μικρό δέμα με κονιάκ να τ' δώσει σ' ένα φίλο του στην "Ανώτερη Διοίκηση. Έκεινος το δέχτηκε άδιάφορα.

Ο Χίτλερ, άφου έφαγε στην καντίνα του αρχηγείου, γύρισε στο άεροδρόμιο συνοδευόμενος από τόν Κλουγκε και τόν Τρέσκοβ. Στο μεταξύ εγώ είχα πάει εκεί το δέμα, και περίμενα να φτάσει ή ώρα που ο Χίτλερ θ' ανέβαινε στο άεροπλάνο: τότε κανόνισα τή βόμβα έτοιμ' να έκραγει ύστερα από μισή ώρα και έδωσα το δέμα στον άνθρωπο με τόν όποιο είχε μιλήσει ο Τρέσκοβ. Το άεροπλάνο απογειώθηκε ύστερ' από 5 λεπτά.

Γυρίσαμε στο "Αρχηγείο: εγώ ξανα-τηλεφώνησα στο Βερολίνο γνωρίζοντάς τους πώς είχε γίνει το πρώτο βήμα. Ήραμε πώς το άεροπλάνο ε-ιταν έφοδιασμένο με ειδικά ασφαλισ-κά μηχανήματα, ωστόσο πιστεύαμε πώς οι βόμβες μας θα το κατέστρε-φαν τελείως ή έκρηξη θα έφευγε ένα τόσο μεγάλο μέρος του ώστε θα έ-παιφε και θα κομματιαζόταν. Τίποτα όμως δέν συνέβη. "Υστερα από δυο ώρες πήραμε μήνυμα πώς το άε-ροπλάνο του Χίτλερ προσγειώθηκε κα-νονικά στο Ράστενμπουργκ και εκεί-νος γύρισε στο αρχηγείο του.

Η δολοφονία είχε αποτύχει: γιατί όμως, δέ μπορούσαμε να καταλάβουμε φυσικά είμαστε πολλοί άνθρωποι όχι μονάχα γιατί είχαμε έκτεθι αλλά γιατί φοβόμαστε μήπως θα βάζαμε σε κίν-δυο πολλούς άλλους συνεργάτες μας. Τελικά ο Τρέσκοβ τηλεφώνησε στο συνοδό του Χίτλερ να κρατήσει το δέ-μα ακόμα μία μέρα και να μ' ήν-τάσει γιατί είχε γίνει λάθος με κά-ποιο άλλο. Από τόν τρόπο που μίλη-σε ο άλλος και δέχτηκε τήν παρά-κληση καταλάβαμε πώς δέν είχε υπο-ψιαστή τίποτα.

Τήν άλλη μέρα, με τήν πρόφαση πώς πήγαινα για στρατιωτική όπηρε-σία, πήρα το τακτικό ταχυδρομικό ά-εροπλάνο και πήγα στο στρατηγείο του Χίτλερ: πήρα πίσω το δέμα με τις βόμβες και έδωσα ένα άλλο ό-μοιο, που είχε πραγματικά δυο μπου-κάλια κονιάκ. "Ακόμα ως σήμερα θυ-κάμαι ζωντανά το φόβο που είχα τή στιγμή που ο ακόλουθος του Χίτλερ μου έδωσε το μοιραίο δέμα, τόσο άπρ-οσχετα που φοβόθηκα πώς οι βόμβες θα έκραγουν.

Πήγα κατευθείαν στο Κόρσεν, απ' όπου πήρα ένα στρατιωτικό τραίνο με βαγκόν-λι που έφευγε το βράδυ για το Βερολίνο. Πήγα στο διαμέρι-μά μου, κλείδωσα τήν πόρτα και ά-νοιξα προσεκτικά το δέμα μ' ένα ξυ-ράφι. Τότε είδα τί είχε συμβεί. Το φωτίλι έπρεπε να σπάσει ένα μικρό μπουκάλι με ξύ: το ξύ αυτό θα έ-

καιε το ούρμα που έμπόδιζε τή βε-λόνα που έβαζε φωτιά. "Όλα αυτά είχαν γίνει κανονικά αλλά το καφού-λι δέν είχε άναψει.

Δίγες μέρες άργότερα ο συνταγμα-τάρχης Ρούντολφ φόν Γκέρντορφ, του στρατηγείου των Στρατιών του Κέντρου, διατάχτηκε να παραστεί σε μία τελετή στο Βερολίνο στην όποια θα πήγαινε κι' ο Χίτλερ. Προσφέρθηκε μόνος του να χρησιμοποιήσι τή βόμ-βα: αλλά δέν είχαμε άλλα φωτίλια γι' αυτό το αγγλικό όπλο και ποτέ δέν καταφέραμε να αποκτήσουμε ένα. "Όλο το έπεισόδιο ήταν μία τρομερή απογοήτευση: ωστόσο όλοι μας απο-φασίσαμε να οργάνωσουμε μία μεγα-λύτερη και καλύτερη συνωμοσία.

Το μόνο άδύνατο σημείο αλλά συγ-χρόνως πολύ σπουδαίο που φάνηκε απ' αυτό το έπεισόδιο ήταν πώς δέν υπήρχε καλός συντονισμός δράσης ά-νάμεσα στην ομάδα μας που βρισκό-ταν στο μέτωπο και στο στρατό του έσωτερικού στο Βερολίνο. Για να μπο-ρέσουμε να το διορθώσουμε ο Τρέσκοβ προφασίστηκε πώς είχε έξαντληθεί από τή Ρωσική έκστρατεία και πήγε να ξεκουράσει στο σπίτι τής αδελφής του στο Νέμπαμπελουπεργκ, κοντά στο Βερολίνο. Έτσι βρέθηκε σε μία έκαιρετική θέση για να μπορέσει να έργαστεί για τήν αντίσταση: περίπου όμως τήν ίδια εποχή ο στρατηγός Χάινς "Οστερ, κατηγορήθηκε στη δίκη του Συμβούλου Χάινς φόν Ντονάου για προδοσία: ή σύνοπεία ήταν ν' απο-στρατευθεί κι' έτσι το κίνημα έχασε το δικιητικό του χέρι.

Όστόσο βρέθηκε ένας ικανός αντι-καταστάτης του στο πρόσωπο του συ-νταγματάρχη Κλάους Σέινκ φόν Στά-ουφφενπεργκ πρώτου άρχηγού του "Επιτελείου, ύστερα από τόν "Ολμ-πριχτ. Αυτός ήταν άνθρωπος με με-γάλη οργάνωτική πείρα και άσυνείθι-στες ικανότητες και βαθιά ριζωμένη απέχθεια για τόν Χίτλερ. Οι Στάουφ-φενπεργκ ήταν από παλιά Βαυαρική οικογένεια, ριζωμένη στον καθολικισμό. "Ός μέλος του "Επιτελείου έργάστηκε

πολύ καλὰ μετατέθηκε ύστερα στού 'Αφρικανικό Σώμα και έκει πάλι διέπρεψε στο πεδίο της μάχης. Τραυματίστηκε βαριά ένδύ πολέμου ένάντιον τών 'Αγγλων στην 'Ιταλία' αυτό έγινε αίτια να μεταθεθεί παλι στο Γενικό 'Επιτελείο.

Είχαμε ν' αντιμετωπίσουμε τέσσερα σοβαρά προβλήματα—έπρεπε να καταστρώσουμε λεπτομερή στρατιωτικά σχέδια για την κατάληψη του Βερολίνου. Ν' αποφασίσουμε ποιά πολιτική μορφή θα έπαιρνε ή νέα μας κυβέρνηση. Να πάρουμε με τό μέρος μας πιδ πολλούς άνώτερους στρατιωτικούς διοικητές και τέλος είταν ανάγκη να καταστρώσουμε ένα νέο σχέδιο δολοφονίας. 'Η βασική δουλειά και για τά τέσσερα αυτά ζητήματα τέλειωσε μέσα σέ 10 βδομάδες, τό καλοκαίρι τού 1943.

Οί στρατιωτικές λεπτομέρειες κανονίστηκαν από τόν Κόμη Στάουφφενμπεργκ και τόν ταγματάρχη Ούλριχ φόν Αλρτσεν. Είταν φανερό πώς τά Σ.Σ. θα υπερτερούσαν σέ αριθμό και όπλισμό. Ξεχωριστά άπ' αυτό οί στρατιώτες τους είταν κοντά στά γραφεία της διοίκησης, στους σταθμούς άουρμάτου, και σέ άλλα κλειδιά. 'Ετσι είταν αναπόφευκτο πώς ή κατάσταση θα είταν κρίσιμη τίς πρώτες 24 ώρες ύστερα από τη δολοφονία' ύστερα ό στρατός θα νικούσε την αριθμητική υπεροχή τών Σ.Σ.

Ο Τρέσκοβ, ό Στάουφφενμπεργκ και ό Αλρτσεν, φτιάξαν λεπτομερή σχέδια για όλη την έπιχείρηση. 'Η πρώτη διαταγή θα έλεγε πώς τά Σ.Σ. είχαν έπιχειρήσει ένα κίνημα πού έπρεπε να καταπνιγεί. Ο στρατός θα διαταζόταν ν' άποφύγει τά Σ.Σ. και άν χρειαζόταν να τά καταστρέψει. Για να γίνουν πιό πειστικές οί διαταγές θα τίς υπέγραφαν με τό όνομα τού υποστράτηγου Φρίδ Φρόμ, άρχηγού τών στρατευμάτων τού έσωτερικού, μ' όλο πού δέν έπαιρνε μέρος στην αντίσταση. 'Υστερα από 24 ώρες θα έπαυε κάθε προφύλαξη και από τότε οί διαταγές θα βγαίνανε με την υπογραφή τού Στρατάρχη φόν Βίτσελμπεν.

Στό μεταξύ έξίσου σπουδαία σχέδια γίνονταν και στο πολιτικό μέτωπο. Είχαμε σκεφθεί πώς για 3 μήνες θα χρειαζόταν να γίνει μία στρατιωτική δικτατορία γιατί θα δηήρχε άβεβαιότητα και άνησυχία. 'Υστερα όμως άπ' αυτή την περίοδο ή στρατιωτική κυβέρνηση θα παραχωρούσε τη θέση της και τη δύναμή της σέ μία πολιτική κυβέρνηση. Αυτή θα είταν κυβέρνηση δημοκρατική, και σ' αυτήν θα άντιπροσωπεύονταν όλες οί πολιτικές πεποιθήσεις. 'Από πολλά χρόνια ό δρ. Γκαίρντελερ έρχόταν σέ διαπραγματεύσεις με πολιτικούς άπ' όλα τά κόμματα. Οί Καθολικοί τού Κέντρου ζητούσαν να συνεργαστούν. Οί εργατικοί και οί Κομμουνιστές δήλωναν φανερά τη θέλησή τους να άκολουθήσουν.

Θα γινόταν Κοινοβούλιο με δύο βουλές, άκριβώς πάνω στις γραμμές τού 'Αγγλικού συστήματος. Τό άνώτατο όργανο θα είταν ένας καγκελάριος, άντίστοιχα με τόν πρωθυπουργό—άκόμα είχαν τη γνώμη πώς θα έπρεπε να υπάρχει μία έξωπολιτική διοικητική υπηρεσία γιατί ό χαρακτήρας και ή ιστορία τού Γερμανικού λαού είναι τέτοια πού ή ήγεσία δέν μπορεί να άποτελείται άποκλειστικά μόνο από την κάτω τάξη. Για ν' αντιμετωπιστεί αυτή ή ανάγκη πολλοί ένδοξουν την επαναφορά της μοναρχίας.

Ο υποστράτηγος Λούντβιχ Μπέκ θα γινόταν άρχηγός τού κράτους ώσπου να αποφασιστεί ή τελική μορφή τού πολιτεύματος. Ο δρ. Γκαίρντελερ θα γινόταν καγκελάριος. 'Ενας από τούς εργατικούς ήγέτες, ύπουργός τών 'Εσωτερικών και οί άριστοι θα πέρινανε άλλα ύπουργεία.

Στό μεταξύ ό Τρέσκοβ είχε καταπιαστή να πάρει με τό μέρος μας τόν στρατάρχη 'Εριχ φόν Μάνσταϊν. Ο Μάνσταϊν συγκινήθηκε φανερά όταν ό Τρέσκοβ τού μίλησε θερμά λέγοντάς του πώς είχε εθύνει απέναντι στην ιστορία' ωστόσο δέν κατόρθωσε να τόν πείσει να πάρει την άπόφαση και νάρθει μαζί μας. Τελικά ό Μάνσταϊν

φοβήθηκε την έπιρροή τού Τρέσκοβ και δέν τόν άφησε να προδίδαστεί.

'Ενας άλλος στρατηγός πού άρνήθηκε να προχωρήσει είταν ό στρατηγός Χάιντς Γκουντεριαν πού θα έρχόταν μαζί μας μόνο άφού θα εξασφαλιζόταν ή έπιτυχία. 'Ωστόσο δύο άλλες στρατηγές πού είχαν τη διοίκηση μονάδων στο μέτωπο, δήλωσαν πώς είταν πρόθυμοι να συνεργαστούν: ό στρατηγός 'Όττο φόν Στύλναγκελ, ό γενικός διοικητής στη Γαλλία και ό στρατηγός τού πεζικού 'Αλεξάντερ φόν Φάλκενχαουζεν, γενικός διοικητής στο Βέλγιο και τη Βόρεια Γαλλία.

'Εκείνο πού έμενεν είταν να σχεδιαστεί τό κυριότερο σημείο τού πραξικοπήματος, ή δολοφονία τού Χίτλερ.

Για να δούμε άκριβώς πώς είταν τά πράγματα στο στρατηγείο τού Χίτλερ, πήγα δύο φορές εκεί με τ' άεροπλάνο και μίλησα με τόν όπολοχαγό Ντjητριχ φόν Μπόξε, όπαδό τού κινήματος της αντίστασης' αυτές με πληροφόρησε με λεπτομέρειες για όλες τίς καθημερινές κινήσεις τού Χίτλερ. Οί μεγαλύτερες ευκαιρίες είταν δύο: ή στρατιωτική σύσκεψη πού γινόταν τό μεσημέρι και ή βραδυνή συνεδρίαση. Τότε ό Χίτλερ συγκέντρωνε γύρω του μία ομάδα από άντρες πού είχαν διαλεχτεί προσεκτικά, με τούς όποιους συζητούσε—ή μάλλον τούς έκείνους μιλούσε ως τίς 4 τό πρωί. 'Η αθούσα είταν γεμάτη από άνδρες τών Σ.Σ. Αυτοί δέν έφευγαν ούτε μία στιγμή από τό δωμάτιο' έτσι δέν είταν εύκολο να βγάλει κανείς τό πιστόλι του και να τόν σκοτώσει.

Μιά από τίς δυσκολότερες δουλειές είταν να βρεθεί ό δολοφόνος' άνάμεσα στο στενό κύκλο μας πολλοί δήλωσαν με ειλικρίνεια πώς δέν είχαν τό θάρρος να τό κάνουν' άλλοι πάλι λέγανε πώς ή συνείδησή τους δέν τούς επέτρεπε, γιατί θα σκότωναν μαζί με τόν Χίτλερ και τούς άλλους πού θα βρίσκονταν στο δωμάτιο. Προσφέρθηκε να τόν δολοφονήσει ό υποστράτηγος Στήφ, της 'Ανώτατης Διοίκησης με δύο βοηθούς' σχεδίασε να μπει στο δωμά-

τιο τού Χίτλερ με την πρόφαση να του δείξει μία νέα στολή. 'Ωστόσο διαρκώς τό άνέβαλε ώσπου στο τέλος τό ματαιώσε.

'Υστερα άπ' αυτό παρουσιάστηκε μία άλλη αίτια καθυστέρησης. Ο στρατηγός Μπέκ άρρώστιας και έπρεπε να άγχειριστεί. 'Εγώ έκείνη την εποχή πήγα στο Βερολίνο και έμαθα τά άνησυχητικά νέα πώς ό Χίτλερ είχε πη κατά πρόσωπο στόν Κανάρη, πώς ήξερε καλά ότι δηήρχαν πολλοί μέσα στο στρατό πού σχεδίαζαν επανάσταση και ότι πολύ σύντομα θα είχε να κάνει με τόν Μπέκ και τόν Γκαίρντελερ. Τό μόνο πράγμα πού έπρεπε να κάνουμε είταν να κρατήσουμε την ψυχραιμία μας και να διπλασιάσουμε τίς προσπάθειές μας' αλλά ή μία άτυχία άκολουθούσε την άλλη, ώσπου στις 6 'Ιουνίου άρχισε ή εισβολή.

Γήρχε τότε πιά λόγος να έκτελέσουμε τό σχέδιό μας; Ξαφηθήκαμε και πήραμε την άπόφαση να τραβήξουμε μπροστά έσω μονάχα για να δικαιολογήσουμε τη Γερμανική αντίσταση, στα μάτια της ιστορίας και τό κόσμου. Στις 22 'Ιουνίου οί Ρώσοι άρτίσαν τη μεγάλη τους έπίθεση στο άνατολικό μέτωπο. Δέκα μέρες άργότερα έλαβα ένα μήνυμα από τόν κόμη Στάουφφενμπεργκ' πού έγραφε πώς είχε αναλάβει να σκοτώσει τόν Χίτλερ ό ίδιος.

Στό άρχικό σχέδιο, ό Στάουφφενμπεργκ δέν είταν μέσα στους πιθανούς δολοφόνους, γιατί είχε μόνο ένα χέρι' άπ' αυτό πάλι έλειπαν δύο δάχτυλα. Είταν όμως άφοβος και ικανός και έκείνη την εποχή άρχηγός τού έπιτελείου τού στρατηγού Φρόμ, διοικητή τού στρατού τού έσωτερικού πού είχε δείξει τώρα τελευταία πώς συμπαθούσε τό κίνημα της αντίστασης.

Στό στρατηγείο τών Στρατιών τού Κέντρου περιμέναμε άπάλισμένα τά μεγάλα νέα. Τέλος στις 20 'Ιουλίου ένας σύνδεσμός μας μας έφερε κρυπτογραφημένο μήνυμα πού έλεγε πώς ή δολοφονική άπόπειρα είχε έπιτύχει. 'Ωστόσο λίγο πιό ύστερα τό Γερμανικό

Παριζιάνος, όσο κι' αν είναι συνηθισμένος στη μεγάλη κυκλοφορία, αισθάνεται να τον πιάνει λιγγός και πανικός.

Το μεγάλο καμάρι όμως των Μοσχοβιτών είναι το «Μετρό» τους. Η ριχοδόμησή του συνεχίστηκε παρ' όλο τον πόλεμο. Τώρα έχει πέντε γραμμές με δώδεκα περίπου σταθμούς στην καθεμία. Είναι ασφαλώς ο πιο μοντέρνος και ο ωραιότερος υπόγειος σιδηρόδρομος του κόσμου, πολύ γρήγορος, με καλό αερισμό και αυτόματες σκάλες. Τα υπόστεγα, που καθένα έχει τον δικό του χαρακτήρα, είναι εξαιρετικά πολυτελή: μάρμαρα, κίονοστοιχίες, έμμεσος φωτισμός και αγάλματα και ανάγλυφα, δυστυχώς τα περισσότερα πολύ άσχημα. Το μόνο κακό σ' αυτό το «μετρό» που από το κέντρο της Μόσχας φτάνει στην περιφέρεια της πρὸς 10 κατευθύνσεις, είναι οι μεγάλες αποστάσεις από τον ένα σταθμό στον άλλο: 2 χλμ. κάποτε, μία απόσταση που χρειάζεται να περπατήσει κανείς ένα τέταρτο για να βρει τον πιο κοντινό σταθμό.

Εξω από την πόλη με τα μεγάλα σπίτια, που περικλείνει και ξεπερνά τώρα τα παλιά περίχωρα, προχωρεί πιο πέρα ακόμη κτίζεται και εξαπλώνεται στην έξοχη, πέρα από την απέραντη αυτή Μητρόπολη, άχαρη και γυμνή, απέραντη κι' αυτή, μία προσωρινή πε-

ριφέρεια προστασιών που είναι δίχως άμφισβησία μία από τις πιο όμορφες και τις πιο ευχάριστες του κόσμου. Είναι μία απέραντη έκταση με έξοχια σπιτάκια σκορπισμένα στην ανοιχτούση, στις όχθες των ποταμών ή των ελών, μέσα στα πυκνά πεύκα και τις σημύδες. Αυτά τα ξύλινα σπιτάκια είναι τα «ντάτσα» ελαφριά, κατάλληλα πιο πολύ μόνο για το καλοκαίρι και οι εύποροι Μοσχοβίτες πηγαίνουν να περάσουν εκεί την Κυριακή ή τις διακοπές τους.

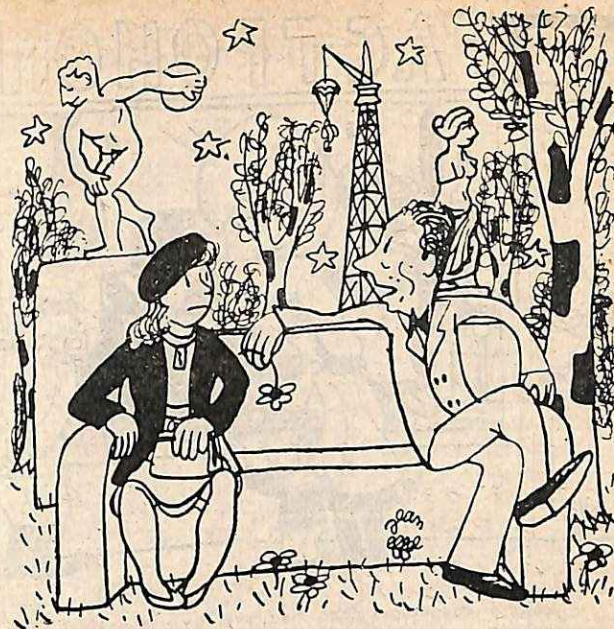
Εκτός από την καρδιά της Μόσχας που έχει μία περίεργη και άναμφισβήτητη ομορφιά — το Κρεμλίνο, τις πλατείες που το περιτριγυρίζουν και τις έγκλησις, πλούσιες σε διακόσμηση, που ο καθένας μας ξέρει την εικόνα τους, γιατί την έχει δη' εκατό φορές στον κινηματογράφο και στις έφημερίδες, εκτός ακόμη από μερικές γωνίες ελλείπει διατηρημένες στην παλιά πόλη, μικρά δρομάκια στη συνοικία όπου είναι οι Προσβείες, ιδιωτικά μέγαλα και κήποι της εποχής της Αυτοκρατορίας — δεν μπορούμε να πούμε ότι η Μόσχα είναι όμορφη πόλη. Ούτε χαρούμενη κυρίως όταν έρχεται κανείς από το Παρίσι.

Πολλοί Γάλλοι που ζουν εκεί από καιρό, δεν συνηθίζουν την ατέλειωτη αυτή σειρά κτιρίων που προχωρεί όσο παίρνει το μάτι, στους παράλληλους δρόμους. Δεν μπορούν να συνηθίσουν ούτε τα περίχωρα με τα «ντάτσα» που είναι σπαρμένα μέσα στη δάση. Και τους πιάνει μελαγχολία. Άλλοι, ανάμεσα σ' αυτούς κι' εδώ, συγκινούνται από τη χάρη τους, μία χάρη μελαγχολική και εξαιρετικά συναρπαστική, μα που δύσκολα μπορεί κανείς να εξηγήσει. Ίσως να είναι από

τα χρώματα που στη Μόσχα έχουν εξαιρετική λεπτότητα. Άχνος οὐρανός, οδυμένες αποχρώσεις στους τοίχους, τα κουφώματα, τα φυλλώματα, τις σημύδες. Και άστράφτει εδώ κι' εκεί το ζωηρό χρώμα και τα χρυσά μιάς έγκλησις. Οι αναλογίες της πόλης, — οι λεωφόροι, οι απέραντες πλατείες — πραγματικά σε μαγεύουν.

Μέρα-νύχτα οι δρόμοι της Μόσχας είναι γεμάτοι από ένα ατέλειωτο πλήθος. Άνάμεσα στα ξενοδοχεία Μετροπολ και Νάσιοναλ και στην οδό Γκόρκυ, η κίνηση δεν σταματάει παρά από τις τρεις ως τις πέντε το πρωί, όπως και στην πλατεία των Τάιμς στο Λονδίνο. Ατέλειωτο πλήθος που βρίσκεται μέρα και νύχτα μέσα στις λεωφόρους, στα κέντρα φυσικής άγωγής, γεμίζει τα μαγαζιά, τις αίθουσες θεαμάτων και χορού ξεχειλίζει στα τράμ και ηλεκτροκίνητα λεωφορεία. Ένα πλήθος απ' όπου η Μόσχα αντλεί για κάθε μαζική της εκδήλωση, ένα κοινό αναρρίθμητο.

Βρέθηκε σ' ένα αγώνα σκακιού της Αμερικανικής και της Ρωσικής ομάδας. Ο κόσμος γέμιζε μία μεγάλη αίθουσα και έκατοντάδες έρασιτέχνες αναγκάζονταν ακόμη να περιμένουν έξω μήπως βρουν καμιά θέση. Στο Κέντρο Φυσικής Αγωγής, κοντά στη Γαλλική Προσβεία, υπάρχουν τα άνοιχτά μέγαρα παιχνιδιά. Παιδιά και παίζουν διάφορα παιχνίδια. Δεν είναι ούτε 50, ούτε 100, μα δύο και τρεις χιλιάδες. Αυτά τα μικρά παραδείγματα μας επιτρέπουν να φανταστούμε τι πλήθος ξεχύνεται στα ματς του φούτμπολ, στις στρατιωτικές παρελάσεις, στις μεγάλες δημοτικές γιορτές.

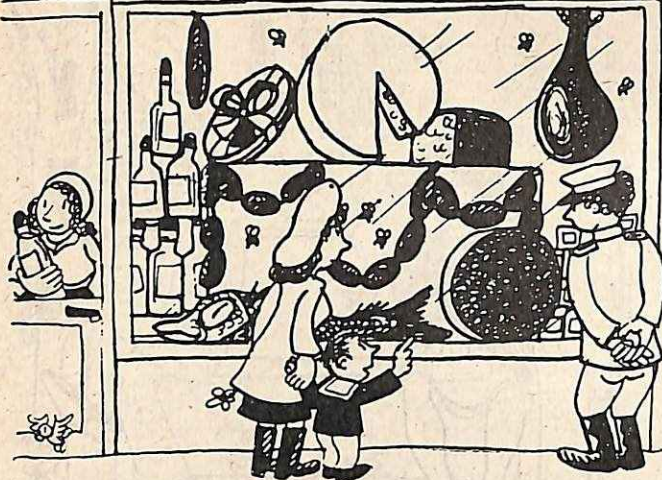

Ένα πλήθος πυκνό, γεμάτο από μικροσμπόρους κάθε είδους. Περίπτερα που πουλούν έφημερίδες ή λουλούδια, λούστροι, καροτσάκια με παγωτά ή λεμονάδες, μικροπωλητές που σάς δίνουν καρπούζια, παιχνιδάκια, ψωμάκια, πατάτες, καραμέλλες, φωτογραφίες ή θοποιών ή χορευτριών. Όλοι οι έμποροι πουλάνε για λογαριασμό του Κράτους. Από την άλλη μεριά, και στον παραμικρότερο άδειανό χώρο, οι έπαρχιώτες θα σάς προσφέρουν σε ελεύθερη αγορά, δηλ. χωρίς δελτίο αλλά πολύ πιο άκριτα, πουλερικά από το ιδιωτικό τους όρνιθοτροφείο, ψάρια που τα ψαρεύουν οι ίδιοι, μανιτάρια που τα μαζεύουν μοναχοί τους.

Ήρεμο, ευτυχισμένο πλήθος, γενικά ήσυχο και συγκρατημένο όπου μπορεί όμως κανείς να δει ένα νέο να προχωρεί παλίζοντας ακκορντεόν για δική του ευχαρίστηση (δεν υπάρχει στη Μόσχα ούτε ένας ζητιάνος) ή ακόμα κοριτσάκια να τραγουδάνε και να χορεύουν τον εξακουστό ρώσικο χορό έτσι, μόνο και μόνο γιατί τους ήρθε ή ιδέα να το κάνουν. Μπορεί ακόμη να δει συμπαθητικούς μπεκρήδες να βγαίνουν από

κάποιο εστιατόριο όπου παράγγειλαν πολλές φορές «100 ή 200 γραμμάρια» (έτσι παραγγέλλουν τη βότκα).

Ώστόσο με την πρώτη ματιά το πλήθος φαίνεται τρομοκρατημένο, σκυθρωπό και μελαγχολικό σε κείνον που είναι συνειδητός στα Ήλύσια Πεδία, στο Πικαντίλλυ ή στο Κουρ-φύρστενταμ.

Η πρώτη ερώτηση που γίνεται από πολλούς στον ταξιδιώτη που φτάνει από την Ε.Σ.Σ.Δ., είναι αυτή: Μπορείτε να κυκλοφορείτε ελεύθερα και να βλέπετε, ότι θέλετε; Με κίνδυνο να απογοητευσω μερικούς έμπαιθεξ αναγνώστες αστυνομικών ρομάντζων πρέπει να απαντήσω: «Ναι». Ναι, ο ξένος νοιώθει τουλάχιστον το ίδιο ελεύθερος στη Μόσχα όσο και στο Παρίσι.

Όταν έφτασα εκεί την άλλη μέρα — ήταν η μέρα της γιορτής των Άρμάτων — δεν είχα ούτε διαβατήριο (τό είχα καταθέσει στο Υπουργείο των Ξεωτερικών ζητώντας κίελας την άδεια για να φύγω, γιατί η γραφειοκρατία εκεί δεν βιάζεται καθόλου.) Από δημοσιογραφικά δεν κρατούσα παρά ένα δακτυλογραφημένο σημείωμα από την πρεσβεία μου που βεβαίωνε ότι είχα

αυτοκίνητο 400 χλμ. χωρίς να μάζεματάρουν, ούτε μία φορά. Κάτι που ίσως δεν συμβαίνει πάντα από τη δική μας πλευρά του «σιδηρού παραπετάσματος».

Πραγματικά χρειάστηκε να καταβάλω μεγάλες προσπάθειες για να βρω ένα δωμάτιο (δπου σύμφωνα με κάποιες φήμες, σε κλείνουν, σου παίρνουν τη φωνή με μικρόφωνο και σε κατασκοπεύουν) άκμή και για να μου δώσουν έναν οδηγό, (που δουλειά του πάει, σύμφωνα με τις ίδιες πληροφορίες, είναι πιο πολύ να σε παρακολουθεί παρά να σε οδηγεί), χρειάστηκε να περιμένω τέσσερις μέρες και να κάνω είκοσι τηλεφωνήματα ώπου να τελήσουν να με «φροντίσουν» μ' αυτό τον τρόπο.

Η σοβιετική διοίκηση κινείται άργα. Και καί, όπως και δώ, η Κυριακή είναι Κυριακή. Όμως και τις άλλες μέρες, οι Μοσχοδίτες δε βιάζονται. Πρέπει ακόμη να ποίμε, πώς με το «σύστημα του προγράμματος» που επεκτείνεται σε όλα τα πεδία είναι ευκολότερο να γίνουν δεκτοί στη Μόσχα χίλιοι ταξιδιώτες όταν έχουν αναγγεληθεί από πριν, παρά ένας ξαφνικά. Κατά τον ίδιο τρόπο, είναι εύκο-

προσωνικά στερηθή την ταυτότητά μου. Ώστόσο αυτό το άδικο δικαιολογητικό μου είχαν άρκετο για να περάσω τα 6 κορδόνια των αστυνομικών που κρατούσαν την τάξη στην Κόκκινη Πλατεία και να παρακολουθήσω από την πρώτη σειρά την παρέλαση των άρμάτων.

Μιά άλλη μέρα με κάλεσε ο πρεσβευτής της Γαλλίας να πάμε για φάρεμα στο Βόλγα. Κάναμε με το

λότερο να βρω κανείς 2000 καρφιά για να φτιάξει ένα σπύτι που έχει προβλέψει το «σχεδίο», παρά ένα μικρό καρφάκι για να κρεμάσει στο σπύτι του ένα καινούργιο κάδρο, (οι δυσκολίες εξάλλου, είναι οι ίδιες και για ένα Ρώσο πολλή που μετακινείται).

Για τους λόγους αυτούς πέρασα τέσσερις μέρες (φιλοξενούμενος της Γαλλικής Πρεσβείας) χωρίς κανέναν Ρώσο να ασχοληθεί μαζί μου. Υπάρχουν ασφαλώς χώρες όπου η αστυνομία είναι πιο καχύποπτη.

Όταν επιτέλους, με κάλεσαν στη «Βόκς», την οργάνωση που ασχολείται με τις «πνευματικές σχέσεις» με το εξωτερικό, μου ζήτησαν να τους πω τι με έندιέφερε να κάνω ή να δω τις ημέρες που θα έμενα. Το πρόγραμμα αυτό, παρ' όλες τις δυσκολίες, μα αυτό, παρ' όλες τις δυσκολίες, πραγματοποιήθηκε απόλυτα. Πρόδωκαν, μόνο και μόνο για μένα, τις ταλινές που ήθελα να δω που δεν παινίζονταν πια στους κινηματογράφους. Και κάλεσαν τους καλλιτέχνες που ήθελα να συναντήσω, να γυρίσουν από τις διακοπές τους για μισή μέρα και να με δεχθούν. Προπαγάνδα; θα πει κανείς. Χωρίς αμφιβολία. Άλλα

δείχνονται το ίδιο φιλόξενοι όπως στα παλιά χρόνια, αφού τώρα πια δε θαυμάζουν τίποτα που δεν προέρχεται από τον τόπο τους. Ώτερα από τη νίκη τους έχουν χάσει την περιέργεια που είχαν πριν δέκα χρόνια για τα πράγματα που έρχονταν από το εξωτερικό. Έχουν πεισθεί πως κάθε τι που γίνεται στην Ε.Σ.Σ.Δ. είναι καλύτερο, ή πως αν δεν είναι θα γίνει σε λίγο. Πιστεύουν ειλικρινέστατα, πως η Μόσχα είναι η ωραιότερη πόλη του κόσμου και το ξενοδοχείο «Μόσκοβα» η τελευταία λέξη των διεθνών ξενοδοχείων. Δεν κατόρθωσα ποτέ να πείσω ένα συνταγματάρχη, που ταξίδευα μαζί του, και που ήταν μηχανικός, ότι το δικό μας «μετρό» είχε κάπου 300-400 σταθμούς. Δεν με πίστεψε! και αν με πίστευε, χωρίς αμφιβολία θα μου άπαντούσε πως σε είκοσι χρόνια η Μόσχα θα είχε χίλιους.

Πριν να γνωρίσουν με τον πόλεμο όλα τα προϊόντα της Αμερικανικής βιομηχανίας, διήρχε μέσα στη σκέψη των Ρώσων μια αμφιβολία που σήμερα δεν υπάρχει. Είδαν π.χ. πως πραγματικά τα όπλα τους και οι κονσέρβες τους, ήταν ανώτερα από κείνα που έρχονταν από το εξωτερικό. Και

Οι Ρώσοι αξίζουν πιο πολύ που

άν πάλι βεβαιώθηκαν πώς το τζιπ εΐταν πολύ καλύτερο από τα δικά τους αυτοκίνητα, ή αντίδρασή τους εΐταν αυτή: «Θα κάνουμε και μετς το ίδιο καλά και καλύτερα, ύστερα από πέντε χρόνια».

Αυτό λοιπόν για το όποιο φαίνονται απόλυτα πεπεισμένοι, σέ κάθε περίπτωση, είναι πώς το καθεστώς τους είναι το καλύτερο και ακόμη το μόνο που είναι καλό. Και πώς από κάθε άποψη: βιομηχανίας, ανέσεων, πολιτισμού... δεν μπορεί παρά να τους οδηγεί από πρόοδο σέ πρόοδο.

Αυτό που δίνει στή Μόσχα μιá δψη αυστηρή και μελαγχολική—έκανα πολλές ημέρες ώπου να το καταλάβω—είναι πού τής λείπει ή ρεκλάμα.

Στή Σοβιετική Ένωση, δεν υπάρχουν διαφημίσεις. Όλα τα εργοστάσια, άνηκουν στο κράτος και έτσι δεν έχουν κανένα λόγο να κάνουν συναγωνισμό, ούτε πόλεμο με διαφημίσεις.

Μέσα στήν απέραντη πόλη δεν είδα παρά δύο. Ή μία έδειχνε μιá λαίμαργη άρχουδα, προτρέποντας τούς Μοσχοβίτες να τρώνε παγωτά (πράγμα άλλωστε πού κάνουν όλη μέρα). Ή άλλη έδειχνε έναν λογιστή με ύφος προστατευτικό πού τούς καλοϋσε να καταθέτουν τα χρήματά τους στο ταμειτήριο (πράγμα πού κάνουν με λιγότερη προθυμία, όπως μού είπε τουλάχιστον ο διερμηνέας μου).

Τα περιοδικά δεν δημοσιεύουν πιá, όπως στή Γαλλία ή στίς άλλες «καπιταλιστικές» χώρες, ρεκλάμες. Μόλις πού μπορεί κανείς να βρεί μέσα στο «Όγκονίζκ» και στο «Σμένια» (Σοβιετικά περιοδικά) στήν προτελευταία σελίδα, εικόνες γενικά άσκημες και αδέξιες πού αναγγέλουν κάποιο νέο περιοδικό ή την ύπαρξη τού περίφημου Ταμειτηρίου. Οι άμορφες σελίδες τών περιοδικών τής Δύσης με τίς ρεκλάμες, φαίνονται στους Ρώσους κάτι άκατανόητο ή τουλάχιστον μιá έξωφρενική πολυτέλεια.

Οι βιτρίνες, — υπάρχουν άλλωστε τόσο λίγες — δεν κάνουν καμιά προσπάθεια για να σέ τραθήσουν. Οι πιό

πολλές είναι άδειες ή συχνά βρώμικες και γεμάτες μύγες. Οι πιό καλές είναι τού «Γκαστρονόμ» μεγάλου καταστήματος τροφίμων. Αútές, αντίθετα από τίς άλλες, είναι έξαισεις: Ζαμπόνια, μπουκάλια, ψωμιά, κουτιά χαδιάρι, πελώρια γλυκά, φάρια δολόκληρα... Κοιτάζοντας τα όμως από πιό κοντά, βλέπεις πώς όλα είναι από χαρτόνι και μάλιστα έλαφρά σκονισμένο. Ό θρίλαμπος τού ψεύτικου!

Δεν σάς έχουν όμως γελάσει. Όταν μπειτε μέσα, στο μαγαζί είναι σχολαστικά καθαρά. Οι κοπέλλες φορiνε άσπρες μπλούζες και μπορούν να σάς δώσουν ότι είδατε εκτεθειμένα από χαρτόνι. Και κάτι περισσότερο ακόμη. Πρέπει να φέρουμε στή μνήμη μας τα προπολεμικά μας μπακάλικα για να ξαναβρούμε μιá παρόμοια άφθονία: πυραμίδες τά φρούτα, τά άλαντικά, οι καραμέλλες, τά μπισκότα, τά αλίπαστα, οι μπουτίλιες, οι κονσέρβες, τά τυριά. Πενήντα είδων ψωμιά: άσπρα, μαύρα, άσπρόμαυρα, φραντζόλες, καρδέλια, γαλλικά... Πενήντα είδων γλυκά: με άμύγδαλα με φρούτα, με κρέμα, όλα θαυμάσια άριστουργήματα τού Σχολείου Ζαχαροπλαστικής τής Μόσχας. Έκατό ποικιλίες πούρα, τσιγάρα και «πάπυρος» κάτι μακρυά τσιγάρα, κενά κατά τά δύο τρίτα πού είναι και τά πιό αγαπητά στόν κόσμο. Έκατό είδη κρασιών πού καμμιá φορά φέρουν θαρραλέα γαλλικό όνομα. «Σαμπλί», «Σαμπάνια» μά απέχουν πολύ από τά να φτάσουν τήν αξία τους, εκτός από τά πορτό τού Καυκάσου πού είναι αούγκριτα και σέ κάνουν να άηδιάσεις για πάντα από τó πορτό πού πουλiνε στή Γαλλία μετά τήν άνακωχή.

Μέσα στή Μόσχα υπάρχουν πάρα πολύ λίγοι ξένοι. Οι περισσότεροι μένουν σέ τρία μεγάλα ξενοδοχεία στο κέντρο τής πόλης πού είναι κρατημένα γι' αυτούς: στο Μετροπόλ, τó Νασιονάλ και τó Σαβόι. Τίποτα όμως δεν τούς υποχρεώνει να μέινουν εκεί αν έχουν τήν τύχη να άνακαλύψουν κάπου ένα άδειο μέρος ή να τούς στεγάσει κανένας τούς φίλος.

Όσο για τó Σαβόι, όπου έμεινα εγώ, θά τó έλεγε κανείς, τó παλάτι τής πεντάμορφης πού κομήθηκε στο δάσος γύρω στά 1900. Από τήν επανάσταση και δώ, άσφαλός και από τίς άρχές τού αιώνα και ύστερα, δεν έχει γίνει καμιά αλλαγή.

Έτσι βρίσκουμε παντού τó γούστο— άρκετά άμφισβητήσιμο — τών γιαγιάδων μας: έπιπλα με πολλά σκαλισματα, ταβάνια με πολύπλοκα σχέδια. Τά γκαρρόνια πού σάς ύπηρετούν φαίνονται σάνα έχουν κι' αυτά τήν ίδια ηλικία και οι άσπρες τους μπλούζες, καθάρές με χλιοριπαλωμένες, έπρεπε να εΐταν καινούργιες τήν εποχή τής Τσαρίνας. Τό μόνο πού πρόσθεσαν τά Σοβιετ σ' αυτό τó ξενοδοχείο πού έγινε ένα είδος «μοντέρνο» μουσειό, είναι μικρές πλάκες με τόν αριθμό τής καταγραφής πάνω σέ κάθε αντικείμενο. Ότι βρίσκεται εκεί μέσα άνήκει στο κράτος, έχει μιá καταγραφή σέ κυβερνητικούς καταλόγους.

Στή Μόσχα, αυτό πού δεν μπορεί να ξεφύγει από τó μάτι τού ξέ-

νου, είναι ή εικόνα τού Στάλιν. Ό Στάλιν μόνος του. Άνάμεσα στόν Μάρξ και στόν Λένιν. Ή ακόμη, επειδή οι τρεις σωματοφύλακες τού κολλεκτιβισμού είναι τέσσερις: Μάρξ, Έγκελς, Λένιν, Στάλιν. Ή χρονολογική σειρά τών μεγάλων μορφών τής επανάστασης, συμφωνεί, κατά περίεργη σύμπτωση, με τó μήκρημα τού γενιού τους. Τίς εικόνες αυτές τίς βρίσκουμε παντού: Άγάλματα στίς πλατείες, προτομές στά τζάκια τών γραφείων, πελώριες φωτογραφίες κολλημένες στίς προσόψεις...

Και για τόν ξένο πού δεν είναι συνηθισμένος, και κυρίως γι' αυτόν πού δεν σέβεται τά δόγματα, είναι κάτι κάπως ένοχλητικό.

Δεν μπορείς να άνεδάσεις ή να κατεβάσεις τά μάτια σου χωρίς να δεις τόν Στάλιν. Δεν υπερβάλλω. Είδα τήν εικόνα του, κρεμασμένη άνάμεσα σέ δυό αερόστατα να κυματίζει στόν ουρανό. Τήν είδα σέ ένα παρτέρι ενός κέντρου φυσικής άγωγής σέ μωσαϊκό, φτιαγμένο από μπetonιες και χλόη. Αυτό τó κατόρθωμα τής κηπουρικής,

και πώλησή τόσο εμπορευμάτων όσο και ιδεών. Και εκείνο που έχει σημασία είναι πώς αυτός ο γυναικείος τύπος χρησιμοποιείται για υπόδειγμα στην ανατροφή του νεαρού κοριτσιού, επηρεάζει τη ζωή του και μ' αυτό τον τρόπο συντελεί στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του.

Μ' όλο που δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η κοινωνία μας έχει μια πλατωνική αντίληψη για την ουσία της γυναίκας, όταν προσπαθήσουμε να την καθορίσουμε παρουσιάζονται δυσκολίες. Γιατί υπάρχουν τόσες πολλές γνώμες όσο και άνθρωπινα μυαλά και είναι δύσκολο να βρεθούν έστω και δυο ουσιώδη χαρακτηριστικά για τα όποια να συμφωνήσει ο κοινός άνθρωπος και η πλειονότητα των ειδικών.

Από την εποχή που ο Αριστοτέλης έδινε τον κλασικό ορισμό για τη γυναίκα ως σήμερα που έχουν επικρατήσει οι σύγχρονες ιδέες, τα πράγματα έχουν πολύ αλλάξει. Ένω εκείνος έλεγε πώς:

«Η γυναίκα είναι πιο πονετική από τον άντρα και κλαίει εύκολότερα. Ωστόσο ζηλεύει πιο πολύ, παραπονιέται και εκμεταλλεύεται περισσότερο κάθε περίπτωση. Ακόμη απελπίζεται εύκολότερα, δεν είναι τόσο αισιόδοξη όσο ο άντρας, είναι πιο αδιάντροπη, λιγότερο φιλόδοξη, λέει περισσότερα ψέμματα, απογοητεύεται γρηγορότερα και έχει μεγαλύτερη μνήμη. Επίσης είναι πιο επιφυλακτική, πιο δειλή, λιγότερο ενεργητική και τρώει πιο λίγο»⁽¹⁾

Ένα τυπικό σύγχρονο σχόλιο λέει τα ακόλουθα:

«Αν δεν σκεφθεί κανείς τις ψυχολογικές διαφορές τότε δεν υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να ξεχωρίσει τις χτυπητές διαφορές ανάμεσα στους άντρες και στις γυναίκες, εκτός από το ότι συνήθως οι γυναίκες είναι περισσότερο έγωιστριες από τους άντρες και πιο εύκολασυγκίνητες για ό,τι τις ενδιαφέρει. Πάντως είναι πολύ αμφίβολο ότι η διαφορά είναι εμφανής. Μία πιο απλή και πιο εύκολη εξήγηση μπορεί να βρεθεί αν αποδώσουμε τη διαφορά στον τρόπο που διαπαιδαγωγείται η ομάδα, η οποία ξεχωρίζει κάθε μέλος της που συμμορφώνεται με τις στερεότυπες εκδηλώσεις του φύλου του. Το πρόγραμμα της διδασκαλίας που ακολουθεί το μικρό κορίτσι, τονίζει την ανάγκη να αντιδράσουμε στα πρόσωπα μάλλον παρά στα πράγματα. Έτσι οι διαφορές του φύλου ξεφεύγουν από το βασικό μας διαχωρισμό και μπορεί έσως να εξαφανιστούν εντελώς όσο οι γυναίκες παίρνουν μέρος σε αντρικές δουλειές.»⁽²⁾

Η εξέλιξη αυτή περνά γενικά από τρία στάδια. Στο πρώτο που υποστηρίζεται πολύ από μεταφυσικά και θρησκευτικά στοιχεία δεν παραδέχονται πώς η γυναίκα έχει ψυχή. Η θηλυκότητα σ'

αυτό το στάδιο θεωρείται «φυσικό έλάττωμα»⁽¹⁾. Η γυναίκα θεωρείται ένα καθυστερημένο ανθρώπινο όν, με όλα τα εξωτερικά χαρακτηριστικά, αλλά χωρίς τις ουσιώδεις ανθρώπινες ιδιότητες: δηλ. χωρίς υποκειμενικότητα, χωρίς διανοητική ανωτερότητα ή χαρακτήρα.

Η δεύτερη φάση χαρακτηρίζεται από την ανακάλυψη που φαίνεται στα λόγια του Τέννyson: «Η γυναίκα δεν είναι ένας ανεξέλεγκτος άντρας με κάτι εντελώς «διαφορετικό», με όλη την έμφαση στο «διαφορετικό». Η γυναίκα θεωρείται από κάθε άποψη το αντίθετο του άντρα.

Αυτή η άποψη επικρατούσε πολύ στο τέλος του περασμένου και στις αρχές αυτού του αιώνα και έπειδή συνέπεσε με την άκμή των επιστημών βρήκε μεγάλη υποστήριξη από τους βιολόγους: υποστηρίχθηκε όμως άκομμη και από τους φιλοσόφους πάνω στη βάση της θεωρίας του δυισμού, σαν μια ανάγκη της σκέψης όπως είπε ο Νίτσε:

«Αν κάνει λάθος κανείς στο βασικό πρόβλημα σχετικά με τον άντρα και τη γυναίκα είναι σαν να αρνιέται την τεράστια σύγκρουση και την ανάγκη της ύπαρξης μιας αιώνιας έχθρας δύναμης: έσως αρνιέται να δει κανείς ακόμη στη γυναίκα τη δυνατότητα να ονειρεύεται τα ίδια δικαιώματα, τις ίδιες απαιτήσεις, τα ίδια καθήκοντα: αυτό είναι το δειγματο έπιπολαίοτητας και ένας σκεπτόμενος άνθρωπος που δείχνει έπιπόλαιος σ' αυτό το επικίνδυνο σημείο — έπιπόλαιος για τα ίδια του τα ένστικτα — προκαλεί ύποψιες και ακόμη είναι πολύ πιθανό πως θα βρεθεί να ύστερεί σε όλα τα βασικά ζητήματα της ζωής αυτής όπως και της μέλλουσας και δεν θα έχει την ικανότητα να έμβαθύνει σε τίποτα».

Η ιδέα αυτή που με τον καιρό γινόταν ολοένα και επικρατέστερη χαρακτηρίζει το τρίτο και τελευταίο στάδιο της εξέλιξης σχετικά με τη στάση της κοινωνίας απέναντι στη γυναίκα. Αυτή την περίοδο την χαρακτηρίζουν δύο συντελεστές που συνδέονται στενά. Ο ένας είναι η διαρκώς αυξανόμενη πεποίθηση, που στηρίζεται σε κοινωνιολογικά και ψυχολογικά στοιχεία, πώς τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας «προεξοχούνται από τα άμεσα ενστικτωστά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας»⁽²⁾ και αναπτύσσονται σύμφωνα με διαφέροντα και τους έρεθισμούς» και σχηματίζονται τα άτομικά χαρακτηριστικά από τα όποια το φύλο είναι μόνο ένα. Άλλα είναι: η κοινωνική θέση, το θρησκευτικό μόρφωση, ευκαιρίες για πρόοδο, οικογενειακές σχέσεις, η νεανική συνθήκη και οι ατομικές φυσικές και κοινωνικές παραδόσεις και συνθήκες. «Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, όπως εμφανίζονται στο ρόλο που παίζει κανείς στην κοινωνία,

1. «Περί ζώων βίου».

2. Έρνεστ Μάουερ: «Η σύνθεση και η αποσύνθεση της οικογενείας». (Έκδ. Πανεπιστημίου του Σικάγου 1932).

1. Αριστοτέλης: «Περί ζώων ιστορία».

2. Ουίλτον Π. Τσέι.

νία είναι προϊόντα όλων των συντελεστών που πέφτουν στην αντίληψη των άλλων και που το ίδιο το άτομο έχει και από τη φύση του ίδιου του του ρόλου και από τις δικές του ιδιότητες» (1).

Το λογικό συμπέρασμα αυτών των συλλογισμών είναι μια άποψη στην οποία οδήγησε ο διαρκώς αυξανόμενος ατομισμός, (ή τάση δηλ. να εξετάζεται ο άνθρωπος σαν άτομο και όχι σαν μέλος ενός φύλου) αλλά και η άποψη πώς οι ατομικές διαφορές υπερισχύουν από τις ομαδικές. Ακόμη η άποψή μας στην ιδιαίτερη περίπτωση που μας απασχολεί ενισχύεται από την ολοένα μεγαλύτερη επιθυμία που δείχνουν οι γυναίκες να συμμετέχουν σε όλες τις σφαίρες της δημόσιας ζωής· το αποτέλεσμα όμως είναι να γεννηθούν αμφιβολίες σχετικά με το αν η έναρμόνιση του φύλου και των ψυχολογικών ιδιοτήτων που μας δίνει η παράδοση, διατηρεί το κύρος της. Μ' όλο που η εποχή μας είναι μεταβατική και η επίδραση της παράδοσης είναι ακόμα πολύ ισχυρή, είναι φανερό πώς όσο οι γυναίκες κάνουν αντρικές δουλειές τόσο περισσότερο αναπτύσσουν τα χαρακτηριστικά που παραπάνω ονομάσαμε «αντρικά». Γίνεται λοιπόν ολοένα πιο φανερό πώς αυτά τα χαρακτηριστικά δεν είναι ξμφυτα χαρακτηριστικά του φύλου αλλά δημιουργούνται από τον κοινωνικό ρόλο κάθε ατόμου και μεταβάλλονται μαζί μ' αυτόν.

Μία ακόμη ενδιαφέρουσα και χρήσιμη έρευνα είναι να συγκρίνουμε τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των γυναικών και άλλων κοινωνικών ομάδων που βρίσκονται στην ίδια θέση, όπως π.χ. είναι οι μετανάστες, Έβραιοι, προσήλυτοι, κατακτημένοι λαοί, μαύροι της Αμερικής, ιθαγενείς που έχουν μπη στο Δυτικό πολιτισμό. πνευματικοί άνθρωποι που εγκαταλείπουν τις κοινωνικές ομάδες και τις τάξεις στις οποίες ανήκαν πριν, χωρίς όμως να απελευθερωθούν εντελώς από τους δεσμούς τους μ' αυτές (2) και άλλες πολλές περιπτώσεις. Όλες αυτές οι ομάδες έχουν ορισμένα κοινά προσωπικά χαρακτηριστικά και θέσεις που έχουν γίνει θέμα ειδικής κοινωνιολογικής μελέτης. Έχουν γραφτεί πολλά κυρίως στην Αμερική (3) για τον τύπο της προσωπικότητας του

1. Ε. Τ. Κρούγκερ και Β. Σ. Ρέκλες: «Κοινωνική Ψυχολογία», κεφαλ. «Η Φύση της Προσωπικότητας» έκδ. Λόγκμανς Γκρήν, Νέα Υόρκη και Λονδίνο, 1931.

2. «Τα Κοινωνιολογικά Προβλήματα και οι Διανοούμενοι»: στο βιβλίο του Κ. Μάννχαϊμ «Ιδεολογία και Ουτοπία» (Κέγκαν Πάβλ, Λονδίνο 1936, σ. 136—46).

3. Ρ. Ε. Πάρκ: «Οι Μεταναστεύσεις και ο άνθρωπος που ζει στο περιθώριο δύο κόσμων», στο βιβλίο «Προσωπικότητα και Κοινωνική ομάδα» (έκδ. Μπάργκες, Σικάγο, 1929). Έβερρετ Β. Στόουνκουϊστ «Το Πρόβλημα του

ονομαζομένου «άνθρώπου του περιθωρίου» δηλ. του ανθρώπου που ζει συγχρόνως σε δυο διαφορετικούς κόσμους και δέχεται την επίδραση δυο μορφωτικών συστημάτων που το ένα απ' αυτά με τις ανώτερες αρχές του θεωρείται ανώτερο από το άλλο.

Ενώ ο άνθρωπος αυτός που ζει στο περιθώριο δύο κόσμων συχαίνεται τις επικρίσεις των άλλων και είναι πολύ ευαίσθητος μπροστά στην εφαρμογή της αρχής «όλοι στην ίδια τάξη», συγχρόνως ασυνείδητα παραδέχεται τις αρχές της πλειονότητας. Επικρίνει σφοδρά τα ελαττώματα της δικής του ομάδας, πράγμα που πολύ συχνά γεννά καταφρόνηση και μίσος για τον ίδιο του τον εαυτό. Το μίσος των Έβραίων για τον ίδιο τους τον εαυτό είναι μεγάλο και οι περισσότερες μελέτες που έχουν γίνει για το πρόβλημα των Μαύρων συμφωνούν, αναφέροντας την εξαιρετική τους φυλετική συνείδηση και ορισμένα γεγονότα όπως π.χ. πώς οι Μαύροι—ακόμα και μέσα στην ίδια τους την ομάδα—εκτιμούν τους συντρόφους τους που έχουν ανοιχτότερο δέρμα πολύ περισσότερο από τους άλλους. Έχουν ανοιχτότερο δέρμα πολύ περισσότεροι οι γυναίκες για τις άλλες γυναίκες—και κυρίως οι πιο μορφωμένες—είναι πράγμα πολύ γνωστό. Το γεγονός πώς τόσο πολλές γυναίκες αντιπαθούν τις γυναίκες οργανώσεις, τις λέσχες ή άλλες εντελώς γυναικείες εταιρίες δεν μπορεί να εξηγηθεί μόνο από το ότι οι γυναίκες από ένστικτο προτιμούν τη συντροφιά του άλλου φύλου. Αυτό οφείλεται περικοπεί στο γεγονός πώς η συγκέντρωση τόσοσων μελών του «καταφρονούμενου είδους» είναι κάτι που δεν μπορούν να το υποφέρουν. Είναι σαν να βλέπουν τις γκριμάτσες που κάνουν οι ίδιες να καθρεφτίζονται σ' ένα καθρέφτη που τις ψυχολογία των γυναικών διαστρέφει. Μια σύγκριση ανάμεσα στην ψυχολογία των γυναικών και των άλλων ομάδων με τις οποίες δεν έχουν τίποτα κοινό εκτός από μια όμοια κοινωνική θέση, βοηθά να ξεχωρίσουμε εκείνα τα χαρακτηριστικά τους που ίσως οφείλονται στις κοινωνικές συνθήκες και με τον τρόπο αυτό να κατανοήσουμε περισσότερο το πρόβλημά μας.

Ενα άλλο κοινωνικό αντίκρουσμα που χρειάζεται το πρόβλημά μας αυτό είναι να δούμε τις μεταβολές που έγιναν στο γυναικείο χαρακτήρα αυτά τα τελευταία χρόνια σαν απόλυτη προϋπόθεση και αποτέλεσμα της μεταβολής του κοινωνικού ρόλου της γυναίκας. Ζώντας, όπως είναι και η αλήθεια, σε μία μεταβατική περίοδο βρι-

«άνθρώπου που ζει στο περιθώριο δύο κόσμων» (Αμερ. Περιοδ. Κοινωνιολογίας τομ. 41, Ιούλιος, 1935). Ρόμπερτ Α. Σάδερλαντ: «Χρόνια, Τάξη, και Προσωπικότητα» (Αμερ. Μορφωτικό Συμβούλιο, Ουάσινγκτον 1942).

άλλα παραμερίστηκαν με μικρές τεχνικές αλλαγές. Στο «Ίδρυμα Μηχανικών τών 'Ανθρακωρυχείων» οί κ. κ. Τ. Ε. Μ. Γιάνγκ και Γ. Χ. Σάνσομ παρουσίασαν μία έκθεση όπου περιγράφουν τή λειτουργία τής μηχανής αυτής. 'Η μηχανή «Μούρ» ξεκαθάρισε μία έκταση από 98 μ. περίπου σε 6—7 ώρες και σε βάθος 16 εκατοστόμετρα κατά μέσο όρο, αλλά ή πραγματική χρονική περίοδος για τή δουλειά αυτή δεν περνά πολύ τις 4 ώρες. Για τή δουλειά αυτή εργάστηκε μία ομάδα από 13 εργάτες. Τό αποτέλεσμα είταν όμοιο με τήν παραγωγή 24 εργατών που φορτώνουν μόνοι τους τό κάρβουνο, δουλεύοντας με τις ίδιες συνθήκες.

Σήμερα ή εφαρμογή του «Μέκο-Μούρ» περιορίζεται σε στοές με ύψος 1.50 μ. τουλάχιστον και ή χρήση του προϋποθέτει γερή και ήμαλή όροφή και έδαφος. 'Η σημερινή συνολική παραγωγή τών μηχανών αυτών φτάνει τους 38 τόννους τήν έβδομάδα. Έκτός από τήν οικονομία σε εργάτες, ή μηχανή αυτή προσφέρει ακόμα τά ακόλουθα πλεονεκτήματα.

1) Οι στοές μένουν πιό καθαρές από άλλότες.

2) 'Απομακρύνεται ό κίνδυνος τών εκρήξεων και έτσι ό φωτισμός βελτι-

ώνεται και καλύτερεύουν οί συνθήκες τής δουλειάς.

3) 'Ελαττώνονται τά δυστυχήματα.

4) 'Ο χειρισμός τής μηχανής συντείνει στη δημιουργία πνεύματος συνεργασίας ανάμεσα στους εργάτες.

Ώστόσο ή εισαγωγή τής μηχανής «Μέκο-Μούρ» στα όρυχεία τής Βρετανίας και άλλων χωρών όπου οί φυσικές συνθήκες τό επιτρέπουν, καθυστερεί για τήν ώρα από τις αναπόφευκτες άργοποιές παραγωγής. Προκαταρκτικά πειράματα γίνονται με τή μηχανή αυτή στη Γαλλία και τό Βέλγιο. Πολλοί φοιτητές από τή Γαλλία, τό Βέλγιο, τήν Πολωνία, τήν Τσεχοσλοβακία, τις 'Ινδίες και τήν 'Αφρική, ήρθαν στο «Εκπαιδευτικό Κέντρο για τήν Μηχανοποίηση τών 'Ανθρακωρυχείων» στο Σέφφελντ όπου τό πρόγραμμα τών μαθημάτων περιλαμβάνει και τήν εκμάθηση του χειρισμού του «Μέκο-Μούρ».

Οί μηχανουργοί πειραματίζονται τώρα για τήν παραγωγή ενός «γενικού» τύπου παρόμοιας μηχανής που θά μπορεί νά λειτουργεί και σε μικρότερες στοές όρυχείων. Όταν τό πρόβλημα αυτό λυθεί τότε υπάρχουν μεγάλες έλπίδες πώς θά επιτευχθεί μία πραγματικά επαναστατική μεταβολή στην άνθρακοπαραγωγή.

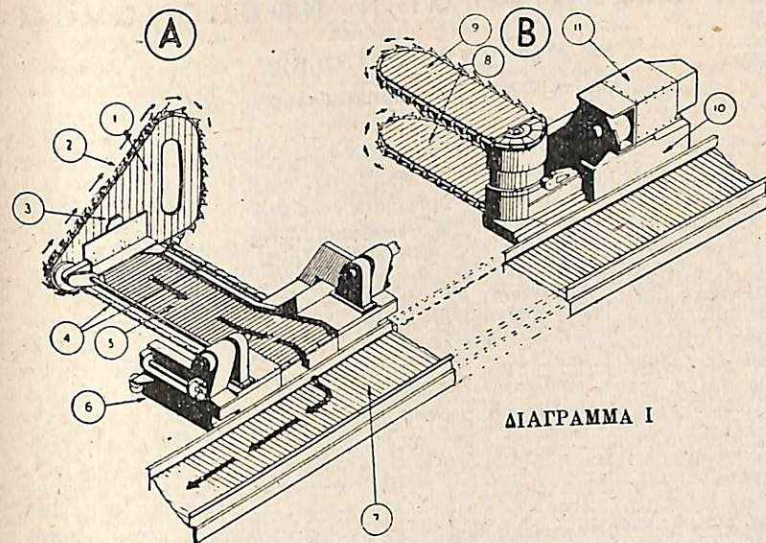
I. Διάγραμμα τής μηχανής «Μέκο-Μούρ» σε δύο τμήματα.

- A. Τό τμήμα του φορτωτή με τόν κάθετο βραχίονα έκσκαφής (τά τόξα δείχνουν τήν πορεία του κομμένου κάρβουνου προς τήν ταινία μεταφοράς).
B. Τό τμήμα έκσκαφής με τους δύο όριζόντιους βραχίονες έκσκαφής.

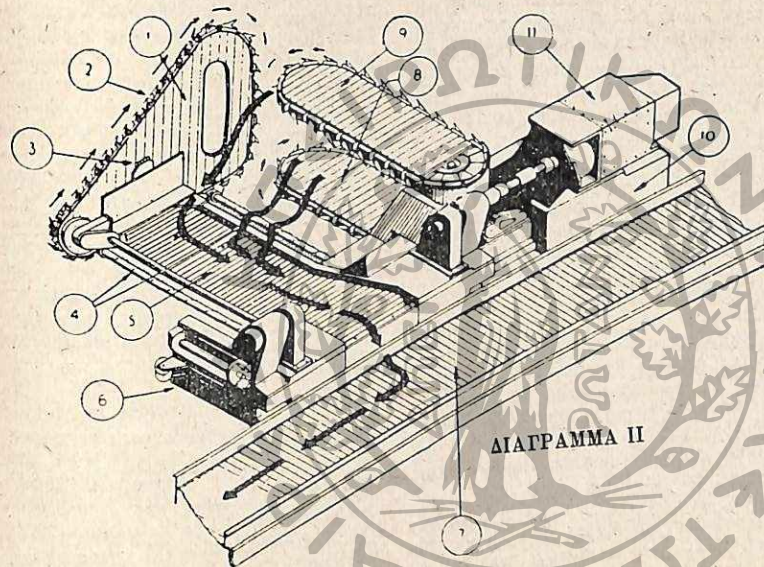
II. Διάγραμμα τής μηχανής «Μέκο-Μούρ» ένωμένης, όπως εργάζεται στις στοές τών όρυχείων.

Έπεξήγηση τών διαγραμμάτων:

1. Κάθετος βραχίονας έκσκαφής.— 2. Περιστροφόμενη όδοντωτή άλυσίδα.— 3. Μοχλός.— 4. Περιστροφόμενες όδοντωτές ράβδοι και προς τις δύο κατευθύνσεις.— 5. Ξύλινη ζώνη μεταφοράς.— 6. Συναρμογή κοχλία που κανονίζει τή στροφή του τμήματος έκσκαφής. 7. Κεντρική ζώνη μεταφοράς.— 8-9. Όριζόντιοι βραχίονες έκσκαφής.— 10-11. 'Ηλεκτρικοί κινητήρες 50 ίππων.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ I

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ II

Πώς διακρίνεται ή προπαγάνδα

Του CLYDE R. MILLER

(Από το «New Directions», Φιλαδέλφεια)

Στό σύγχρονο κόσμο ή ανάγκη της ανάλυσης της προπαγάνδας είναι χωρίς αμφιβολία, πολύ μεγάλη. Ζούμε σε μία σύγχυση από αλληλοσυγκρουόμενες προπαγάνδες, μέσα σε μία Βαβέλ από φωνές, προστιδοποιήσεις, κατηγορίες, αντικατηγορίες, βεβαιώσεις και αντι-

Ο καθηγητής Κλάιντ Μίλλερ πού διδάσκει στο Διδασκαλείο του Πανεπιστημίου της Κολούμπια, ίδρυσε στα 1937 το «Αμερικανικό Ίνστιτούτο για την Ανάλυση της Προπαγάνδας». Το Ίνστιτούτο αυτό, πού από τότε αναπτύσσεται σταθερά, περιγράφεται σαν ένα «ίδρυμα πού χωρίς να είναι κερδοσκοπικό αποβλέπει στην οργάνωση της επιστημονικής έρευνας σχετικά με τις μεθόδους πού χρησιμοποιούν οι προπαγάνδες για να επηρεάζουν την κοινή γνώμη».

ανακαλύψει την αλήθεια, την πραγματικότητα.

Στόν προπαγανδιστή δέν άρέσει ή προσεκτική έρευνα, ούτε ή κριτική. Έκείνο πού τόν ενδιαφέρει είναι να προκαλέσει μία δρομένη ένεργεια. Έπειδή όμως ή ένεργεια αυτή μπορεί να είναι από την κοινωνική της

άποψη, ευεργετική ή βλαβερή, για έκαστομέρεια ανθρώπου, είναι ανάγκη να ρίξουμε πάνω στόν προπαγανδιστή και στό ή δράση του τό έρευνητικό φώς της έπιστήμης. Η εξέταση αυτή, ένώ δέν πρόκειται να βλάψει την κοινωνική επάρροδεκτη προπαγάνδα θα έπισημάνει και θα έσοκπάσει τις μορφές της ανεπιθύμητης μορφής της.

Η προπαγάνδα μάς ξεγελά κυρίως γιατί όταν την αντικρύζουμε δέν την αναγνωρίζουμε. Μπορεί να είναι διασκεδαστικό να σε ξεγελούν, αλλά πιο διασκεδαστικό είναι να έξεις τί σου γίνεται. Μπορούμε να διακρίνουμε εύκολώτερα την προπαγάνδα αν γνωρίζουμε καλά τα επτά κοινά προπαγανδιστικά τεχνάσματα, πού θα περιγράψουμε πιο κάτω.

Γιατί μάς ξεγελούν αυτά τα τεχνάσματα; Έπειδή απευθύνονται περισσότερο στα αισθήματά μας παρά στό λογική μας. Μας κάνουν να πιστεύουμε και να κάνουμε κάτι πού δέν θα πιστεύαμε και δέν θα τό κάναμε αν τό σκεπτόμασταν ήρεμα και χωρίς πάθος. Έξετάζοντας αυτά τα τεχνάσματα θα προσέξετε ότι ή επίδρασή τους είναι πιο αποτελεσματική σε στιγμές πού

τεμπελιάζουμε να σκεφθούμε μόνοι μας. Θα προσέξετε ακόμα ότι προκαλούν συναισθήματα πού μάς παρασύρουν να είμαστε «δπέρ» ή «κατά» σε πολλά πράγματα: έθνη, φυλές, θρησκείες, ιδεώδη, οικονομικά και πολιτικά προγράμματα και συστήματα, ακόμη και για αυτοκίνητα, τσιγάρα, ραδιόφωνα, έδοντόπαστες, προέδρους κυβερνήσεων και πολέμους.

Όταν ο Λίνκολν έλεγε ότι «... δέν μπορείς να ξεγελάσεις όλους τους ανθρώπους σε όλες τις ώρες» είχε στό νού του ασφαλώς, τους ανθρώπους πού μπορούν να συγίζουν τα αισθήματά τους με σωφροσύνη.

Τό τεχνάσμα της «ειδικής ονομασίας» επιδιώκει να μάς κάνει να μωρφώσουμε μία κρίση χωρίς να εξέτάσουμε τα στοιχεία πάνω στα όποια θα έπρεπε να τη στηρίξουμε. Έδώ ο προπαγανδιστής απευθύνεται στό μίσος παγανδιστής απευθύνεται στό μίσος και στό φόβο μας, δίνοντας ένα «κακό όνομα» στό άτομα, τις ομάδες, τα έθνη, τις φυλές, τα προγράμματα, τα συστήματα, τις αντιλήψεις και τα ιδεώδη πού θέλει να καταδικάσουμε ή να αποπαρνηθούμε. Αντικρίζοντας τις μέσα στο φώς των σημερινών μας αλρέσεις βλέπουμε ότι μερικές από τις αλρέσεις του παρελθόντος είναι κακές και μερικές, όπως του Κοπερνίκου, του Γαλιλαίου και του Μπρόυν, καλές. Στα σημερινά «όνόματα» περιλαμβάνονται και τα ακόλουθα: μοναρχοφασισμός, εφασισμός, δημαγωγός, δικτάτορας, επαναστάτης, κόκκινος, οικονομική ολιγαρχία, πλουτοκρατία, κομμουνιστής, αντιδραστικός, έξνος οικονομικεφαλαιοκράτης, όπαδός της οικονομικής μοναρχίας, ούτοπιστής, γκαγκστερ, ύποκινητής του όχλου, ταραχοποιό στοιχείο, όρρου, σοσιαλιστής, εισδοτικός, όπιονομευτής του συντάγματος, Σλαβικό μπλόκ.

Η χρήση «κακών ονομάτων» χωρίς να αναλύεται ή βασική τους έννοια και όλα όσα αφήνουν να όπνονηθούν, αποτελει τό κοινότερο ίσως προπαγανδιστικό τεχνάσμα. Αυτοί πού θέλουν να διατηρήσουν τό «status quo» δι-

νουν κακά όνόματα σ' εκείνους πού θέλουν να τό αλλάξουν. Έκείνοι πάλι πού θέλουν να αλλάξουν τό «status quo» δίνουν κακά όνόματα σ' αυτούς πού θέλουν να τό διατηρήσουν.

Οι «έντυπωσιακές γενικεύσεις» είναι ένα τεχνάσμα με τό όποιο ο προπαγανδιστής συνταυτίζει τό πρόγραμμά του με την άρετή και απευθύνεται στα συναισθήματα της αγάπης, της γενναιοφροσύνης, και της αδελφότητας. Χρησιμοποιεί λέξεις όπως: αλήθεια, έλευθερία, τιμή, ανεξαρτησία, κοινωνική δικαιοσύνη, δικαίωμα, κοινό καλό, δικαίωμα της έργασίας, νομιμοφροσύνη, πρόοδος, δημοκρατία, Αμερικανικό σύστημα, πρόμαχος του Συντάγματος κ.ά. Οι λέξεις αυτές ύποδηλώνουν όρατα ιδανικά. Κι' έτσι ο προπαγανδιστής, συνταυτίζοντας τη δική του ομάδα, κράτος, φυλή, πολιτική, σύστημα ή πίστη, με παρόμοια ιδανικά, προσπαθεί να μάς πάρει με τό μέρος του.

Όπως ή «ονομασία» είναι ένα τεχνάσμα για να σχηματίσουμε μία γνώμη, να απορρίψουμε ή να καταδικάσουμε ανεξέταστα κάτι, έτσι και οι «έντυπωσιακές γενικεύσεις» είναι ένα τεχνάσμα για να μάς κάνει να παραδεχτούμε και να εγκρίνουμε κάτι χωρίς να τό εξέτάσουμε.

Η χρήση π.χ. των φράσεων «δικαίωμα έργασίας» και «κοινωνική δικαιοσύνη» μπορεί να είναι τεχνάσμα για να αποδεχτούμε προγράμματα την αντιμετώπιση του προβλήματος κεφάλαιο-έργασία, πού αν τα εξέτάζαμε με κριτικό μάτι, δέν θα τα αποδεχόμασταν ποτέ.

Στα δυό αυτά τεχνάσματα χρησιμοποιούνται λέξεις πού μάς συγκινούν και θολώνουν τη σκέψη μας. Η προσπάθεια του προπαγανδιστή είναι περισσότερο αποτελεσματική όταν με τις λέξεις αυτές κατορθώνει να μάς κάνει να πλάσουμε θεούς ή δαίμονες πού πρέπει να τους καταπολεμήσουμε ή να τους λατρεύουμε. Με τη χρήση «κακών ονομάτων» δίνουμε τη μορφή του «δαίμονα» σε κάποιο έθνος, φυλή, δ-

μάδα, άτομο, πολιτική, σύστημα ή ιδεώδες» και αγωνιζόμαστε με μανία να το καταστρέψουμε. Χρησιμοποιώντας πάλι «καλά λόγια» θεωπούμε ένα έθνος, φυλή, ομάδα κτλ. Οι λέξεις που είναι «κακές» για μερικούς, είναι ή μπορούν να γίνουν «καλές» για άλλους. Έτσι για μερικούς το «Νισό Ντζίλ» (το πρόγραμμα του Ρούζβελτ) είναι μία «προφητεία κοινωνικής σωτηρίας» ενώ για άλλους είναι «οϊωνός κοινωνικής καταστροφής».

Η «μεταβίβαση» είναι ένα τέχνασμα με το οποίο ο προπαγανδιστής μεταθέτει τη δύναμη, το κύρος και το γόητρο ενός πράγματος που σεβόμαστε και τιμούμε, σε κάτι που θα ήθελε αυτός να μας κάνει να παραδεχτούμε. Οι περισσότεροι από μας π.χ. σεβόμαστε και τιμούμε την εκκλησία και το έθνος μας. «Αν ο προπαγανδιστής κατορθώσει να επιτύχει από την εκκλησία ή το έθνος να επιδοκιμάσει την έκστρατεία για ένα δρισμένο πρόγραμμα, μεταβιβάζει με τον τρόπο αυτό τη δύναμη, το κύρος και το γόητρό τους σ' αυτό το πρόγραμμα. Κι' έτσι μπορεί να παραδεχτούμε κάτι που διαφορετικά δε θα το αποδεχόμασταν.

Στο τέχνασμα της «μεταβίβασης» τα σύμβολα βρίσκονται σε διαρκή χρήση. Ο σταυρός συμβολίζει τη Χριστιανική Εκκλησία, ή σημαία το Έθνος. Ορισμένοι τύποι από τις γελοιογραφίες σαν τον Μπάριμα Σάμ, (ο κοινός Αμερικανός), τη Μαριάννα, τον Τζών Μπούλ (ο κοινός Άγγλος) ή τη Ρωσική Άρκουδα, εξασφαλίζουν τη συγκατάθεση της κοινής γνώμης. Τα σύμβολα αυτά προκαλούν συγκίνηση. Και μόνο με τη θέα τους ξεσηκώνουν όλο το σύμπλεγμα των αισθημάτων που έχουμε σχετικά με την Εκκλησία ή το έθνος. Ο σκιτσογράφος που βάπτει τον Μπάριμα Σάμ να μην εγκρίνει τον προϋπολογισμό του επιδόματος άνεργίας, μάς δημιουργεί την εντύπωση ότι δολοκλήρος ο Αμερικανικός λαός αποδοκιμάζει τη δαπάνη αυτή. Ζωγραφίζοντας ένα Μπάριμα Σάμ που επι-

δοκιμάζει τον ίδιο προϋπολογισμό, δ σκιτσογράφος μάς κάνει να αισθανόμαστε ότι τέν επιδοκιμάζει και ο Αμερικανικός λαός. Κι' έτσι το τέχνασμα της «μεταβίβασης» χρησιμοποιείται τόσο υπέρ, όσο και κατά δρισμένων σκοπών και ιδεών.

Η «πιστοποίηση» είναι ένα τέχνασμα για να μας κάνει ν' αποδεχτούμε οτιδήποτε, αρχίζοντας από κάποιο φάρμακο ή μία μάρκα τσιγάρου, και φτάνοντας ως ένα πρόγραμμα εθνικής πολιτικής. Σ' αυτό το τέχνασμα ο προπαγανδιστής χρησιμοποιεί διάφορες πιστοποιήσεις. «Όταν είμαι κουρασμένος, καπνίζω ένα τσιγάρο Κάμελ και νιώθω μεγάλη ανακούφιση». «Ψηφίστε τον Α... Άγωνίζεται για την ελευθερία και την πρόοδο». Αυτό το τέχνασμα μπορεί να ενεργήσει και αντίστροφα με τη μορφή των αντιπιστοποιήσεων. Το τέχνασμα αυτό σπάνια καταπολεμά εμπορικά προϊόντα, όπως π.χ. φάρμακα ή τσιγάρα, χρησιμοποιείται όμως στις κοινωνικές και πολιτικές διαμάχες.

Οι «άπλοι άνθρωποι» είναι ένα τέχνασμα που χρησιμοποιούν οι πολιτικοί, οι εργατικοί ηγέτες, οι επιχειρηματίες, ακόμη και οι ιερείς και οι εκπαιδευτικοί για να κερδίσουν την εμπιστοσύνη μας κάνοντας ότι είναι κι' αυτοί, «άπλοι, κοινό, άνθρωποι», σαν και μας και τους γείτονές μας. Στις προσεκλογικές κυρίως περιόδους, οι υποψήφιοι δείχνουν τη στοργή τους για τα μικρά παιδιά και το ενδιαφέρον τους για άλλα οικογενειακά ζητήματα της καθημερινής ζωής. Στις περιόδους τους επισκέπτονται το ένα σπίτι μετά το άλλο. Εκφράζουν το θαυμασμό τους για τη μαγειρική της νοικοκυράς. Συμμετέχουν σε εκδρομές, παρακολουθούν τη λειτουργία στην παλιά εύλινη εκκλησία του χωριού, λιχνίζουν το στάρι, πάνε για φάρμαμα, εκδηλώνουν την πίστη τους στην οικογένεια και στη μητέρα. Με λίγα λόγια, θέλουν να κερδίσουν την ψήφο

μας δείχνοντας ότι είναι κι' αυτοί συνηθισμένοι άνθρωποι «άπλος λαός» όπως εμείς, πράγμα που τους κάνει να φαίνονται σοφοί και καλοί. Οι επιχειρηματίες συχνά προσπαθούν να φαίνονται «άπλοι άνθρωποι» στους εργάτες του εργοστασίου.

Υπάρχει ακόμα το τέχνασμα με το οποίο ο προπαγανδιστής χρησιμοποιεί όλες τις μορφές της απάτης για να μας πάρει με το μέρος του, με την ομάδα του, τη φυλή του, την πολιτική του, το σύστημα του, την πίστη του, ή το ιδανικό του. Είναι το «σημάδι της τράπουλας». Σημαδεύει τα χαρτιά του για να θολώσει την αλήθεια. Χρησιμοποιεί την υπερβολική έμφαση ή την άτονη διήγηση για να παραπλανήσει ή να ξεφύγει. Καταφεύγει σε ψευτιές, στη λογοκρισία, στην παραποίηση σε μισο-αλήθειες. Προστατεύεται πίσω από το θόρυβο που δημιουργεί για ένα νέο ζήτημα όταν θέλει να ξεχαστεί μία ενοχλητική γι' αυτόν υπόθεση. Με το τέχνασμα της «σημαδεμένης τράπουλας» ένας μέτριος υποψήφιος μπορεί να περάσει για διανοητικός τίτνας' ένας συνηθισμένος εγγεγραμμένος παλαιστής, για πιθανός παγκόσμιος πρωταθλητής' ένα φάρμακο χωρίς αξία, για σωτήριο θεραπευτικό χωρίς μέσο. Με το τέχνασμα αυτό οι προπαγανδιστές θα μπορούσαν να μας πείσουν ότι είναι άδυσωπής, επιθετικής ούσης ότι είναι σταυροφορία για τη δικαιοσύνη. Το τέχνασμα αυτό προβοκάει την απάτη, την υποκρισία, την αδιαντροπία.

Ο «όμαδιός» είναι ένα τέχνασμα που μας κάνει να ακολουθούμε το πλήθος, ν' ασπαζόμαστε μαζικά το πρόγραμμα του προπαγανδιστή. Το ούνημά του είναι «όλοι κάνουν ούνημά του είναι». Η τεχνική του κυμαίνεται από τις επιδείξεις της θεραπευτικής ικανότητας φαρμάκων ως τη δραματική παράσταση. Ο προπαγανδιστής νοικιάει μία αθούσα, γυρίζει ένα μεγάλο στάδιο, βάσει ένα εκατομμύριο ανθρώπους να παρελάσουν οργανώνει συλλ-

λητήρια. Χρησιμοποιεί σύμβολα, χρώματα, μουσική, κίνηση, συνθήματα, λόγους, όλα τα μέσα της δραματικής τέχνης. Εκμεταλλεύεται τον πόθο, που είναι κοινός στους περισσότερους από μας, ν' ακολουθήσουμε όλοι μαζί το πλήθος. Γ' αυτό απευθύνεται σε όμολους που τους ενώνουν κοινολ δεςμοί εθνικότητας, θρησκείας, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων, περιβάλλοντος, φύλου, επαγγελματός. Έτσι οι προπαγανδιστές που έκστρατεύουν εναντίον ενός προγράμματος θα μας επικαλεστούν σαν Καθολικούς, Προτεστάντες, Έβραίους ή ανθρώπους της Άρείας φυλής, Πανσλαβιστές ή Νέγρους, σά γεωργούς ή σά δασκάλους' σαν νοικοκυραίους ή σαν ανθρωπακωρύχους. Χρησιμοποιεί όλα τα κόλπα της κολακείας για να χαλινάγησης τους φόβους και τα μίσση μας, τις προλήψεις και τις προκαταλήψεις, τις αντιλήψεις μας και τα ιδανικά που είναι κοινά στον δμλο αυτό. Κι' έτσι μάς παίρνει ή συγκίνηση και συμφορμώνμαστε όλοι μαζί με τη θέληση του προπαγανδιστή. Θα βρήτε το τέχνασμα αυτό στις εφημερίδες και στις προφορικές συζητήσεις. «Μη ρίχνετε άσκαπα την ψήφο σας. Δώστε την στον υποψήφιο μας. Θα κερδίσει όπωσδήποτε». Σχεδόν όλοι οι υποψήφιοι κερδίζουν όπωσδήποτε — πριν απ' την καταμέτρηση των ψήφων.

Προσέξτε ότι σ' όλα αυτά τα τέχνασματα το δλικό του προπαγανδιστή είναι ο συναισθηματικός μας κόσμος. Χωρίς αυτόν δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Άλλά όταν τον καθυποτάξει στο σκοπό του, μάς κάνει ν' ασπράζουμε από περηφάνεια και να βράζουμε από μίσος. Μπορούν να μάς κάνουν «ζηλωτές» του προγράμματος που έχουν άποστη. Αν δεν απευθύνονται στα συναισθήματά μας, στον έγωισμό μας, στη γενναιοδότητά μας, στον έγωισμό μας, την αταπάρνησή μας, στις αγάπες και στα μίσση μας, στις πολιτικές ή αντιλήψεις — οι προπαγανδιστές δε θα μπορούσαν να επηρεάσουν παρά ελάχιστα γνωίμες και ελάχιστα πράξεις. Κάνοντας αυτή τη διαπίστωση δε

σημαίνει ότι καταδικάζουμε το συναισθηματισμό σαν βασικό παράγοντα της ζωής μας, ούτε ότι υποστηρίζουμε πως ο έξυπνος πολίτης δε θέλει να εκμεταλλεύονται οι προπαγανδιστές τα αισθήματά του, ακόμα κι' αν επιδιώκουν «καλούς» σκοπούς, όταν δεν ξέρει γιατί πρόκειται. Έκείνο που δε θέλει είναι το να γίνεται όργανο για

την επίτευξη σκοπών που ο ίδιος θα κρίνει ίσως αργότερα ότι ήταν «κακοί σκοποί». Δε θέλει να τον παίρνουν για άφελή, να τον εξαπατούν, έστω κι' αν πρόκειται για ένα «καλό» σκοπό. Θέλει να ξέρει τα γεγονότα και ένα από τα γεγονότα αυτά είναι και με τι τρόπο θα χρησιμοποιηθούν τα συναισθήματά του.

Σ

ΨΩΜΙ ΑΠΟ ΜΑΡΜΑΡΟ

Πρίν από λίγο καιρό ανακαλύφθηκαν στο μαγαζί ενός ψωμά στην 'Ιταλία μεγάλα αποθέματα αλευριών που δεν έμοιαζαν με το κανονικό αλεύρι. 'Η χημική ανάλυση έδειξε πως δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά πολύ λεπτή μαρμαρόσκονη, από τα λατομεία Καρράρα. 'Ο ψωμάς ομολόγησε πως είχε μεταχειριστή τη μαρμαρόσκονη για το ψωμί που έφτιαχνε. 'Υστερα από μερικούς ένδοξους έδωσε και το όνομα του χημικού που το παρασκεύαζε. Στο σπίτι του τελευταίου βρέθηκαν ξηι τόννοι από το πρωτότυπο αυτό αλεύρι.

«NEUE ZÜRCHER ZEITUNG»

«Ένας πλούσιος έλεγε κάποτε σ' ένα παπά: «Γιατί όλοι με κατηγορούν για τη φιλαργυρία μου, αφού ξέρουν πως όταν πεθάνω θα αφήσω όλη την περιουσία μου σ' έναν φιλανθρωπικό ίδρυμα?»

«Θα σ' ας πω την ιστορία του χοίρου και της αγελάδας», του είπε ο παπάς. «Κάποτε ο χοίρος παραπονιόταν στην αγελάδα πως δεν τον αγαπούσαν οι άνθρωποι, λέγοντας: «Πάντα οι άνθρωποι μιλάνε για την ευγένεια και τα αγαθά σου μάτια. Είναι αλήθεια πως τους δίνεις γάλα και βούτυρο· ωστόσο εγώ τους δίνω περισσότερα. Τους δίνω χοιρίνα καπνιστό, χοιρομέρι, τις τρίχες μου κι ακόμα και τα πόδια μου που τα κάνουν τουρσί! Παρ' όλα αυτά δε μ' αγαπούν. Είμαι πάντα ένας χοίρος και τίποτα άλλο. Γιατί όμως?»

«'Η αγελάδα σκέφθηκε για λίγο και του είπε: «'Ισως γιατί εγώ τα δίνω, ενώ ακόμα ζώ».

«MAGAZINE DIGEST»

Είναι κληρονομικός ο καρκίνος;

Του I. BERENBLUM, M. D., M. Sc.

('Από το «Science Versus Cancer», εκδ. Sigma Books, Λονδίνο)

Αν παίρναμε την ερώτηση: «Είναι κληρονομικός ο καρκίνος;» στην κυριολεξία της ή απάντηση θα ήταν «Όχι», γιατί μιλώντας με ακρίβεια ο όρος «κληρονομικός» αναφέρεται στη μεταβίβαση έμφυτων χαρακτηριστικών και μιά που ο καρκίνος είναι μιά βασικά επίκτητη αρρώστεια, δεν μπορεί, φυσικά, να θεωρηθεί κληρονομικός σύμφωνα με αυτή την έννοια.

Ωστόσο υπάρχουν και επίκτητες αρρώστιες που είναι κληρονομικές με την έννοια ότι το μικρόβιο που προκαλεί την αρρώστεια μεταδίδεται προκαλεί την αρρώστεια μεταδίδεται από τον νεογνό από τον γονέα του. Παράδειγμα ή κληρονομική συφιλίδα. Είναι, λοιπόν, ο καρκίνος κληρονομικός με αυτή την έννοια; 'Η απάντηση είναι και πάλι «Όχι».

Υπάρχει κι ένας τρίτος τρόπος με τον οποίο μπορεί ή κληρονομικότητα να σχετίζεται με την ανάπτυξη της αρρώστειας: να επηρεάζει, δηλαδή, το βαθμό της αντίστασης που προβάλλει το σώμα στην αιτία που προκαλεί την αρρώστεια. Τότε ή αρρώστεια είναι επίκτητη, αλλά ή προδιάθεση γι' αυτήν είναι κληρονομική. Στην περίπτωση αυτή δεν μπορούμε να δώσουμε μιά κατηγορηματική απάντηση όταν μ' αρωτηθούν αν ή αρρώστεια είναι κληρονομική. Έκείνο που έχει σημασία είναι να κρίνουμε ποιά από τις δυο είναι ή αιτία της αρρώστειας (που είναι επίκτητη) ή ή «προδιάθεση» (που είναι κληρονομική);

Αν παραδεχτούμε ότι στην περίπτωση του καρκίνου, ή κληρονομικότητα παίζει κάποιο ρόλο, τον παίξι μόνο με αυτήν την έννοια. Αντιμετωπίζουμε, λοιπόν, κατά πρακτικά προβλήματα: πρώτο, κατά

πόσον υπάρχει κληρονομική επίδραση στον καρκίνο, και δεύτερο, αν πραγματικά υπάρχει, κατά πόσο ο ρόλος της είναι κύριος ή συμπτωματικός και με δευτερεύουσα σημασία.

Ο άνθρωπος του λαού έχει συνήθως κάποια ιδέα για τον μέσο όρο των χρονισμάτων του καρκίνου (στην πραγματικότητα είναι περίπου 1 σε κάθε 7 θανάτους), κι όταν τον βλέπει να έρχεται στην οικογένειά του, ή στους φίλους του, σε μιά αναλογία που είναι χτυπητά μεγαλύτερη απ' το ποσοστό αυτό, υποπτεύεται ότι αιτία του είναι: ή κληρονομικότητα. Και λέει ότι «υπάρχει καρκίνος στην οικογένεια».

Αλλ' αν κάνουμε έναν υπολογισμό σύμφωνα με τους νόμους των πιθανοτήτων, θα δούμε ότι παίρνοντας για βάση την απλή τύχη, σε μίαν αρρώστεια που ή συχνότητα της φτάνει το 1/7 περίπου του συνόλου των θανάτων, ή πιθανότητα 4-5 χρονισμάτων μέσα σε μιά δεκαμελή οικογένεια δεν είναι παρά μιά αναλογία 1-30 ή 1-40. Με αυτές τις συνθήκες δε μπορούμε να βγάλουμε κανένα συμπέρασμα, ούτε αρνητικό ούτε θετικό σχετικά με την ύπαρξη κληρονομικότητας όταν ή αρρώστεια συμβαίνει να είναι τόσο κοινή όσο ο καρκίνος.

Θα μπορούσε κανείς να σκεφθεί ότι ή παρακολούθηση των χρονισμάτων του καρκίνου στις διαδοχικές γενιές μιάς μόνο οικογένειας θα έδωσαν πιά άκριβης και ασφαλής μέθοδο. Στην πραγματικότητα όμως τα ίδια ακριβώς προβλήματα παρουσιάζονται και μάλιστα προβάλλει μιά ακόμη πηγή σφαλμάτων. Ένα γενεαλογικό δέντρο μπορεί να θεωρηθεί σ' αμιά πυραμίδα από δεδομένα με

κορυφή της τὸν ἀρχικὸ πρόγονο καὶ βάση της τὰ σύγχρονα στοιχεῖα (αὐτῶν πὺν ζοῦν ἀκόμη). Ἀλλὰ προκειμένου νὰ ἔχουν κάποια ἀξία τὰ συμπεράσματα θὰ ἔπρεπε ὅσο περισσότερο πλησιάζει κανεὶς πρὸς τὴν κορυφὴν τόσο πλεονάζοντα στοιχεῖα νὰ συναντᾷ, ἐνῶ στὴν πραγματικότητα συμβαίνει πάντα τὸ ἀντίθετο.

Γιὰ νὰ ὑπερνικηθοῦν μερικὲς ἀπὸ τὶς δυσκολίες πού ἀναφέρονται παραπάνω, μιὰ νέα μέθοδος στατιστικῆς ἐρευνᾶς ἐφαρμόστηκε τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἀντὶ νὰ ἐξετάζεται τὸ μακρυνὸ παρελθὸν τῆς οἰκογενειακῆς ἱστορίας, ὑπολογίζονται μόνον οἱ ἄμεσοι συγγενεῖς, καὶ ἀντὶ νὰ συγκεντρώνεται ἡ προσοχὴ σὲ μιὰ μόνον οἰκογένεια, ἐξετάζονται συνολικὰ μεγάλες ομάδες καὶ ἐπακολουθεῖ ἡ στατιστικὴ ἀνάλυση τῶν ἀποτελεσμάτων. Ὁ τρόπος πού γίνεται αὐτὸ εἶναι ὁ ἀκόλουθος: Διαλέγουν ἀπ' τὴ μιὰ μεριά χιλιάδες ἀρρώστους πού πάσχουν ἀπὸ καρκίνου, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη ἄλλες τόσες πού πάσχουν ἀπὸ ἄλλες ἀρρώστειες καὶ ὕστερα παρακολουθοῦν τὴ συχνότητα τῶν κρουσμάτων καρκίνου ἀνάμεσα στοὺς ἄμεσους συγγενεῖς κάθε μιᾶς ἀπὸ τὶς δυὸ αὐτὲς ομάδες. Ἄν ἡ κληρονομικότητα εἶχε σχέση μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ καρκίνου, θὰ περιμέναμε κανεὶς νὰ παρατηρήσει περισσότερα κρούσματα ἀνάμεσα στοὺς συγγενεῖς τῶν καρκινοπαθῶν, παρὰ ἀνάμεσα στοὺς συγγενεῖς τῶν ἄλλων ἀρρώστων.

Ὅταν ἐφαρμόστηκε ἡ μέθοδος αὕτη γιὰ πρώτη φορὰ, τὰ ἀποτελέσματα εἶταν ἀρνητικά. Μ' ἄλλα λόγια, οἱ συγγενεῖς τῶν καρκινοπαθῶν δὲν εἶταν περισσότερο ἐπιρρεπεῖς στὴν ἀρρώστια αὕτη ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς τῶν ἄλλων ἀρρώστων, καὶ εἴτοι ἡ κληρονομικότητα δὲν φαινόταν νὰ παίζει κανένα ρόλο σχετικὰ μετὰ τὸν καρκίνου.

Εὐτυχῶς πού οἱ ἐπιστήμονες δὲν ἔμειναν εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸ ἀρνητικὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἀρχισαν νὰ μελετοῦν τὸ πρόβλημα πλεονάζοντα.

στηματικὰ στὰ ζῶα. Ἀπὸ τὰ πειράματα αὐτὰ μετὰ τὰ ζῶα, πού ἐγιναν μετὰ μεγάλην προσοχήν, ὅχι μόνον προέκυψε μιὰ συγκεκριμένη σχέση ἀνάμεσα στὴν κληρονομικότητα καὶ τὸν καρκίνου, ἀλλὰ φανερώθηκαν καὶ οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους δὲν μπορούσε νὰ προσδιοριστῇ ἡ ἐπίδρασις τῆς κληρονομικότητος αὐτῆς στὶς ἐρευνες πάνω σὲ ἀνθρώπους.

Μὲ τὸ σύστημα τῆς ἐπιλογικῆς ἀναπαραγωγῆς εἶταν δυνατόν νὰ δημιουργηθοῦν εἶδη ποντικῶν πού διέφεραν καθαρὰ μεταξὺ τους. Κάθε εἶδος παρουσίαζε μιὰ χαρακτηριστικὴ μορφή στὴν αὐθόρμητη ἀνάπτυξιν τοῦ καρκίνου. Ἔτσι σὲ ἓνα εἶδος, τὰ 80% τῶν θηλυκῶν ἐπαθάν καρκίνου τοῦ στήθους, σὲ ἓνα ἄλλο, τὰ 40% περίπου καὶ σ' ἓνα τρίτο μόνον τὰ 2%, ἐνῶ σὲ μερικὰ ἄλλα εἶδη αὐτὸ τὸ εἶδος τοῦ καρκίνου δὲν παρουσιάστηκε καθόλου. Τὸ ἴδιο καὶ μετὰ τοὺς ὄγκους τῶν πνευμόνων, τοῦ στομαχοῦ, τῶν ὀστέων κτλ. τὰ διάφορα εἶδη παρουσίασαν σὲ διάφορο βαθμὸ τὴν τάση γιὰ τοὺς ἰδιαίτερους αὐτοὺς τύπους τοῦ καρκίνου.

Αὐτὸ ὅμως δὲν σήμαινε ὅτι μερικὰ εἶδη παρουσίαζαν πολὺ μεγάλη εὐπάθεια σ' ὅλες τὶς μορφές τοῦ καρκίνου, καὶ ἄλλα μικρότερη. Γιατὶ ἀποδείχθηκε ὅτι ἓνα εἶδος πού παρουσίαζε πολλὰ κρούσματα σὲ μιὰ μορφή τοῦ καρκίνου, μπορούσε νὰ ἔχει ἐλάχιστα σὲ μιὰ ἄλλη. Πραγματικὰ δὲν φαινόταν νὰ ὑπάρχει καμιά φανερὴ σχέση ἀνάμεσα σὲ κρούσματα διαφορετικῶν μορφῶν. Ὅσο προχωροῦσε ἡ μελέτη τοῦ προβλήματος, τόσο γινόταν πλεονάζοντα ὅτι, ἐνῶ ἡ κάθε ξεχωριστὴ μορφή τοῦ καρκίνου ἐπηρεαζόταν ἀπὸ κληρονομικούς παράγοντες, τὰ στοιχεῖα πού συγκροτοῦσαν κάθε ξεχωριστὴ μορφή, εἶταν ἀνεξάρτητα ἀπὸ κληρονομικὲς ἐπιδράσεις. Ἀκόμη προέκυψαν καὶ δυὸ ἄλλα σημεία: Τὸ πρῶτον εἶναι ὅτι οἱ διάφορες μορφές καρκίνου ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἐπάσχαν οἱ ποντικοὶ δὲν ἐπηρεάζονταν ὅλες στὸν ἴδιο

βαθμὸ ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα. μερικὲς μάλιστα φαίνεται ὅτι δὲν ἐπηρεάζονταν καθόλου. Τὸ δεύτερον ὅτι στὶς περιπτώσεις ὅπου ἀντὶ ν' ἀναπτυχθεῖ ὁ καρκίνος μόνος του, τὸν προκαλοῦσαν τεχνητὰ μετὰ μιὰ δραστηρικὴ ἐνέση, ὁ ρόλος τῆς κληρονομικότητος εἶταν ἀσημαντός, ἀφοῦ τὶς περισσότερες φορές ἡ ἐνέργεια τοῦ δραστηικοῦ ὁρμῶν ὑπερνικούσε τὴν σχετικὴ ἑλλειψιν προδιάθεσης. Τώρα μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβει εὐκολώτερα τὸ ζήτημα τῆς κληρονομικότητος σχετικὰ μετὰ τὸν καρκίνου, μ' ὅλο πού ἐγινε ἀναμφισβήτητα πλεονάζοντα ὅτι ὑπάρχει ὁ καρκίνος. Ἡ παλαιὰ ἀντίληψιν ὅτι ὑπάρχει μιὰ μοναδικὴ κληρονομικὴ προδιάθεση γιὰ τὸν καρκίνου γενικά, δὲν ἀντιτίθεται πλεονάζοντα καθόλου. Μπορεῖ νὰ εἰσέλθῃ ἓνας κληρονομικὸς παράγοντας (ἢ μιὰ ομάδα παραγόντων) γιὰ αὐτὸ τὸν τύπο τοῦ καρκίνου καὶ γιὰ ἄλλον, εἶναι ἀδύνατον ὅμως ἄλλος γιὰ ἄλλον, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑπάρχει ἓνας μόνον παράγοντας γιὰ ὅλους τοὺς τύπους. Τώρα μποροῦμε νὰ κατανοήσουμε γιὰτὶ ἡ κληρονομικὴ ἐπίδρασις δὲν φαινόταν στὶς μελέτες σὲ ἀνθρώπους πού ἀναστὶς μελέτες παραπάνω. Θὰ θυμίσω ὅτι στὶς μελέτες αὐτὲς ἀντικρίστηκαν ὅλοι οἱ τύποι τοῦ καρκίνου μὲτὰ ἓνα ὅσο ὅποιοσδήποτε τύπος ἐπηρεαζόταν πραγματικὰ ἀπὸ τὴν κληρονομικότητα, ἡ ἐπίδρασις αὕτη, χωρὶς ὅταν εἶταν ἀνεπαίσθητος, γιὰ τὸν μέσον πλεονάζοντα ὅλων τῶν τύπων. Τὸ σημεῖο πού πρέπει νὰ μελετηθεῖ τώρα εἶναι τὸ κατὰ πόσον μπορεῖ νὰ φανεῖ ἡ κληρονομικὴ ἐπίδρασις στὸν καρκίνου τῶν ἀνθρώπων ἂν ἀναλυθεῖ ξεχωριστὰ ὁ κάθε τύπος.

Οἱ ξεχωριστοὶ αὐτοὶ ἐρευνες σχετικὰ μετὰ τὸν καρκίνου τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐξαιρετικὰ περίπλοκες καὶ εἶναι δύσκολο νὰ γίνονταν σὲ τέτοια κλίμακα ὥστε τὰ ἀποτελέσματά τους νὰ μακά ὥστε τὰ ἀποτελέσματά τους νὰ εἶναι ἀξιόπιστα. Ἐπιχειρήθηκαν ὅσοις μερικὲς τέτοιες γενικὲς ἐρευνες καὶ τ' ἀποτελέσματά τους τείνουν νὰ ἐπαληθεύουν τὶς προσδο-

κίες πού δημιουργήσαν τὰ πειράματα στὰ ζῶα.

Φάνηκε π.χ. ὅτι οἱ συγγενεῖς τῶν ἀρρώστων πού πάσχουν ἀπὸ καρκίνου τοῦ στήθους, μ' ὅλο πού ἡ εὐπάθεια τοὺς γιὰ τὸν καρκίνου γενικά δὲν εἶναι ἀναγκαστικὰ μεγαλύτερη ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὥστόσο παρουσιάζουν πραγματικὰ τὴν τάση νὰ παθαίνουν καρκίνου τοῦ στήθους σὲ ἀναλογία κάπως μεγαλύτερη ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμον γενικά. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μετὰ μερικὸς ἄλλους τύπους καρκίνου ἂν καὶ ὅχι σὲ ὅλους. Εἶναι σημερινὸ ὅμως νὰ σημειώσουμε ὅτι αὕτη ἡ αὐξημένη τάση εἶναι τόσο ἀνεπαίσθητη ὥστε χρειάζονται ἐξαιρετικὰ ἐπίπονες καὶ πολὺ προσεκτικὰ ἐλεγχόμενες ἐρευνες γιὰ τὴ διαπίστωσιν τῆς.

Μένει νὰ ἐξηγηθεῖ ἓνα ἀκόμα σπουδαῖο σημεῖο, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ φαινομενικὴ ἀντίφασις ἀνάμεσα στὰ συμπεράσματα πού βγαίνουν ἀπὸ τὰ πειράματα σὲ ζῶα καὶ σ' ἐκείνα πού προέρχονται ἀπὸ στατιστικὲς σὲ ἀνθρώπους. Στὸν καρκίνου τοῦ ἀνθρώπου, ἡ κληρονομικὴ ἐπίδρασις εἶναι ὅπως εἶπαμε πολὺ ἀδύνατη καὶ ἀσήμαντη, ἐνῶ στὰ εἶδη τῶν ζῶων πού ἀναπτύσσονται στὰ ἐργαστήρια, μπορεῖ νὰ εἶναι τόσο δυνατὴ ὥστε νὰ ἐπισκιάζει ὅτιδήποτε ἄλλο. Μποροῦμε νὰ ἐξηγήσουμε εὐκολὰ αὕτη τὴ φαινομενικὴ ἀντίφασις ἂν κατέχομε τὶς βασικὲς ἀρχὲς τῆς ἀναπαραγωγῆς.

Τὰ κληρονομικὰ χαρακτηριστικὰ μεταδίδονται ἀπὸ τὴν μιὰ γενιὰ στὴν ἄλλη μετὰ τὶς πραγματικὲς φυσικὲς οὐσίες — τὰ «γένη» — πού τὶς μεταδίδουν τὰ «χρωματοσώματα» μέσα στὸν πυρήνα τῶν κυττάρων. Ἡ παρουσία τῶν «γενῶν» μέσα στὰ ἀναπαραγωγικὰ ἢ «σπερματικά» κύτταρα, δίνει τὴν δυνατότητα στὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ νὰ διασωθῇ στὴν ἐπόμενη γενιὰ, ἐνῶ ἡ νίκαια τοὺς μέσα στὰ κανονικὰ κύτταρα τοῦ σώματος, προσφέρει τὸ μέσον γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῶν κληρονομικῶν ιδιοτήτων. Ἡ ἐπίδρασις, ἐπομένως, τῶν «γενῶν» ἀποτε-

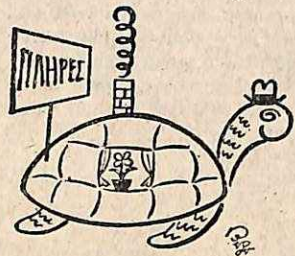
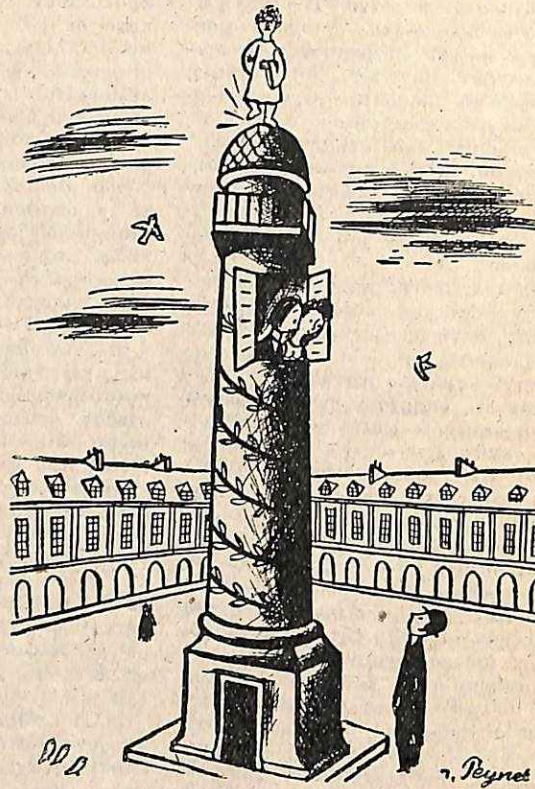

ΚΡΙΣΗ ΣΤΕΓΗΣ Σ' ΟΛΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

Η ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ

«Δὲ θάμασταν ἄσκημα
ἂν δὲν χτυποῦσε ἀδιά-
κοπα τὰ πόδια του ὁ ἐ-
πάνω ἐνοικιαστής...»

(*Απὸ τὸ «Les Lettres
Françaises», Παρίσι)

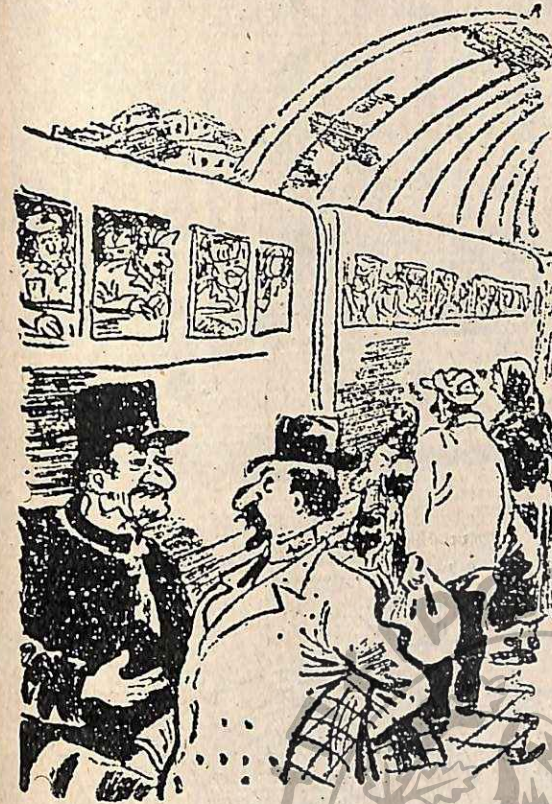
«Πλήρες»

(*Απὸ τὸ «The Nation», Νέα Ὑόρκη)

ΣΤΟ ΣΤΑΘΜΟ

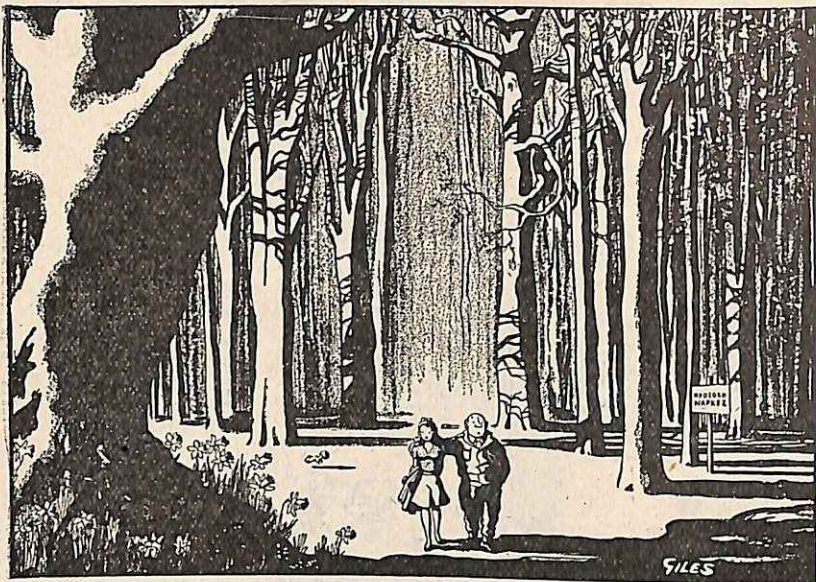
«Οἱ στρατιῶτες ταξι-
δεύουν διαρκῶς γιατί
οἱ στρατῶνες εἶναι
πιασμένοι ἀπὸ τοὺς
πολίτες πὺν δὲν μπο-
ροῦν γὰ ἐπιστρέψουν
στὸν τόπο τοὺς γιατί
τὰ τραίνα εἶναι γεμά-
τα ἀπὸ στρατιῶτες.»

(*Απὸ τὸ «Cantachiaro»,
Ρώμη)

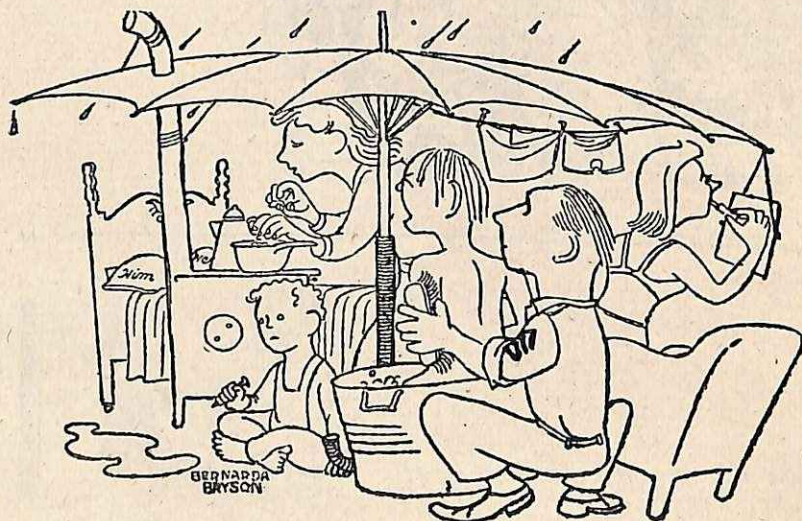

«Ἐλα-ἔλα, μὴν κάνεις ἀνοησίες... Δὲ
θὰ βρῆς δωμάτιο πουθενὰ σὴν πόλῃ.»
(*Απὸ τὸ «Ane Roux», Παρίσι)

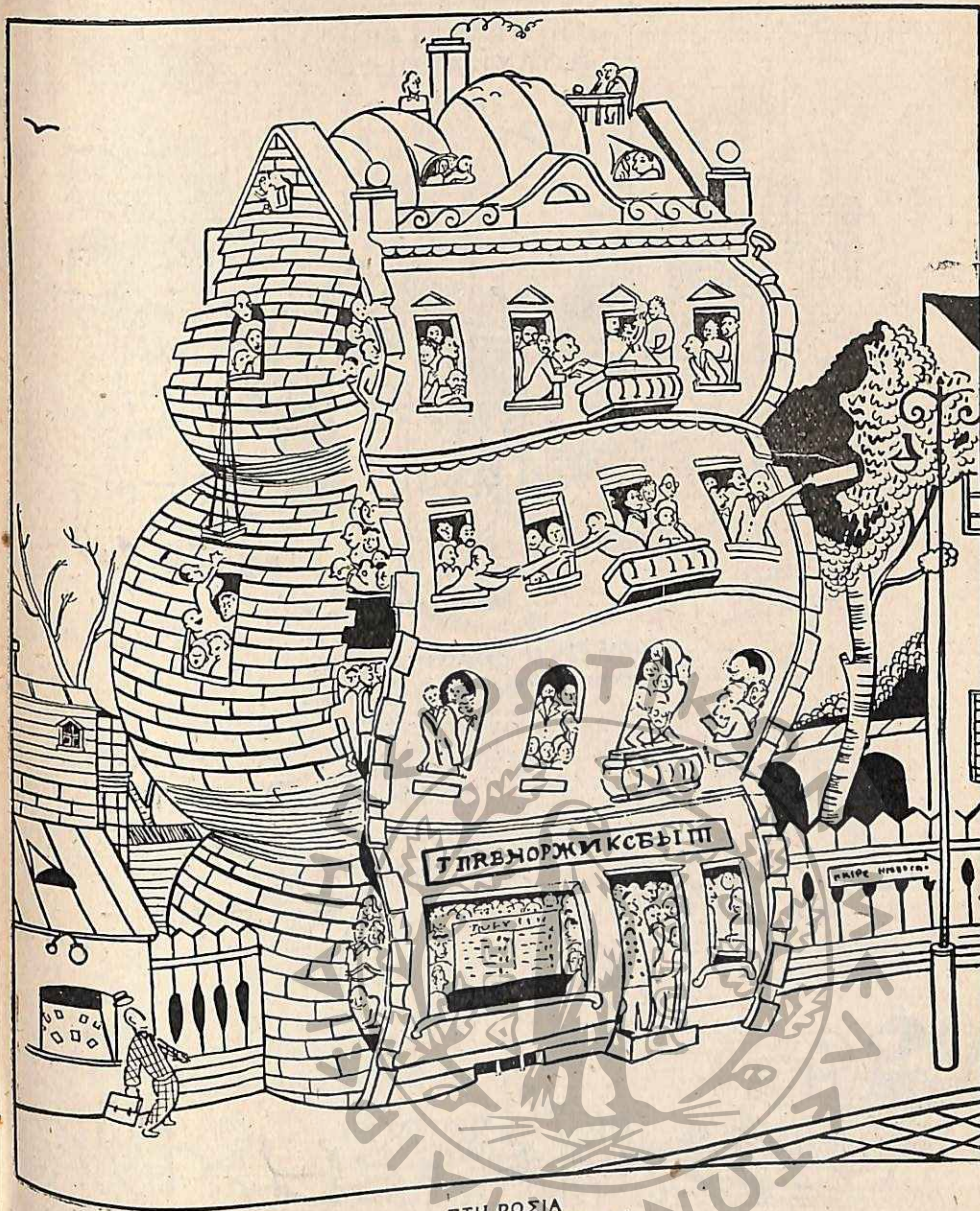

«Καὶ ἂν ὁ κόσμος δὲν ἀναιναχθεῖ μὲ τὰ πειράματα τῆς ἀτομικῆς βόμβας πρὶν ἀποστρατευθῶ, θὰ πανίρεντοῦμε... ἂν βροῦμε σπῖτι βέβαια.»
(Ἀπὸ τὸ «Daily Express», Λονδίνο)

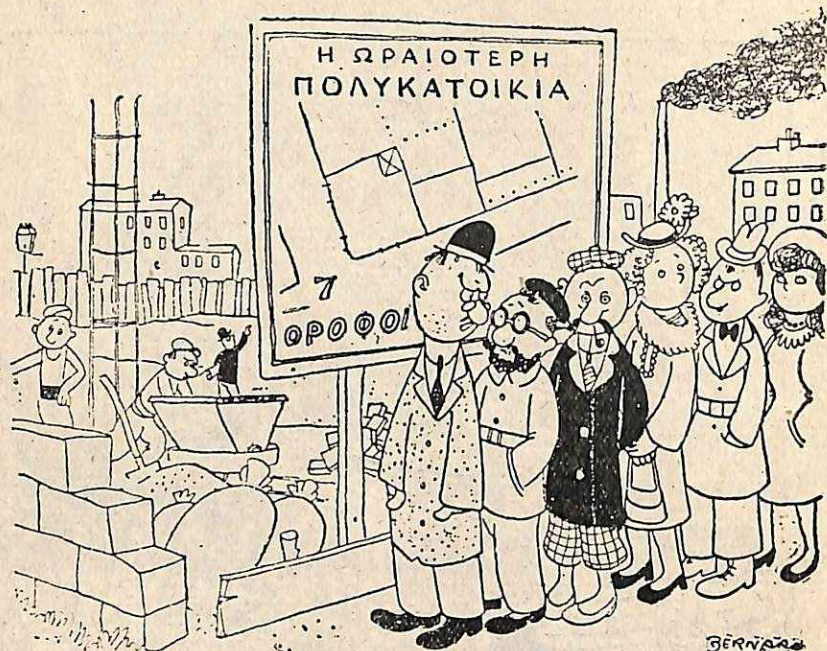

Ὁ Ἀμερικανὸς στρατιώτης στὸ σπῖτι του. (Ἀπὸ τὸ «New Yorker», Νέα Ὑόρκη)

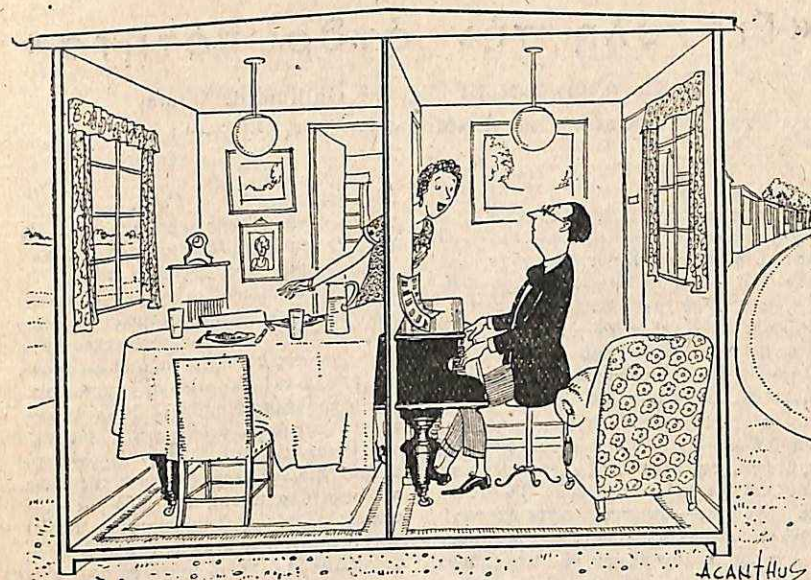
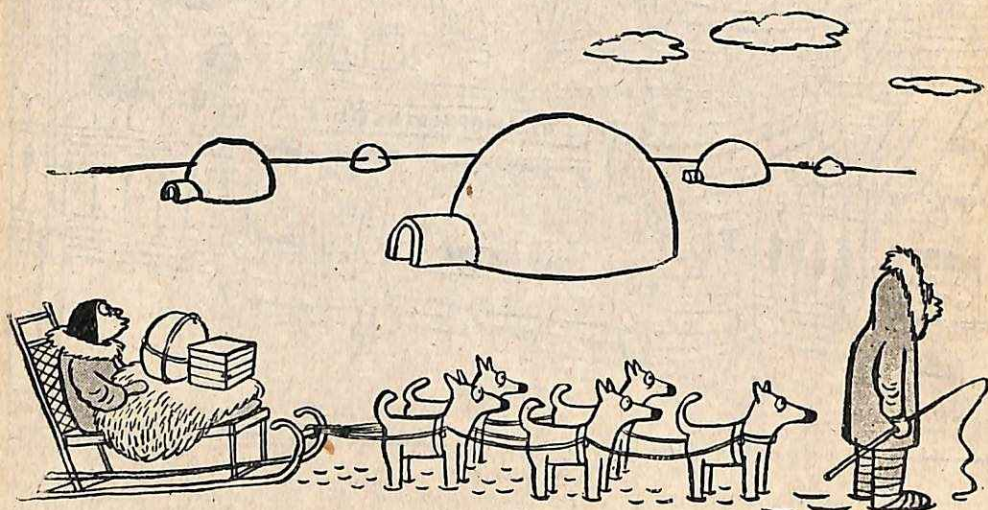

ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ
(Ἀπὸ τὸ «Krokodil», Moscow)

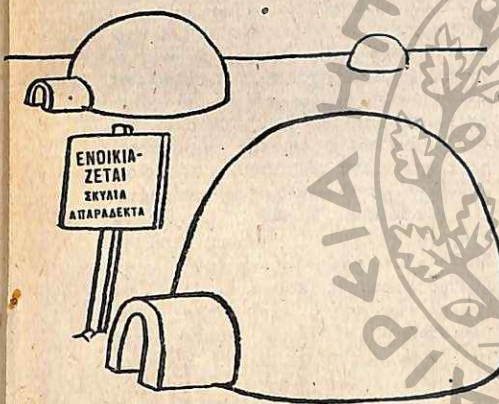

ΟΥΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΟ ΣΠΙΤΙ
«Μη στενοχωριέσαι! Θα είναι έπταώροφο.»
(Από το «La Bataille», Παρίσι)

«Το φαί είναι έτοιμο, αγάπη μου.»
(Από το «Punch», Λονδίνο)

ΕΝΟΙΚΙΑΖΕΤΑΙ:
Σκυλιά απαράδεκτα.
(Από το «New Yorker», Νέα Υόρκη)

collan

«Για όλη την ανθρωπότητα»

Βιβλίο του LEON BLUM, έκδ. Gallimard, Παρίσι
(Κριτική από το «Manchester Guardian»)

ΕΝΑ
ΚΑΛΟ
ΒΙΒΛΙΟ

Μέσα στη φυλακή, οι πολιτικοί διδάσκονται πολλά. Αυτό στάθηκε αληθινό για τον Ουίλλιαμ Λόβετ¹, και για τους δυο μεγάλους Ιρλανδούς πολιτικούς του 19ου αιώνα, τον Ντάβιτ και τον Πάρνελ. Στόν πόλεμο ο Λέων Μπλούμ, έμεινε δυο χρόνια στις φυλακές του Βισού και εκεί του δόθηκε η ευκαιρία να σκεφθεί τη βαθύτερη σημασία των γεγονότων στα οποία πήρε κι' αυτός μέρος. Το βιβλίο που έγραψε, — όπως άλλωστε θα περιμενε κανείς — βοηθάει τους πολιτικούς αρχηγούς άλλων εθνών να καταλάβουν τα προβλήματα που έχει να αντιμετωπίσει ο Γαλλικός λαός.

Ο κ. Μπλούμ κρίνει όλα τα κόμματα, ακόμη και το δικό του. Το κυριώτερο όμως συμπέρασμά του είναι πως η πιο άμεση αιτία για την κατάρρευση της Γαλλίας είναι η αποτυχία της αστικής τάξης, της πλούσιας δηλ. μεσαίας τάξης που διαδέχτηκε στη διακυβέρνηση της χώρας την άριστοκρατία, όταν εκείνη έξεπσε έδω κι' έναμιου αιώνα. Μερικοί κριτικοί σκέπτονται πως σέ ένα έθνος όπου από το 1789 ως το 1875 έλλαξαν 6 κυβερνητικά συστήματα, πρέπει να υπάρχει κάποιο βασικό λάθος. Ο κ. Μπλούμ θυμίζει στους κριτικούς ότι τη στιγμή της επανάστασης «η Γαλλία πέρασε, και σιγά - σιγά μετέδωσε στον πολιτισμένο κόσμο την πιο βαθειά μεταβολή που γνώρισε ύστερα από το κήρυγμα του Χριστιανισμού». Η Γαλλία έπρεπε να προσαρμόσει τη ζωή της στην τεράστια αυτή μεταβολή. Αυτό δέν μπορούσε να γίνει παρά σιγά - σιγά. Τήν εποχή

1. Άγγλος άρχηγός της κίνησης που φρόντιζε για την επέκταση της πολιτικής δύναμης και στις κατώτερες τάξεις.

αυτή της προσαρμογής, η κυβέρνηση βρισκόταν στα χέρια της αστικής τάξης. Η τάξη αυτή είχε μεγάλες άρετές, αυτές όμως ταίριαζαν καλύτερα στις οικονομικές συνθήκες που επικρατούσαν στις αρχές παρά στο τέλος του αιώνα. Είχε ακόμη, έξαντλήσει μεγάλο μέρος της ένεργητικότητάς της μέσα στην κρίση που έφερε η επανάσταση. Κι' αυτό της έδινε πάνω απ' όλα σύνεση και φόβο για κάθε μεταβολή, φόβο για τη νεότητά. «Υπάρχει», γράφει ο κ. Μπλούμ, «μια μελέτη του Μπαλζάκ, που ο μεγάλος δραματιστής την έγραψε λίγα χρόνια ύστερα από την Ίουλιανή επανάσταση του 1830. Έκει μέσα προέβλεπε το τέλος της αστικής μοναρχίας του Λουδοβίκου Φιλίππου και το απέδιδε από πριν στο καχύποπτο αποτράδηγμα της νεολαίας αυτής, που ωστόσο η ίδια της έκοψε το δρόμο, για να έδραιωθεί.»

Ο πόλεμος του 1914 τελείωσε με την νίκη της Γαλλίας, ύστερα από μια επίδειξη άντοχής και άξιοσύνης, που θα μπορούσε να δώσει θάρρος και καρδιά σέ κάθε λαό. Όμως ο άγώνας έκείνος με τις μεγάλες του απώλειες σέ ανθρώπινες ζωές, έιταν μια σοβαρή δοκιμασία για τις δυνάμεις του τόπου. Μέσα σ' αυτήν την άτμόσφαιρα, τα έλαττώματα της αστικής τάξης σιγά - σιγά μεγάλωναν, πήραν σοβαρότερο χαρακτήρα. Η σύνεση άρχισε να γίνεται δειλία. Η ανάλυση του κ. Μπλούμ θα μπορούσε να εφαρμοστεί, κάπως βιασμένα και στην Άγγλική διευθύνουσα τάξη, γιατί και στις δυο περιπτώσεις, αυτό που χάθηκε έιταν το θάρρος. Υπήρχε όμως ανάμεσά τους μια μεγάλη διαφορά. Στη Γαλλία η αστική τάξη αντίσταθηκε με δ-

λεις της τις δυνάμεις στις απαιτήσεις των εργατικών τάξεων και δείχτηκε πολύ λιγότερο γενναιόδωρη και πολύ λιγότερο άνεκτική από τη διευθύνουσα τάξη της Άγγλιας. Όταν μια κοινωνική τάξη δέν φροντίζει παρά πως θα διατηρήσει τα προνόμιά της, τότε αναπτύσσει τα έλαττώματα που καταστρέφουν την ίδια την ύπαρξή της. Τα κακά που έιταν φανερά πριν από τον πόλεμο, άπλώθηκαν και μεγάλωσαν ύστερα από τον πόλεμο και προκάλεσαν την επανάσταση του 1934. Και τότε, όπως έιπε ο Μπερνανός, οι πλούσιοι πρόδωσαν την Γαλλία, δημιούργησαν μια μοιραία διαίρεση ανάμεσα στο λαό. Ο κ. Μπλούμ παρατηρεί ότι αυτή την εποχή η τάξη των δημοσίων υπαλλήλων έχασε τις επαγγελματικές της άρετές και μολύνθηκε από το δηλητήριο των μεγάλων επιχειρήσεων.

Έτσι η αστική τάξη, τάξη διευθύνουσα, «πολιτική έκφραση του σύγχρονου καπιταλισμού», βρέθηκε στην ίδια θέση όπου είχε βρεθεί η φεουδαρχία στά 1789. Η δύναμη της έξουσίας έφυγε από τα χέρια της. Η Γαλλία χρειαζόταν μια καινούρια άρχουσα τάξη ικανή να την αναμορφώσει και να κατευθύνει τη ζωή της. Όταν διαδόχουμε αυτό το βίτλιο καταλαβαίνουμε τί κόστος στή Γαλλία ο θάνατος του Ζωρές. Προβλέποντας άκριβώς αυτή την κρίση προσπάθησε να προετοιμάσει τον τόπο, ζητώντας να δημιουργήσει ένα σοσιαλιστικό κόμμα πάνω σέ πλατιές βάσεις. Ένα κόμμα που θα μπορούσε να χρησιμοποήσει αυτά που διδάξε στέν κόσμο ο Μάρξ, χωρίς να σκληρωθεί μέσα σέ μια στενή τεχνική και σέ μια ψεύτικη ήθικη.

Τίποτα δέν έιταν τόσο μακριά από τα ιδανικά του όσο η δικτατορία του προλεταριάτου όπως την έριξε ο Λένιν: «Μια έξουσία που κερδίζεται και διατηρείται με τη βία και που κανένας νόμος δέν μπορεί να την περιορίσει.» Έχει σημασία που στέν πρόλογο του βιβλίου του «Σοσιαλιστική ίστορία της Γαλλικής Έπανάστασης» ο Ζωρές λέει πως έγραψε έμπνεόμενος από τον

Μάρξ, το Μισλέ, και τον Πλούταρχο. Άν δέν είχε δολοφονηθεί την παραμονή της έκρηξης του πολέμου, θα είχε γίνει ένας μεγάλος άρχηγός σ' αυτόν τον πόλεμο, και θα είχε αποκτήσει άρκετό κύρος και δύναμη, ώστε ύστερα από την ειρήνη να δώσει με το κόμμα του το ζωτικό στοιχείο που χρειαζόταν η Γαλλία. Δυστυχώς, μέσα στά χρόνια που ήρθαν ύστερα από τον πόλεμο, δέν φάνηκε κανένας μεγάλος σοσιαλιστής άρχηγός, άρκετά δυνατός ώστε να δημιουργήσει μια τέτοια δύναμη και να την προφυλάξει από το διαλυτικό στοιχείο που έφερνε ο κομμουνισμός.

Όταν ο κ. Μπλούμ έγραψε αυτό το βιβλίο, οι κομμουνιστές άφου είχαν σαμποτάρι την πολιτική προσπάθεια του 1939 και είχαν ζητήσει την ύποταγή στέν Χίτλερ, τιμήθηκαν από την πατρίδα για ό,τι έκαναν στέν άγώνα της αντίστασης. Όμως ο κ. Μπλούμ δέν μπορούσε να κλείσει τα μάτια του μπροστά στο βασικό πρόβλημα που δημιουργήθηκε ο «σοσιαλιστικός» χαρακτήρας τους. «Τήν επομένη της νίκης» έγραψε, «θα φανεί ξεκάθαρα ότι η καινούρια ενότητα του έθνους αποκτήθηκε με το αίμα τους. Πώς θα μπορούσαμε τότε να τους αποκλείσουμε από την ενότητα αυτή; Και ωστόσο το πρόβλημα δέν θα έχει λυθεί. Θα βρεθούμε ακόμη αντιμετώπι οι με την ανυπόφερτη άνωμαλία που δημιουργεί η παρέμβαση ενός έξωτικού έθνικού κόμματος. Ο Γαλλικός κομμουνισμός, όπως λέει ο κ. Μπλούμ, είναι μια ξένη αίρεση. Κι' ακόμη το κομμουνιστικό κόμμα, έχει ανάμεσα στα μέλη του νέους ανθρώπους που χωρίς να επιδοκιμάζουν τίς μεθόδους και την αυστηρότητά του το βλέπουν σάν το πιο ζωντανό και δραστήριο κόμμα της αντίστασης. Μπορεί η Γαλλία να δημιουργήσει μια κυβερνητική δύναμη από το Σοσιαλιστικό κόμμα σέ συνδυασμό με φιλελεύθερα στοιχεία, το Λαϊκό Δημοκρατικό Κίνημα, τους ριζοσπάστες σοσιαλιστές, άναρχμένο από λίγους φίλους που θα μπορούσε να τραβήξει μέσα από τους κομμουνιστές; Αυτό είναι το πρόβλημα.

ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑ ΤΗΣ «ΕΚΛΟΓΗΣ» ΚΑΙ ΤΟΥ «ΕΧΩ»

Σ τὸ τεῦχος 12 τῆς «Ἐκλογῆς» 1948 ζητήσαμε ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας νὰ ἀπαντήσουν σὲ 4 ἐρωτήσεις σχετικὲς μὲ τὰ περιεχόμενα τοῦ περιοδικοῦ μας. Ἀπὸ τότε πήραμε πολλὰ ἀπαντήσεις ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες μας σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ σήμερα βρισκόμαστε στὴν εὐχάριστη θέση νὰ ἀνακοινώσουμε τὰ ἀποτελέσματα μαζί μὲ τὰ ἀποτελέσματα πού εἶχε τὸ ἴδιο δημοψήφισμα σὲ ἄλλες χώρες ὅπου ἐκδίδονται τὰ ἀνάλογα μὲ τὴν «Ἐκλογὴ» περιοδικὰ πού συνεγράζονται κι αὐτὰ μὲ τὸ περιοδικὸ «Ἡχώ».

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ εὐχαριστοῦμε θερμὰ τοὺς ἀναγνώστες μας πού ὄχι μόνον ἀπάντησαν στὶς ἐρωτήσεις μας ἀλλὰ μᾶς ἔκαναν καὶ ἀρκετὲς πολὺτιμες ὑποδείξεις γιὰ τὴ βελτίωση τῆς «Ἐκλογῆς».

Ποῖο ἄρθρο προτιμᾶτε στὸ τεῦχος 12 (1946) τῆς «Ἐκλογῆς»;

Στὴν ἐρώτηση αὐτὴ πρῶτο ἦρθε τὸ ἄρθρο «Πυρηναῖα» τοῦ George Millar, δεύτερο τὸ «Μία ἱστορία τῆς ξεροχῆς», τοῦ Brian Vesey-Fitzgerald, καὶ σὲ τρίτη σειρὰ, μὲ τοὺς ἴδιους ψήφους, τὰ ἄρθρα «Ἡ Ἑργατικὴ Κυβέρνηση τῆς Μεγ. Βρεταννίας», τοῦ Lord Lindsay of Birker, καὶ «Ἐνας Μεγάλος Φιλοτελιστής», τοῦ Eugene Kinkead.

Ὅσο γιὰ τὶς ἄλλες χώρες τῆς Εὐρώπης τὰ ἀποτελέσματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

ΒΕΛΓΙΟ: 1) Τὰ Βρεταννικὰ καὶ Γαλλικὰ σχέδια γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀσφάλιση, τοῦ Ambroise Croizat (Ἐκλ. Γ/1).
2) Ἡ ἀξία τοῦ βυθοῦ τῶν Ὠκεανῶν, τῶν H. F. Clark καὶ G. T. Renner (Ἐκλ. Γ/3).
3) Τὸ πρόβλημα τῆς Ἰσπανίας τοῦ Φράνκο, τοῦ Salvador de Madariaga (Ἐκλ. Γ/3).

ΓΑΛΛΙΑ: 1) Ἡ ἀξία τοῦ βυθοῦ τῶν Ὠκεανῶν.
2) Τὸ πρόβλημα τῆς Ἰσπανίας τοῦ Φράνκο.
3) Ὁ Λεονάρντο Ντὰ Βίντσι ἐπιστήμονας, τοῦ Martin Johnson (σὲ προσεχὲς τεῦχος).

ΙΤΑΛΙΑ: 1) Ἐνας Ἀγγλος βλέπει τὴν Ἰταλία, τοῦ D. G. Bridson.
2) Ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι ἐπιστήμονας.
3) Μαλντανέκ, τοῦ Alexander Werth.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ: 1) «Προσπαθήσαμε νὰ σκοτώσουμε τὸν Χίτλερ», τοῦ F. von Schlabrendorff (Ἐκλ. Γ/3).
2) Τὸ πρόβλημα τῆς Ἰσπανίας τοῦ Φράνκο.
3) Ὁ Λεονάρντο ντὰ Βίντσι ἐπιστήμονας.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι, ἐνῶ τὸ κύριο μέρος τῶν περιεχομένων εἶναι περίπου τὸ ἴδιο στὰ διάφορα περιοδικὰ, ὥστόσο ὁρισμένα ἄρθρα διαλέγονται εἰδικὰ γιὰ κάθε χώρα, καὶ πολλὲς φορὲς αὐτὰ ἀρέσουν περισσότερο.

Ποῖο ἄρθρο προτιμᾶτε μέσα σὲ ὅλα τὰ τεύχη τῆς «Ἐκλογῆς»;

Μὲ μεγάλη πλειοψηφία τὴν πρώτη θέση πήρε ἕνα ἀπὸ τὰ τόσο ἐνδιαφέροντα «Θέματα γιὰ συζήτηση», τὸ «Τί εἶναι Δημοκρατία;» (B/11). Τὴ δεύτερη θέση μὲ ἴσους ψήφους πήραν ἄλλα πέντε ἄρθρα: «Ἦρθε τὸ τέλος τῆς Εὐρώπης;», τοῦ Sebastian Haffner (B/8), «Ἦρθε τὸ τέλος τῆς Εὐρώπης;», τοῦ Sebastian Haffner (B/8), «Τὸ «Ὁ Μπέρναρντ Σὼ εἶναι ἐνενήντα χρονῶν» (B/10), «Ἡ ἀπασημειωμάτριο ἐνὸς γιατροῦ» τοῦ George Sava (B/8), «Ἡ ἀπασημειωμάτριο ἐνὸς γιατροῦ» τοῦ John North (B/2), καὶ «Νυρεμβέργη, γωγὴ τοῦ Στρατηγοῦ», τοῦ Peter Calvocoressi (B/11). Καὶ κατὰ τρίτο λόγο τὴν προτίμηση τῶν ἀναγνωστῶν ἔχουν τὰ ἄρθρα «Προσοχὴ στὸ σκύλο», τοῦ Roald Dahl (B/1), «Ἡ Εἰρήνη δὲν πρέπει νὰ γίνῃ μόνο ἀπὸ τοὺς Μεγάλους», τοῦ Herbert Eivatt (B/5), «Ταξίδι στ' ἄστρα μὲ μιὰ ρουκέτα», τοῦ Ritchie Calder (B/6-7), «Γύρω ἀπὸ τὴν ὕγεια μας», τοῦ N. Λούρου (B/9), «Σκέψεις ἐπάνω στὰ διεθνή προβλήματα», τοῦ Στρατάρχου J. Smuts (B/11).

Στὶς ἄλλες χώρες τὰ ἀποτελέσματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

ΒΕΛΓΙΟ: 1) Ἦρθε τὸ τέλος τῆς Εὐρώπης;
2) Μέση Ἀνατολή. Ἐπιλογὴ καὶ σχόλια Elizabeth Monroe (Ἐκλ. Γ/2).
3) α'. Σκέψεις γιὰ τὸν Σοβινισμό, τοῦ George Orwell.
β'. Τί εἶναι Δημοκρατία;

ΓΑΛΛΙΑ: 1) Σκέψεις γιὰ τὸν Σοβινισμό.
2) Ἦρθε τὸ τέλος τῆς Εὐρώπης;
3) α'. Τί εἶναι Δημοκρατία;
β'. Σχέσεις Ἐπιστήμης καὶ Κοινωνίας (Ἐκλ. B/5).

ΙΤΑΛΙΑ: 1) Τί εἶναι Δημοκρατία;
2) Ἦρθε τὸ τέλος τῆς Εὐρώπης;
3) Εἶναι δυνατὴ μιὰ Παγκόσμια Κυβέρνηση; τοῦ Alan Cranston (Ἐκλ. Γ/3).

ΟΛΛΑΝΔΙΑ: 1) Τί εἶναι Δημοκρατία;
2) Μέση Ἀνατολή.
3) Εἶναι δυνατὴ μιὰ Παγκόσμια Κυβέρνηση;

Ποῖο εἶδος ἄρθρων κατὰ τὴ γνώμη σας πρέπει νὰ κρατᾶ τὴ μεγαλύτερη θέση στὴν «Ἐκλογὴ»;

Γιὰ τὴν ἐρώτηση αὐτὴ εἶχαμε μεγάλη ποικιλία ἀπαντήσεων, μέσα στὶς ὁποῖες ὅμως διακρίναμε πολλὰ πού συμφωνοῦσαν. Οἱ περισσότεροι ἀναγνώστες μας προτιμοῦν τὰ κοινωνιολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ ἄρθρα, ἄλλοι ζητοῦν περισσότερα διηγήματα καὶ βιογραφίες, καὶ ἄλλοι, τὸ ἴδιο πολλοί, θέλουν ἄρθρα σχετικὰ μὲ τὰ οικονομικὰ ζητήματα καὶ τὴν πολιτικὴ.

Στις άλλες χώρες οι αναγνώστες έχουν ανάλογες επιθυμίες.

ΒΕΛΓΙΟ: 1) Διεθνής συνεργασία, πολιτική, ανταποκρίσεις από ξένες χώρες.
2) Επιστημονικά άρθρα.
3) Φιλολογικά άρθρα.

ΓΑΛΛΙΑ: 1) Διεθνής συνεργασία και πολιτική, ανταποκρίσεις από ξένες χώρες.
2) Επιστημονικά άρθρα.
3) Θέματα για συζήτηση και απόψεις από την διεθνή κοινή γνώμη.

ΙΤΑΛΙΑ: 1) Ανταποκρίσεις από ξένες χώρες, διεθνή ζητήματα.
2) Επιστημονικά, τεχνικά, γεωργικά άρθρα.
3) Φιλοσοφικά και λογοτεχνικά κείμενα.

ΟΛΛΑΝΔΙΑ: 1) Πολιτική, οικονομικά, κοινωνικά προβλήματα.
2) Διεθνής κατανόηση.
3) Επιστήμη και τεχνική.

Γενικά, οι περισσότεροι αναγνώστες ζήτησαν να εξακολουθήσει ο ίδιος τρόπος επιλογής που ικανοποιεί σχεδόν όλους.

Υπάρχουν άρθρα που δεν σας άρεσαν καθόλου; Ποιά είναι;

Πάρα πολλοί αναγνώστες μας, με μεγάλη ευγένεια δεν απάντησαν σ' αυτή την ερώτηση και έτσι είναι δύσκολο να καθοριστούν τα αποτελέσματα. Πολλοί έκαναν μερικώς κριτικές παρατηρήσεις. Είπαν ότι τα άρθρα μας είναι συχνά πολύ ειδικά ή τεχνικά, ότι είμαστε πολύ Αγγλόφιλοι ή όχι αρκετά Αγγλόφιλοι. Μερικοί δεν ενδιαφέρονται για τα λογοτεχνικά και ελαφρά μας άρθρα, άλλοι ζητούν περισσότερα. Σε μερικούς δεν αρέσουν τα ανέκδοτα και οι μικρές μας ιστορίες, και άλλοι τα απολαμβάνουν.

Ωστόσο, επειδή ο μοναδικός σκοπός της «Εκλογής» και των άλλων συναφών εκδόσεων είναι να αυξήσει την αμοιβαία κατανόηση μεταξύ των λαών, ευχαριστηθήκαμε πολύ που λάβαμε τόσο ενθαρρυντικά γράμματα από τόσους αναγνώστες μας. Είναι πολύ ενθαρρυντικό για μας που πιστοποιούμε ότι τα αποτελέσματα του δημοψήφισματος δείχνουν μια βασική ομοιότητα απόψεων σ' όλες τις χώρες. Πολλοί αναγνώστες μας είχαν πη να προσέξουμε το δημοψήφισμα, μήπως δεν επιτύχει και δεν ικανοποιήσει όλους. Συμφωνούμε ότι ένα δημοψήφισμα δεν μπορεί να είναι αλάθευτο. Ωστόσο με έκπληξή μας είδαμε πόσο κοινή είναι η βάση γνώμης, γούστου και απόψεων σ' όλο τον κόσμο. Ελπίζουμε ότι με την προσπάθειά μας η κοινή αυτή βάση θα γίνει ακόμα πιο πλατειά.

**Κρίβιμες ώρες
στην Κρήνη**

Του ΘΕΟΔ. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ
(Από το βιβλίο του «Climax in Crete», εκδ. Faber, Λονδίνο)

Αυτό το μήνα κλείνουν έξη χρόνια από τον Μάιο του 1941, τότε που έγινε η Μάχη της Κρήνης. Με την ευκαιρία αυτή δημοσιεύουμε

σμα βόμβας πού είχε μπή στην κοιλιά του ακριβώς πάνω από το δεξιό μηρό. Έβλεπα πώς ήταν σε κακή κατάσταση, μα δεν είχα κανένα τρόπο να βεβαιωθώ αν το θραύσμα είχε τρυπήσει την κύστη ή τα έντερα. Έκανα το μόνο που μπορούσα να κάνω τὸν μπαντάρισα και τοῦ ἔκαμα μιὰ ἔνεση μορφίνης ἐλπίζοντας σὲ μιὰ καλύτερη τύχη. Ἔστειλα καὶ ζήτησα ἓνα φορεῖο καὶ τέσσερεις τραυματιοφορεῖς γιὰ νὰ τὸν μεταφέρουν στὸ χειρουργικὸ σταθμὸ στὴ Σούδα, ὅπου θὰ τὸν φρόντιζαν ὅσο γινόταν πιὸ καλὰ, ἀνάλογα μὲ τὴν περίστασι. Καθὼς ζητοῦσα σαπούνη καὶ πετσέτα γιὰ νὰ πλύνω τὰ χέρια μου ἄνοιξα μιὰ σιφονιέρα πού εἶταν γεμάτη Κυριακάτικα ροῦχα καὶ μαζί ἓνα ζευγάρι καστόρινα παπούτσια μὲ τακούνια τυλιγμένα μὲ προσοχὴ σὲ χαρτί. Αὐτὸ τὸ ἀσήμαντο πράγμα μοῦ φάνηκε πιὸ χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴ δυστυχία πού φέρνει ὁ πόλεμος, πιὸ πολὺ, κί' ἀπὸ τὸν πληγωμένο στρατιώτη πάνω στὸ κρεβάτι.

Φρόντιζα ἀκόμη τὸν πληγωμένο ὅταν ἓνα ἐχθρικὸ ἀεροπλάνο σφύριξε δυνατὰ καὶ ἄρχισε νὰ πολυβολεῖ τὸ σπῖτι. Οἱ σφαῖρες περνοῦσαν τὴ λεπτὴ κεραμιδένια στέγη καὶ τοὺς τοίχους, σὰ νὰ εἶταν ἀπὸ χαρτί. Αὐτὸ κράτησε ἀρκετὴ ὥρα. Ἐκοβὲ κύκλους ἀπὸ πάνω μας ξανὰ καὶ ξανὰ καὶ στὸ τέλος ἄρχισε νὰ μᾶς χτυπάει μὲ βόμβες· δὲν ξέρω γιὰ ποιοὺ λόγους, τότε πῶς εἶταν φανερό, πὼς τὸ σπιτάκι εἶταν ὁ στόχος του. Ἀκριβῶς ἔξω βρισκόταν ἓνα καλὸ, βαθὺ χαντάκι καὶ ἀποφάσισα νὰ πάω ἐκεῖ τὸν τραυματία. Δὲν ἤθελα νὰ τὸν μετακινῶ περισσότερο ἀπὸ τὸ ἀπαραίτητο γιὰ τὴ φοβόμουν καμιά αἰμορραγία· μὰ ἀπὸ τὰ δυὸ κακὰ αὐτὸ εἶταν τὸ μικρότερο. Ἔτσι, τὴ στιγμὴ πού τὸ ἀεροπλάνο εἶχε στρίψει καὶ δὲν εἶχε γυρίσει ἀκόμη, ἓνας Παλαιστίνιος καὶ γώ, πιάσαμε ὁ καθένας τὴν δυὸ ἄκρες τῆς κουβέρας ὅπου τὸν εἶχαμε ξαπλώσει καὶ τὸν πήραμε ἔξω. Καταφέραμε νὰ τὸν βάλουμε στὸ χαντάκι καὶ νὰ πῆσουμε καὶ μεῖς μέσα πρὶν ξαναγυρίσει τὸ ἀεροπλάνο. Δὲν ἄργησε ὥστόσο νὰ ξανάρθει καὶ νὰ μᾶς πολυβολεῖ γιὰ ἀρκετὴ ὥρα. Φαντάζομαι πὼς θὰ προσπαθοῦσε νὰ βάλλει φωτιὰ στὸ σπῖτι, γιὰ τὴν πολλὰ βλήματα εἶταν ἐμπρηστικά. Ὅμως παρ' ὅλο πού τὸ σπιτάκι εἶταν γεμάτο ἀπὸ εὐφλεκτὸ ὑλικό, δὲν τὰ κατάφερε νὰ τὸ πετύχει. Στὸ τέλος ἔφυγε καὶ ἀμέσως ἦρθε τὸ φορεῖο γιὰ νὰ πάρει τὸν τραυματία.

Κατὰ τὴν 3 τὸ μεσημέρι, ἡ ὁρμὴ τῶν ἐπιθέσεων τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὸν ἄέρα διπλασιάστηκε. Ἐβλεπα τοὺς ἀλεξιπτωτιστὲς πού ἔπεφταν σὰν κοπάδια χῆνες πρὸς τὰ Ν. Δ., εὐτυχῶς ὅμως μακρυνά. Αὐτὸ πού μᾶς ἐνδιέφερε πιὸ πολὺ, εἶταν πὼς τὰ ἐχθρικά βομβαρδιστικά πολυβολοῦν ὅλα τὰ σὺνδετρα γύρω καὶ κυρίως ὅσα βρισκόνταν ἐκεῖ ὅπου ἐνώνεται ἡ 42η ὁδὸς μὲ τὸ δρόμο Σούδας Χανίων. Ἀλλὰ πάλι ἄρχισαν νὰ ξυρίζουν τὰ δάση γύρω ἀπὸ τὴν μικρὴν σιδηρο-

χιές, γιὰ τὴν ἐκεῖ βρισκόνταν κρύπτες πυρομαχικῶν, πράγμα πού ἡ τὸ ἤξεραν ἡ τὸ ὑποψιάζονταν.

Ξαφνικὰ ἀκούστηκαν δύο τρομερὲς ἐκρήξεις, δύο κόκκινες φλόγες φώτισαν ὅλο τὸν οὐρανὸ καὶ ἓνα κάλυμμα ἀπὸ μαῦρο καπνὸ ἄρχισε νὰ ἀνεβαίνει πρὸς τὰ πάνω. Ἀκολούθησαν κί' ἄλλες ἐκρήξεις καὶ πιὸ πολὺς μαῦρος καπνός, ὥσπου ἀποκοπήκαμε δυτικά καὶ νοτιοδυτικά ἀπὸ ἓνα μαῦρο παραπέτασμα. Δὲν εἶταν δύσκολο νὰ καταλάβει κανεὶς ὅτι εἶχαν τιναχτῇ ἀποδηῖκες βενζίνης. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐκρήξιν ἄρχισε ἓνα κουδούνισμα κάτι, σὰν νὰ χτυποῦσαν σιδερένιες πλάκες μὲ σφυρί· αὐτὸ κράτησε πολλὴ ὥρα καὶ ὑποθέτω πὼς θὰ εἶταν ἀπὸ τοὺς τενεκέδες τῆς βενζίνης πού ἔσκαγαν ὁ ἓνας ὕστερα ἀπὸ τὸν ἄλλο μὲ τὴ ζέστη. Μόλις ἀνατινάχθηκε ἡ πρώτη, ἄλλα ἀεροπλάνα τρέξανε βιαστικά σὰ γύπες ὅτὸ μέρος τῆς ἐκρήξης καὶ ἄρχισαν νὰ βομβαρδίζουν καὶ νὰ πολυβολοῦν καὶ αὐτὰ ὅλη τὴν περιοχὴ, ὥσπου ἀνατίναξαν δυὸ κρύπτες ἀκόμη. Ὁ ἄέρας ἔφερε ἐπάνω μας τὸν καπνὸ σὰν κουνουπιέρα καὶ τόσο πυκνὸ πού γρήγορα σκοτείνιασε σὰν νὰ εἶταν βράδυ. Ὑστερα ὁ καπνὸς ἄρχισε νὰ χαμηλώνει πρὸς τὴ γῆ ὥσπου τυλιχτήκαμε σὲ μιὰ μαύρη ὁμίχλη μὲ μιὰ διαβόλεμένη μυροδιά καὶ τόσο πυκνή, πού νὰ κρύβει ὥρες-ὥρες τὰ πάντα, λίγα μέτρα πιὸ πέρα. Μοῦ θύμιζε τὴν περιγραφὴ τῶν τελευταίων ἡμερῶν τῆς Πομπηίας. Πραγματικά εἶταν στιγμὲς πού πῆγαινα νὰ πνιγῶ καθὼς μοῦ ἔλειπε ὁ καπνὸς τὸ λαιμὸ καὶ βλαστημοῦσα τὸν ἑαυτό μου πού ἔχασα τὴ μάσκα μου στὴν παλιὰ κατασκήνωση. Εὐτυχῶς ὅμως ὁ καπνὸς δὲν ἐπύκνωσε σὲ σημεῖο πού νὰ γίνῃ πραγματικὰ ἐπικίνδυνος.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωῒ, 22 Μαΐου, ὁ ταγματάρχης Μάρσαλ πῆρε διαταγὴ νὰ μετακινήσει τοὺς ἄντρες του πρὸς τὴν Τσικαλαριά, ἓνα μικρὸ χωριὸ στὸ ὕψωμα, πίσω ἀπὸ τὴ Σούδα. Ἡ μετακίνησις ἔπρεπε νὰ γίνῃ κατὰ μικρὰς ὁμάδες ὥστε νὰ μὴν προσελκύσει τὴν προσοχὴ τῶν ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων, πού γύρισαν μόλις χάραξε ἡ μέρα.

Καὶ ἄρχισε πάλι γρήγορα ὁ βομβαρδισμὸς καὶ οἱ πολυβολισμοὶ σὲ ὅλη τὴν περιφέρεια, μὰ κυρίως πρὸς τὰ Χανιά καὶ τὰ νοτιοδυτικά τῆς πόλης. Κάθε τόσο τὰ ἀεροπλάνα ἀκολουθοῦσαν τὸ δρόμο μας. Τρεῖς αξιωματικοὶ ἀπὸ τὴν Παλαιστίνη καὶ γώ, πού δὲν εἶχαμε ἀκόμη φύγει γιὰ τὴν Τσικαλαριά τρέξαμε βιαστικά σ' ἓνα χαράκωμα πού εἶταν σκαμμένο κάτω ἀπὸ μερικὲς πορτοκαλλίες. Ἐκεῖ χωνόμασταν τὴν ὥρα πού τὰ ἀεροπλάνα περνοῦσαν σὰ σαῖτες πέτρα-δῶθε, πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας. Προσέξαμε πὼς ὅταν ἓνα ἀεροπλάνο ἐτομαζόταν νὰ ρίξει τὴν βόμβαν του, ἄνοιγε ἓνας μακρόστενος μεγάλος φεγγίτης (ἡ θύρα βομβῶν) στὸ κάτω μέρος τοῦ σκάφους. Ἔτσι ὅταν βλέπαμε ἀεροπλάνο μὲ μιὰ ἀνοιχτὴ λουρίδα

στο κάτω του μέρος, περιμέναμε και τὸν κρότο, καὶ ὅταν δὲν τὸν ἀκούγαμε, βγάλαμε ἓνα ἀναστεναγμὸ ἀνακούφισης.

Εἶταν ἀποτροπιαστικὸ καὶ συναρπαστικὸ μαζί νὰ βλέπεις αὐτὲς τὲς μαῦρες κηλίδες νὰ πέφτουν ἄλλοτε ἢ μιὰ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἄλλοτε πολλὲς μαζί. Μποροῦσες νὰ τὲς παρακολουθήσεις σὲ ἀρκετὸ διάστημα ὥσπου αὖξανε ἡ ταχύτητά τους καὶ τὲς ἔχανες ἀπὸ τὰ μάτια σου. Τότε, ὕστερα ἀπὸ ἓνα διάλειμμα ὅπου οὔτε ἀνάσαινες, ἡ κόλαση ὁλόκληρη ἔσκαγε ἀπὸ τὴ γῆ πρὸς τὰ πάνω μὲ ἓνα τρομακτικὸ θόρυβο. "Αν τὰ ἀεροπλάνα ἄφηναν τὲς βόμβες τους ἀκριβῶς πάνω μας ἔξωραμε πὼς τὴν εἶχαμε καλὰ, γιατί τὲς βλέπαμε πὺν ἔφευγαν ἀπὸ μᾶς πρὸς τὴ διεύθυνση τοῦ ἀεροπλάνου. "Όταν ὅμως βλέπαμε αὐτὲς τὲς μακάβριες κηλίδες νὰ φεύγουν ἀπὸ τὸ ἀεροπλάνο πρὶν περάσει ἀπὸ πάνω μας, τότε κρύβαμε τὰ κεφάλια μας σφίγγαμε τὰ δόντια μας καὶ ἐλπίζαμε.

Κατὰ τὲς 6 τὸ ἀπόγευμα, ἡσυχάσαμε λιγάκι καὶ ἦρθε ἓνα μικρὸ φορητὸ μὲ τροφίμα γιὰ τοὺς Παλαιστίνιους. Τὸ ἴδιο πῆρε τὸν Μάρσατ, ἑμένα καὶ δυὸ — τρεῖς ἄντρες πὺν δὲν εἶχαν φύγει ἀκόμη, καὶ μᾶς πῆγε στὴν Τσικαλαριά. Ἡ 42η ὁδὸς εἶταν ἓνας δρόμος χαμηλὸς πὺν τὸν σκέπαζαν οἱ ἑλῆς κατὰ ἓνα μεγάλο μέρος καὶ ἔτσι κάθε φορὰ πὺν ἓνα ἀεροπλάνο ἔδειχνε ὅτι ἐρχόταν πολὺ κοντὰ μας, κρυβόμασταν κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα. Σὲ τρία τέταρτα βρισκόμασταν στὴν Τσικαλαριά, χωρὶς καμιά ἀπώλεια.

Ἡ Τσικαλαριά εἶταν ἓνα μικρὸ χωριουδάκι, μὲ καμιά πεντακοσαριά κατοίκους, χτισμένο ἓνα μίλι νοτιοδυτικὰ τῆς Σούδας. Οἱ δρόμοι εἶταν ἀνώμαλοι καὶ στενοί· τὰ σπίτια, μὲ ἓνα ἢ δυὸ πατώματα, εἶταν παλιὰ μὲ μικρὰ χαγιάτια καὶ μπαλκόνια καὶ οἱ τοῖχοι τους εἶταν ἀσβεστωμένοι ἀσπροι καὶ μπλέ. Σὲ πολλὰ παράθυρα ἀνθίζε ἓνα κόκκινο γεράνι καὶ γύρω στὲς αὐλόπορτες, ὅπως στὸν καιρὸ τῆς εἰρήνης τριγυρίζανε περήφανες γάτες καὶ ζωηρὲς κότες. Ἡ Τσικαλαριά εἶναι κάπου 150 μέτρα ψηλότερα ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ἡ δυτικὴ ἄκρη τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, τὸ χωριό, ὅλη ἡ πεδιάδα ὡς πέρα στὰ Χανιά καὶ ὅλη ἡ περιφέρεια μὲ τοὺς λόφους ὡς κάτω·δυτικὰ καὶ νοτιοδυτικὰ, ἀπλωνόταν σὰν ἓνα ὁμορφο πανόραμα. Ἀπὸ τὸ Ἀκρωτήρι καὶ ἀπὸ τὸ λόφο, ἀκριβῶς ἀπέναντι στὸν κόλπο τῆς Σούδας, ἀκούγονταν δυνατὰ χτυπήματα ἀπὸ μικρὰ ὄπλα. "Εἶτσι μάθαμε πὼς εἶχαν κι' ἐκεῖ κατέβει ἀλεξιπτωτιστὲς καὶ τοὺς ἐκκαθάριζαν.

Οἱ κάτοικοι τῆς Τσικαλαριάς εἶχαν μείνει στὸ χωριὸ καὶ ἡ ζωὴ φαινόταν νὰ κυλάει ἐντελῶς φυσικά. Οἱ γυναῖκες ἔρχονταν στὴν πηγὴ μὲ τὸ κατακάθαρο βουνίσιο νερὸ γιὰ νὰ γεμίσουν τὲς στάμνες τους καὶ νὰ κάνουν τὸ βραδυνὸ κουτσομπολιό. Σοῦ ἔκανε κατάπληξη πόσο ἥρεμα ἔπαιρναν στὰ χωριά αὐτὸν τὸν χαλασμό πὺν

γινόταν ἀκριβῶς κάτω στὴν πεδιάδα. "Ελεγες καὶ ἔβλεπαν ἐκεῖνο τὸ μέρος σὰν νὰ εἶταν ἄλλος κόσμος πὺν μὲ κανένα τρόπο δὲν μπορούσε νὰ ἔχει σχέση μὲ κείνους, σὰν νὰ μὴν εἶχαν συνείδηση τῆς τρομερῆς πραγματικότητος. "Ισως καὶ νὰ προσπαθοῦσαν νὰ μὴν πιστέψουν σ' ἐκεῖνο πὺν ἔβλεπαν. Τὸ χωριὸ τους δὲν εἶχε ἀκόμη χτυπηθῇ οὔτε μὲ βόμβες, οὔτε μὲ πολυβόλα· γιατί λοιπὸν νὰ φύγουν καὶ νὰ τοὺς βρεῖ τὸ κακὸ σιὸ δρόμο; Θάρθει γρήγορα καὶ σ' αὐτούς.

Εἶταν παρᾶξενο θέαμα νὰ βλέπω κάτω τὴν πεδιάδα γεμάτη σκόνῃ, καπνοὺς καὶ ἐκρήξεις καὶ ἐκεῖ πὺν βρισκόμεν νὰ εἶναι ὅλα τόσο εἰρηνικά. Μοῦ ἔδινε τὴν αἴσθηση πὼς ὄνειρευόμουν. Τὰ γεωμανικά ἀεροπλάνα ἔκαναν ἀκόμη βόλτες πάνω ἀπὸ τοὺς ἐλαῶνες, μερικὰ τόσο χαμηλά, πὺν πραγματικὰ βρισκόνταν σὲ μικρότερο ὕψος ἀπὸ μᾶς. "Εβλεπα τοὺς μαύρους σταυροὺς στὴν ἐπάνω μεριὰ τῶν φτερῶν τους. Καὶ παντοῦ βράζανε οἱ βόμβες καὶ ἡ καταστροφή μαζί μὲ τὲς ἀκανόνιστες τροχιὰς τῶν βλημάτων τῶν ἀντιαεροπορικῶν πὺν ἀπαντοῦσαν μάταια.

Ὁ κόλπος τῆς Σούδας εἶταν ἓνα μελαγχολικὸ θέαμα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ «Υόρκη» βρισκόνταν ἐκεῖ καὶ δυὸ ἀντιτορπιλικά, 6 ἐμπορικά καὶ 10 - 12 ἄλλα σκάφη, μικρὰ ἢ μεγάλα, ἄλλα περισσότερο ἄλλα λιγότερο κατεστραμμένα. Μερικὰ καίγονταν μὲ μανία καὶ ἀνέβαινε στὸν οὐρανὸ ψηλὲς στήλες ἀσπρόμαυρος καπνός. Ἀνάμεσα στὰ μισοβουλαιγμένα καράβια ἀναγνώρισα τὴν παλιά μου φίλη «Ἰουλία». "Όπως καὶ τὴν προηγούμενη τὰ ἐχθρικά ἀεροπλάνα χάθηκαν κατὰ τὲς 8 τὸ βράδυ καὶ βρήκαμε κι' ἐμεῖς τὴν ἡσυχία πὺν τόσο χρειαζόμασταν.

Τὴν ἡμέρα ὁ βομβαρδισμὸς τῶν Χανιῶν, τῆς Σούδας καὶ ὅλης τῆς περιφέρειας γινόταν ὅλο καὶ πιὸ σφοδρὸς. Ὁλόκληρο τὸ τοπίο εἶταν κατὰ μπερδεμένο ἀπὸ γῆ, καπνὸ καὶ φλόγες καὶ ὅλα μας τὰ ἀντιαεροπορικά εἶχαν σιγήσει· δὲν ἀκούγονταν παρὰ μερικὰ χτυπήματα δύο κυνηγημένων Μπόφορς κοντὰ στὴ Σούδα.

Ὁ συνεχὲς θόρυβος καὶ τὸ τράνταγμα, σὲ ἔκανε νὰ νοιώθεις ἄσκημα, σὰ χαμένος καθὼς τὰ νεῦρα σου εἶταν τεντωμένα λὲς καὶ βρισκόσουν σὲ ἐπὶαλή. Τὰ αὐτιά μας εἶταν τεντωμένα ὅλη τὴν ὥρα γιὰ νὰ μετῶνε τὴν ἀπόσταση τῶν ἀεροπλάνων ἀπὸ τὸν βόμβο τῆς μηχανῆς τους καὶ πόσο μακριὰ ἔφευγε μιὰ βόμβα ἀπὸ τὸ σφύριγμα πὺν ἔκανε. Οὔτε μιὰ στιγμή ὕψους μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐνταση. Θαύμαζα τοὺς ἄντρες πὺν ἀντιμετώπιζαν τὸ γεωμανικὸ πεῖσι καὶ τὰ ἀεροπλάνα πὼς μπορούσαν νὰ ἀντέχουν. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ὅταν ἔχει κανεὶς ἓνα ὄπλο στὰ χεῖρα του καὶ ἀπαντᾷ στὰ χτυπήματα, τονώνεται πιὸ πολὺ τὸ ἡθικὸ του παρὰ ὅταν γυρίζει χωρὶς νὰ εἶναι ἄξιος νὰ στείλει οὔτε ἓνα πυροβολισμὸ στοὺς ἐπιτιθέμενους. Στὰ μι-

κρά διαλείμματα τῶν βομβαρδισμῶν ἀκούγονταν μικρὰ ὄπλα, πρόσεξα μάλιστα πὼς ἀκούγονταν ἀπὸ πιδ κοντὰ παρὰ τὴν προηγούμενη καὶ εἶχαν ἀπλωθῇ πρὸς τὸ νοτιά. Πολὺ δύσκολα μποροῦσε νὰ βεβαιωθεῖ κανεὶς γιὰ τὴν πορεία τῶν ἐπιχειρήσεων.

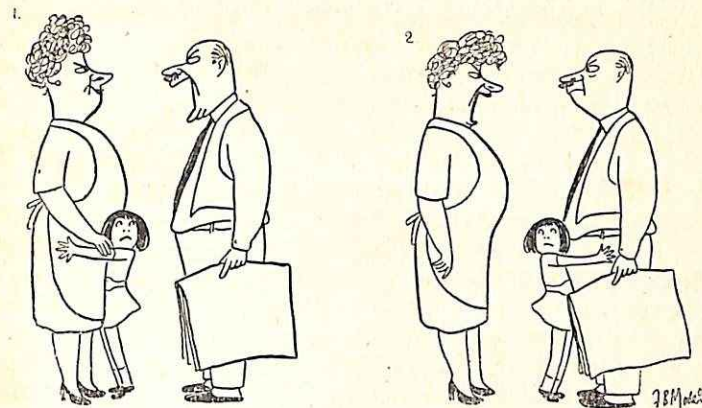
Ὅταν σκοτεῖνιασε, τὰ γερμανικὰ ἀεροπλάνα ἐκτὸς ἀπὸ μερικὰ ἀνιχνευτικὰ φύγανε ὅπως πάντα καὶ μπορούσαμε πιδ νὰ ἀναπνέουμε πιδ ἐλεύθερα. Μερικὰ πλοῖα στὸν κόλπο τῆς Σούδας καίγονταν ἀκόμη κατακόκκινα καὶ φαινόταν ἄλλη μιὰ θαμπὴ λάμψη. Ὀλόκληρα τὰ Χανιά καίγονταν· σὰ θεόρατες γλώσσες, κίτρινες καὶ κόκκινες φλόγες ἀνέβαιναν στὸν οὐρανὸ καὶ τινάζονταν σὰν γιγάντια φεῖδια.

Οἱ χωρικοὶ μαζεμένοι χωρὶς μιλιὰ, κοιτοῦσαν τὸ ὀλοκαύτωμα. Ἔνοιωθα πὼς αὐτὸ εἶταν γιὰ κείνους τὸ τέλος ἑνὸς κόσμου. Τὰ Χανιά γιὰ πολλοὺς εἶταν ἀκόμη ἡ μόνη πόλη ποὺ εἶχαν γνωρίσει. Εἶταν ἡ χαρὰ τους καὶ τὸ καμάρι τους καὶ τώρα ἐμπρὸς στὰ ἴδια τους τὰ μάτια γκρεμίζονταν σὲ καπνοὺς καὶ στάχτη. Μερικοὶ δάκρυσαν καὶ κατέβασαν τὰ κεφάλια τους· ἄλλοι ἔσφιγγαν τὴ γροθιά τους καὶ καταριόνταν τοὺς Γερμανοὺς. Μὰ ἡ κυβέρνηση τοὺς εἶχε πάρει τὰ ὄπλα τους καὶ τὸ ἄνθος τῆς Κρητικῆς λεβεντιᾶς εἶχε σκοτωθῇ στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας ἢ εἶχε αἰχμαλωτιστῇ. Ἔτσι, τί ἄλλο μπορούσαν νὰ κάνουν παρὰ νὰ ἀκονίζουν τὰ δόντια τους μέσα στὴν ἀδύναμη δργή τους καὶ νὰ φυτεύουν στὶς καρδιές τους τὸ σπόρο ἑνὸς ἀλύγιστου μίσους; Οἱ Γερμανοὶ καὶ οἱ σύμμαχοί τους οἱ Ἰταλοί, ἔμελλαν νὰ δοκιμάσουν τὴ θύελλα αὐτοῦ τοῦ μίσους ὅσο καιρὸ κράτησε ἡ βαριά κατοχὴ τοῦ νησιοῦ.

Τὰ ἄρθρα ποὺ δημοσιεύονται στὴν «Ἐκλογὴ» μὲ τὴν ἄδεια τῶν δικαιούχων ἐκφράζουν τὶς ὑπεύθυνες ἀπόψεις τῶν συγγραφέων. Ἀπαγορεύεται ἡ ἀναδημοσίευση κάθε ἀρθρου ἢ εἰκόνας χωρὶς τὴν ἄδεια τῶν συγγραφέων καὶ τῶν ἐκδοτῶν.

Ἡ «Ἐκλογὴ» πωλεῖται σὲ ὅλα τὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ τὰ περίπτερα. Κυκλοφορεῖ κάθε μῆνα σὲ 132 εἰκονογραφημένες σελίδες. Ἀγοράζετε τὴν «Ἐκλογὴ» σας ἀπὸ τὸν βιβλιοπώλη σας ἢ ἀπὸ τὸ «Πρακτορεῖον Ἐφημερίδων Ἀθηναϊκοῦ Τύπου», Σωκράτους 43, καὶ στὶς ἐπαρχίες ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ ἴδιου Πρακτορείου.

... μεταξὺ συζύγων

(Ἀπὸ τὸ «New Yorker»)

ΤΡΥΦΕΡΟΤΗΤΕΣ...

... μεταξὺ μαγείρων

(Ἀπὸ τὸ «New Yorker»)

Πολλοὶ ἀναγνώστες μᾶς ζήτησαν κατὰ καιροὺς νὰ καθορίσουμε τὴν κα-
τεύθυνση καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς « Ἐκλογῆς », καὶ γι' αὐτὸ θὰ
θέλαμε νὰ δηλώσουμε τί ἐπιδιώκει τὸ περιοδικό.

Η

Ἐκλογὴ

δέξει νὰ παρουσιάσει:

1

Μιὰ γενικὴ εἰκόνα τοῦ σημερινοῦ κόσμου, γιὰ νὰ
δώσει στοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν ὅπου διαβάζεται μιὰ
προοπτικὴ τῶν γεγονότων τοῦ ὑπόλοιπου κόσμου.

2

Μιὰ ἀληθινὴ εἰκόνα τοῦ κόσμου. Βέβαια οἱ συγγρα-
φεῖς, καὶ μόνο αὐτοί, εἶναι ὑπεύθυνοι γιὰ τὶς γνώμες
ποὺ ἐκφράζουν, ἀλλὰ ἡ « Ἐκλογὴ » προσπαθεῖ, ὅσο
γίνεται, νὰ διαλέγει ἄρθρα ποὺ ξέρει ὅτι παρουσιάζ-
ουν τὰ γεγονότα ἀντικειμενικὰ καὶ χωρὶς διαστροφή.

3

Μιὰ ποικίλη εἰκόνα, ποὺ καλύπτει πολλοὺς κλά-
δους τῆς ἀνθρώπινης δράσης: ἀπὸ τὴν πολιτικὴν, τὰ
οἰκονομικά, τὴν κοινωνιολογίαν καὶ τὶς τέχνες, ὡς τὴ
φιλολογία, τὰ δοκίμια, τὸ μυθιστόρημα, τὸ χιούμορ.

4

Ἡ « Ἐκλογὴ » δὲν προσπαθεῖ νὰ εἶναι ὑπεραισιόδοξη.
Σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου ἡ ταχεία πρόοδος τῆς ἐπιστήμης
μᾶς δίνει θάρρος νὰ κάνουμε ὑπερβολικὰς προβλέ-
ψεις, αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ δίνει μόνο ἐπιστημονικὰς
καὶ ἱατρικὰς πληροφορίες ποὺ ἔχουν ἀποδειχτὴ καὶ
δοκιμαστὴ καὶ ποὺ δὲν προκαλοῦν ἀβάσιμες ἐλπίδες.

Ἡ « Ἐκλογὴ », ὅπως καὶ τὰ ἄλλα περιοδικὰ μὲ τὰ ὁποῖα συνεργάζεται, εἶναι
συλλογὴ καὶ ἀναδημοσίευση τοῦ καλύτερου ἑλικοῦ ποὺ ἔχει δημοσιευτὴ σὲ
ὅλο τὸν κόσμον. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δημοσιεύει τὰ ἴδια ἄρθρα ξαναγραμμένα μὲ
ἀπλοποιήσεις καὶ συγχωνεύσεις. Ἡ « Ἐκλογὴ » προσπαθεῖ νὰ κρατήσει τὸ ἀρχικὸ
κείμενο τοῦ συγγραφέα καὶ καταφεύγει σὲ ἀποσπάσματα ἢ περιλήψεις, μὲ τὴν
ἄδεια πάντα τοῦ συγγραφέα, μόνο σὲ πολὺ μεγάλα ἄρθρα καὶ ἀπ' αὐτά, πάλι,
προτιμᾷ νὰ δημοσιεύει ἀποσπάσματα καὶ ὄχι περιλήψεις. Οἱ χάρτες καὶ τὰ
διαγράμματα γίνονται εἰδικὰ γι' αὐτὴν, καὶ ἐτσι τὸ κείμενο γίνεται σαφέστερο.